

OBYVATELSTVO, REGION A BEZPEČNOST

Sborník referátů z odborné konference
REGIONÁLNÍ ROZVOJ
MEZI TEORIÍ A PRAXÍ

2013

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav regionálních a bezpečnostních věd
Studentská 84, 532 10 Pardubice
<http://www.upce.cz/fes/urbv.html>

Civitas per Populi, o.s.
Střelecká 574/13
500 02 Hradec Králové
www.civitas-group.cz

Sborník abstraktů referátů z odborné konference

**REGIONÁLNÍ ROZVOJ
MEZI TEORIÍ A PRAXÍ**

IV

na téma

OBYVATELSTVO, REGION A BEZPEČNOST

Pardubice 2013

Univerzita
Pardubice
Fakulta
ekonomicko-správní

CIVITAS
PER POPULI

Editori sborníku: doc. Ing. arch. Vladimíra Šilhánková, Ph.D.
Ing. Martin Maštálka, Ph.D.

Recenzenti: doc. RNDr. Jiří Ježek, Ph.D. (Západočeská univerzita v Plzni)
Ing. Jaroslav Kovárník, Ph.D. (Univerzita Hradec Králové)

Vzor citace: AUTOR, A. Název článku. In. Šilhánková, V., Maštálka, M. (eds.) *Obyvatelstvo, region a bezpečnost. Regionální rozvoj mezi teorií a praxí. Sborník příspěvků*. Pardubice: Univerzita Pardubice, Hradec Králové: Civitas per Populi, 2013. s.1-5. ISBN 978-80-7395-724-7 (Univerzita Pardubice), 978-80-87756-03-4 (Civitas per Populi), ISSN 1805-3246

Sborník neprošel jazykovou úpravou.

Sborník vychází jako mimořádné číslo elektronického časopisu Regionální rozvoj mezi teorií a praxí –www.regionalnirozvoj.eu

© 2013 Univerzita Pardubice / Civitas per Populi

ISBN 978-80-7395-724-7 (Univerzita Pardubice)
978-80-87756-03-4 (Civitas per Populi)
ISSN 1805-3246

Brána vědě/ní otevřená - BRAVO, CZ.1.07/2.3.00/35.0024

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

OBSAH

Úvod Introduction	5
Města a jejich bezpečnost v historické retrospektivě Cities and their security in historical restrospective <i>Vladimíra Šilhánková</i>	11
Proměny pojetí bezpečnosti (středoevropského) města ve 20. Století z pohledu plánování rozvoje měst Changes in understanding of (middle european) city security in 20 th century from the city planning point of view <i>Vladimíra Šilhánková, Michael Pondělíček</i>	25
Bezpečnost regionů a ochrana přírody ve stínu klimatické změny Regions' security and environmental protection on the background of the climatic changes <i>Michael Pondělíček</i>	35
Bezpečnost na území města Hradce Králové Security in the city of Hradec Králové <i>Jiří Svátek, Jindřich Vedlich</i>	47
Koncept regionální odolnosti v kontextu hospodářské krize The concept of regional resilience in the context of the economic crisis <i>Ondřej Svoboda</i>	54
Suburbánní lokality v zázemí Pardubic a ekonomická bezpečnost jejich fungování Suburban localities in Pardubice region and economical security of their functioning <i>Martin Mašťálka</i>	61
Rozvojová spolupráce České republiky Development cooperation of the Czech Republic <i>Pavla Brodská</i>	71
Rozvojová pomoc jako součást regionálního rozvoje na příkladu Moldavska Development aid as a part of the regional development on the example of Moldova <i>Radec Feix</i>	79
Regionální rozvoj a regionální pomoc v Norsku a ČR Regional development and regional aid in Norway and in the Czech Republic <i>Šárka Kaválková</i>	91
Na umístění záležitostí - kolaborativní mapování a sdílení dat pro přípravu na řízení krizí v rozvojových zemích Placing matters - collaborative mapping and data sharing for crisis management in developing countries <i>Kateřina Struhová</i>	102

Zambie – nová africká destinace pro investice Zambia – a new African destination for investment <i>Stanley Kadantu, Ivana Kraftová</i>	110
Kvalita života a bezpečnost jako klíčové proměnné regionálního plánování sociální politiky Quality of life and safety as a key variable of regional planning of social policy <i>Jan Mandys, Jiří Křupka, Josef Duplinský, Michaela Černajová</i>	118
Vliv přímých zahraničních investic na ekonomickou výkonnost regionu The foreign direct investments impact on performance of a regional economics <i>Aneta Hýblová, Pavel Zdražil</i>	129
Strategické plány českých a moravských měst ve světle gender analýzy Strategic plans of czech and moravian towns from the gender analysis point of view <i>Jana Modráčková, Vladimíra Šilhánková, Michael Pondělíček</i>	138
Jednotky sboru dobrovolných hasičů obcí v Pardubickém kraji The municipality fire-fighters units of Pardubice region <i>Zuzana Karlová, Zdeněk Matěja</i>	148
Globalisation and labor productivity in OECD regions <i>Jagannath Mallick</i>	158

OBYVATELSTVO, REGION, BEZPEČNOST

Již 5. ročník (první ročník byl vyhlášen jako nultý) cyklu odborných konferencí Regionální rozvoj mezi teorií a praxí hostil ve čtvrtek 30. května 2013 Ústav regionálních a bezpečnostních věd Fakulty ekonomicko-správní Univerzity Pardubice ve spolupráci s organizací Civitas per Populi o. s., východočeskou pobočkou České geografické společnosti a Vysokou školou regionálního rozvoje Praha.

Osobní záštitu nad konferencí převzal místopředseda Evropského parlamentu Ing. Oldřich Vlasák a dále primátorka města Pardubice MUDr. Štěpánka Fraňková a náměstek primátora pro rozvoj města Hradce Králové PaedDr. Jindřich Vedlich, Ph.D. Konference se dále zúčastnil ředitel Odboru rozvoje a strategie regionální politiky Ministerstva pro místní rozvoj RNDr. Josef Postránecký a RNDr. Miloslav Novák z Ministerstva životního prostředí.

Ústředním tématem konference byla bezpečnost. Ta byla stěžejním cílem budování měst již od nejstaršího období, a to v podobě vytvoření nejrůznějších stavebních a prostorových prvků za účelem právě ochrany obyvatelstva a majetku. Nepotřebnost hradeb – kamenných valů kolem našich měst, ale neznamená, že naše města a potažmo celá naše kulturní krajina nepotřebují ochranu a obranné prvky. Novodobé zbraně, způsoby boje, ale i klima se vyvíjejí rychle a otázkou zůstává, zda se stejně rychle, nebo pokud možno ještě rychleji vyvíjí způsob naší ochrany.

Konference byla rozdělena do dvou bloků. První se nesl v duchu nových teoretických a praktických poznatků a řešení v oblasti výzkumu regionální bezpečnosti a bezpečnosti obyvatelstva. Ve druhém bloku se pozornost přesunula na globální a regionální otázky rozvoje a bezpečnosti.

Mezi jednotlivými příspěvky objevila např. následující témata – Bezpečnost regionů a ochrany přírody ve stínu klimatické změny, Koncept regionální odolnosti v kontextu hospodářské krize, Zkušenosti z humanitární práce v Čadu apod.

Jako doprovodný program konference proběhla ve vestibulu Fakulty ekonomicko-správní University Pardubice vernisáž výstavy a představení programu Evropské komise **EUROSHA - mapování čtyř afrických států pro humanitární účely** za účasti Mgr. Kateřiny Struhové, účastnice projektu při mapování v Čadu.

Významným přínosem konference je bezesporu nikoli jen to, že se akademická obec názorově shodla s odborníky z praxe, ale skutečnost, že se opravdu podařilo propojit pohledy teoretické s těmi praktickými a konference se tak skutečně uskutečnila „mezi teorií a praxí“.

Protože ne všichni se mohli konference zúčastnit a protože přednesené příspěvky a diskutovaná témata mají širší dopad než jen na účastníky konference, rozhodli jsme se vydat tento sborník recenzovaných odborných příspěvků, které na konferenci zazněly.

Za pořadatele konference

doc. Ing. arch. Vladimíra Šilhánková, Ph.D.

Oldřich Vlasák
místopředseda Evropského parlamentu

Ing. Oldřich Vlasák

místopředseda Evropského parlamentu

přijímá *osobní záštitu*

nad 4. ročníkem konference

„Regionální rozvoj mezi teorií a praxí“

30. května 2013

Pardubice

Hradec Králové, březen 2013

**Záštita nad 4. ročníkem odborné konference
"Regionální rozvoj mezi teorií a praxí"
na téma
"Obyvatelstvo, region a bezpečnost"**

Přestože se osobně nemohu zúčastnit konference „Regionální rozvoj mezi teorií a praxí“, která se uskuteční 30. května 2013 v Pardubicích, rád jsem nad ní z titulu své funkce místopředsedy Evropského parlamentu a místopředsedy Svazu měst a obcí České republiky převzal záštitu. Letošní téma „Obyvatelstvo, region a bezpečnost“ je pro každého z nás navýsost důležité. Zaujalo mě motto konference zabývající se bezpečností obyvatel, ze kterého vyplývá, že již není potřeba naše města chránit obrannými prvky jako tomu bylo v minulosti. Podle tohoto motto se novodobé hrozby, způsoby boje ale i zbraně vyvíjejí velmi rychle a otázkou zůstává, zda se stejně rychle, nebo pokud možno ještě rychleji vyvíjí i způsoby naší ochrany.

Obyvatelé v Evropské unii se pohybují v relativně bezpečném prostředí. Existují však hrozby, které mohou bezpečnost obyvatel narušit. EU proto stanovila pět cílů, které mají přispět k větší bezpečnosti: zničit mezinárodní zločinecké sítě, předcházet terorismu, zvýšit bezpečnost kyberprostoru, zlepšit bezpečnost posílením správy hranic a v neposlední řadě zvýšit odolnost Evropy vůči krizím a katastrofám. Pokud shrnu velký soubor opatření k zajištění evropské bezpečnosti do jedné věty, dá se říci, že tato politika řeší původní problém zachování lidské existence, tradiční environmentální rizika a v neposlední řadě reaguje i na nově vzniklé sociální problémy.

Jedním z relevantních témat v této oblasti, kterým jsem se jako zpravodaj v Evropském parlamentu v poslední době aktivně zabýval, je civilní ochrana obyvatel. Právě v této oblasti Unie spolupracuje s cílem chránit lidi, jejich majetek, kulturní dědictví a životní prostředí v případě velkých přírodních nebo člověkem způsobených katastrof uvnitř i vně Společenství. Cílem je sdružování prostředků a maximalizace společného úsilí a pomoci přímo na místě katastrof. Unijní orgány jsou odpovědné za podporu a doplnění úsilí na národní, regionální a místní úrovni s ohledem na prevenci katastrof, připravenost osob odpovědných za civilní ochranu a intervence v případě katastrofy. Existuje Akční program Společenství, ze kterého jsou podporovány významné projekty, semináře a školení v oblasti prevence, připravenosti a reakce na přírodní katastrofy. Dále funguje tzv. Mechanismus Společenství pro civilní ochranu, na kterém se podílí třicet evropských států, které spojily své zdroje civilní ochrany. Ty pak mohou být dány k dispozici v oblasti zasažené katastrofou, včetně závažných průmyslových chemických havárií. Evropská unie je přitom schopna postiženým regionům okamžitě pomoci. Disponuje potřebnými fondy a může přidělovat pomoc z evropských zdrojů a to zejména z Fondu solidarity, a to v případě závažných přírodních katastrof na území Evropské unie.

Pro Českou republiku je jednou z hlavních hrozeb riziko povodní. Probíhající změny klimatu spolu s negativními změnami v krajině přitom s největší pravděpodobností zvýší v budoucnosti mimo jiné i četnost a intenzitu záplav. Přibližně sedm procent populace v Evropské unii žije v oblastech ohrožených rizikem povodní (tzv. flood-prone areas). Na evropské úrovni se otázky povodní řeší zejména společnou legislativou, přičemž je v tomto směru klíčová směrnice o vyhodnocování a zvládnutí povodňových rizik. Podle této směrnice měly do roku 2011 členské státy za úkol provést předběžné vyhodnocení povodňových rizik v jejich povodích a pobřežních oblastech, do letošního roku pak měly vypracovat mapy povodňových nebezpečí a mapy povodňových rizik. Do roku 2015 pak mají zpracovat plány

řízení povodňových rizik pro vytipované oblasti. Směrnice přitom předpokládá, že uvedené kroky budou každých šest let revidovány ve vazbě na rámcovou směrnici o vodě.

Věřím, že připravovaná konference Ústavu regionálních a bezpečnostních věd FES UPCE a společnosti Civitas per Populi o.s., umožní tyto i další témata podrobně diskutovat a přispěje jak k teoretickému, tak praktickému poznání v této oblasti.

Ing. Oldřich Vlasák
místopředseda Evropského parlamentu
místopředseda Svazu měst a obcí České republiky

V Hradci Králové 9. dubna 2013

**"Regionální rozvoj mezi teorií a praxí"
na téma
"Obyvatelstvo, region a bezpečnost"**

Vážené kolegyně, vážení kolegové,

v první řadě mi dovoluji poděkovat za možnost účastnit se letošního, již čtvrtého, ročníku konference Regionální rozvoj mezi teorií a praxí. Z našeho setkávání se stává pěkná tradice a osobně věřím, že výměna poznatků mezi akademickou a praktickou úrovní sehrává v oboru regionálního rozvoje významnou úlohu.

Jako náměstek primátora, v jehož gesci je rozvoj města, chápu vztah mezi bezpečností a regionem především z praktické roviny. Ve své krátké prezentaci se pokusím přiblížit vybrané aspekty fungování města, které se dotýkají bezpečnosti jeho území a obyvatel.

Úvod

Bezpečnostní problematiku města bych rozdělil do dvou základních kategorií. První z nich je klasické vnímání bezpečnosti jako součinnosti všech složek krizových systémů a zároveň vytvoření podmínek pro jejich efektivní fungování. Význam těchto složek, tedy policie, hasičů a zdravotní služby, spočívá v řešení každodenních i výjimečných situací, kdy je nutno umět rychle a dobře reagovat v zájmu ochrany obyvatel i majetku.

Druhá kategorie bezpečnosti spočívá v udržitelném plánování, respektive v prosazování udržitelného rozvoje. V každém městě by mělo docházet k tvorbě územních a strategických dokumentů nejen s ohledem na současný stav, ale také s výhledem do budoucna. Odpovědným plánováním lze minimalizovat sociální, ekonomická či environmentální rizika.

Bezpečnost každodenní - kriminalita, zdravotnictví

Bezpečnost v základním smyslu, tedy zajištění dobrého fungování všech záchranných složek, je základním předpokladem kvality života. Z tohoto pohledu se Hradec Králové může chlubit relativně bezpečným prostředím. V Hradci Králové máme dobře fungující systém orgánů činných v trestním řízení, nízkou míru násilné kriminality a dobře nastavený systém její prevence. V oblasti péče o zdraví obyvatel je dlouhodobým cílem Hradce Králové poskytovat na svém území časově i sociálně dostupnou péči. S tím souvisí také snaha o zachování zdravotnického školství na vysoké úrovni. Dobře fungující systém zdravotního vzdělávání na středních i vysokých školách může pomoci při udržování kvalitní péče ve fakultní nemocnici a dalších zdravotnických zařízeních na území města. Přítomnost lékařské fakulty také zaručuje zavádění moderních technologií a postupů do každodenní praxe.

Bezpečnost = udržitelný rozvoj

Pro zajištění dlouhodobé bezpečnosti je nutná identifikace současných i budoucích rizik a jejich zohlednění ve strategických a územních dokumentech města. Takovým způsobem je možno předcházet řadě problémů, například negativním vlivům urbanizace a suburbanizace, ekonomickému úpadku, nedostatku zdrojů (voda a elektřina), sociálnímu vyloučení či zhoršování životního prostředí.

V Hradci Králové se prostřednictvím Územního a Strategického plánu, koncepcí dopravy, energetiky či nakládání s odpady, snažíme zabránit bezpečnostním rizikům v podobě vylidňování centra, zástavby bez základní občanské vybavenosti, ekologických škod, špatné kvality zdrojů pitné vody, nedostatku energetických zdrojů, nedostatečného využívání veřejné

dopravy či neefektivní veřejné správy. Naplňování těchto cílů je vždy dlouhodobou záležitostí a pro jejich dosažení je nutné brát ohled na širší souvislosti. Jednotlivé aktivity města se často navzájem ovlivňují a vyvolávají i protichůdné efekty. Proto je důležité postupovat v souladu s dlouhodobými plány a před každou akcí sestavit analýzu možných dopadů a zjistit tak, jak daná akce ovlivní všechny aspekty fungování města. V opačném případě se mohou objevit neočekávané dopady, jejichž dodatečné odstraňování si vyžádá další personální i finanční zdroje.

Bezpečnost - sociální vyloučení

Rozvoj města je podmíněn také jeho sociální strukturou. Zde spočívá největší bezpečnostní riziko ve vzniku sociálně vyloučených lokalit. Úkolem města je podnikat kroky proti sociálnímu vyloučení a dalším negativním sociálním jevům. V Hradci Králové se již řadu let snažíme postupovat systémem komunitního plánování. Ten zaručuje včasnou identifikaci naléhavých hrozeb a prostřednictvím zapojení občanů se s vyšší mírou úspěšnosti daří tyto hrozby snižovat a pracovat na prevenci jejich vzniku. Město také spolupracuje s celou řadou neziskových a nevládních organizací, které pomáhají občanům v těžkých životních situacích.

Bezpečnost - ekonomický pohled

Bezpečnost regionu je možné chápat také z ekonomického hlediska. Cílem každé obce, města či větší aglomerace je zajistit na svém území dostatečné množství pracovních příležitostí. V opačném případě vzniká bezpečnostní riziko spojené s dlouhodobou nezaměstnaností. Řešení takové situace pak na magistráty měst klade obrovské finanční i personální nároky a zpětné začlenění sociálně vyloučených do společnosti je, i přes vysoké úsilí, velmi obtížnou a téměř vždy dlouhodobou záležitostí. V tomto i ostatních případech je tedy nejlepší možností prevence bezpečnostních rizik, za pomoci nástrojů, které má město k dispozici. Nejdůležitějšími z nich jsou strategické a územní plánování. Rozvoj města je přitom nutné nejen dlouhodobě plánovat, ale tyto plány je třeba pravidelně aktualizovat a tím adekvátně reagovat na vnější hrozby a příležitosti.

Závěr

Bezpečnost regionu a jeho obyvatel spočívá v odpovědném a udržitelném plánování a schopnosti adekvátně reagovat na všechny vnější podněty. Pokud má region prosperovat, je nutné využívat co nejvíce příležitostí a zároveň se snažit eliminovat možná ohrožení.

Jindřich Vedlich
náměstek primátora města Hradce Králové
V Pardubicích 30. května 2013

MĚSTA A JEJICH BEZPEČNOST V HISTORICKÉ RETROSPEKTIVĚ

CITIES AND THEIR SECURITY IN HISTORICAL RETROSPECTIVE

Vladimíra Šilhánková

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní, Ústav regionálních a bezpečnostních věd
Studentská 84, 532 10 Pardubice, Česká republika
vladimira.silhankova@gmail.com

Klíčová slova

město, bezpečnost, vývoj stavby měst

Keywords

town / city, security, urban building history

Abstrakt

Tento článek se zabývá analýzou obranné funkce měst a jejich vývojem od nejstaršího období tj. od prehistorických sídel, přes obranné systémy starověku (od doby Sumerské civilizace, přes egyptskou, minojskou a řeckou kulturu až po antický Řím) či středověku až k novověkým (zejm. barokním) fortifikacím. Článek zmiňuje zánik složitých fortifikačních systému v období průmyslové revoluce resp. v době do konce 19. století. Metodologicky je článek založen na analýze historických údajů, jejich deskripci a komparaci s obecnými metodologickými přístupy v oblasti analýzy vývoje stavby měst.

Abstract

This article is focused on analysis of defensive functions and systems of towns and its development. The paper describe those systems from pre-historic period, ancient times (e.g. Sumer's, Egyptian's, Minoan's, Greece's and Roman's civilisation) via medieval and modern period (mainly baroque) fortifications. The article represents also the extinguishment of complicated systems of fortification during the period of Industrial Revolution e.g. in the term of end of 19th century. From the methodological point of view is the article based on analysis of historical data, their description and comparison with common methodological approaches on the field of town building history.

1. Úvod

Otázka vzniku měst je jednou z dlouhodobě diskutovaných otázek teoretického urbanismu. Kdy ještě hovoříme o pravěkých sídlech a sídlištích a od kdy už můžeme hovořit o městě jako takovém? Řada teoretiků urbanismu¹, ale i historiků² nám dává „návod“, jak odlišit „sídlíště“ od města. Město můžeme samozřejmě charakterizovat mnoha způsoby, nikdy tam ale nechybí dvě základní funkce „bydlení“ a „obrana“. A právě **analýza obranné funkce měst a jejich vývoj je cílem a smyslem předkládaného článku.**

Metodologicky je článek založen na analýze historických údajů, jejich deskripci a komparaci s obecnými metodologickými přístupy v oblasti analýzy vývoje stavby měst.

2. Lidská sídla na úsvitu dějin a jejich bezpečnost

Správný retrospektivní referát by měl začít citátem: „... již staří Římané...“, jenže problém je mnohem starší než staří Římané, protože již nejstarší lidská sídla, jak bylo již uvedeno v úvodu, měla především obranný charakter (stejně jako pozdější města). Prvotní sídla měla jednoduché systémy ochrany, a to buď hliněné nebo kamenné valy či dřevěné palisády. Využívalo se samozřejmě i přirozené polohy s využitím přirozených přírodních prvků a vody. Za příklad nám může posloužit jedno z dosud „dochovaných“ sídlišť pozdní doby bronzové Grimspound v britském Dartmooru, kde je dosud patrný zejména obranný kamenný val.

Obr. 1 Letecký snímek dnešního stavu prehistorické osady Grimspound

Zdroj: *English Heritage*³

Jiným příkladem může být neolitická osada Biskupin, která byla založena na nepravidelném oválném půdorysu na částečně uměle vytvořeném ostrově na Biskupinském jezeře⁴ a kde je rovněž patrný zejména obranný resp. ochranný charakter sídla, které je nejen na složitě dostupném místě, ale je obehnané dřevěnou palisádou s vnitřní okružní cestou, umožňující rychlý pohyb obránců kolem vnitřní strany hradby.

¹ např. HRŮZA, Jiří: *Slovník soudobého urbanismu*. Odeon, Praha 1977, KRÁSNÝ, Jan. *Základy urbanismu*. Státní nakladatelství technické literatury, Praha 1962, VESELÝ, Ivan: *Vývoj stavby měst*, VUT, Brno, 1974, HRŮZA, Jiří - ZAJÍC, Josef: *Vývoj urbanismu I.*, Vydavatelství ČVUT, Praha 1996 a další

² např. PRESSOVÁ, Ludwika. *Stará Kréta*, Panorama Praha 1978, VOLNÝ, Zdeněk (editor). *Toulky minulostí světa*, I. díl, Baronet via Facti Praha 1999

³ History and Research: Grimspound [online] English Heritage [cit.2013-05-28] Dostupné na www.gearthacks.com/dlfile26863/Grimspound.htm

⁴ GAŚSOWSKI, Jerzy: *Z archeologii za pan brat*. Warszawa: Iskry, 1983

Obr. 2 Rekonstrukce osady Biskupin

Zdroj: Pixelmover⁵

3. Starověká města a jejich obranná funkce

3.1 Starověká Mezopotámie

První sídla, která můžeme již označit jako „města“ můžeme nalézt v oblasti Mezopotámie, z nichž nejstarší jsou samozřejmě města Sumerská. Starší sídla jako Ur, Uruk či Lagaš byla okrouhlého půdorysu a byla zbudována na vyvýšených pahorcích (dnes zvaných telly), a to jednak na ochranu proti vnějšímu nepříteli (jednotlivá města byla samostatnými městskými státy, které byly vůči sobě často v nepřátelském rozpoložení), tak na ochranu proti záplavám. Město bylo opevněné mohutnými hradbami s pravidelně rozmístěnými branami. Mladší mezopotamská města, jako např. Babylon, pak měly již pravidelný víceméně pravoúhlý půdorys se čtyřmi hlavními branami. Středem města protéká řeka Eufrat a v těžišti je situován palácový okrsek. Jednotlivé strany města jsou otočeny ke světovým stranám.⁶

Obr. 3 Rekonstrukce starověkého Uru

Zdroj: Mesopotamia⁷

Obr. 4 Rekonstrukce půdorysu a

obraného systému starověkého Babylonu

Zdroj: Hrůza – Zajíc 1996⁸

⁵ Pixelmower [online] [cit.2013-05-28] Dostupné na www: <http://www.pixelmower.com/>

⁶ HRŮZA, Jiří - ZAJÍC, Josef: *Vývoj urbanismu I.*, Vydavatelství ČVUT, Praha 1996

⁷ Mesopotamia [online] [cit.2013-05-28] Dostupné na www:

<http://cdn.preterhuman.net/texts/other/crystalinks/meso.html>

⁸ HRŮZA, Jiří - ZAJÍC, Josef: *Vývoj urbanismu I.*, Vydavatelství ČVUT, Praha 1996

3.2 Egypťská a minojská města

Při rozboru vývoje stavby měst není obvyklé spojovat egypťská a minojská (krétská) města pod jeden společný jmenovatel, nicméně právě n našem konkrétním případě tak učinit můžeme, neboť jen egypťská a minojská města si mohla dovolit ten luxus a nemít hrady. V obou případech se jednalo o státní útvary, kdy „stát bděl nad bezpečností cest, které spojovaly oddělené části, a zajišťoval celkovou vnější bezpečnost, takže města nebyla hrazena hradbami.“⁹ Jsou to v podstatě ojedinělé příklady ve stavbě měst, a to nejen v období starověku, ale v podstatě až do období průmyslové revoluce na počátku 19. století.

Obr. 5 Rekonstrukce minojského Palaikastra Zdroj: *Archaeological Site of Palaikastro*¹⁰

3.3 Mykénská a řecká města

Zcela odlišná situace byla v pevninském Řecku, kde již nejstarší, v podstatě ještě předřecká sídla mykénské kultury se vyznačují výraznou obrannou polohou a bývají proto obecně nazývány „hrady“, i když se o hrady v jejich středověkém pojetí nejednalo. Sídla – hrady jako Mykény, Týrint a menší např. Pylos, Théby či Orchomenos se rozkládaly na kopcích a byly obehnané gigantickými hradbami, které byly vybudované ze 2 – 3 m dlouhých a metr vysokých a metr širokých kamenů.¹¹ Např. Mykénský hrad byl mohutně opevněn, a to včetně podhradí. Do vlastního mykénského hradu se vchází 3 m vysokou Lví branou, která pochází z doby kolem roku 1250 př. Kr. Od Lví brány vedla cesta k monumentálnímu schodišti, po němž bylo možno vystoupat na vlastní akropoli. Na vrcholu skály se pak tyčila samostatně opevněná citadela s vladařovým palácem.¹²

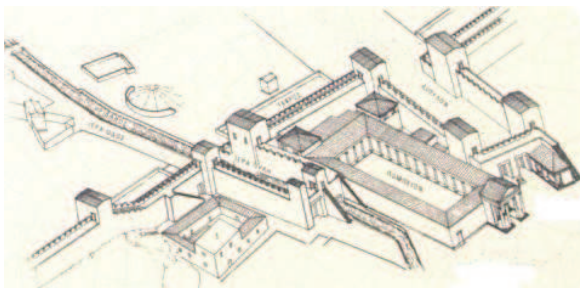

⁹ PRESSOVÁ, Ludwika. *Stará Kréta*, Panorama Praha 1978, SYROVÝ, Bohuslav a kolektiv. *Architektura svědectví dob*, SNTL Praha 1974

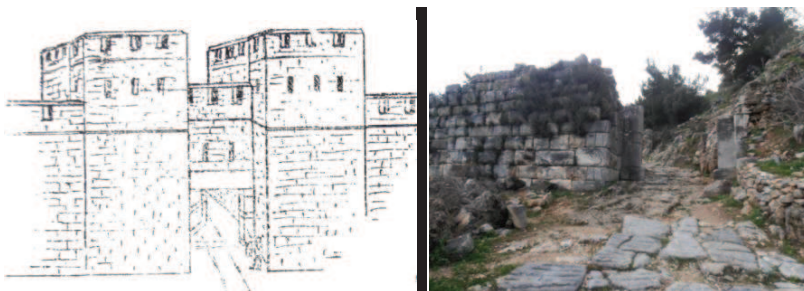
¹⁰ *Minoan Palaikastro* [online] Archaeological Site of Palaikastro 2010 [cit. 2013-04-04] Dostupné na www.palaikastro.com/ancientsites/

¹¹ VOLNÝ, Zdeněk (editor). *Toulky minulostí světa*, II. díl, Baronet via Facti Praha 2000

¹² BARTONĚK, Antonín. *Zlaté Mykény*, Panorama Praha 1983

Obr. 8 Rekonstrukce Athénských hradeb s bránou zv. Dipylon Zdroj: Athens Sights¹⁶

Obr. 9 Priéne – rekonstrukce východní městské brány

Zdroj: J. W. Goethe Universität Frankfurt

Obr. 10 Priéne – současný pohled na východní městskou bránu

Zdroj: Vlastní fotografie autorky z 26.2.2013

Na pobřežních skalách se často stavěly pozorovací věže. Kromě mohutné hradební zdi se budovaly hráze vymezující přístavy. Někdy stačila pouze jedna zeď, která uzavřela přístaviště, jindy byly nutné zdi dvě (jako třeba v athénském Pireu). Vjezd do přístavu byl často chráněn věžemi, které mohly být spojeny řetězy, aby se zabránilo vjezdu nepřátelských lodí.¹⁷

Vedle toho nalézám ve starověkém Řecku již první teoretické práce, které se stavbě měst a jejich bezpečnosti dotýkají. Tak např. Aristoteles v roce cca 350 př. Kristem píše: „*Základem stavby měst je především postavit město tak, aby byli lidé bezpeční a současně šťastní*“.

4. Řím a římská říše

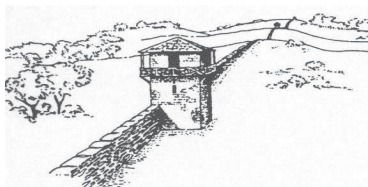
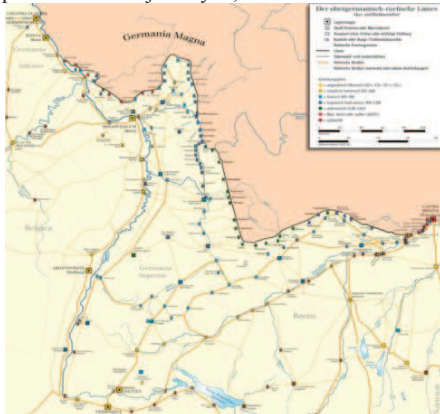
Vrcholem antické stavby měst bylo samozřejmě období římské říše. Podle římské tradice bylo město Řím založeno „třetího roku šesté olympiády“ tj. 753 nebo 754 př. Kr. Obecně se ale soudí, že Řím vznikl postupným sloučením několika starších osad „na sedmi pahorcích“. Na jednom z nich, Palatinském, zjistili archeologové hradby, jež skutečně pocházejí z dob, do nichž tradice klade založení Říma.¹⁸ Hradby a obrana sídel hrály u Římanů klíčovou roli, nejen v samotném Římě, ale zejména u sídel nově zakládaných. Úzce to samozřejmě souviselo s římskými výboji. V dobytých oblastech na hranici říše tzv. Limes Romanus

¹⁶ Athens Sights [online] 2011 [cit. 2013-28-05] Dostupní na www: <http://www.greeceathensaegeainfo.com/h-athens/ancient/sacred-gate.htm>

¹⁷ SYROVÝ, Bohuslav a kolektiv. *Architektura svědectví dob*, SNTL Praha 1974

¹⁸ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Řecký zázrak*, Mladá fronta, edice Máj, Praha 1972

zřizovali vojenské tábory (castra), které se staly zpravidla základem dalšího osídlení, a to až po hranici Dunaje a Rýna, kam sahala Římská říše ve fázi své kulminace.

Obr. 11 Limes Romanus (hranice Římské říše)

Obr. 12 Rekonstrukce části Limes Romanus

Zdroj Wikipedia¹⁹

Zdroj: Hruža – Zajíc, 1996

Římský vojenský tábor - opevněné castrum bylo řešeno jako čtverec, otočený ke světovým stranám, rozdělený na části (čtvrti) dvěma hlavními ulicemi, který se říkalo *cardo* a *decumanus*. V jejichž křížení byl volný prostor pro shromáždění vojsk - *praetorium*. V jižní části byly v řadovém uspořádání stany mužstva, v severní ubytování důstojníků, sklady a hospodářské objekty. Pozůstatky římských vojenských táborů (a z nich vzniklých římských měst) známe z Evropy, kdy řada evropských měst byla založena na římském, či jiném podobném jádru, které je ve struktuře ulic dosud patrné (Florence, Bologna, Kolín nad Rýnem, apod.).

Obr. 13 Rekonstrukce Římského castra

Zdroj: Holdsworth 2010²⁰

¹⁹ Wikipedie – otevřená encyklopedie [online] 2008 [cit. 2013-28-05] Dostupné na [www: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Limes2.png](http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Limes2.png)

²⁰ HOLDSWORTH Devon: *Similar Layouts of Various Castra* [online] The Castrum and the Quonset Hut 2010 [cit. 2013-05-28] Dostupné na [www: http://castrumandquonset.blogspot.cz/2010/01/similar-layouts-of-various-castra.html](http://castrumandquonset.blogspot.cz/2010/01/similar-layouts-of-various-castra.html)

5. Středověké obranné systémy

Středověká města vznikala v příhodných podmínkách stabilizované raně feudální společnosti. Rostlé středověké město bylo budováno na příznivém, dobře chráněném místě, ve vazbě na dopravní a obchodní trasy. Přístupové cesty k městu měly obvykle radiální charakter a ústily v městských hradbách. Uliční síť byla napojena na městské brány a náměstí.

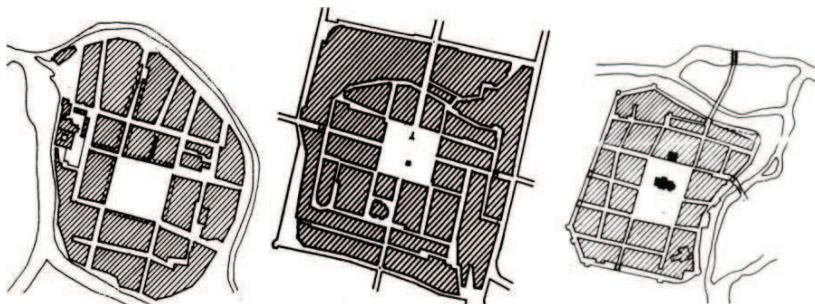
Obr. 14 Rekonstrukce středověké fortifikace Hradce Králové

Zdroj: Muzeum Východních Čech Hradec Králové

Náměstí (jedno nebo více náměstí) bylo centrem města a mělo funkci obchodní a trhovou a v době válek i obrannou. Ve vztahu k uliční síti bylo náměstí prostorově oddělené - pro případ zahrazení příchodu a obrany ve vlastním prostoru náměstí. Středověká města byla budována v geografických a morfologických podmínkách výhodných z hlediska *obrany*: výšinná poloha, říční ostroh, ostrov (ostrovy), kombinace předchozích možností. Hradby byly kamenné, s hláskami a stílnami a byly budovány zpravidla společně všemi obyvateli města, z prostoru před hradbami byly v době válek odstraněny stavby a vymýcen veškerý porost, aby nepřítel neměl možnost se zde skrývat.

V kronice Františka Pražského z doby z doby Karla IV. se o Přemyslu Otakarovi II. říká, že: „ve snaze zajistit obyvatelům svého království mír začal ohrazovat města hradbami, opevňovat hrady, ... Také zvláště pečlivě opevnil Pražský hrad velmi pevnými zdmi, věžemi a příkopy. Zdi rozmístil a pokryl tak, že přechod z jedné věže k druhé byl po celém obvodu hradu pod střechou. A také Menší Město pražské opevnil zdmi a příkopy a připojil je k téměř hradu.“²¹

²¹ HRŮZA, Jiří - ZAJÍC, Josef: *Vývoj urbanismu I.*, Vydavatelství ČVUT, Praha 1996

Obr. 15 Různé prostorové typy založených středověkých měst – České Budějovice, Nový Bydžov a Plzeň
Zdroj: Hříza – Zajíc, 1996

Středověké město ale zná i vnitřního nepřítele, jak můžeme vidět na příkladu toskánského města San Gimignano. Historie města byla určována boji mezi rodem Ardinghelli a rodem Salvucci. Rivalita mezi nimi vedla ke stavbě tzv. rodových věží, jichž bylo v období 14 a 15. století celkem 70 (dodnes se jich zachovalo 13). Znesvářené rody si tu postavily věže zčásti jako symbol bohatství a zčásti na obranu při pouličních bitkách.

Obr. 16 San Gimignano

Zdroj: primaIvera²²

Obecná kriminalita středověkého města byla velmi vysoká: noční házení kamenů do oken ministra, násilnosti spáchané na osobě věřitele, rvačka mezi dvěma konkurenčními skupinami pracovníků. Soudní archivy ve Florencii, Benátkách, Paříži či Avignonu odhalují obrovskou řadu chladnokrevných činů spáchaných ze msty, individuální či skupinové „horkokrevné“ rvačky řešící spor nožem či okovanou holí, znásilňování (často kolektivní) chudých dívek, jež bývaly vyvlečeny v noci ze svých komůrek a zbity...²³

Problematika obrany před vnějším či vnitřním nepřítelem, ale nebyla jediným rizikem středověkého města, města byla sužována četnými požáry a trpěla i problémy, které bychom označili za otázky hygienické. V běžném středověkém městě se objevovaly problémy se zásobováním pitnou vodou, o kanalizaci nelze vůbec hovořit. Tak např. Praha kolem roku 1300 je popisována následovně: „Ulice byly nedlážděné a neexistovalo žádné noční osvětlení. V kupkách hnoje, právě tak jako na haldách před pivovary a městskými lázněmi přespávali o nocích tuláci a jiní povětrníci. Všude bylo plno špíny a zápachu, pobíhající drůbeže ba i

²² Toskánsko- Země pohádek a snů [online] [cit. 2013-06-05] Dostupné na www.primaIvera.com/toskansko/san-gimignano/

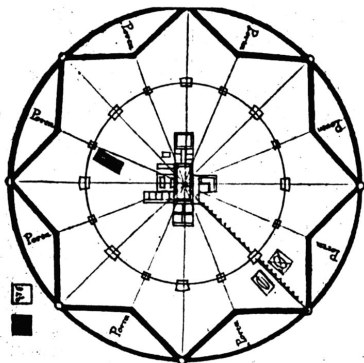
²³ LE GOFF, Jacques (ed.) *Středověký člověk a jeho svět*, Vyšehrad Praha 1999

prásat. Chodcům obého pohlaví nečinilo těžkosti veřejně konat potřebu. Celkem běžnou příhodou dne, zvláště za epidemií, že nemocní z řad psanců bez povšimnutí umírali před očima kolemjdoucích...²⁴

Jedním z historicky nejvýznamnějších rizik byla problematika požárů, která také výrazně ovlivňovala prostorové uspořádání měst. Řada měst lehla popelem a některá i několikrát, vzhledem k častému využití dřeva při stavbách není divu, že docházelo k požárům a dalším nehodám. Řešení se našlo až v období novověku (z nás zejména díky péči Marie Terezie), kdy vznikly první předpisy o protipožárních opatřeních uvnitř sídel – např. rybníčky na návších, natírání stropů nehořlavými látkami a další. Zvyšovala se prevence proti epidemiím, např. bylo nutné zajistit dostatek nezávadné pitné vody.²⁵

6. Novověké fortifikace

Novověk představuje novou epochu ve stavbě měst. Vznikají návrhy tzv. ideálních měst. Návrhy ideálních měst zpracovávají nejen architekti a vojenští inženýři, ale i výtvarní umělci - sochaři a malíři. Návrhy ideálních měst jsou pojaty zejm. jako koncentrické, kdy kolem města je navrženo hvězdicovité renesanční opevnění, které nahrazuje v této době již neúčinné středověké hradby. (Neúčinnost středověkých hradb je důsledkem vynálezu střelných zbraní.) Návrh novověkého opevnění se stále zdokonaluje, v baroku se fortifikační - pevnostní systém stává nejdokonalejším. Zatímco se města podle ideálních návrhů realizovala jen zřídka (např. Palma Nuova v severní Itálii) byly realizace novověkého fortifikačního systému mnohem častější.

Obr. 17 Antonio Averulino zv. Filarete – návrh ideálního města Sforzinda

Obr. 18 Dobový půdorys města Palma Nuova (Palmanova)

Zdroj: Hrůza – Zajíc, 1996
Zdroj: Wikipedie²⁶

Renesanční města, zejména italská budovala obranné systémy nejen proti vnějšímu nepříteli, ale, jak bylo vidět na příkladu ze San Gimignano, bylo třeba mít obranné prvky i na úrovni jednotlivých domů resp. paláců proti pouličním nepokojům. Za příklad nám může posloužit Florencie, kde zejména vládnoucí rod Medicejských, ale i mnohé další rody budovali paláce,

²⁴ HORA, Petr: *Toulky českou minulostí 2*, Práce Praha 1991

²⁵ KOUTNÝ, Jan, *Vývoj urbanismu*, přednášky, Fakulta architektury VUT, Brno, 1999

²⁶ Wikipedie – otevřená encyklopedie [online] 2008 [cit. 2013-06-05] Dostupné na [www.http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Palmanova1600.jpg](http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Palmanova1600.jpg)

kteře se do ulice v přízemí obraceli jen minimem dveřních otvorů, přízemní okna byla zamřížována a byla umístěna relativně vysoko (Palazzo Vecchio, Palazzo Pitti nebo Palazzo Rucellai). Přitom je zajímavé, že právě Palazzo Rucellai od Leona Battisty Albertiho je považován za vůbec první stavbu, na které byly v praxi uplatněny zásady renesanční architektury.²⁷

Obr. 19 Palazzo Rucellai, Florencie
Obr. 20 Ponte Vecchio, Florencie

Zdroj: Bluffton University²⁸
Zdroj: Beachcombing's Bizarre History Blog²⁹

Neméně zajímavý je z hlediska obranných a ochranných funkcí florentský most Ponte Vecchio v roce 1565, kde nad celým mostem prochází tzv. Vasariova chodba (Corridorio Vasariano), postavená na žádost Cosima I., který chtěl mít bezpečný průchod z Palazzo Vecchio do Palazzo Pitti na druhém břehu řeky Arno.³⁰ Znamenalo to v praxi, že vládnoucí rod Medicejských se po městě pohyboval zcela odděleně od běžného městského provozu ve zcela jednoznačně „zabezpečeném koridoru“. Není zcela jasné, zda Medicejští využívali tento průchod běžně nebo jen v době politické a sociální nejistoty, nebo zda byl běžnou součástí života tohoto vládnoucího rodu.

S rozvojem vojenské techniky se v průběhu novověku zdokonalují a také zesložitují fortifikační systémy, které vrcholí v období baroka výstavbou velmi rozsáhlých pevnostních areálů. Pro příklad barokní fortifikace nemusíme chodit daleko, neboť koncem 18. století vznikly ve Východních Čechách z popudu Marie Terezie hned dvě pevnosti, a to Josefův a Hradec Králové. A právě na Hradec Králové zaměříme nyní naši pozornost.

Dvacet pět let trvající stavba byla dokončena v roce 1789 a zcela změnila vzhled města i jeho okolí. Byly zbourány nejen domy přímo v prostoru stavby pevnosti, ale i rozsáhlá předměstí, která se ocitla vně pásu hradeb. Obyvatelé byli odstěhováni za vnější okraj inundační oblasti pevnosti do nově založených obcí za ochranným pásmem pevnosti - Nového Hradce Králové, Kuklen, Farářství a Pouchova. Součástí remodelace pevnostního terénu bylo i úplné rozebrání kopce Rožmberka v poloze dnešního Slezského předměstí. Pevnost na půdorysu bastionového pětiúhelníka o rozloze 330 ha obkroužila staré královské věnné město hradbami a předsunutými bastiony. Soustavu hradeb doplňovaly účelové budovy jako pěchotní a jezdecká kasárna, zbrojnice, stílnová kasemata, kavalíry apod. Tehdejší pevnostní technika spočívala ve vytvoření desítky metrů širokých valů a náspů ze zeminy, zpevněných na bocích cihlovými zdi. Při ostřelování nepřítelem by tak trvalo velmi dlouho, než by se děla dokázala zcela

²⁷ PIJOAN, José: *Dějiny umění 5*, Knižní klub a Balios Praha 1999

²⁸ Florencie, Italy [online] Bluffton University 2012 [cit. 2013-06-05] Dostupné na [www: http://www.bluffton.edu/~sullivanm/rucellai/rucellai.html](http://www.bluffton.edu/~sullivanm/rucellai/rucellai.html)

²⁹ Ponte Vecchio [online] Beachcombing's Bizarre History Blog 2005 [cit. 2013-06-05] Dostupné na [www: http://www.strangehistory.net/2012/12/12/ponte-vecchio-love-goddess-4/](http://www.strangehistory.net/2012/12/12/ponte-vecchio-love-goddess-4/)

³⁰ PIJOAN, José: *Dějiny umění 5*, Knižní klub a Balios Praha 1999

prošťilet skrz obrovskou masu hradby a otevřít průchod pro útok vojáků. Obě řeky (Labe a Orlice) byly zregulovány a pomocí důmyslného systému vodních příkopů mohla být zatopena okolní uměle snížená krajina.³¹

Obr. 21 Púdorysné schéma královéhradecké pevnosti měšť³²

Zdroj: *Historický atlas*

7. „Osvobození měst z hradebních pout“

Z našeho úhlu pohledu je zajímavé i pokračování příběhu Hradce Králové: „I když byla Královéhradecká pevnost po svém dokončení vynikajícím technickým dílem, její význam nepřetržitě klesal. Její bezcennost definitivně potvrdila hlavní bitva prusko-rakouské války v r. 1866, když se útočící pruská vojska silné hradecké pevnosti vyhnula a rozhodující střetnutí se odehrálo dále, v okolí Sadové a Chlumu. Funkce Hradce Králové jako pevnostního města tak ztratila smysl. Ale ještě dlouhých čtrnáct let trvalo, než byla vůbec zahájena jednání o zboření hradeb a zrušení pevnosti, která čím dále tím více omezovala rozvoj a možnou výstavbu města. Po složitých jednáních, kdy císařská a královská armáda požadovala, aby bourání a odklizení hradeb zajistilo město a zároveň aby nahradilo armádě zrušené objekty, došlo v r. 1894 konečně k dohodě a bylo slavnostně započato s bouráním.“²⁷

Tak jako se začal osvobozovat z „hradebních pout“ Hradec Králové, přineslo 19. století a jeho rozvoj vojenské techniky a strategií konec účinnosti fortifikačních systémů kolem měst, které doposud vytvářely jasný předěl oddělující město od jeho okolí a krajiny. Fortifikace jsou postupně rušeny a s nimi zaniká překážka bránící propojení města s jeho okolím. Na místě bývalých hradeb vznikají sadové okruhy nebo nová výstavba propojující město s jeho předměstími nebo okolními městskými či venkovskými sídly. Nejznámějším příkladem je určitě Vídeňská Ringstrasse. O zrušení hradeb a rozšíření Vídně se uvažovalo již od 18. století, nicméně hlavní impulz dal až v roce 1857 císař František Josef I. a hned následující rok byla vypsána na toto téma soutěž. Z našeho úhlu pohledu jsou zajímavá hlediska, podle kterých byly soutěžní návrhy na podobu nové městské třídy – Ringstrasse, hodnoceny. Byly

³¹ KUBÍČEK, Alois – WIRTH, Zdeněk, *Hradec Králové. Město českých královen. Město Ulrichovo.*, Společnost královéhradecká, Hradec Králové 1939, TICHÝ, František, *Hradec Králové, Historie města. Popis a průvodce. Umění. Turistika. Lyžování. Průmysl. Obchod. Živnosti. Část statistická a informační.* Nákladem Boh. Melichara v Hradci Králové 1928, 4. přepracované vydání, POTÚČEK, Jan, *Hradec Králové. Architektura a urbanismus 1895 – 2009*, Muzeum Východních Čech ve spolupráci s vydavatelstvím Garamon, Hradec Králové 2009

³² RICHTER, M. – SEMOTANOVÁ, Eva, *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 5 – Hradec Králové*, Historický ústav Akademie věd ČR Praha 1998, list č.5

to: 1. vojenské hledisko. 2. regulace Dunajského kanálu a založení nábřeží, 3. okružní třída atd. Již v roce 1865 byla okružní třída o délce 4 km a šířce 57 m otevřena a kolem ní postupně vznikly všechny významné veřejné budovy jako je Parlament, Opera, muzea či radnice³³.

Obr. Plán vídeňské Ringstrasse

Zdroj: Muzeum architektury, Vídeň³⁴

8. Závěr

To, že mizí jedno z nejvýznamnějších bezpečnostních rizik v území tedy nebezpečí přímého vojenského vpádu ale neznamená, že mizí rizika všechna. Řada rizik se v průběhu doby transformuje, řada jiných rizik se objevuje zcela nově. Bezpečnostní rizika měst ve 20. století jsou tak diametrálně odlišná od dob předchozích a vyžadují samostatný přístup a zkoumání.

³³ HRŮŽA, Jiří - ZAJÍC, Josef: *Vývoj urbanismu II.*, Vydavatelství ČVUT, Praha 1999

³⁴ vlastní fotografie plánu ze stálé výstavy k historii města Vídně, 17.11.2012

9. Literatura

- BARTONĚK, Antonín. *Zlaté Mykény*, Panorama Praha 1983
- BOUZEK, Jan, ONDŘEJOVÁ, Iva. *Periklovo Řecko*, Mladá Fronta, Praha 1989
- GAŚSOWSKI, Jerzy. *Z archeologią za pan brat*. Warszawa: Iskry, 1983
- HORA, Petr: *Toulky českou minulostí 2*, Práce Praha 1991
- HRŮZA, Jiří: *Slovník soudobého urbanismu*. Odeon, Praha 1977
- HRŮZA, Jiří - ZAJÍC, Josef: *Vývoj urbanismu I.*, Vydavatelství ČVUT, Praha 1996
- HRŮZA, Jiří - ZAJÍC, Josef: *Vývoj urbanismu II.*, Vydavatelství ČVUT, Praha 1999
- KOUTNÝ, Jan, *Vývoj urbanismu, přednášky*, Fakulta architektury VUT, Brno, 1999
- KRÁSNÝ, Jan. *Základy urbanismu*. Státní nakladatelství technické literatury, Praha 1962
- KUBIČEK, Alois – WIRTH, Zdeněk, *Hradec Králové. Město českých královen. Město Ulrichovo.*, Spořitelna královehradecká, Hradec Králové 1939
- PIJOAN, José: *Dějiny umění 5*, Knižní klub a Balios Praha 1999
- LE GOFF, Jacques (ed.) *Středověký člověk a jeho svět*, Vyšehrad Praha 1999
- POTŮČEK, Jan, *Hradec Králové. Architektura a urbanismus 1895 – 2009*, Muzeum Východních Čech ve spolupráci s vydavatelstvím Garamon, Hradec Králové 2009
- PRESSOVÁ, Ludwika. *Stará Kréta*, Panorama Praha 1978
- RICHTER, M. – SEMOTANOVÁ, Eva, *Historický atlas měst České republiky, svazek č. 5 – Hradec Králové*, Historický ústav Akademie věd ČR Praha 1998
- SYROVÝ, Bohuslav a kolektiv. *Architektura svědectví dob*, SNTL Praha 1974
- TICHÝ, František, *Hradec Králové*, Historie města. Popis a průvodce. Umění. Turistika. Lyžování. Průmysl. Obchod. Živnosti. Část statistická a informační. Nákladem Boh. Melichara v Hradci Králové 1928, 4. přepracované vydání
- VESELÝ, Ivan: *Vývoj stavby měst*, VUT, Brno, 1974
- VOLNÝ, Zdeněk (editor). *Toulky minulostí světa*, I. díl, Baronet via Facti Praha 1999
- VOLNÝ, Zdeněk (editor). *Toulky minulostí světa*, II. díl, Baronet via Facti Praha 2000
- ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Řecký zázrak*, Mladá fronta, edice Máj, Praha 1972

**PROMĚNY POJETÍ BEZPEČNOSTI (STŘEDOEVROPSKÉHO) MĚSTA
VE 20. STOLETÍ Z POHLEDU PLÁNOVÁNÍ ROZVOJE MĚST**

**CHANGES IN UNDERSTANDING OF (MIDDLE EUROPEAN) CITY SECURITY
IN 20 TH CENTURY FROM THE CITY PLANNING POINT OF VIEW**

Vladimíra Šilhánková, Michael Pondělíček

Vysoká škola regionálního rozvoje Praha
Žalanského 68/54, Praha, Česká republika
vladimira.silhankova@gmail.com, mpondelicek@gmail.com

Klíčová slova

město, bezpečnost, vývoj stavby měst, 20. století

Keywords

town / city, security, urban building history, 20th century

Abstrakt

Článek se věnuje analýze vývoje rizik a proměny pojetí bezpečnosti města v kontextu střední Evropy v průběhu 20. století. Bylo by totiž mylné domnívat se, že tím, že naše města od poloviny 19. století již nepotřebují hradby, nepotřebují už vlastně žádné obranné systémy. Opak je totiž pravdou. Bezpečností rizika se totiž neustále mění a vyvíjí a bohužel i rozšiřují. Metodologicky je článek založen na analýze historických údajů, jejich deskripci a komparaci s obecnými metodologickými přístupy v oblasti urbanismu a bezpečnosti stejně tak jako na vlastním pozorování a jeho analýze a následné syntéze s obecnými poznatky.

Abstract

The paper is focused on analysis of risk development and changes in understanding of city / town better say urban security in the context of central Europe during the 20th century. There would be mistake to think, that cities and towns not need the real walls from the second part of 19th century, there are no any risks and security problems in them. The contrast is true. The security risks changes permanently and also develop and increase. From methodological point of view is the paper based on analysis of historical data, their description and comparison with common methodological approaches on the field of urbanism and security as well as on own observation and the synthesis with common knowledge.

1. ÚVOD

Problematika řešení bezpečnosti obyvatelstva doprovází stavbu měst a využití území již od nejstarších historických dob a na první regulativy Marie Terezie navázaly další, typické pro Rakousko - Uherskou střední Evropu, které ale vedou ke zkomfortnění pobytu občanů ve městech a k jejich dalšímu relativně bezpečnému rozvoji.

Bylo by mylné domnívat se, že tím, že naše města od poloviny 19. století již nepotřebují hradby, nepotřebují už vlastně žádné obranné systémy. Opak je totiž pravdou. Bezpečnostní rizika se totiž neustále mění a vyvíjí a bohužel i rozšiřují. Namísto přímého fyzického napadení, na které v minulosti stačila hradba, tak jsou tu rizika dalších typů útoků různými atentátníky (přímé fyzické ohrožení např. odpálením nálože s trhavinami, ale i různé útoky chemickými či biologickými zbraněmi) nebo dokonce skupinami osob uvnitř města, a to z nejrůznějších důvodů, kde mocenské důvody nemusí být jako dříve hlavními. Rozšiřují se i oblasti možného ohrožení, vedle tradičních oblastí vojenských rizik tu jsou rizika environmentální, sociodemografická nebo klimatická. A právě **analýza vývoje rizik a proměny pojetí bezpečnosti města v kontextu střední Evropy v průběhu 20. století jsou cílem tohoto článku.**

Metodologicky je článek založen na analýze historických údajů, jejich deskripci a komparaci s obecnými metodologickými přístupy v oblasti urbanismu a bezpečnosti stejně tak jako na vlastním pozorování a jeho analýze a následné syntéze s obecnými poznatky.

2. MĚSTO NA PRAHU 20. STOLETÍ

Proces urbanizace přelomu 19. a 20. století byl spojen s nebyvalým růstem měst. Města osvobozená z hradeb rostla plošně, rostl i počet obyvatel, funkci u provozu a velká města se stávají metropolemi s rozsáhlým urbanizovaným okolím. Vzhledem k tomu, že dosavadní metody a postupy plánování měst byly založeny především na prostorotvorných a kompozičních principech a pragmatických funkčních souvislostech, nebyly v nové situaci měst účinné a nevedly k žádoucím výsledkům. Vystávala potřeba nových koncepčních principů, které by umožnily soudobé problémy měst účinně řešit. Na přelomu století vznikají první moderní urbanistické koncepce jako je např. lineární město Soria Y Maty, zahradní město Ebenezer Howarda či průmyslové město Toni Garniera, které se zaměřují na řešení nových problémů měst.³⁵

S růstem velikosti měst a počtem jejich obyvatel se objevují zcela nové problémy, se kterými se dřívější města potýkat nemusela. Jedná se zejména o problémy v oblasti provozu města – nárůst dopravy a s ní a nejen s ní (ale např. i s průmyslem) spojené otázky hygienické (hlučnost, prašnost či vibrace).³⁶ V této souvislosti je ovšem třeba konstatovat, že otázky bezpečnosti jsou mimo hlavní směr zájmu urbanistů (např. doprava zatím není vnímána z hlediska její bezpečnosti, ale z hlediska jejich hygienických dopadů) a bezpečnost je vnímána pouze jako záležitost hrozby válečného stavu.

3. TRAUMA VÁLEČNÝCH UDÁLOSTÍ 1. POLOVINY 20. STOLETÍ A STUDENÁ VÁLKA

Hrozba válečného stavu se záhy po začátku 20. století stává reálnou, i když 1. světová válka se civilního obyvatelstva z hlediska jejich konkrétní místní bezpečnosti dotýká spíše okrajově. Na druhou stranu tehdejší doba byla společensky velmi vypjatá a většina lidí se cítila ve městech vázána společenským životem a to tak, že místo dnešních depresí, které následují

³⁵ KOUTNÝ, Jan. *Moderní urbanistické koncepce*. Vutium Brno 2003

³⁶ ŠILHÁNKOVÁ, Vladimíra, KOUTNÝ, Jan a ČABLOVÁ, Markéta. *Urbanismus a územní plánování*. Univerzita Pardubice, 2010

rozšířený individualismus, převládaly duševní nemoci jako hysterie prýšící ze společenského prostředí (C. G. Jung³⁷). Malé podněty mohly tehdy vyvolávat velké úzkosti a pozdvižení ve vnitrozemí a také proto obě strany konfliktu sahaly k neotřelým prostředkům působení na nepřátelskou veřejnost. Jako příklad lze uvést nálety vzducholodí na Londýn, které měly malý úspěch ale obrovský propagandistický dosah na britské obyvatelstvo, dálkové ostřelování Paříže železničním superdělem, které z města udělalo neurotické hnízdo a také použití ponorek a protilodních min, které v druhé části války prakticky zastavily osobní lodní dopravu. Trauma spočívalo jako deka nad krajinou krutých bojů I. světové války a krajina se z nich nevzpamatovala často dodnes, protože v těchto místech je stále ještě nemožné běžně orat, lesnický nebo jinak hospodařit a stavět z důvodu zaminování a zbytků munice v zemi i stromech. Hrůzy a úzkosti se promítly do historických i beletristických děl autorů, z nichž jmenujme alespoň E. M. Remarquu, H. Barbusse, E. Hemingwaye, W. E. Johnse a dalších.

Válečné úsilí a hrůzy se zhmotnily i v meziválečném období při vzniku různých diktatur a nových režimů v Evropě, mezi kterými dominoval Sovětský svaz, který krutě decimoval civilní obyvatelstvo hladomory a nedostatkem čehokoliv. Některé země využily bezvládní v Evropě ke sledování svých cílů a tak došlo ke genocidě Řeků v Turecku, pak Turků v Řecku a jejich exodu do Bulharska. Začal exodus Židů do Palestiny, byly vyvolány války v severní Africe, a to zejména o Habeše, Libyi, Maroko a další. Postupně se tak vytvářelo podhoubí pro násilí na civilistech v druhé světové válce.

Razantní změnu a novou úroveň strachu civilního obyvatelstva a hrůzy v tomto směru přináší až nacismu/fašismu a nastupující II. světová válka, a to zejména německá taktika spálené země na východní frontě, v Polsku, totální námořní válka, a další „vynálezy“, které s válečným úsilím souvisí jen okrajově. V České republice, stejně jako např. v Itálii nebo ve Francii byla území ve správě SS, kde jen objevit se znamenalo prakticky smrt, a to i bez toho, že by daný člověk byl židovského původu. Totální válka ovšem nebyla vedena pouze v Evropě, kde bylo zejména na Balkáně využito nástrojů okupační moci nesmírně tvrdě (např. vyhladovění Atén v roce 1941, vzetí rukojmí a hromadné popravy rukojmí v Srbsku od r. 1941 do r. 1944, pogromy vyprovokované v Rumunsku - Iasy), ale i v Asii a Sovětském svazu. V sovětském svazu život člověka neměl příliš velkou hodnotu díky Stalinským čistkám již před válkou, ale za války dosáhly nástroje teroru aplikované na civilní obyvatelstvo jednou i druhou stranou obudných rozměrů. Stalin nechával s oblibou obyvatelstvo nuceně přestěhovávat, a to někdy i celé národy, z důvodu jisté domnělé neloajality. Toto potkalo např. Turky ve střední Asii, Čerkesy a Osetince z Kavkazu, Poláky z východní části Polska a prakticky veškerou inteligenci a střední třídu v Pobaltí (těžko se pak divit Finům že se tak zuřivě bránili ruské přesile ve dvou válkách, když v jejich případě šlo o zachování jejich národa v Evropě).

Ještě krutěji bylo postupováno v asijských koloniích po pádu do správy Japonské císařské armády. Deportace, zabavování majetku a internace byly běžné nástroje, stejně jako průběžné popravy nesympatizujících osob z řad místního obyvatelstva, a to od Barmy přes Vietnam a Borneo až po Filipíny a Čínu, kde řízená genocida vyvrcholila v několika otřesných případech masových vražd celých měst a desetitisíců obyvatel, a to nesmírně krutým způsobem. Bylo zde aplikováno exemplární využití obyvatelstva jako živých štítů, tréninkových a cvičných terčů a cílů nebo dokonce nositelů výbušnin na těle. Japonské válečné hrůzy aplikované např. v Manile, Singapur, Kuninggu, Mandalay a jinde nebyly doposud zcela vyhodnoceny a jsou předmětem trvalých dohadů.

Dodnes nevyhodnoceny jsou i psychologicko-válečné prostředky použité na obou stranách a napovídající, že prakticky nikdo na obou stranách neměl čistý štít. Tak došlo k použití raket

³⁷ JUNG, Carl Gustav. *Duše moderního člověka*, Atlantis Praha 1994

na německé straně a jejich nezadržitelný psychologický vliv na obyvatele Londýna, dále pak v rámci působení obou stran konfliktu vznikly dobře připravené psychologické koncepty boje. Na straně spojenců došlo k využití destrukce přehrad k zaplavení sídel v Porúří a také k plošnému bombardování zápalnými prostředky tak, aby vznikl plazmový efekt a města vyhořela beze zbytku (lze uvést zejména Hamburg a Drážďany), což pak vyvolalo celoněmecký exodus z měst na vesnice. Vrcholem především pak byla příprava spojenecké jaderné bomby použité zejména propagačně s mimořádným úspěchem v Hirošimě a poté i v Nagasaki. Podle posledních pramenů se jeví, že i Německo vytvořilo vysokotlakou atomovou bombu nízké ráže, kterou odzkoušelo, ale pro nedostatek materiálu dále neaplikovalo v rámci válečného úsilí, zejména pro malý dosah a efekt.

Poválečná euforie a optimismus většiny obyvatel Evropy vedly k tomu, že docházelo k likvidaci zařízení a materiálu ochrany obyvatelstva, resp. protiletecké ochrany, jak se tehdy nazývala ochrana civilního obyvatelstva, zaměřená především na ochranu obyvatelstva před následky leteckých útoků, tedy pouze v období války. Tato likvidace spočívala zejména v odstraňování ochranných staveb a zařízení (prvků kolektivní ochrany). Po roce 1947 došlo ke vzniku antagonistického vztahu mezi východem a západem ve všech oblastech života, což se především v Evropě projevilo vznikem tzv. železné opony, která byla nejpevnější zejména v bezpečnostní oblasti. Hlavním smyslem ochrany obyvatelstva zůstávala i nadále ochrana osob a jejich majetku před vzdušným a jaderným napadením. Tato ochrana se dělila na individuální a kolektivní. Kolektivní ochrana představovala ukrytí v odolných stavbách a evakuaci z předpokládaných cílových prostorů.³⁸

V polovině padesátých let minulého století bylo jasné, že se potenciální válečný konflikt již odehraje s masivním nasazením zbraní hromadného ničení, především jaderných zbraní s použitím taktických letounů a balistických raket. To vneslo do ochrany obyvatelstva takové kvalitativní změny, že došlo ke změně obranných koncepcí také na tomto úseku. V některých evropských státech (Švýcarsko, Rakousko, Jugoslávie, Skandinávie) byla upřednostňována kolektivní ochrana obyvatelstva ukrytím ve stálých, tlakově odolných úkrytech, budovaných investičním způsobem v individuální i komunální výstavbě na úkor ostatních způsobů ochrany. Tento způsob kolektivní ochrany je ale investičně vysoce náročný a realizoval se proto v té době ve větším měřítku pouze v ekonomicky nejsilnějších státech. V našich podmínkách byly zpracovány plány výstavby úkrytů pro obyvatelstvo a osazenstvo podniků a započato s jejich realizací. Již záhy bylo jasné, že postupovat tímto způsobem ve větším rozsahu není možné a úkryty tak zůstaly vybudovány na několika málo místech.³⁹

³⁸ ŠILHÁNEK, Bohumil. *Zkušenosti v oblasti historického vývoje ochrany obyvatelstva*, The Science for Population Protection zvláštní vydání 2012, 7 str. ISSN 1803-568X (tištěná verze), ISSN 1803-635X (on-line verze) Dostupné na http://www.population-protection.eu/attachments/042_vol4special_silhanek.pdf.

³⁹ tamtéž

Obr. 1 Povrchový výstup z podzemního úkrytu vybudovaného v 50. letech 20. století v rámci obytného komplexu v Brně – Králově Poli

Zdroj: foto V. Šilhánková

Nedostatek finančních prostředků na skutečné budování úkrytů ale neznamenal rezignaci na legislativní opatření v této oblasti. V podmínkách tehdejšího Československa tak existovala celá řada předpisů, které se této problematice věnovala. Z úhlu pohledu našeho zájmu to byl zejména Zákon č. 50/1976 Sb., který v rámci pořizování územně plánovacích dokumentací nařizoval pořizovat tzv. „doložky civilní obrany“ (později přejmenované na „doložky civilní ochrany“).⁴⁰ Vlastní požadavky civilní ochrany a obrany státu byly rozpracovány do zásad obsažených v „Metodické pomůcce pro orgány státní správy, územní samosprávy, právnické osoby a podnikající fyzické osoby- Ministerstvo vnitra – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, Praha, 2001.“ Tato pomůcka pojednávala zejména o využití vhodných podzemních i nadzemních částí obytných domů, provozních, výrobních a dalších objektů k jejich úpravě pro improvizované úkryty a byla „praktickým metodickým návodem pro přípravné práce v době míru a pro svépomocné budování improvizovaných úkrytů za krizových situací.“⁴¹ Doložky řešily jednak problematiku ukrytí obyvatelstva, a to zejména formou improvizovaných úkrytů (IÚ), což byly předem vybrané optimálně vyhovující prostory ve vhodných částech bytů, obytných domů, provozních a výrobních objektů, který mohly být jednoduše upraveny pro ochranu obyvatel před účinky mimořádných událostí s využitím jejich vlastních materiálních a finančních zdrojů. Doložka předpokládala 100% pokrytí ochrany osob ukrytím v protiradiačních úkrytech budovaných svépomocí.

Později (zejména po ukončení studené války) pak „doložky“ řešily i otázky ochrany obyvatelstva před přírodními pohromami a technogenními haváriemi. Pozornost byla věnována možnostem evakuace, návrhu ploch a míst pro speciální očištění osob a techniky a lokalitám pro nouzové ubytování. S možností evakuace bylo obvykle uvažováno po hlavních dopravních tazích, kde se vždy sledovala podmínka nezavalitelnosti, tj. zda zbude vždy alespoň jeden volný jízdní pruh. Z hlediska záplavových území bylo sledováno, zda v území vždy zůstane alespoň jeden únikový směr pro evakuaci či záchranu. Jako plochy speciální očištění osob a techniky byly obvykle vymezovány plochy a prostory v návaznosti na areály kasáren, nemocnic, škol, sportovních stadionů případně na ostatní objekty veřejné správy, kde bylo možno využívat veškerých inženýrských sítí. Nedílnou součástí bylo i vymezování ploch pro řešení bezodkladných pohřebních služeb.

⁴⁰ tento zákon vč. povinnosti zpracování „doložky“ byl v platnosti až do konce roku 2006

⁴¹ Metodická pomůcka pro orgány státní správy, územní samosprávy, právnické osoby a podnikající fyzické osoby- Ministerstvo vnitra – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, Praha, 2001

4. KONEC STUDENÉ VÁLKY

Po změně mezinárodní bezpečnostně-politické situace koncem osmdesátých let minulého století vyvstala otázka, jak řešit stále vzrůstající požadavky na ochranu obyvatelstva před následky přírodních pohrom a technogenních havárií. V řadě zemí a také v České republice postupně docházelo ke změně priorit v ochraně obyvatelstva od období války do období míru. Pevné a drahé struktury byly postupně rušeny a jejich funkci nahrazovaly flexibilní struktury ustavované „ad hoc“. ⁴² Docházelo i ke změnám v legislativě, kdy např. v oblasti územního plánování byly požadavky na ochranu území a obyvatelstva zcela „vypuštěny“. To samozřejmě vede k územním řešením poptávaným veřejností tj. bydlet v klidných lokalitách, kam se „cizí nedostanou“. Vede to k řešením se slepými neprůjezdnými lokalitami, velmi často napojenými jen jedním uzlovým bodem.

Obr. 2 Příklad suburbánní developerské výstavby nerespektující základní bezpečnostní pravidla dostupnosti a prostupnosti území

Zdroj: ⁴³

Jak již bylo uvedeno, tak současné územní plánování jakoby rezignovalo na jednu ze svých funkcí a nedokázalo reagovat na vývoj ve společnosti i vývoj biologických a fyzikálních podmínek pro rozvoj osídlení v naší zemi. V kontextu Evropy, kde jsou dlouhodobě plánovány a chráněny vodní zdroje, vodárny, zdroje energie, důležité komunikační uzly a další pak zaostáváme za současným evropským trendem.

Na druhou stranu je potřeba zmínit, že konec 20. století vrátil do Evropy nové odstředivé tendence, boje za národní zájmy a ekonomické výhody, kdy náhle začal získávat na váze extremismus a sním spojené jevy. Vlna násilí, která začala v červnu 1991 devítidenní válkou ve Slovinsku a pokračovala pak Srbsko-Chorvatskou válkou, pak válkou v Bosně a Chorvatsku a končila válkou o Kosovo v roce 1999 dala vyznít tomu, že nikdo v Evropě si nemůže být jist před válkami, a také před mezinárodním extremismem, jak nám záhy ukázaly bombové atentáty v Paříži, pak 11. září 2001 v New Yorku, o rok později v Madridu a jinde, kde teroristé operují a neomezují se jen na válečné zóny jako je Afganistan nebo Irák, Somálsko, Jemen a Pákistán. Ložiska neklidu jsou i v Evropě a jsou tvrdě atakována přistěhovaleckými vlnami především z islámské Afriky. V době tzv. Arabského jara od ledna

⁴² ŠILHÁNEK, Bohumil. *Zkušenosti v oblasti historického vývoje ochrany obyvatelstva*, The Science for Population Protection zvláštní vydání 2012, 7 str. ISSN 1803-568X (tištěná verze), ISSN 1803-635X (on-line verze) Dostupné na http://www.population-protection.eu/attachments/042_vol4special_silhanek.pdf.

⁴³ *Urban Sprawl: What's Health Got to Do With It?* [online] University of North Carolina at Chapel Hill Gillings School of Global Public Health 2009 [cit. 2013-06-23] Dostupné z: <http://www.publichealthgrandrounds.unc.edu/urban/>

2011 se rozbujela činnost jednak extrémních islamistů a jednak s nimi spojená uprchlická vlna v celém světě, tentokrát zaměřená zejména na tah ze severní Afriky do jižní Evropy. Žádná, někdy i nehumánní řešení Španělska, Malty a Itálie tuto vlnu nedokázala zastavit. Současně s uprchlíky infiltrovali postupně do západní části Evropy také radikální islamisté.

Obr. 3 a 4 Balkánské války konce 20. století

Zdroj: ⁴⁴

5. OTÁZKY BEZPEČNOSTI SOUČASNÉHO MĚSTA

Jak již bylo naznačeno výše, v průběhu 20. století se zásadním způsobem proměnila situace ve vnímání bezpečnosti a bezpečnostních rizik obyvatelstva, měst i území jako takového. Bohužel je třeba v této souvislosti konstatovat, že problematika ochrany obyvatelstva je stále řešena spíše na úrovni odstraňování následků krizových situací, než na úrovni jejich předcházení. Současnou „evropsky“ pojatou strukturu ochrany obyvatelstva lze znázornit schématem:

druh události	každodenní události	katastrofy a nouzové situace	ozbrojený konflikt
prvky činnosti	zábrana škod	ochrana proti katastrofám (přírodní katastrofy, průmyslové havárie)	civilní ochrana (ochrana obyvatelstva v případě války)
kompetence	samospráva, nižší úroveň státní správy		stát
záchrané subjekty	požárníci zdravotnické záchranářství pomocné služby		→
			celostátní síly armáda →

Tab. 1 Struktura ochrany obyvatel v současnosti, Zdroj: Šilhánek 2012

⁴⁴ SCRAPE TV [online] [cit. 2013-06-23] Dostupné z: <http://scrapetv.com/News/News%20Pages/Everyone%20Else/pages-16/Serbia-and-Kosovo-going-to-fight-another-war-or-something-like-that-over-there-wherever-they-are-Scrape-TV-The-World-on-your-side-2012-10-24.html#.Uca79OxIvIU>

Autoři zabývající se problematikou bezpečnosti obyvatelstva definovali obecně celou řadu hrozeb⁴⁵ a krizových situací⁴⁶, ne všechny z nich se ale přímo dotýkají ochrany území měst nebo ne všechny z nich jsou z hlediska ochrany a bezpečnosti města resp. území měst stejně významné. Stix⁴⁷ analyzoval krizové situace dle Šenovského a Adamce z pohledu míry jejich dopadů do území a z devatenácti jimi definovaných krizových situací jich k jednoznačně územně prominutelným jevům přiřadil devět:

Krizová situace č. 2 – Povodně se týká vodních útvarů jak povrchových, tak podzemních vod a povodí vodních toků. Dále je s ohledem na bezpečnost vyčleněno záplavové území, jeho aktivní zóna a území určené k rozlívům povodní. V poslední řadě se jedná o objekty protipovodňové ochrany, které mohou mít vliv na monitorování a zvládání povodňových stavů.

Krizová situace č. 3 – Jiné živelné pohromy je především o možných lesních požárech a to jak u lesů ochranných a lesů zvláštního určení, tak u hospodářských lesů. Na mapě také budou vymezena území nebezpečná s hlediska sesuvů půdy.

Krizová situace č. 7 – Radiační havárie popisuje umístění jaderného zařízení, pokud je v území přítomné a vymezení zóny havarijního plánování při možném úniku radioaktivních látek do životního prostředí.

Krizová situace č. 8 a č. 9 – Havárie způsobené nebezpečnými chemickými látkami a technické a technologické havárie velkého rozsahu určují plochy výroby, kde k podobným situacím na daném území může dojít. Opět také je řešeno havarijní plánování při úniku v tomto případě chemických, nebo jiných životu nebezpečných látek.

Krizová situace č. 10 – Narušení hrází významných vodních děl a s tím spojené riziko povodní jak už název napovídá, souvisí s vodními nádržemi a také s územím, které se nachází pod vodním dílem a při narušení nádrže na něm může dojít k povodni.

Krizová situace č. 12 – Narušení dodávek ropy a ropných produktů se vztahuje k bezpečnosti ropovodu včetně jeho ochranného pásma.

Krizová situace č. 13 – Narušení dodávek elektrické energie, plynu a tepelné energie se týká jak objektů, které jsou důležité pro výrobu/rozvod zmíněného, ale také sítí nezbytných k rozvodu el. Energie, plynu a tepla. Mezi objekty tedy patří výrobní elektřiny včetně ochranného pásma, elektrická stanice včetně ochranného pásma, technologický objekt zásobování plynem včetně ochranného a bezpečnostního pásma, technologický objekt zásobování teplem včetně ochranného pásma, elektrické komunikační zařízení včetně ochranného pásma a další technologické objekty pro zásobování jinými produkty. Do sítí se řadí nadzemní a podzemní vedení elektrizační soustavy včetně ochranného pásma, vedení plynovodu včetně ochranného a bezpečnostního pásma, teplovod včetně ochranného pásma, komunikační vedení včetně ochranného pásma a další produktovody včetně jejich ochranných pásem.

⁴⁵ ANTUŠÁK, Emil. *Krizový management. Hrozby, krize, příležitosti. 1.vyd.* Wolters Kluwer ČR, Praha 2009, ISBN 978-80-7357-488-8

⁴⁶ ŠENOVSKEJ, Michail, ADAMEC, Vilém. *Bezpečnostní plánování. Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství Ostrava 2006, ISBN 80-86634-52-4*

⁴⁷ STIX, Michal. *Bezpečnost území z hlediska územního plánování. Pardubice (2012).* 105 str. Diplomová práce. Vedoucí práce V. Šilhánková

Krizová situace č. 15 – Narušení dodávek vody se týká technologických objektů zásobování vodou a vodovodních sítí včetně ochranných pásem. Také sem patří jak vodní zdroje povrchových a podzemních vod včetně ochranných pásem, tak zdroje vod léčivých a minerálních včetně ochranných pásem.

Krizová situace č. 16 – Narušení funkčnosti dopravní soustavy úzce souvisí s ohrožením a ochromením dopravní infrastruktury. Do té můžeme zařadit dálnice, rychlostní komunikace, silnice I., II. a III. třídy, místní účelové komunikace a celostátní/regionální železniční dráhy včetně jejich ochranných pásem. Mohou sem také patřit nezvyklé dopravní komunikace, jako je vlečka, lanová dráha, speciální dráha včetně ochranných pásem. Nesmí se zapomínat na letiště, jiné letecké stavby a vodní cesty včetně ochranných pásem. Mírně vzdáleně narušení dopravní soustavy a její funkčnosti působí na objekty civilní ochrany, objekty požární ochrany, objekty důležité pro plnění úkolů Police ČR a objekty důležité pro obranu státu. Tyto objekty a složky v nich působící mají vliv na bezpečnost obyvatel a k plnění tohoto úkolu je pro ně funkčnost dopravní infrastruktury nezbytná.

6. ZÁVĚR

Rizika uvnitř měst (v civilním sektoru) nebyla až doposud, až na výjimky, jednoznačně systematizována, což samozřejmě znesnadňuje řešení úkolů spojených s jejich odstraňováním a zejména v oblasti jejich prevence. Plánování rozvoje měst se bohužel v současném systému řízení rozvoje osídlení omezilo na vizi plánu funkčního využití území a až na malé výjimky je spíše spojeno s naplňováním představ investorů než s jakýmkoliv bezpečnostními nebo jinými požadavky. Je třeba ale zmínit, že ve světě již existuje tzv. bezpečnostní urbanismus – CPTED (Crime prevention through environmental design / Prevence kriminality prostřednictvím (ekologického) designu), který je chápán jako multidisciplinární přístup k odrazení kriminálního chování urbanistickým návrhem. CPTED strategie vychází z předpokladu, že lze prostorovým uspořádáním ovlivnit rozhodnutí pachatele, která předcházejí trestným činům. Většina návrhů CPTED se zabývá výhradně řešeními v rámci zastavěného území sídel.⁴⁸ Z tohoto úhlu pohledu je pak pro naši bezpečnější budoucnost třeba:

- Neřešit bezpečnost (jen) jako odstraňování následků havárií i jiných mimořádných událostí (živelné pohromy, atp.).
- Neřešit jen bezpečnost jednotlivých objektů či jejich skupin, ale bezpečnost území jako celek!!!
- **Řešit problematiku bezpečnosti obyvatelstva již od počátku při plánování organizace sídel a území a jejich rozvoje.**
- **stanovit tato řešení jako prioritní pro blízkou budoucnost!**

⁴⁸ Wikipedia, free encyclopedia [online] [cit. 2013-06-23] Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Crime_prevention_through_environmental_design

7. LITERATURA

- ANTUŠÁK, Emil. *Krizový management. Hrozby, krize, příležitosti. 1.vyd.* Wolters Kluwer ČR, Praha 2009
- JUNG, Carl Gustav. *Duše moderního člověka*, Atlantis Praha 1994
- KOUTNÝ, Jan. *Moderní urbanistické koncepce*. Vutium Brno 2003
- Metodická pomůcka pro orgány státní správy, územní samosprávy, právnické osoby a podnikající fyzické osoby*. Ministerstvo vnitra – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, Praha, 2001
- STIX, Michal. *Bezpečnost území z hlediska územního plánování. Pardubice (2012)*. 105 str. Diplomová práce. Vedoucí práce V. Šilhánková
- ŠENOVSKÝ, Michail, ADAMEC, Vilém. *Bezpečnostní plánování*. Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství Ostrava 2006
- ŠILHÁNEK, Bohumil. *Zkušenosti v oblasti historického vývoje ochrany obyvatelstva*, The Science for Population Protection zvláštní vydání 2012, 7 str. ISSN 1803-568X (tištěná verze), ISSN 1803-635X (on-line verze) Dostupné na http://www.population-protection.eu/attachments/042_vol4special_silhanek.pdf.
- ŠILHÁNKOVÁ, Vladimíra, KOUTNÝ, Jan a ČABLOVÁ, Markéta. *Urbanismus a územní plánování*. Univerzita Pardubice 2010

BEZPEČNOST REGIONŮ A OCHRANA PŘÍRODY VE STÍNU KLIMATICKÉ ZMĚNY

REGIONS' SECURITY AND ENVIRONMENTAL PROTECTION ON THE BACKGROUND OF THE CLIMATIC CHANGES

Mgr. Michael Pondělíček, Ph.D.

Vysoká škola regionálního rozvoje Praha, Žalanského 68/54, Praha
mpondelicek@gmail.com

Klíčová slova

region, bezpečnost, ochrana přírody, klimatická změna

Keywords

region, security, nature protection, climate change

Abstrakt

Článek se věnuje problematice bezpečnosti území (měst i regionů) z pohledu dopadů klimatické změny, a to vč. percepce dopadů klimatické změny na bezpečnost měst z pohledu jejich obyvatel. Článek diskutuje vliv ochrany přírody a krajiny, tak jak je v naší současné praxi aplikována orgány veřejné správy na bezpečnost území a jeho obyvatel a na příkladech dokumentuje neudržitelnost současného počínání z pohledu bezpečnosti.

Abstract

The paper is focused on territorial security (security in towns, cities and regions) from the climate change point of view. The paper includes also the perception of impact of climate change into security of towns and cities from their inhabitants' point of view. The paper discusses relationship between nature and landscape protection (as it is presented via public administration nowadays) and its impact into territorial and inhabitants' security. There are documented examples from nature protection authorities and green organizations whose are not only unsustainable but also dangerous for towns, cities and inhabitants.

1. Úvod - Jak se vyvíjí klima na naší planetě?

Jaké jsou aktuální teorie o vývoji klimatu? Mají pravdu dnes zavedené teorie o oteplení celého světa z důvodů průmyslového rozvoje a narušení rovnováhy klimatu? Tyto teorie, které (stejně jako řada jiných paranáboženských směrů) vyplývají z nedostatku pokory, vedou jednoznačně podle Neubauera⁴⁹ k uznání zjevné iracionality jako reality a současně i k jejímu zbožštění. Tato situace je velmi nebezpečná, zejména pokud máme čelit faktům, která jsou skutečná a která můžeme vidět na každém kroku. Taková situace pak může způsobovat nebezpečná rizika a vytvářet hluchý prostor v naší kruhové obraně proti rizikům okolního světa. Nutno podotknout že dochází k této situaci právě ve chvíli, kdy masáž novinářů a ekologů vytváří zdání zcela jiných rizik a jejich příčin.

Omezení průmyslové výroby přispívá k omezení produkce skleníkových plynů, ale na druhou stranu podvazuje pokročilým průmyslovým zemím krk v oblasti průmyslu tak, že přestávají produkovat průmyslové výrobky a produkuje pouze s vysokou přidanou hodnotou a nízkými náklady na transport. Pod tímto tlakem se ovšem výroba globalizuje a schémata přesunu kapitálu jsou oživena po 24 hodiny denně ve sféře celé Země⁵⁰. Globalizační teorie o oteplení tak na jednu stranu slaví vítězství, protože nás tlačí do záměrně nevýhodné situace, kterou si způsobujeme nedostatkem zdravého úsudku a současně byrokratickou setrvačností dějů tzv. „na záchranu přírody“ a možná i planety. V této rétorice se nám podařilo nechat zmizet člověka, a tak dostáváme zaslouženou odměnu jako Rabin, který odebral předkloněnému Golemovi šém a byl jím zavalen!⁵¹ My jsme pomalu zavalováni nedostatkem potravin z neuvážené produkce energetických plodin, jsme zároveň přitlačeni dívat se, jak klesá životní komfort z důvodu rostoucích cen potravin zcela „obnovitelných“ energií a jejich úspor. To vše nám je ovšem k ničemu, úspory produkce, kterou máme, jsou jako chléb, který nesníme a který skončí dříve či později plesnivý v popelnici. Takto dokonalou vizi nám připravují současně zásahy úsporné, alternativní, transformační a sociálně transformační, u kterých jsou nositelé až tak velcí jako je Obama, Holland a nebo Baroso...

Přítřz paravědeckým vývodům o změnách klimatu, zveličovaných při každém teplejším dnu a upozadřovaných při každém ochlazení, může učinit jen pomalu prověřovaná „teorie ochlazení“ spojená s prezentací aktuálních prací geologů, glaciologů a archeologů, která naopak počítá se značnými rozkyvy teplot a s příklonem k větším srážkám a ochlazení, a to zejména vlivem změn slunečního záření. To vše v rámci cyklických dějů, které trvají stovky nebo jen desítky let a probíhají okolo nás⁵² i teď bez ohledu na všechny potrhlé věštky a „zelené spasitele“.

Očekávaný příchod oteplení anebo jiná reakce klimatu, to je skutečná otázka, kterou se před námi média i další lidé snaží utajit nebo alespoň trochu zamlžit? Přitom tato otázka je logická a přímá, navíc by nám usnadnila cestu k tomu, čemu říkáme adaptace na nové podmínky a také resilience⁵³, tedy odolnost vůči těmto vlivům.⁵⁴

⁴⁹ NEUBAUER Z. *Golem a další příběhy o kabale, symbolech a podivuhodných setkáních*, 2. doplněné vydání, Malvern, Praha 2002

⁵⁰ SVOBODA J. *Utajené dějiny podnebí*, 2. doplněné vydání, Levné knihy, Brno 2009

⁵¹ NEUBAUER Z. *Golem a další příběhy o kabale, symbolech a podivuhodných setkáních*, 2. doplněné vydání, Malvern, Praha 2002

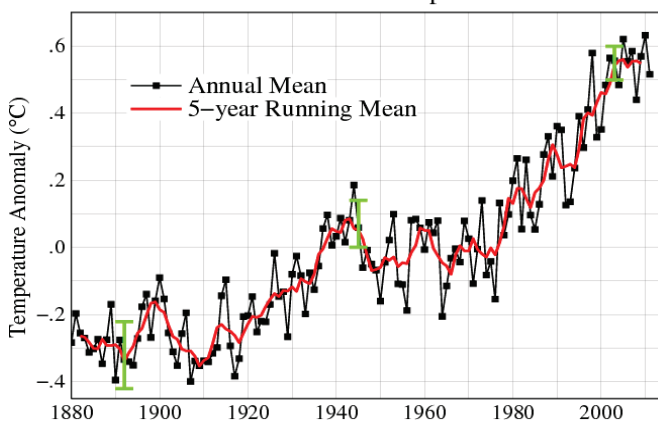
⁵² SVOBODA J. *Utajené dějiny podnebí*, 2. doplněné vydání, Levné knihy, Brno 2009

⁵³ HYJÁNEK T. *Resilience – od metafory k metodě*, Energy Bulletin.cz, 11/2010, Praha 2010

⁵⁴ METELKA L., TOLASZ R. *Klimatické změny: fakta bez mýtů*, Univerzita Karlova, Centrum pro otázky životního prostředí, Praha 2009

Graf. 1 -Ilustrační graf o oteplování, který není přímo podložen globálním měřením teplot a parametrů oceánů a pevniny. (dle IPCC se i nadále vytrvale otepluje a jen scénáře rychlosti oteplení se protáhly značně dopředu).

Global Land–Ocean Temperature Index

Zdroj: METELKA L., TOLASZ R. 2009

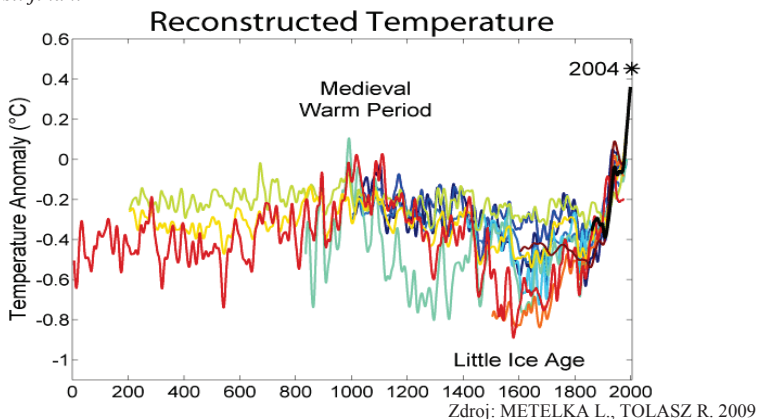
2. Co pro nás může a pravděpodobně i bude znamenat příchod klimatické změny?

Podle významných geologů a dalších specialistů (Cílek, Pokorný, Svoboda, Štorch aj.) zažijeme dozajista něco nového! Autor článku a ani jiné osoby s Kassandřiným komplexem netušili, jak pravdivé jsou pohyby a jejich popis při změně klimatu, Svoboda již v roce 2009 popisuje rozsáhlé sociální nepokoje a změny, spojené s rostoucím počtem migrantů a uprchlíků, přitom ale nic netušil o Arabském jaru a s ním spojené vlně 45 milionů uprchlíků, kteří mají jediný cíl, a to Evropu. Netušil ani nic o snahách Obamy legalizovat stále rostoucí počet migrantů ve Spojených státech amerických, a také nemohl tušit, že k těmto pohybům skutečně dojde⁵⁵. Sádlo v roce 2006 nemohl tušit, že po změnách v klimatu velmi pěkně citelných v roce 2013 kdy vlhko střídá teplo, dojde skutečně k revoluci v postagrární krajině jim předpovězené, která způsobí dílčí pauperizaci bioty v krajině a také jinou distribuci druhů biomasy v terénu, včetně růstu lánů energetických plodin.⁵⁶

⁵⁵ SVOBODA J. *Utajené dějiny podnebí*, 2. doplněné vydání, Levné knihy, Brno 2009

⁵⁶ ŠÁDLA, J. ET AL. *Krajina a revoluce: významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny českých zemí*. 3. upravené vydání. Malá Skála. Praha 2008

Graf 2 - Graf rekonstruovaných teplot v průběhu 2000 let, ovšem věrně nekopíruje výsledky výzkumu glaciologů a geologů, které posuzují výkyvy teplot a zejména jejich vzrůst v současnosti jinak!⁵⁷

Co tedy lze očekávat od změn podnebí?⁵⁸

- Změny v rozložení srážek do celého roku, zejména nižší zimní a větší letní srážky.
- Chladnější a významně deštivější léta s výkyvy teplot.
- Chladnější a sušší zimy s méně sněhu a různými pro nás méně obvyklými jevy jako je ledovka apod.
- Extrémnější výkyvy teplot při změnách proudění vzduchu (nad Islandem a Atlantikem ovlivněné Gofským proudem).
- Extrémní příhody v rámci lokálního klimatu zejména u srážek, zvýšené průtoky řek a potoků, bouře s přívalem deště a krupobitím, tornáda...
- Silné vzdušné proudění nad Evropou, vánice, ledovky, kroupy, přívalem deště, časté vyšší rozdíl teplot, holomrazy, extrémní tepla...

Jaké lze u těchto projevů klimatické změny, které ovlivňují dlouhodobé cykly Slunce, planet, cykly oceánického výměníku očekávat důsledky pro krajinu a sídla nejpravděpodobněji:

- Povodňové stavy častěji během roku, často v letním a jarním období.
- Rozkolísání průtoků na menších vodních tocích a v menších povodích vlivem lokálních nadměrných srážek nebo přísušků.
- Větší pravděpodobnost zvýšeného proudění vzdušných mas doprovázené v přízemní oblasti vznikem větrných smrští, tornád, či hladových větrů a následných kalamit v lesích a na infrastruktuře.
- Nové zimní extrémy – holomrazy, ledovky, lokální sněhové kalamity, apod. i na místech kde doposud k nim nedocházelo, tedy i mimo vyšší polohy!

⁵⁷ SVOBODA J. *Utajené dějiny podnebí*, 2. doplněné vydání, Levné knihy, Brno 2009

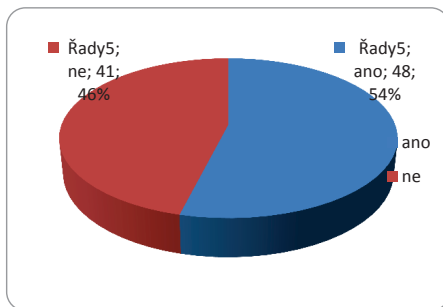
⁵⁸ SVOBODA J. *Utajené dějiny podnebí*, 2. doplněné vydání, Levné knihy, Brno 2009

3. Percepce klimatických změn a jejich vlivu na města v České republice

Jak jsou dnes na změny klimatu, jeho projevy a důsledky připraveni občané? Co očekávají v souvislosti s hrozbami obyvatel a správci měst? Nejlépe je prozkoumat přímo percepce těchto jevů u občanů, protože tato sledování napoví o obavách a připravenosti obyvatel nejvíce. Orientační průzkum veřejného mínění napoví vždy jaká hnutí myslí má v hlavách veřejnost a co je zdrojem jejich obav. Anketární šetření provedla doc. Šilhánková⁵⁹ mezi cca 100 respondenty reprezentovaných politickou reprezentací některých měst a studenty vysokých škol v květnu a červnu 2013. Cca polovina dotázaných odpovídala v době povodní a extrémních dešťů v červnu 2013. Zjištěné názory a výsledky jsou zajímavé, inspirativní...

1. otázka demonstruje, zda jsme myšlenkově připraveni na důsledky změny klimatu.

Graf. 3 - Myslíte si, že Vašemu městu aktuálně hrozí nějaké nebezpečí způsobené klimatickou změnou?

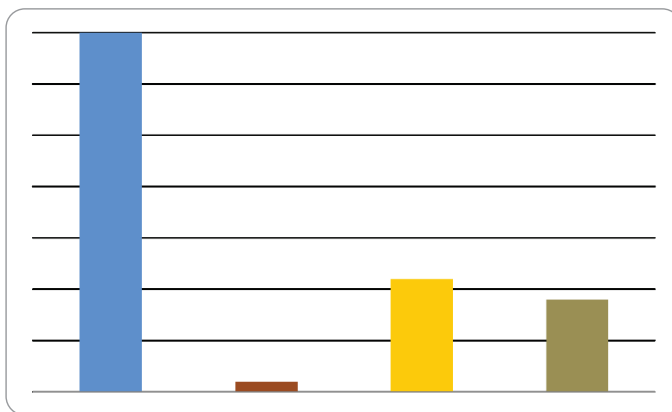
Zdroj: ŠILHÁNKOVÁ, 2013

Pouze něco přes 50 % občanů si myslí, že jejich městu hrozí některé z projevů klimatické změny. Jinými slovy, takřka polovina obyvatel měst se cítí bezpečně, což je alarmující a dokládá to jednoznačnou nepřipravenost občanů v civilním sektoru přijmout hrozby klimatické změny za reálné. Vnější projevem této nepřipravenosti jsou občané, kteří odmítnou opustit dům při příchodu povodně, nebo dokonce ani neevakuují svůj majetek, když jsou již dopady povodně známé. Tento faktor psychické nepřipravenosti pak razantně zvyšuje materiální a i lidské ztráty z nedbalosti či neinformovanosti. Tedy projevuje se zde neznalost vzniklá nedostatkem informací o lokálních hrozbách a diskontinuita vzniklá výpadkem v tradici skutečné civilní ochrany.

Ti, kdo nějaké nebezpečí vnímali, měli specifikovat, jaký typ hrozby považují za aktuální, tj. co nejvíce vnímají jako místní klimatický problém?

⁵⁹ ŠILHÁNKOVÁ, V. *Anketární průzkum percepce vlivu klimatické změny na města v České republice*, květen - červen 2013, nepublikovaný materiál

Graf 4- Jaké nebezpečí způsobené klimatickou změnou hrozí Vašemu městu?

Zdroj: ŠILHÁNKOVÁ, 2013

Jak je z grafu patrné, tak povodeň straší v hlavách většiny respondentů. To souvisí ovšem s běžným jevem, který je součástí paměti společnosti obecně a který je prezentován nejčastěji, tedy s obecnou a vlastní složkou paměti. Co znám a bylo mi již prezentováno, tak mohu poslat dále a potvrdit, že se to stalo. Jde to až do polohy pamětníků „ano a tehdy sahala voda až sem“, nebo podobně a „tady stál – Vavákův dům“. Tento způsob uchování a často zveličení paměti společnosti je bohužel velmi krátkozraký a nesdílený, jak často uvádí Sádlo⁶⁰ „to že si nikdo nepamatuje, že tu byla vesnice, neznamená, že tu nikdy nestály domy“. Proto nám některá opatření na tocích, v údolích nebo jinde mohou připadat zvláštní, ale v realitě srážek a staveb a využití krajiny roku 1870 by už tato opatření bylo vidět v jiném světle. Jinými slovy, o paměti krajiny víme jen to, co jsme zažili, případně bylo nám důsledně prezentováno, což česká média, která nesdělují jen zprávy ale rovnou názory, dobře umějí... Poměrně zajímavé je, že druhou nejvýraznější hrozbou je sucho! To vychází opět ze zasuté zkušenosti, kdy je omezena spotřeba vody, což často obyvatelé měst v bývalých časech zažili a znamenalo to i několika denní čekání na vodu dovezenou v cisternách, případně dovoz vody balené. Fakt poukazuje i na to, že v obecné rovině problémů s klimatem je vnímána voda jako největší rizikový faktor v našem území, tedy spíše správně.

Proč tedy v duši straší zcela konkrétní obraz povodně?

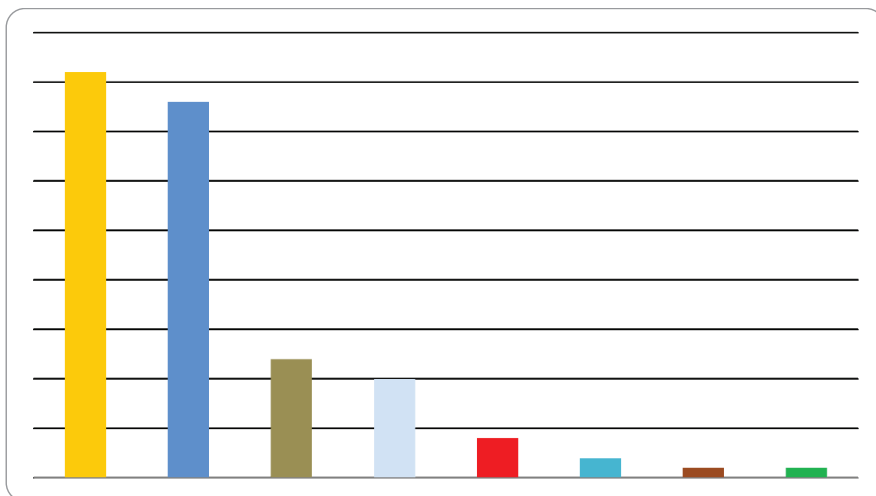
- Především proto, že ji část populace více než dvakrát, třikrát zažila nebo aspoň viděla.
- Protože je rychlá a víme, jak může vypadat a být ničivá, ochrana je před ní často iluzorní.
- Protože ji znali naši prarodiče, rodiče a upozornili nás na to.
- Protože paměť nám ještě dovolí si představit to, co jsme někde už viděli.

Umíme si ale představit i bez reálné aktuální hrozby, co je nejhroženější součástí našich sídel? Umíme skutečně najít a imaginovat místo, kde budou rizika hrozeb a případné dopady největší? Navazující otázkou je - umíme imaginovat a připravit sebe i ty správné plány na nebezpečí? Řada věcí v současném vnímání již známých rizik svědčí pro to, že umíme odhadnout rizika. V přípravě na ně jsme ovšem podivuhodně benevolentní až naivní. Svědčí o tom například i množství staveb v inundačních pásmech území obcí, kde i velcí investoři jsou

⁶⁰ SÁDLO, J. ET AL. *Krajina a revoluce: významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny českých zemí*. 3. upravené vydání. Malá Skála. Praha 2008

ochotni postavit nejen bytové stavby, ale i prodejny a jiná zařízení. Umíme tedy imaginovat dopad klimatických změn?

Graf 5 Jaké největší dopady by mohly mít klimatické změny z hlediska ohrožení ve Vašem městě?

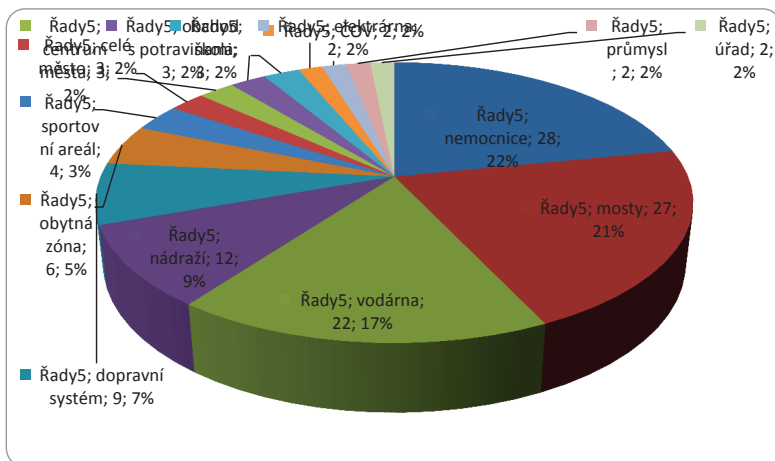

Zdroj: ŠILHÁNKOVÁ, 2013

Otázky spojené s vodou a hospodařením s ní jsou opět vnímány jako klíčové, kupodivu fungování infrastruktury a dodávky elektrické energie již takovou důležitost podle respondentů nemají, a to i přesto, že jde prakticky o spojené nádoby z hlediska zásobování a života obcí, přerušení dodávek elektrické energie nemá takový dopad jako například nedostatek pitné vody, ale v zimním období může být silně vnímáno jako klíčové, protože se karty otočí a bez elektřiny ústřední topení neoživíte.

Poslední otázka se jeví klíčová, protože hledá odpověď na to, zda odhadneme, kde nás může změna klimatu náhle postihnout nejcitlivěji.

Graf 6 - Jaká jsou nejdůležitější nejzranitelnější místa ve Vašem městě?

Zdroj: ŠILHÁNKOVÁ, 2013

V anketě jako citlivé místo jednoznačně vede nemocnice, vzhledem k vlivu povodní na psychiku obyvatelstva pak jsou čelně postaveny mosty z hlediska důležitosti, což odpovídá i pohledu některých geografů. V poměrně těsném závěsu je za nimi vodárna a pak až téma dopravy (nádraží a dopravní infrastruktura). Rozvodná síť nebo telekomunikace zdá se mnoho lidí právě nezaujaly, stejně jako zdroje tepla. To souvisí se současnou zkušeností, kdy většina mimořádných událostí přichází zejména v období letním až podzimmím, tedy ještě bez extrémní potřeby elektřiny a vytápění. Zajímavé by jistě bylo sledovat, jak by tento způsob myšlení změnila byť jen jediná zimní povodeň s ledem.

Provedená anketa aktuálních názorů na hrozby a rizika ve městech současnosti nám i s malým počtem respondentů přiblížila vidění nebezpečí pohledem obyvatel měst a můžeme shrnout, že za největší rizika jsou považovány povodně a sucha a největším problémem je ve vnímání obyvatelstva problém s vodou a zejména nedostatkem vody. Nejhroženější místy dopadu klimatické změny jsou vnímána zejména zdravotnická zařízení a mosty, v těsném sledu s vodárnou a dopravní infrastrukturou.

4. Klimatická změna a ochrana přírody

Často politici na mnoha úrovních řeší problémy s ochranou přírody a krajiny a představují nám problém s ní jako základní a nutný. Proč je při reakci na klimatické změny nutný konflikt s ochranou přírody a krajiny a lze se mu vyhnout? Na tyto otázky nelze jednoznačně odpovědět, ale problém spíše tkví v „českém“ konzervačním pojetí ochrany přírody, které bylo nastaveno i zákonem už v padesátých letech 20. století (tzv. Kahudův zákon ČNR č. 40/1956 Sb.) a pak také v opoždění prezentace ochrany přírody jako součásti kultury oproti zbytku Evropy. Moderní pojetí vnímá sice evropskou ochranu přírody a krajiny jako součást kultury, ale také jako něco, co sami vytváříme pro sebe a nemělo by nám to zásadně bránit v protipovodňové ochraně nebo jiných opatřeních snižujících veřejná rizika a hrozby. Tento regulativ veřejného zájmu uvedený i v současném zákoně o ochraně přírody a krajiny č.114/1992 Sb. v aktuálním znění je často záměrně opomíjen s tím, že příroda je to nejhroženější, co máme. To ovšem není pravda, ohroženy mohou být, a to značně, i naše životy! To by měla být některá „skalní“ hlediska uplatňovaná často spíše laickými

„ekology“ a „advokáty přírody“ v řízeních spíše rozumně potlačena. To, že úředníci neumějí přijmout odpovědnost za řešení sporů ve správních řízeních, je bohužel již chyba v úředním systému nutícím k servilitě a snižování rizik uvnitř úřadu a nikoliv v krajině a ve městech!

Jaké jsou tedy důvody pro ostré postoje a útoky proti ochraně přírody a krajiny?

Přestože zákon č.114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny⁶¹ byl různě aktualizován a zpřesňován, je zastaralý (22 let) a není odpovídajícím způsobem novelizován na stávající podmínky anebo dokonce na podmínky projevů klimatické změny, včetně seznamů zvláště chráněných druhů (stále roste a z běžných druhů se stávají stále vzácnější) z přílohy vyhlášky MŽP č.395/1992 Sb. a včetně dalších norem...

Co v aplikaci zákona č.114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny v aktuálním znění vadí nejvíce:

- Zbytečně široký seznam zvláště chráněných druhů, který až příliš lehko zablukuje jakékoliv investice, zásahy a opatření, zejména v oblasti vodního hospodářství (niva, obojživelník, mokřady, mokřadní druhy, atp.) a to nejen v otevřené krajině!
- Konzervativní povaha zavedených výkladů zákona a následný přístup specializovaných i obecních úřadů zejména na úrovni ORP!
- Neschopnost komunikovat a prezentovat pro ochranu přírody za současných podmínek dobrou pozici a vhodná opatření jinak než restriktí a zákazy, někdy naschvály v oblasti povolování činností a staveb.
- Zneužití vybraných §§ zákona k prosazení neadekvátních omezení v krajině i ve městě při stávajícím a zejména očekávaném stavu za vlivů klimatické změny.

Přehled ploch (většinou významné krajinné prvky – VKP – s ochranou ze Zákona⁶²) s nejčastějšími projevy dopadů klimatické změny (závorkách) v krajině na které ochrana přírody a krajiny v oficiální rovině nereaguje:

- Nivy (inundační území při povodních, ledochodech).
- Řeky (záplavy, místa vzniku jezer a rozsáhle devastovaných ploch infrastruktury na březích).
- Lesní porosty (místo dopadu smrští, tornád a hladových větrů a následně lesních kalamit).
- Mokřady (inundační pásma řek a potoků, pramenná místa, vodní zdroje).
- Stromofadí (místa ohrožující při větrných i vodních hrozbách dopravu a technickou infrastrukturu a zásobování).
- Skalní plochy (místa nestability s řícení, sesuvy kamení a půdy na dopravní struktury, místa působení dešťů i mraza a trvalé hrozby).

Vzhledem ke značnému množství střetových ploch mezi bezpečností občanů z hlediska tlumení přírodních rizik a dopadů klimatické změny a státní i nestátní ochranou přírody a krajiny je vhodné předložit i aktuální příklady. Příklady z praxe různého zneužití ochrany přírody a krajiny a jeho důsledky ve stínu klimatické změny!

Ochrana starých stromů ve městech – ohrožení bezpečí obyvatel města v případě větrných kalamit (Hradec Králové - centrum) – ve městě probíhaly dlouhodobé diskuze o úloze starých stromů s tím, že jde o příbytky mnoha druhů zvířat jako brouci, ptáci a netopýři... bylo zabráněno v několika alejích kácení.

Výsledok – větrná smršť v červenci 2012 diskuze ukončila, protože došlo k obecnému ohrožení a část stromů spadla na chodníky, některé poničily auta, „eko“ organizace se k odpovědnosti dále nepřihlásily!

⁶¹ Zákon č.114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny v aktuálním znění

⁶² Zákon č.114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny v aktuálním znění

Omezení čerpání pitné vody z vrtů vodního zdroje Litá bylo údajně důležité pro ochranu několika desítek m² slatinných luk bez ohledu na stávající poznatky. Ochrana přírody v podání botaniků si vymohla nelogické omezení odběrů vody pro město Hradec Králové až do července kalendářního roku, tedy v době sucha.

Výsledek - ukázalo se, že lužní les a zejména louky v rezervaci v rozloze několika hektarů jednoznačně tímto opatřením trpí podmáčením a zaplavením, v důsledku došlo k dlouhodobé likvidaci enomofauny na lokalitě vlivem podmáčení i v pozdní vegetační době a k jejímu ochuzení, navíc les přestal být bezpečný a došlo v roce s příslušky k zásadnímu ohrožení dodávek pitné vody pro krajské město a potažmo pro celou aglomeraci, navíc to znamenalo značné finanční ztráty.

V minulosti byl dlouhodobě projednáván návrh na **vytvoření polderu nebo nádrže** v lokalitě Mělčany na toku řeky Dědiny, která má v současnosti rozkolísané průtoky až extrémně, a to mezi lokálními povodněmi až po totální vysychání vodního toku vedoucí k uhynutí ryb na některých úsecích. Návrh neustále narážel naproti útoky ochrany přírody, pro kterou jsou tyto lokality údajně zásadní, postupně se ukázalo, že zásadní jsou v podstatě všechny louky v nivě Dědiny, protože jde o jeden z mála toků v zemědělské krajině s přirozenými doprovodnými porosty. V současnosti ovšem organizace ochrany přírody podaly návrh na vyhlášení přírodní rezervace v oblasti Mělčan, který Krajský úřad již vyvěsil k projednání.

Výsledek – zabránění tvorby záchytného polderu na středním toku říčky Dědiny, který by omezil případné jarní a letní povodně na toku a mírně upravil kolísající průtoky. Výsledek na sebe nenechá dlouho čekat, protože se bude zvyšovat ohrožení obcí na toku pod Dobruškou (město s nízkou mírou retence kanalizované do toku) – Pulice, Pohoří, České Meziříčí, Ledce a další.

Výše uvedené příklady v dostatečném rozsahu demonstrují, že orgány ochrany přírody a ekologicky zaměřené organizace na dopady a projevy změny klimatu nereagují a zřejmě ani neumí reagovat. Důvody pro to jsou zřejmé, tak jak již bylo uvedeno – konzervativní chápání ochrany přírody, nedostatek informací i nadhledu, omezený rezortní přístup k problémům rozvoje a také zjevný nedostatek vzdělání a vzdělávání pro práci v oboru. Časy se totiž opravdu, a nejen z hlediska průměrných teplot – mění!

5. Závěr

Jaká by měla být cesta k reformě a porozumění? Rozhodně ne to, co praktikují některé speciální úřady (zejména správy CHKO), tedy od zdi ke zdi – od nepovolení prakticky ničeho k nevyjadřování se k čemukoliv, co má být postaveno nebo realizováno v krajině... Jak by měla státní správa na fakt klimatické změny a jejich dopadů optimálně reagovat?

- Pravděpodobně i ochrana přírody a krajiny musí přijmout fakt, že klima a podmínky ve městech i mimo ně (volná krajina) se mění a jejich projevy jsou i extrémní a je nutno na ně reagovat.
- V legislativě - 22 let starý Zákon č.114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny (i s přehrší novelizací a změn) nelze dále v plném rozsahu a bezhlavě aplikovat na všechny případy, mimo jiné i proto, že řada parametrů se změnila a postupně mění.
- Orgány ochrany přírody a krajiny musí přijmout hledisko možného skutečného ohrožení obyvatel a možných rizik za své a nově pohledem přes něj posuzovat vybrané projekty pozitivně i negativně, politické hledisko v tomto případě nemá váhu.
- Státní správa celkově si především musí uvědomit odpovědnost za bezpečí obyvatel a

odpovědnost za místní rozvoj a podle toho dále hlavně koordinovaně postupovat, některá opatření a zásahy nejsou se složkami Integrovaného záchranného systému ani konzultovány a Hasičská záchranný sbor na ně často marně na obcích poukazuje. To se týká nejen starých rizik, ale i novostaveb. Jediný, kdo pružně reaguje a počítá rizika, jsou v tuto chvíli pojišťovny, ale na jejich podklady rovněž nikdo nereaguje.

- To, že si nepamatujeme důsledky některých negativních projevů změny klimatu v minulosti a i málo vzdálené, ale neznamená, že nemohou nastat třeba již zítra (psáno a prezentováno 3 dny před povodněmi v úvodu června 2013 a před tornádem na Krmovsku a vichry a bouřemi posléze)!
- Kromě fyzických změn (reakce na klimatické změny) v prostředí ve volné krajině i ve městech velmi brzy zřejmě přijdou i následné změny sociální, a to vnější, ale i vnitřní, které budou mít dopady zvláště také na přírodu a krajinu, a zejména na bezpečnost člověka, která se i historicky v uvedených obdobích klimatické změny snížila (zde je vhodné připomenout jako ukázkový příklad období 30leté války, které České země stálo až polovinu obyvatelstva, což nám dnes úplně, doufejme, nehrozí)⁶³.

Na úplný závěr je nutno podotknout znovu a poněkolkáté, že to že my osobně změny hned nepozorujeme, neznamená, že se nedějí a že nemají svůj vývoj, rozhodně probíhá invaze jižních druhů flory i fauny do České kotliny, a také se výrazně mění geopolitické podmínky, v přírodě u nás probíhá v postagrární krajině doslova revoluce předpovězená Sádlem již před 7 lety⁶⁴ a změny se dotýkají říčních toků a horských území. Výsledek pokračujících změn arabského jara 2011 a následných migračních vln, oslabení USA a jeho špatné politiky, oslabení vlivu euroatlantické civilizace a snížení produkce potravin i energie nelze dopředu předpovědět, ale změny docela jistě nastanou a dotknou se našeho bezpečí. **Čím více zvýšíme domácí tedy vnitřní resilienci, tím více můžeme získat na odolnosti vůči vnějším jevům⁶⁵.**

⁶³ SVOBODA J. *Utajené dějiny podnebí*, 2. doplněné vydání, Levné knihy, Brno 2009

⁶⁴ SÁDLO, J. ET AL. *Krajina a revoluce: významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny českých zemí*. 3. upravené vydání. Malá Skála. Praha 2008

⁶⁵ HYJÁNEK T. *Resilience – od metafory k metodě*, Energy Bulletin.cz, 11/2010, Praha 2010

6. Literatura

- HYJÁNEK T. *Resilience – od metafory k metodě*, Energy Bulletin.cz, 11/2010, Praha 2010
- METELKA L., TOLASZ R. *Klimatické změny: fakta bez mýtů*, Univerzita Karlova, Centrum pro otázku životního prostředí, Praha 2009 09
- NEUBAUER Z. *Golem a další příběhy o kabale, symbolech a podivuhodných setkáních*, 2. doplněné vydání, Malvern, Praha 2002
- SÁDLO, J. ET AL. *Krajina a revoluce: významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny českých zemí*. 3. upravené vydání. Malá Skála, Praha 2008
- SVOBODA J. *Utajené dějiny podnebí*, 2. doplněné vydání, Levné knihy, Brno 2009
- ŠILHÁNKOVÁ, V. *Anketární průzkum percepce vlivu klimatické změny na města v České republice*, květen - červen 2013, nepublikovaný materiál
- Vyhláška MŽP č.395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny v aktuálním znění
- Zákon č.114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny v aktuálním znění

BEZPEČNOST NA ÚZEMÍ MĚSTA HRADCE KRÁLOVÉ

SECURITY IN THE CITY OF HRADEC KRÁLOVÉ

Ing. Jiří Svátek

PaedDr. Jindřich VEDLICH, Ph.D.

Magistrát města Hradec Králové
vedoucí odboru rozvoje města
Československé armády 408
502 00 Hradec Králové
Česká republika
jiri.svatek@mmhk.cz

Statutární město Hradec Králové
náměstek primátora města
Československé armády 408
502 00 Hradec Králové
Česká republika
jindrich.vedlich@mmhk.cz

Klíčová slova

bezpečnost města, správa města, rozvoj města, Hradec Králové

Keywords

city security, city governance, city development, Hradec Králové

Abstrakt

Text je věnován problematice bezpečnosti regionu. Cílem je poskytnout základní informace o způsobech bezpečnostní politiky v běžném chodu města, a to na příkladu praktické politiky v Hradci Králové. V textu tak budou přiblíženy vybrané aspekty fungování města, které se dotýkají bezpečnosti jeho území a obyvatel.

Abstract

The article is focused on the security of the region. Its aim is to provide basic information about the security policy in the everyday governance of the city using the practical example from the city of Hradec Králové. The text presents aspects of the city functioning from the spatial and inhabitants' security point of view.

1. Bezpečnost ve městech

Bezpečnostní problematiku měst je možné rozdělit do dvou základních kategorií. První z nich popisuje bezpečnost v klasickém smyslu, jako součinnosti všech složek krizových systémů a zároveň vytvoření podmínek pro jejich efektivní fungování. Význam těchto složek, tedy policie, hasičů a zdravotní služby, spočívá v řešení každodenních i výjimečných situací, kdy je nutno umět rychle a dobře reagovat v zájmu ochrany obyvatel i majetku (Horák a Kellner, 2005). Dobré fungování integrovaného záchranného systému se významnou měrou podílí na tom, jak bezpečně se obyvatelé daného území cítí.

Druhá kategorie bezpečnosti spočívá v udržitelném plánování, respektive v prosazování udržitelného rozvoje. V každém městě by mělo docházet k tvorbě územních a strategických dokumentů, nejen s ohledem na současný stav, ale také s výhledem do budoucna. Prvek bezpečnosti zde spočívá právě v plánování, které dokáže zajistit potřeby současných i budoucích obyvatel města. Takovýmto způsobem dochází ke snižování bezpečnostních rizik, ať už sociálních, ekonomických či environmentálních (Rodríguez a Tijmstra, 2009).

Na tomto místě je důležité připomenout, že politiky města v praxi neexistují odděleně, ale souvisí spolu a navzájem se ovlivňují. Ekonomický aspekt ve velké míře působí na sociální strukturu ve městě. Sociální situace zase ovlivňuje míru vzdělanosti i kriminality. Spíše než o jednotlivé politiky se tak jedná o soubor provázaných opatření s přepady do ostatních oblastí.

2. Bezpečnost v Hradci Králové

V následujícím textu dojde k představení základních aspektů bezpečnosti v Hradci Králové. Pozornost bude nejprve zaměřena na klasické pojetí bezpečnosti, tedy fungování složek záchranných systémů. Následně dojde k představení principů dlouhodobého plánování ve městě a jednotlivých politik města (sociální a ekonomické).

2.1. Složky záchranného systému

Zajištění dobrého fungování všech záchranných složek je základním předpokladem kvality života. Z tohoto pohledu se Hradec Králové může chlubit relativně bezpečným prostředím, které svým obyvatelům nabízí vyšší komfort než je v ČR obvyklý.

V Hradci Králové existuje dobře fungující **systém orgánů činných v trestním řízení** a je zde nízká míra násilné kriminality. Městská policie Hradec Králové intenzivně působí v oblasti prevence kriminality. Její pracovníci zajišťují přednášky pro mateřské, základní a střední školy a učiliště, informační semináře pro ohrožené skupiny osob, zejména pro seniory, navrhuje a vydávají informační brožury na bezpečnostní témata, dále realizují dopravní výchovu, jak na úrovni teoretické, tak na úrovni praktických nácviků bezpečného chování v dopravě na dětském dopravním hřišti. Pracovníci prevence se aktivně účastní jednání v rámci komunitního plánování služeb, interdisciplinárního týmu pro oblast domácího násilí a v Týmu pro mládež v rámci projektu Systém včasné intervence.

V oblasti **péče o zdraví obyvatel** je dlouhodobým cílem Hradce Králové poskytovat na svém území časově i sociálně dostupnou péči. S tím souvisí také snaha o zachování zdravotnického školství na vysoké úrovni. Dobře fungující systém zdravotního vzdělávání na středních i vysokých školách může pomoci při udržování kvalitní péče ve fakultní nemocnici a dalších zdravotnických zařízeních na území města. Přítomnost lékařské fakulty také zaručuje zavádění moderních technologií a postupů do každodenní praxe. Současný stav péče o zdraví obyvatel odpovídá strategickému cíli města. Kvalita péče ve fakultní nemocnici i dalších

zdravotnických zařízeních je na vysoké úrovni a systém zdravotnického vzdělávání se v blízké době rozroste o nová pracoviště lékařské fakulty Univerzity Karlovy.

Ke zlepšení bezpečnostní situace záchranných složek by přispěla odložená výstavba střediska Integrovaného záchranného systému. Jeho vybudování na letišti v Hradci Králové je významnou příležitostí a vedení města se aktivně snaží o rehabilitaci tohoto projektu.

2.2. Udržitelný rozvoj města

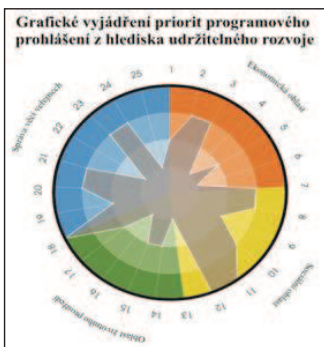
Pro zajištění dlouhodobé bezpečnosti je nutná identifikace současných i budoucích rizik a jejich zohlednění ve strategických a územních dokumentech města (Jeníček, 2010). Takovým způsobem je možno předcházet řadě problémů, například negativním vlivům urbanizace a suburbanizace, ekonomickému úpadku, nedostatku zdrojů (voda a elektřina), sociálnímu vyloučení či zhoršování životního prostředí (Maier, 2012).

V Hradci Králové jsou, prostřednictvím Územního a Strategického plánu, koncepcí dopravy, energetiky či nakládání s odpady, minimalizována bezpečnostní rizika v podobě vylidňování centra města, zástavby bez základní občanské vybavenosti, ekologických škod, špatné kvality zdrojů pitné vody, nedostatku energetických zdrojů, sociálního vylučování, nedostatečného využívání veřejné dopravy či neefektivní veřejné správy. Naplňování těchto cílů je vždy dlouhodobou záležitostí a pro jejich dosažení je nutné brát ohled na širší souvislosti. Jednotlivé aktivity města se často navzájem ovlivňují a vyvolávají i protichůdné efekty. Proto je důležité postupovat v souladu s dlouhodobými plány a před každou akcí sestavit analýzu možných dopadů a zjistit tak, jak daná akce ovlivní ostatní aspekty fungování města. V opačném případě se mohou objevit neočekávané dopady, jejichž dodatečné odstraňování si vyžádá další personální i finanční zdroje.

Dokladem vzájemné provázanosti jednotlivých městských politik může být následující tabulka, která zobrazuje priority města v období 2010-2014.

Seznam priorit pro prověření integrovaného přístupu		Význam						
		žádný	nizký	střední	vysoký			
1. Rozvíjet místní ekonomiku s využitím znalostí a dovedností 2. Zvyšovat ekonomickou přitažlivost města/regionu/území 3. Zajišťovat pro město možnosti spojení a poskytování uspokojivě fungující 4. Rozvíjet vhodnou místní a udržitelnou výrobu a spotřebu zboží a služeb 5. Uspokojovat potřeby obyvatelstva v oblasti zaměstnanosti a zlepšovat přístup k zaměstnání 6. Zachovávat nebo rozvíjet více diverzifikovanou místní ekonomiku								
	7. Zlepšovat kvalitu a dostupnost veřejných služeb pro všechny 8. Zajišťovat, aby z dobré úrovně vzdělávání a odborného školení mohli těžit všichni 9. Podporovat veřejné zdraví bez předsudků 10. Zajišťovat kvalitní bydlení a sousedství pro všechny 11. Podporovat sociální začleňování a příležitosti 12. Podporovat nabídku kultury a trávení volného času a zajišťovat k ní přístup pro všechny							
		13. Zmírňovat dopady změny klimatu a umožnit městu se jim přizpůsobovat 14. Ochraňovat a podporovat biodiverzitu 15. Snižovat znečištění 16. Zabezpečit kvalitu a dostupnost přírodních zdrojů 17. Zachovávat a podporovat kvalitu a funkčnost zastavěného prostředí a veřejných prostranství						
			18. Vypracovat integrovanou vizi udržitelného rozvoje svého společenství 19. Věnovat pozornost deprivovaným územím města 20. Přizpůsobit řídicí strukturu města k dosažení udržitelného rozvoje ve městě 21. Zajistit finanční prostředky pro udržitelný rozvoj města 22. Sledovat a hodnotit pokrok 23. Spolupracovat s veřejnými orgány z jiných úrovní 24. Podporovat aktivní účast zainteresovaných subjektů a občanů 25. Podporovat síťování a výměnu znalostí					

Obrázek 1: Seznam priorit pro prověření integrovaného přístupu rozvojového dokumentu města; Zdroj: Magistrát města Hradec Králové

Obrázek 2: Grafické vyjádření priorit programového prohlášení stran zastoupených v radě města Hradec Králové (2010); Zdroj: Magistrát města Hradec Králové

V této souvislosti je vhodné zmínit i riziko, které plyne ze systému politických reprezentací. Efektivní vypořádávání se s bezpečnostními hrozbami vyžaduje dlouhodobý přístup, který může být ohrožen změnami ve vedení města. S novými lidmi přichází nové cíle a nové priority. Pro dlouhodobý rozvoj města je však nutná kontinuita ve stanovených cílech a opatřeních k jejich dosažení (Potůček, 2007).

2.3. Sociální ohrožení a prevence kriminality

Rozvoj města je nejvíce podmíněn jeho sociální strukturou. Zde také spočívá největší bezpečnostní riziko. Úkolem města je podnikat kroky proti sociálnímu vyloučení a dalším negativním sociálním jevům (Šafr, Bayer a Sedláčková, 2008). Hradec Králové se již řadu let snaží postupovat systémem komunitního plánování. Tento přístup zaručuje včasnou identifikaci naléhavých hrozeb a prostřednictvím zapojení občanů se s vyšší mírou úspěšnosti daří tyto hrozby snižovat a pracovat na prevenci jejich vzniku. Město také spolupracuje s celou řadou neziskových a nevládních organizací, které pomáhají občanům v těžkých životních situacích.

V Hradci Králové jsou provozována tři nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, která jsou rozmístěna s ohledem na demografické potřeby. Jedna provozovna se nachází v centru města a dvě v nově zastavěných lokalitách Třebeš a Malšovice. V těchto provozovnách je realizována také terénní služba, i pro drogově závislé. Ve vyloučených lokalitách dále působí Občanské sdružení Romodrom. Ve městě má také sídlo Intervenční centrum pro osoby ohrožené domácím násilím a další sociálně-právní poradny (Poradna pro lidi v tísní, Poradna pro oběti násilí a trestné činnosti a pro osoby v těžké životní situaci a Občanská poradna).

Preventivní výchova je systémově zajišťována Pedagogicko-psychologickou poradnou Hradec Králové. Ta se zabývá zejména poskytováním poradenských služeb ve školách a školských zařízeních, odborným vedením školních metodiků prevence a participací na tvorbě minimálních preventivních programů jednotlivých škol. V oblasti primární prevence jsou několika organizacemi realizovány přednášky, které mají za cíl informovat děti o různých rizikových situacích, rozšiřovat jim právní vědomí přiměřené věku, učit je zásadám bezpečného chování, bezpečnosti silničního provozu a podobně.

2.4. Ekonomický pohled na bezpečnost

Bezpečnost regionu je možné chápat také z ekonomického hlediska. Cílem každé obce, města či větší aglomerace je zajistit na svém území dostatečné množství pracovních příležitostí. V opačném případě vzniká bezpečnostní riziko spojené s dlouhodobou nezaměstnaností. Se snižováním sociální úrovně dochází k nárůstu negativních sociálních jevů, jako násilné trestné činy a majetková kriminalita, zneužívání návykových látek, snižování vzdělanostní úrovně a tak dále. Nedostatek vhodných pracovních příležitostí, odpovídajících strukturu a vzdělání obyvatelstva, tak roztáčí nebezpečnou spirálu sociální fragmentace společnosti (Musil, 2004). Zaměstnaní lidé se stávají bohatšími a nezaměstnaní chudšími. Sociálně vyloučení lidé budou obývat domy v chudších částech města, což může vyústit ve vznik celých chudinských čtvrtí. Řešení takové situace pak na magistráty měst klade obrovské finanční i personální nároky a zpětné začlenění sociálně vyloučených do společnosti je, i přes vysoké úsilí, velmi obtížnou a téměř vždy dlouhodobou záležitostí. (Maier, 2000)

V Hradci Králové není v současné době oblast nebo část města, kterou by bylo možno, s ohledem na zavedenou terminologii považovat za sociálně vyloučenou lokalitu. Existují ale dvě lokality, které jsou považovány za problematické a některými vlastnostmi se vyloučeným lokalitám blíží. Jedná se o ulici Okružní, která se nachází poblíž centra města a jejím okolí a ulici Pražskou v západní části města a přilehlém okolí. V obou lokalitách již řadu let působí komunitní centra, která zajišťují sociálně-právní poradenství rodinám, nízkoprahové aktivity pro děti, jejich předškolní a školní přípravu a podobně. V každé lokalitě žije zhruba 25 rodin, na které jsou uvedené aktivity zaměřeny.

V tomto i ostatních případech je nejlepší možností prevence bezpečnostních rizik, za pomoci nástrojů, které má město k dispozici. Nejdůležitějšími z nich jsou strategické a územní plánování. Rozvoj města je přitom nutné nejen dlouhodobě plánovat, ale tyto plány je třeba pravidelně aktualizovat a tím adekvátně reagovat na vnější hrozby a příležitosti.

3. Zajištění dlouhodobé bezpečnosti

V následující části jsou představeny priority Hradce Králové v oblasti prevence pro příštích několik let. Systém prevence kriminality je na Magistrátu města Hradce Králové prováděn pomocí dlouhodobého strategického dokumentu „Program prevence kriminality v Hradci Králové“. Cílem je zvýšení bezpečnosti ve městě, snížení výskytu delikventní činnosti a oslabování rizikových faktorů, vedoucích k výskytu nežádoucího jednání.

Základem pro úspěšnost a efektivitu preventivních programů je **působení na školách** (Musil, 2004). Prioritou Hradce Králové pro příští roky je podpora činnosti Školského poradenského pracoviště Mozaika, které zajišťuje diagnostiku rizikových třídních kolektivů a následnou sekundární nebo terciární prevenci s rizikovým jedincem nebo třídním kolektivem. Program je zaměřený převážně na rizikové jevy ve třídách a na vzdělávání školních metodiků. Součástí je také motivace škol k využívání těchto programů.

Související službou je rozvoj v současnosti realizovaných probačních a resocializačních programů pro děti, kteří se dopouštějí trestné činnosti nebo jiného protiprávního jednání, nebo mají závažné výchovné problémy. S resocializací by měl pomoci také tábor pro problémové děti organizovaný v městských lesích.

Za velmi důležité jsou považovány také vzdělávací aktivity pro děti i dospělé z oblasti **finanční gramotnosti** a pomoc a podpora při řešení problémů spojených s předlužením.

Pro **oblast závislosti** je prioritou město monitorování nových trendů v oblasti distribuce návykových látek, například tzv. smartshopy, amsterdamshopy a obdobně. V rámci

multidisciplinárního přístupu pak dochází k přijímání odpovídajících opatření k jejich omezení.

V **oblasti kriminality** si město stanovilo za cíl důsledně monitorovat aktivity, které mohou mít extremistický nebo rasistický a xenofobní podtext. V případě potřeby pak zajištění odpovídajících opatření. Ve spolupráci s bezpečnostními složkami město také monitoruje riziková sportovní utkání, kde dochází projevům diváckého násilí a dále vytípané kulturní a obdobné akce.

Opomíjena by neměla být ani prevence a **vypořádávání se s bezdomovectvím**. Prioritou města je zajištění dostatečné kapacity nocleháren a azylových domů pro osoby bez přístřeší, jejichž způsob života je rizikový a může vést k páchání trestné činnosti. Za využití metod sociální práce a zavedením systému propustného sociálního bydlení pak dochází k tvorbě podmínek pro resocializaci těchto osob (sociální rehabilitace, podporované bydlení).

Situční prevence je realizována za pomoci městského kamerového a dohlížecího systému. Ten by měl v následujících letech projít modernizací, včetně zajištění nového operačního střediska s odpovídajícím počtem obslužného personálu. Mimo městského kamerového systému dochází k budování dalších technických ochranných prvků, osvětlení nebo oplocení rizikových míst a podobně.

Z pohledu denního provozu města je důležitým prvkem bezpečnosti také **prevence v dopravě**. Prioritou je zajištění komplexního vzdělávání dětí v oblasti dopravní výchovy formou přednášek a zejména formou praktických nácviků dopravních situací na dětském dopravním hřišti. S tím souvisí výstavba nového dětského dopravního hřiště v Třebíši. V rizikových částech města, kde dochází k překračování nevyšší povolené rychlosti, magistrát plánuje zajistit instalace měřičů okamžité rychlosti vozidel.

4. Závěr

Jak bylo v textu naznačeno, problematika bezpečnosti regionu se netýká pouze funkčnosti jeho záchranných složek. Naopak se jedná se o mnohem komplexnější problematiku. Bezpečnost regionu a jeho obyvatel spočívá v odpovědném a udržitelném plánování a schopnosti adekvátně reagovat na všechny vnější podněty. Pokud má region prosperovat, je nutné využívat co nejvíce příležitosti a zároveň se snažit eliminovat všechna ohrožení.

Nejefektivnějším řešením pro zajištění dlouhodobé bezpečnosti jsou programy prevence. Ty jsou v Hradci Králové důkladně rozpracovány v dokumentu „Program prevence kriminality“, který se stane součástí aktualizovaného strategického plánu.

Z pohledu společnosti jsou nejvíce rizikové hrozby sociálního charakteru. V Hradci Králové je pro jejich řešení prováděna celá řada opatření. Ve městě působí také množství nezávislých organizací, které se snaží sociálně vyloučeným osobám umožnit návrat do běžného života.

5. Použité zdroje

3. plán sociálních a souvisejících služeb města Hradec Králové pro období 2010–2012
- HORÁK a KELLNER. *Bezpečnost státu a ochrana obyvatelstva*. Univerzita obrany. 2005
- HŘEBÍK, TŘEBICKÝ A GREMLICA. *Manuál plánování a vyhodnocování udržitelného rozvoje na regionální úrovni*. EnviConsult, s.r.o., MMR ČR, Praha. 2005.
- JENÍČEK, Vladimír. *Vyvážený rozvoj: na globální a regionální úrovni*. Vyd. 1. V Praze: C.H.Beck. Beckova edice ekonomie. 2010. ISBN 978-80-7400-195-6.
- MAIER, Karel. *Ekonomika územního rozvoje*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2000. ISBN 80-716-9644-7.
- MAIER, Karel. *Udržitelný rozvoj území*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4198-7.
- MUSIL, J. Současná pojetí sociální soudržnosti a Česká republika. In: *Pojetí sociální soudržnosti v soudobé sociologii a politologii*. CESES Papers 9. Praha: CESES. 2004
- POTŮČEK, Martin. *Strategické vládnutí a Česká republika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 80-247-2126-0.
- Program prevence kriminality v Hradci Králové na léta 2012 – 2015
- RODRÍGUEZ, Andrés a Sylvia TIJMSTRA. On The Emergence and Significance of Local Economic Development Strategies. In: *Documentos De Trabajo*. 2009.
- Strategický plán rozvoje města Hradce Králové do roku 2020
- ŠAFR, BAYEER a SEDLÁČKOVÁ. Sociální kohoeze. Teorie, koncepty a analytická východiska. In: *Sociologický časopis*. Ročník 44, číslo 2, str. 247-269. 2008.

KONCEPT REGIONÁLNÍ ODOLNOSTI V KONTEXTU HOSPODÁŘSKÉ KRIZE

THE CONCEPT OF REGIONAL RESILIENCE IN THE CONTEXT OF THE ECONOMIC CRISIS

Ing. Ondřej Svoboda

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní, Ústav regionálních a bezpečnostních věd
Studentská 84, 532 10 Pardubice, Česká republika
ondrej.svoboda@upce.cz

Klíčová slova

regionální rozvoj, odolnost regionů, hospodářská krize, determinanty regionální odolnosti, zaměstnanost

Key words

regional development, regional resilience, recessionary shocks, determinants of regional resilience, employment

Abstrakt

V kontextu hospodářské krize je v poslední době často zmiňován pojem regionální odolnost. Koncept regionální odolnosti se týká schopnosti regionu obnovit svůj původní stav po události, jež představuje významnou negativní odchylku od rovnovážného stavu. Jako příklad negativní skokové změny lze považovat řadu událostí počínaje dopady globální ekonomické krize až po různé přírodní či antropogenní pohromy. V tomto ohledu je možné sledovat, že některé regiony jsou v určitém úhlu pohledu více či méně odolné. Cílem článku je ověřit hypotézy vztahující se k potenciálním pilířům ekonomické odolnosti regionů. Průzkum regionální ekonomické odolnosti je proveden na příkladu regionů NUTS 3 České republiky a NUTS 2 vybraných států EU v návaznosti na dopady hospodářské krize v roce 2008.

Abstract

In the context of the economic crisis is often mentioned concept of regional resilience. The concept of the regional resilience is defined as an ability of the region to restore the original level after the incident that causes significant negative deviation from equilibrium. As an example of the negative step change it could be considered not only the impact of the global economic crises but also natural and anthropogenic disasters. It is obvious that there are regions that are more resistant to such events than the others. The aim of the paper is to verify the hypotheses related to potential pillars of economic resilience of regions. The analytic part of the work is made upon the CZ-NUTS3 data sets and NUTS2 selected EU states and reflects the impacts of the 2008 economic crises.

1. Úvod

Pojem regionální odolnost se v současné době **diskutuje** především v souvislosti s důsledky hospodářské krize (Christopherson a kol. [5]). Pojem „regionální odolnosti“ (v angl. regional resilience) představuje schopnost regionu ustát negativní změny. Reggiani a kol. [10] byli jedni z prvních, kdo využili pojmu odolnost ve vztahu k dynamice ekonomik regionů. Reggiani tvrdí, že [10]: „...*nahlížení regionu prizmatem odolnosti může pomoci vysvětlit, jak tyto systémy odpovídají na různé otřesy, hospodářské šoky a odchylky.*“ Od té doby využitelnost konceptu regionální odolnosti zkoumala již řada regionálních analytiků (např. Fosterová [2]; Hill a kol. [4]; Christopherson a kol. [5], Pendall [9], Simmie [11]).

Uvedení autoři vidí v tomto pojmu značný analytický potenciál. Tvrdí, že může **napomoci** k zodpovězení otázky, proč jsou některé regiony schopny relativně rychlého zotavení, zatímco ostatní ustnou v ekonomickém poklesu. Hassink [3] zmiňuje dokonce tuto problematiku „...*jako jednu z nejvíce fascinujících otázek v ekonomické geografii.*“ Přes to však zůstává řada otázek, jak regionální odolnost měřit, jak ji povzbudit a dosáhnout.

Odolnost regionů vůči hospodářským šokům je často zmiňovaným tématem v Evropské Unii již od počátku globální ekonomické krize. Potřebnost zkoumání **regionální** odolnosti podporuje i fakt, že vliv globální ekonomické krize na hospodářskou situaci regionů EU je asymetrický. V EU je možné nalézt regiony, které krizí nebyly téměř zasaženy. Stejně tak lze nalézt ty, které byly dotčeny, ale byly schopny v poměrně krátké době dosáhnout předkrizové ekonomické úrovně a pokračovat ve svém dosavadním růstu. Na druhé straně řada regionů nadále trpí hospodářským útlumem nebo byla po relativně krátkém oživení zasažena druhou vlnou hospodářského poklesu.

Rychlé a úspěšné oživení ekonomik některých **regionů** tak vyvolává otázku, co stojí za tímto úspěchem. K zodpovězení této otázky je však zapotřebí komplexního posouzení a syntézy poznatků toho, co činí některé regiony odolnější než jiné a co mohou udělat regionální politici pro zvýšení odolnosti regionů vůči budoucím otřesům.

Podle Hilla [4] znamená ekonomická odolnost **regionu** („regional economic resilience“) „*schopnost regionu zotavit se úspěšně z šoku, který ekonomiku odklonil z dosavadní cesty růstu (či má potenciál ji v blízké budoucnosti z růstové cesty odklonit)*“. Koncept lze ale chápat mnohem širěji. Možné je uvést aplikace, které uvažují koncept nikoli ve vztahu k ekonomické ale obecně pojaté odolnosti regionů v reakci na nejrůznější mimořádné události (viz např. Fosterová [2]).

Cílem příspěvku je ukázat způsob kvantifikace a využití **konceptu** ekonomické regionální odolnosti na příkladu regionů NUTS 3 v České Republice a regionech NUTS 2 vybraných států EU. Dílčím cílem je zhodnocení významu a role navržených potenciálních pilířů ekonomické odolnosti regionů. Naplnění cíle slouží k nalezení vhodné interpretace meziregionálních rozdílů v rámci zjištěné ekonomické odolnosti regionů.

2. Metodika výzkumu

Výzkum ekonomické odolnosti regionů se často zaměřuje na hledání determinant, které ovlivňují ekonomickou odolnost regionů (dále jen EOR). Mezi typické příklady skupin potenciálních determinant se řadí ekonomická výkonnost regionu a kvalita lidského kapitálu (například Martin [8], Fosterová [2], Koutský [6]). Každá z těchto potenciálních determinant může být zastoupena několika ukazateli. V tomto článku budou potenciální determinanty označovány jako „*pilíře ekonomické odolnosti regionů*“ (dále jen PEOR) a dílčí ukazatele, které je vhodně zastupují pak „*faktory ekonomické odolnosti regionů*“ (dále jen FEOR). Některé z těchto faktorů je po provedené analýze možné označit jako „*protektivní faktory*“

(podporující EOR) a jiné za „*zátěžové faktory*“ (potlačující EOR). Analýza významu role PEOR má potenciál vysvětlit příčiny meziregionálních disparit, které jsou často předmětem různých studií (viz např. [7]).

Nutná část výzkumu EOR spočívá ve vymezení toho, co má být v regionu vhodným ukazatelem toho, jak odolně reaguje na negativní hospodářské šoky. Martin [8] zmiňuje, že mezi nejvhodnější ukazatele patří regionální produkt a úroveň zaměstnanosti. Dále uvádí, že vzhledem k diskutabilnosti stanovení regionálního produktu je vhodnou charakteristikou ekonomické odolnosti regionu změna úrovně zaměstnanosti. V tomto článku budou představeny 3 základní ukazatele, které jsou použity pro hodnocení EOR. Jejich výpočet je založen na základě vývoje regionální zaměstnanosti v návaznosti na negativní hospodářský šok v roce 2008. Tyto ukazatele budou označovány jako „*metriky ekonomické odolnosti regionů*“ (dále jen MEOR).

Na základě předchozích výzkumů (Martin [8], Fosterová [2], Koutský [6]) a zobecnění jejich výsledků bylo navrženo 5 pilířů ekonomické odolnosti regionů [12]:

- ekonomická výkonnost regionu,
- struktura ekonomických činností regionu,
- inovační aktivita a aktivita regionu v oblasti R&D,
- kvalita lidského kapitálu,
- charakteristiky trhu práce a demografické parametry regionu.

V tomto článku budou komparovány výsledky korelační analýzy provedené jednak na souboru 14-ti regionů NUTS3 České republiky a za druhé na 175 regionech NUTS3 vybraných států EU (jedná se o státy: CZ, DE, ES, FR, IT, AT, PL, SK, UK). Vzhledem k velkému rozsahu provedené komparace bylo nutno přistoupit k dílčímu omezení rozsahu, který spočíval v posuzování významu role všech PEOR s výjimkou „struktury ekonomických činností regionu“. Cílem dalšího výzkumu bude doplnění poznatků i z této oblasti.

Pro výpočet MEOR byla využita čtvrtletní data o úrovni regionální zaměstnanosti, která byla čerpána z databázi ČSÚ a Eurostatu [15]. Faktory EOR byly také čerpány z uvedených datových zdrojů. Aby bylo možné posoudit, jaký vliv na EOR mají regionální charakteristiky odpovídající jednotlivým pilířům, byl za základní rok stanoven rok 2007 (ten je považován za poslední rok neovlivněný důsledky hospodářské krize).

Jedinou výjimku tvořily údaje týkající se CZ-NUTS3 vztahující se k nejvyššímu dosaženému vzdělání pracovní síly regionu, které vycházely ze Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011. Existuje však předpoklad, že struktura vzdělání v roce 2007 byla ve zkoumaných regionech na podobné úrovni jako v roce 2011.

Výpočet korelačních koeficientů byl uskutečněn pro dvojice hodnot: MEOR (konkrétně %F₁, %R₁, %CH_{T1} – viz níže) a pro FEOR (díličí regionální ukazatele vhodně aproximující pilíře EOR – viz tabulka č.1) za rok 2007. Z důvodu nenaplnění předpokladu normality vstupních dat byl pro výpočet korelačního koeficientu použit Spearmanův koeficient korelace.

Základní východisko pro stanovení MEOR leží v datování bodů zlomu na časové řadě zaměstnanosti regionu. V podobných výzkumech (např. Martin [8]) se z důvodu vyčíslení dopadu negativního hospodářského šoku zjednodušeně předpokládá, že šok vyvolá pokles regionální produkce, který bude následně kompenzován poklesem zaměstnanosti a nikoli poklesem velikosti mezd resp. velikostí úvazků. Reakce regionů z hlediska úrovně zaměstnanosti následně umožňuje označit některé regiony za více odolné ve srovnání s regiony ostatními. Období poklesu zaměstnanosti je označováno jako fáze poklesu či recese. Období následného růstu je označováno jako fáze růstu či oživení.

Zjednodušeně lze na vývoj regionální úrovně zaměstnanosti pohlížet tak, že se skládá pouze z fáze poklesu a následného růstu. Tyto fáze se neustále střídají. Fáze poklesu začíná dosažením bodu lokálního maxima (vrcholu) a končí začátkem fáze růstu, která začíná v bodě lokálního minima (dna). Správné datování bodů zlomu (identifikace vrcholu a dna) je rozhodující podmínka pro stanovení metrik ekonomické odolnosti regionů a z nich vyplývajícího hodnocení dopadu hospodářského šoku.

V odborné literatuře se pro označení vrcholu („peak“) a dna („trough“) časové řady používají symboly „P“ a „T“. Pro fázi poklesu („fall“) a fázi oživení („recovery“) je užíváno symbolů „F“ a „R“. Pro účely tohoto článku bude pod symbolem F1 myšlena prvotní fáze poklesu bezprostředně následující po hospodářském šoku (analogicky pro prvotní fázi oživení symbol R1).

Pro účely tohoto článku budou dále uvažovány tyto MEOR:

- **velikost poklesu** regionální zaměstnanosti ve fázi poklesu (v %), symbol %F₁;
- **velikost růstu** regionální zaměstnanosti ve fázi oživení (v %), symbol %R₁;
- **změna** regionální zaměstnanosti měřená od počátku prvotní fáze oživení (R1) do 3Q2012 (v %), symbol %CH_{T1}.

První dvě metriky jsou doporučovány v literatuře (viz např. Martin [8]). Počítají se jako procentuální změna úrovně regionální zaměstnanosti mezi počátkem a koncem uvažované fáze resp. období. Třetí metrika byla navržena na základě analýzy délky prvotní fáze oživení. V případě poměrně velkého počtu regionů byla prvotní fáze oživení relativně krátká (většinou do 2-4 čtvrtletí). Z tohoto důvodu byla navržena metrika, která zohledňuje vývoj časové řady úrovně regionální zaměstnanosti od počátku fáze R1 do čtvrtletí 3Q2012 (poslední získatelný údaj v době tvorby příspěvku). Třetí metrika nabývá buď kladných hodnot (růst zaměstnanosti), je nulová (stagnace) nebo záporná (pokles).

Regiony, které mají menší než průměrnou velikost poklesu (resp. větší než průměrnou velikost růstu ve fázi oživení) jsou považovány za více ekonomicky odolné než regiony jiné (analogicky v případě změny regionální zaměstnanosti %CH_{T1}).

Pro naplnění cíle byly stanoveny následující hypotézy výzkumu:

- H1: **Velikost ekonomické síly regionu v roce před krizí snižuje velikost následného poklesu** regionální úrovně zaměstnanosti (%F₁).
- H2: **Intenzita R&D a inovačních aktivit v roce před krizí zvyšuje následný růst** úrovně regionální zaměstnanosti měřený jako změna regionální zaměstnanosti mezi počátkem první fáze oživení (R1) a čtvrtletím 3Q2012 (%CH_{T1}).
- H3: **Kvalita lidského kapitálu v roce před krizí zvyšuje následný růst** úrovně regionální zaměstnanosti měřený jako změna regionální zaměstnanosti mezi počátkem první fáze oživení (R1) a čtvrtletím 3Q2012 (%CH_{T1}).
- H4: **Velikost míry nezaměstnanosti v roce před krizí snižuje následný růst** úrovně regionální zaměstnanosti ve fázi oživení (%R₁).

3. Výsledky analýzy

Výsledky uskutečněné korelační analýzy jsou zobrazeny v tabulce č. 1. Tučně vyznačené hodnoty korelačního koeficientu jsou signifikantní na zvolené hladině významnosti (alfa = 0,05).

Tab. 1: Výsledky korelační analýzy - Spearmanův koeficient (tučně hodnoty signifikantní)

PEOR	FEOR	NUTS 3 CZ			NUTS 2 u zkoumaných států EU		
		%F ₁	%R ₁	%CH _{T1}	%F ₁	%R ₁	%CH _{T1}
Regionální ekonomická výkonnost	HDP na ob. (běžné ceny)	-0.248	-0.500	0.385	-0.432	0.016	0.251
	Produktivita práce (HDP v běžných cenách na zaměstnance)	-0.024	-0.643	0.099	-0.449	-0.020	0.235
	Tvorba hrubého fixního kapitálu (THFK)	-0.182	-0.262	0.376	-0.244	-0.130	0.043
Inovační aktivita a R&D	Procento inovujících podniků	-0.262	-0.095	0.688	x	x	x
	Celkové R&D výdaje na obyvatele	-0.379	0.024	0.599	-0.461	0.055	0.245
	Počet zaměstnanců ve R&D	-0.178	-0.429	0.697	-0.423	-0.085	0.171
Lidský kapitál	Nejvyšší dosažené vzdělání pracovní síly – podíl osob se základním vzděláním	0.209	0.357	-0.626	-0.130	-0.103	-0.007
	Nejvyšší dosažené vzdělání pracovní síly – podíl osob se středním vzděláním	0.229	0.311	-0.709	-0.271	-0.115	0.050
	Nejvyšší dosažené vzdělání pracovní síly - podíl osob se středním vzděláním ukončeném maturitou	0.121	-0.333	0.090	x	x	x
	Nejvyšší dosažené vzdělání pracovní síly - podíl osob s vysokoškolským vzděláním	-0.223	0.024	0.907	-0.139	0.093	0.115
Trh práce a dem. charakterist.	Počet ekonomicky aktivních osob (pracovní síla)	0.231	0.310	-0.132	-0.198	-0.093	0.044
	Míra nezaměstnanosti	0.049	0.214	-0.302	0.324	0.191	-0.040

Zdroj: vlastní zpracování

4. Interpretace výsledků

Hypotéza H1 (Velikost ekonomické síly regionu snižuje velikost poklesu regionální úrovně zaměstnanosti (% F1)) nebyla potvrzena pro regiony CZ-NUTS3, ale byla potvrzena pro soubor 175 regionů NUTS2 zkoumaných států EU. Na základě nalezeného statistického vztahu se lze domnívat, že ekonomická výkonnost regionu aproximovaná zvolenými faktory EOR (regionálním produktem, produktivitou práce a investicemi (THFK)) snižuje velikost poklesu regionální úrovně zaměstnanosti.

Na hladině významnosti 5 % je možné pro regiony CZ-NUTS3 považovat za potvrzenou hypotézu H2 a to současně pro 3 aproximující ukazatele (Podíl inovujících podniků, Celkové výdaje na R&D na obyvatele, Počet zaměstnanců pracujících v R&D). Podíl inovujících podniků bylo z důvodu dostupnosti údajů možné zohlednit pouze pro regiony CZ-NUTS3.

V případě korelační analýzy provedené pro NUTS2 zkoumaných států EU byla statisticky významná korelace pouze v případě vlivu „Celkových výdajů R&D na obyvatele“ na %CH_{T1} („Změna regionální zaměstnanosti v období od počátku fáze R1 do 3Q2012“). V případě všech statisticky významných korelací se potvrzuje domněnka, že inovační aktivita a aktivita v oblasti R&D hraje protektivní roli ve vztahu k schopnosti regionu dosahovat kladného přírůstku zaměstnanosti i po vystavení negativnímu šoku.

Hypotéza H3 byla potvrzena u regionů CZ-NUTS3 pouze pro "Nejvyšší dosažené vzdělání pracovní síly – podíl osob s vysokoškolským vzděláním". Analýza ukázala pozitivní korelaci mezi podílem lidí s vysokoškolským vzděláním a změnou vývoje úrovně zaměstnanosti - %CH_{T1} („Změna regionální zaměstnanosti v období od počátku fáze R1 do 3Q2012“).

Pro regiony NUTS2 zkoumaných států EU byla využita klasifikace vzdělání ISCED (viz metodika Eurostatu [1], která rozlišuje pouze tři kategorie dosaženého vzdělání. Hypotéza H3 pro 175 regionů NUTS2 nebyla prokázána. Přes to byl prokázán protektivní vliv faktoru „Nejvyšší dosažené vzdělání pracovní síly – podíl osob se středním vzděláním“ ve vztahu k metrice %F₁. Lze se tak domnívat, že vyšším zastoupení osob se středním vzděláním působí protektivně vůči velikosti poklesu úrovně regionální zaměstnanosti.

Hypotéza H4 nebyla pro CZ-NUTS3 ověřena. Byla však ověřena pro 175 regionů NUTS2 zkoumaných států EU a to pro oba zvolené faktory (Počet ekonomicky aktivních osob, Míra nezaměstnanosti). Velikost pracovní síly působí jako protektivní faktor resp. snižuje velikost poklesu regionální zaměstnanosti. Míra nezaměstnanosti působí naopak jako zátěžový faktor resp. zvyšuje velikost poklesu regionální zaměstnanosti.

5. Závěr

Přes dílčí rozdílnosti výsledků korelační analýzy na základě jednak regionů CZ-NUTS3 a regionů NUTS2 zkoumaných států EU se lze domnívat, že výsledky potvrdily význam zkoumaných pilířů EOR. Neprůkaznost některých vztahů na vzorku regionů CZ-NUTS3 může vyplývat z poměrně malého počtu vstupních hodnot.

Omezení učiněných závěrů vyplývá ze zkoumání dopadů pouze jednoho hospodářského šoku. V dalším výzkumu bude proto snaha o rozšíření nejen zkoumaných regionů, ale i nalezení dalších událostí, které je možné v rámci regionální odolnosti vnímat jako negativní změny (často skokové povahy). Závěrem je možné zmínit, že pojem regionální odolnost se stále nalézá ve fázi vývoje a teprve jeho aplikace na konkrétní problémy ukáže, zda je tento explanační rámec přínosný nebo nikoli.

Tento článek byl zpracován s podporou studentské grantové soutěže: SGFES03 Vědecko-výzkumné aktivity v oblasti "Ekonomika a management".

6. Literatura

- [1] Eurostat: General and regional statistics. Eurostat [online]. [cit. 2012-10-15]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database.
- [2] FOSTER, K. A. *A Case Study Approach to Understanding Regional Resilience*. Working Paper 2007–08, Institute of Urban and Regional Development, University of California, Berkeley, [online]. 2007, s. 41 [cit. 2012-09-14]. Dostupné z: <http://www.iurd.berkeley.edu/publications/wp/2007-08.pdf>.
- [3] HASSING, R. Introduction. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 2010, special issue.
- [4] HILL, E.; WIAL, H.; WOLMAN, H. *Exploring regional economic resilience*, Working Paper, Institute of Urban and Regional Development, No. 2008,04, [online]. 2008, s. 22 [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/10419/59420>.
- [5] CHRISTOPHERSON a kol. Regional resilience: theoretical and empirical perspectives. In *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 2010, vol. 3 (1), s. 3 – 10.
- [6] KOUTSKÝ, J., RUMPEL, P., SLACH, O. a kol. *Profilace měkkých faktorů regionálního rozvoje jako nástroj posilování regionální odolnosti a adaptability*. Certifikovaná metodika Ministerstva pro místní rozvoj. [online]. 2012. s. 50. [cit. 2012-9-09] Dostupné z: <http://zam.uur.cz/Rohrerova/Certifikovane-metodiky/10-Koutsky-WD-61-07-1.pdf>.
- [7] KRAFTOVÁ, I., APPLOVÁ, P. Variabilita ve tvorbě bohatství: Ekonomický rozvoj a management regionů. In *Sborník recenzovaných příspěvků Mezinárodní vědecké konference Hradecké ekonomické dny 2013*. [online] 2013, s. 329-328 [cit. 2013-10-04]. Dostupné z: http://fim.uhk.cz/hed/images/Sbornik_2013_dil_1.pdf.
- [8] MARTIN, R., GARRETSEN H., FINGLETON, B. Recessionary Shocks and Regional Employment: Evidence on the Resilience of U. K. Regions. In *Journal of Regional Science*, vol. 52, no. 1, 2012, pp. 109–133.
- [9] PENDALL R, FOSTER K. A., a COWELL, M. Resilience and regions: building understanding of the metaphor. In *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, [online]. 2010, s. 22 [cit. 2012-10-02]. Dostupné z: <http://cjres.oxfordjournals.org/content/3/1/71.full.pdf>.
- [10] REGGIONI, A. a kol. Resilience: an evolutionary approach to spatial economic systems', In *Networks and Spatial Economics*, 2002, vol. 2, s. 211 – 229.
- [11] SIMMIE, J., MARTIN R. Evolutionary Approach to the Economic Resilience of Regions. In *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society* [online]. 2010, č. 3, s. 27-43 [cit. 2012-10-02]. Dostupné z: <http://cjres.oxfordjournals.org/content/3/1/27.full.pdf+html>.
- [12] SVOBODA, O. Hodnocení ekonomické odolnosti regionů soudržnosti. In *Sborník Hradecké ekonomické dny 2013*. [online] 2013, s. 252-257 [cit. 2013-10-04], ISBN 978-80-7435-249-2. Dostupné z: http://fim.uhk.cz/hed/images/Sbornik_2013_dil_1.pdf.
- [13] Trh práce v ČR 1993-2011. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Český statistický úřad* [online]. 2012 [cit. 2012-08-30]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/3103-12>.

SUBURBÁNNÍ LOKALITY V ZÁZEMÍ PARDUBIC A EKONOMICKÁ BEZPEČNOST JEJICH FUNKOVÁNÍ

SUBURBAN LOCALITIES IN PARDUBICE REGION AND ECONOMICAL SECURITY OF THEIR FUNCTIONING

Ing. Martin Maštálka, Ph.D.

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní, Ústav regionálních a bezpečnostních věd
Studentská 84, 532 10 Pardubice, Česká republika
martin.mastalka@upce.cz

Klíčová slova:

suburbanizace, bezpečnost, ekonomika obce, rozvoj obce.

Keywords:

suburbanization, security, settlements economy, settlement development.

Abstrakt:

Suburbanizace je v prostředí České republiky problémem především přelomu století, resp. začátku století 21. Finanční a následná ekonomická krize na konci první dekády našeho století zabzdila tento jev, který se nedařilo účinně omezit státní správě ani samosprávě a to přesto, že zkušenosti ze zahraničí dávají jasný příklad problémů, které tato forma rozvoje přináší. Nicméně pokles objemu realitního trhu, pokles cen nemovitostí ve městech a také změny preferencí u potenciálních obyvatel suburbii staví před místní samosprávy nové úkoly. Zároveň jim však finanční krize přináší prostor pro vyhodnocení dosavadního vývoje a přijetí opatření k dalšímu rozvoji jejich obcí. Přičemž rozvojem již nemusí být na rozdíl od minulosti rozvoj plošný či růst počtu obyvatel, ale růst ekonomický, kulturní apod. Předmětem tohoto příspěvku je analýza suburbánních obcí v zázemí města Pardubic.

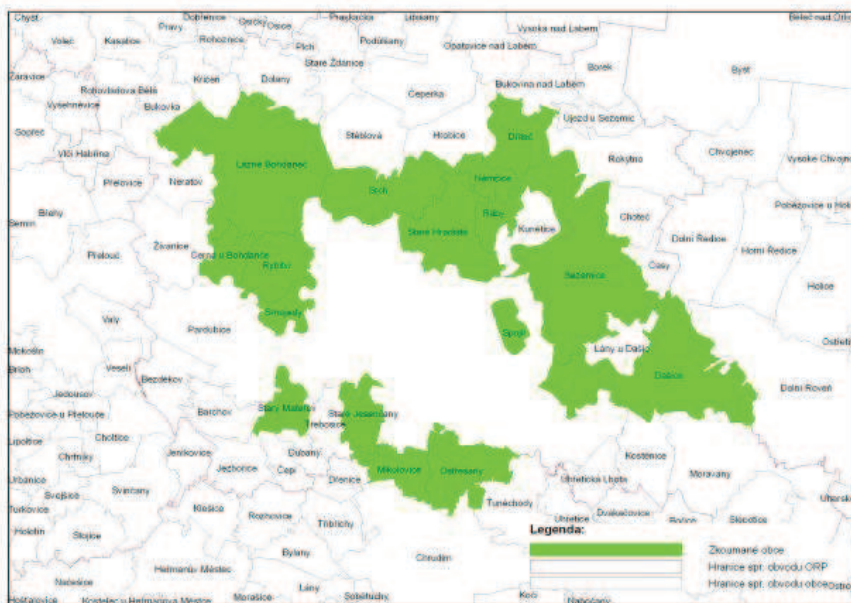
Abstract:

In the environment of the Czech Republic, the phenomenon of suburbanization is a problematic of the beginning of 21st century. Financial and economic crises at the end of the last decade reduced intensity of the suburbanization and gave to local governments time to evaluate impacts of the phenomenon into the life of their settlements. The fall of the real estate market and changes in the potential customers' needs brought new challenges that local governments would face. They have to prepare new attitude to the development of their settlements. The focus would be shifted from physical expand of villages and rising number of inhabitants into economic development and development cultural and social. The paper analyses villages in the suburbanization area of the city of Pardubice.

1. Úvod

Ani krajské město Pardubice nebylo ušetřeno suburbanizačních tendencí patrných v České republice nejvíce na Praze a Brně. I Pardubice postupně ztrácejí ekonomicky aktivní obyvatele na úkor okolních obcí, které v hojně míře v poslední dekádě nabízely dostatek možností pro naplnění snu o vlastním domě se zahradou, někde na kraji obce, pokud možno u lesa. Ekonomická krize a pokles intenzity suburbanizačních tendencí umožňuje vyhodnocení dopadů suburbanizace i v tomto regionu a stalo se cílem představeného výzkumu.

Pro zjišťování dat uvedených v této práci byly vybrány suburbanizační lokality v zázemí města Pardubice. Jmenovitě to byly: Černá u Bohdanče, Dašice, Dříteč, Lázně Bohdaneč, Mikulovice, Nemčice, Ostřešany, Ráby, Sezemice, Spojí, Srch, Smojedy, Staré Hradiště, Staré Jesenčany a Mateřov. Tyto obce byly doplněny o obec Rybitví jako příklad suburbánní lokality vybudované v 50.-60. letech 20. století dle tehdejších zásad a principů. Vymezení těchto obcí bylo již dříve provedeno v práci Ing. Hořínkové na Univerzitě Pardubice (2011).

Kartogram 1: Vymezení suburbánních zón města Pardubice (Zdroj: vlastní zpracování na základě (Hořínková (2011)).

2. Získání výzkumných dat

Vlastní terénní šetření bylo provedeno studenty magisterského studia oboru Regionální rozvoj – Urbanismus v rámci předmětu Urbanismus a územní plánování a to v průběhu března a dubna roku 2013. V rámci tohoto šetření byly vybrány ke sledování entity, které mají vypovídací schopnost o stupni občanské vybavenosti obce. Tzn. poskytují svým občanům alespoň základní komfort doplňující jejich sen o vlastním bydlení za městem. Protože některé ze sledovaných jevů se nemusí nacházet přímo ve sledované lokalitě, ale v obci jako takové a přesto poskytují obyvatelům své služby a tím i komfort, byly tyto specifické jevy sledovány i

v rámci obce. Seznam vybraných jevů vč. stručného zdůvodnění jejich výběru je uveden v následující tabulce:

Jev	Přítomnost v suburb. lokalitě	Přítomnost v obci	Stručné zdůvodnění
Nádoby na separovaný odpad	X	X	Jeden ze základních předpokladů udržitelného nakládání s odpady
Odpadkové koše	X		Hovoří o starosti obce o pořádek na veřejných prostranstvích
Oficiální parkovací místa (na veřejných plochách)	X		Normový výpočet parkovacích míst potřebných pro jednotlivé domy nemusí být dostačující. V mnoha případech pak parkující automobily tvoří překážku provozu v zóně a mohou tvořit i bariéru při zásahu složek integrovaného záchranného systému.
Automobily parkující mimo vyznačená parkovací místa	X		Normový výpočet parkovacích míst potřebných pro jednotlivé domy nemusí být dostačující. V mnoha případech pak parkující automobily tvoří překážku provozu v zóně a mohou tvořit i bariéru při zásahu složek integrovaného záchranného systému.
Zastávky MHD (sledováno vč. četnosti zast.)	X	X	Dopravní dostupnost obce je jedním ze základních ukazatelů její vybavenosti.
Zastávky veřejné dopravy (sledováno vč. četnosti zast.)	X	X	Dopravní dostupnost obce je jedním ze základních ukazatelů její vybavenosti.
Provozovny (bližší specifikovány)	X	X	Přítomnost provozoven v obci tuto posouvá více z bytové funkce a tedy k větší nezávislosti na jádru suburbánního regionu. Zároveň pomáhá vytvořit systém sociálních vazeb a kontaktů v lokalitě.
Dětské hřiště	X	X	Jeden ze základních prvků občanské vybavenosti malých územních celků.
Lavičky	X	X	Vytváří předpoklady k vytvoření alespoň minimálních veřejných prostor a vytváření sociálních vazeb. I když v úplně malých lokalitách může být jejich funkce diskutabilní.
Základní škola (1. stupeň / 2. stupeň)	X	X	Jeden ze základních prvků občanské vybavenosti obce.
Mateřská škola	X	X	Jeden ze základních prvků občanské vybavenosti obce.
Další občanské vybavení	X	X	-

Kromě výše sledovaných jevů byla u všech obcí vyhodnocen nárůst počtu obyvatel ve sledovaném období (2001-2009, resp. 2011), dále pak dynamika územního rozvoje a indikátor ekonomické stability obce dle metodiky zpracované pro ministerstvo pro místní rozvoj Indikátory udržitelného rozvoje pro města a obce (*Šilhánková, 2011, Mašálka 2009*)

3. Vyhodnocení suburbánních lokalit Pardubicka

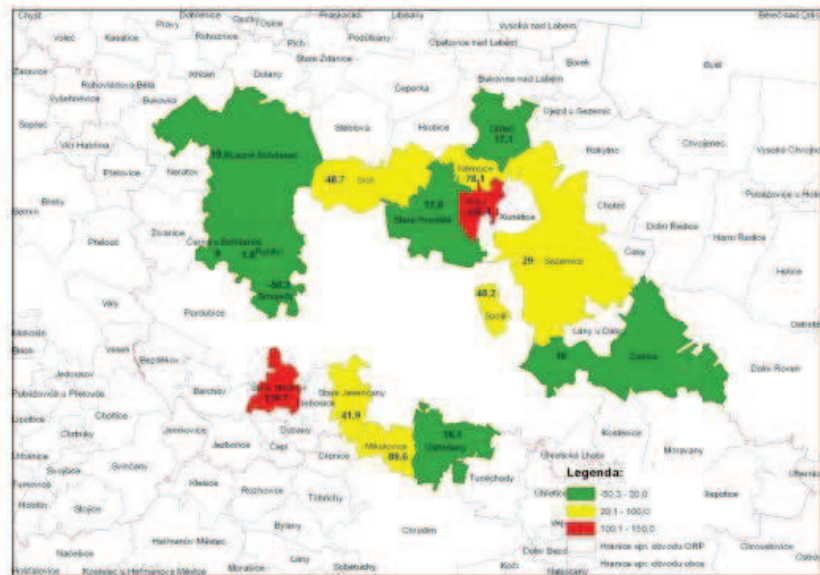
Dynamika územního rozvoje

Prvním vyhodnoceným indikátorem je Dynamika územního rozvoje. Tento indikátor udává plošný rozvoj města ve sledovaném období. Jedná se o poměr zastavěného území obce ve sledovaném roce ($U_{urb,n}$) k roku „nula“ ($U_{urb,0}$).

$$UDI_n = \left(\frac{U_{urb,n}}{U_{urb,0}} - 1 \right) \times 1000$$

V případě této práce byl jako rok 0 zvolen rok 2001, kdy proběhlo poslední sčítání lidu, domů a bytů a ke kterému jsou vztaženy i další sledované indikátory. Sledovaným rokem byl rok 2006 a to z toho důvodu, že po tomto roce jsou zdrojová ČSÚ poskytována v modifikované podobě, což ztěžuje přímé porovnání. Vyhodnocené období tedy plně neodpovídá období, které bylo zvoleno u dalších indikátorů. Přesto však má dostatečnou vypovídací schopnost pro zjištění obcí s největším dynamikou plošného růstu.

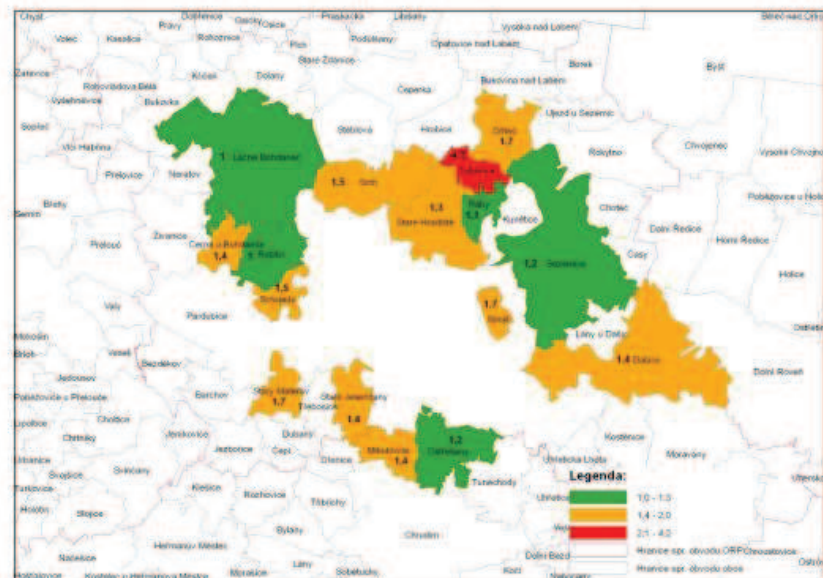
Data shrnutá do Kartogramu 2 zřetelně identifikují obce s největším nárůstem zastavěných ploch v letech 2001 až 2006. Těmito obcemi jsou Starý Mateřov, Ráby a Němčice, jejichž plošný růst se pohyboval kolem 10%.

Kartogram 2: Hodnota indexu územní dynamiky pro obce suburbánních zón města Pardubice (Zdroj: vlastní zpracování).

Změna počtu obyvatel

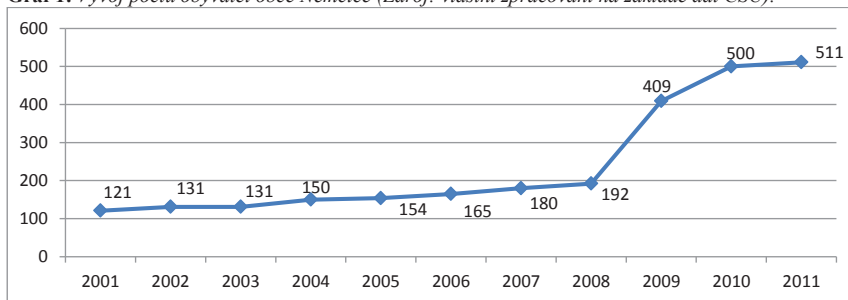
Dalším ukazatelem hovořícím o rozvoji obce je změna počtu obyvatel. Tento indikátor byl vyhodnocován pro období let 2001-2011, tzn. 10 let mezi jednotlivými sčítáními lidu, domů a bytů. V těchto letech největší nárůst obyvatel zaznamenala obec Němčice s více než čtyřnásobným zvýšením počtu svých obyvatel.

Kartogram 3: Poměr počtu obyvatel v letech 2011/2001 ve vymezených suburbánních zónách města Pardubice (Zdroj: vlastní zpracování na základě dat ČSÚ).

Vzhledem k tomu, že v průběhu terénních průzkumů bylo shromážděno velké množství dat, která ještě nebyla podrobně analyzována pro jednotlivé území, byla pro další popis zvolena obec Němčice jako nejsilnější příklad suburbanizačních tendencí v regionu.

Graf 1: Vývoj počtu obyvatel obce Němčice (Zdroj: vlastní zpracování na základě dat ČSÚ).

4. Vyhodnocení urbánního rozvoje obce Němčice

Fyzický rozvoj obce v posledních 15 letech

Z Grafu 1 a Obrázku 1 vyplývá, že největší nárůst počtu obyvatel v obci proběhl v letech 2008 až 2010. To rovněž vysvětluje, proč v Kartogramu 1 figurují s indexem územní dynamiky 78,1 až za Starým Mateřovem a Ráby. Výstavba v obci byla soustředěna do jižní části, kde byla vystavěna kolonie dvojdomků a řadových domů napojených na stávající komunikaci pouze jednou komunikací pro motorová vozidla a jedním chodníkem. Tato

lokality neměla žádnou přímou vazbu na stávající obec. Až další výstavba spojila tyto dvě části v jeden celek, i když stále nehomogenní.

Obrázek 1: Vývoj zastavění území obce Němčice v letech 2003, 2006 a 2011 (Zdroj: www.mapy.cz).

Jak již bylo uvedeno a jak je patrné z Obrázku 2, celá lokalita tvoří samostatný celek, který je funkčně spojen se zbytkem vesnice pouze chodníkem podél silnice III. procházející obcí. Na tuto silnici je lokalita napojena jedinou silnicí pro motorová vozidla, což obci přináší velkou zranitelnost v případě vzniku mimořádných událostí. Vyhodnocení tohoto nebezpečí však bude předmětem dalšího výzkumu.

Obrázek 2: Satelitní část obce Němčice (Zdroj: www.mapy.cz).

Výsledky terénního šetření

Vyhodnocení sledovaných jevů v obci a v lokalitě nové výstavby bylo zjištěno, že obec disponuje pouze opravdu základní vybaveností. V obci však zcela chybí prodejna potravin, základní nebo mateřská škola, není zde ani hospoda. Tu nahrazuje jeden výčep v prostorách obecního úřadu. Umístění některých prvků občanské vybavenosti je pak minimálně diskutabilní. Příkladem může být dětské hřiště, které je umístěné poblíž frekventované silnice III. třídy spojující obce na východ od řeky Labe s Pardubicemi. Bezpečnost dětí využívajících toto hřiště tak není zcela zaručena. Na druhou stranu je třeba uvést, že obec je dobře

udržována místní samosprávou. Chybějící služby však občané obce musí čerpat buď v okolí nebo v 7 km vzdálených Pardubicích.

Tabulka 1: Výskyt mapovaných jevů v obci Němčice (Zdroj: Hloušková, Plechová (2013)).

	OSTATNÍ ČÁST OBCE	SUBURBÁNNÍ ZÓNA
Nádoby na separovaný odpad	ANO	ANO
Odpadkové koše	ANO	ANO
Zastávky MHD (uveďte denní četnost spojů (pracovní den/víkend))	ANO (6x/4x)	ANO (6x/4x)
Zastávky veřejné dopravy (uveďte denní četnost spojů (pracovní den/víkend))	ANO do PCE(17/4) do HK (17/4)	ANO do PCE(17/4) do HK (17/4)
Provozovny (provozovnu blíže specifikujte a uveďte otvírací hodiny	ANO	NE
Dětské hřiště	ANO	ANO
Lavičky	ANO	ANO
Základní škola (1. Stupeň / 2. Stupeň)	NE	NE
Mateřská škola	NE	NE

Finanční zdraví obce

Jak již bylo řečeno, jedním z cílů výzkumu bylo vyhodnocení finančního zdraví obce, resp. vyhodnocení dopadů výstavby na finanční stabilitu a schopnost obce realizovat budoucí investice. To bylo provedeno na základě již zmíněné metodiky (*Šilhánková 2011*) agregací z následujících indikátorů (v závorce jsou uvedeny váhy indikátorů při agregování do indikátoru výsledného):

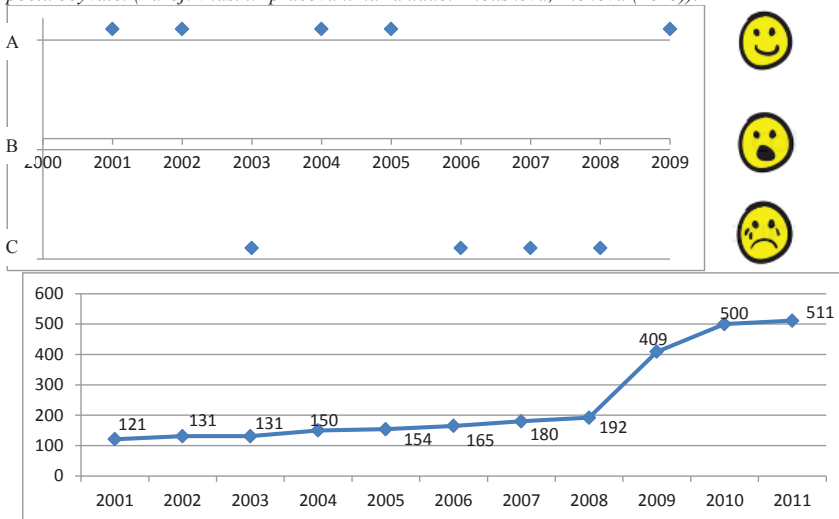
- provozní výsledek hospodaření (0,1),
- poměr přebytku běžného rozpočtu (0,2),
- krytí dluhové služby (0,3),
- peněžní rezervy (0,4).

Každému z těchto indikátorů je přiřazeno hodnocení:

- A - optimální finanční stabilita a vysoká schopnost realizovat do budoucna své investice,
 B - finančně stabilní, udržitelné za předpokladu zachování alespoň stávajících hodnot rozšiřujících indikátorů.
 C - Finančně nestabilní, do budoucna velmi rizikové z hlediska finanční stability a schopnosti realizovat své investice, neodpovídající kritériím ekonomické udržitelnosti.

Data pro tento indikátor jsou získávána z ministerstva financí, resp. z arisweb.cz. Zde byla v době výzkumu dostupná pro léta 2001-2009. Výsledné hodnoty pro sledované období v obci Němčice jsou uvedeny v Grafu 2. Obec byla do roku 2006 finančně vyrovnanou a zdravou. Léta, ve kterých probíhala výstavba, nových lokalit byla náročná pro obecní rozpočet, avšak v roce 2009 je již patrný návrat do kategorie A. Avšak až další vývoj ukáže, zda jde o trend či o výkyv podobný tomu, který byl v obci zaznamenán v roce 2003. Prudký nárůst počtu obyvatel (a tedy plátců daně) v letech 2008-2010 dává dobrý předpoklad, aby se jednalo o dlouhodobější trend.

Graf 2: Hodnoty indikátoru finanční stability obce Němčice v letech 2001-2009 v porovnání s vývojem počtu obyvatel (Zdroj: Vlastní zpracování na základě: Hloušková, Plichová (2013)).

5. Závěr

Analýza obce Němčice prokázala, že v případě dobrého managementu nemusí být silný rozvoj obce z krátkodobého a střednědobého pohledu pro ekonomiku nebezpečný. Otázkou však zůstává, zda je takovýto rozvoj obce z dlouhodobého hlediska udržitelný. To znamená, zda lokalita nabídla svým obyvatelům to, kvůli čemu odcházeli města – klid venkova, blízkost přírody a soukromí. Vzhledem k zastavění lokality dvojdomky a řadovými domy lze o naplněnosti těchto vizí z dlouhodobého hlediska pochybovat. To i so ohlednutím na chybějící služby v obci vede k úvahám o nebezpečí postupného obměně sociální struktury obyvatel, přičemž do obce se budou stěhovat především obyvatelé s nižším příjmem, kteří nemají dostatek prostředků na bydlení ve městě nebo na vlastní bydlení ve vesnicích nabízejících dostatečnou občanskou vybavenost.

Na příkladu obce Němčice byl předveden postup vyhodnocení finančního zdraví obci. Toto vyhodnocení bylo provedeno pro všechny suburubanizující obce v zázemí Pardubic. Následně byly vyhodnoceny tendence změny ukazatele, které jsou ze středně a dlouhodobého hlediska důležitější než jeho hodnota v jednom roce. Z této analýzy vyplynuly (viz Kartogram 4) jako finančně nestabilní či zhoršující se obce Srnojedy, Mikulovice, Ostřešany a Srch. U těchto obcí hrozí dlouhodobější ekonomické problémy, na jejichž řešení samosprávy nemusí být dobře připraveny. Podrobnější studium okolností vedoucích k tomuto stavu je předmětem dalšího výzkumu.

6. Použité zdroje:

HLOUŠKOVÁ, Renáta a PLCHOVÁ, Jana. *Územní analýza obce Němčice*. 2013. Seminární práce z předmětu Urbanismus a územní plánování. Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní, Ústav regionálních a bezpečnostních věd. Vedoucí práce Maštálka, Martin.

HOŘÍNKOVÁ, Petra. *Rozvoj malých obcí v zázemí velkých měst*. 2011. Dostupné z: dspace.upce.cz:8443/bitstream/10195/39400/1/HořínkováP_RozvojMalych_VŠ_2011.pdf. Diplomová práce. Univerzita Pardubice. Vedoucí práce Šilhánková, Vladimíra.

MAŠTÁLKA, Martin. *Územně promítnutelné indikátory udržitelného rozvoje = Indicators of spatial sustainable development: zkrácená verze Ph.D. Thesis*. [V Brně: Vysoké učení technické], ©2009. 33 s. Vědecké spisy Vysokého učení technického v Brně. PhD Thesis, sv. 569. ISBN 978-80-214-4030-2.

ŠILHÁNKOVÁ, Vladimíra a kol. *Indikátory udržitelného rozvoje pro města a obce*. Vyd. 1. Hradec Králové: Civitas per populi, 2011. 216 s. ISBN 978-80-904671-4-9.

www.mapy.cz

www.czso.cz

Výzkumný tým:

	Maštálka
Černá u Bohdanče	Malá, Nichtová
Dašice	Tobiášková, Kubištová, Vítková, Škodová
Dřiteč	Bačínová, Erber
Lázně Bohdaneč	Suchánková, Suková
Mikulovice	Jiříčková, Lagusová
Němčice	Hloušková, Plchová
Ostřešany	Kubíková, Šourková
Ráby	Matajová, Jandáková
Rybitví	Nežádalová, Hrdinová
Sezemice	Havrdová, Boušková, Krejčová, Syrová
Spojil	Ptáčková, Berková
Srč	Blažková, Petřík
Srnojedy	Havelková, Příbylová
Staré Hradiště	Straková, Rumlová
Staré Jesenčany	Saidlová, Jirásek
Starý Mateřov	Vojtíšek

ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCE ČESKÉ REPUBLIKY

DEVELOPMENT COOPERATION OF THE CZECH REPUBLIC

Bc. Pavla Brodská

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní, Ústav regionálních a bezpečnostních věd
Studentská 84, 532 10 Pardubice, Česká republika
brodska.pavla@seznam.cz

Klíčová slova:

regionální rozvoj, rozvojová pomoc, rozvojová spolupráce, Česká republika

Keywords:

regional development, development aid, development cooperation, Czech Republic

Abstrakt:

Článek se zabývá rozvojovou spoluprací České republiky s tzv. programovými zeměmi. V úvodu bude nastíněn historický vývoj tohoto systému u nás, dále bude popsáno organizační uspořádání rozvojové spolupráce České republiky. Závěrem dojde k vyhodnocení, zda transformace systému české rozvojové spolupráce přispěla k zefektivnění tohoto systému.

Abstract:

This paper deals with the development cooperation of the Czech Republic with the so-called. programme countries. In the introduction to the historical development of the system outlined, it will be described the organizational arrangement of the development cooperation of the Czech Republic. Finally, an evaluation of whether the transformation of the Czech development cooperation has contributed to the streamlining of the system.

1. Úvod

Česká republika jako relativně ekonomicky rozvinutá země hlásí se k mezilidské solidaritě přispívá prostřednictvím rozvojové spolupráce k řešení globálních problémů. Zároveň se snaží hledat způsoby, jak dosáhnout toho, aby poskytnutá pomoc byla co nejefektivněji využita a aby skutečně vedla k vyrovnání propastných rozdílů mezi tzv. bohatým severem a chudým jihem. Ministerstvo zahraničních věcí jako hlavní odpovědná instituce v této oblasti v České republice, hledá cesty, jak pomoci rozvíjejícím se zemím dosáhnout udržitelného hospodářského růstu a současně zachovat sociální spravedlnost, jak propojit svobodu s bezpečností a ekonomický rozvoj s ochranou životního prostředí [1].

Česká republika v posledních letech svoji zahraniční rozvojovou spolupráci (dále jen ZRS) modernizovala a postupně ji uvádí do souladu s kritérii ostatních vyspělých zemí. Významným předělem se stal rok 2004, kdy Česko přestalo být příjemcem pomoci a nadále již vystupuje výhradně jako dárcé [1].

2. Historie poskytování rozvojové pomoci v Československu a České republice

Všeobecně ČR může při poskytování rozvojové pomoci⁶⁶ navázat na tradici rozvojové spolupráce realizované Československem před rokem 1989. Československo se před rokem 1989 výrazně angažovalo v rozvojovém světě. Poskytování československé rozvojové pomoci bylo zásadním způsobem ovlivněno logikou studené války. Aktivita, které je možné označovat jako rozvojovou spolupráci, se zpravidla omezovaly na tzv. "mimoevropské socialistické země" a "země přednostního zájmu." Spolupráce s ostatními rozvojovými státy se většinou odehrávala na principu "vzájemné výhodnosti." Československá rozvojová spolupráce nabývala řady forem. Jednalo se jednak o hmotnou pomoc, tj. dodávky potravin, léků, pracovního nářadí, pomůcek pro alfabetizační programy apod. Další formou byla technická pomoc, která spočívala ve vysílání odborníků, ve zřizování výcvikových a učebních zařízení a v přijímání stážistů. Další významnou formou rozvojové spolupráce bylo poskytování stipendií ke studiu na českých a slovenských vysokých školách [2].

Po roce 1989 zaznamenal program rozvojové pomoci výrazný útlum, který byl překonán až v souvislosti s jednáním o vstupu do Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). Po roce 1995 se poskytování rozvojové pomoci řídilo „Zásadami pro poskytování zahraniční pomoci“ (dále jen „Zásady“), které vláda schválila svým usnesením č. 153 ze dne 15. března 1995. „Zásady“ definovaly postupy a kompetence resortů a vlády při poskytování rozvojové a humanitární pomoci. Dokument potvrdil rozhodující pozici jednotlivých resortních ministerstev při poskytování rozvojové pomoci. Ministerstva byla odpovědná za přípravu a realizaci projektů rozvojové pomoci a za nakládání s vyčleněnými finančními prostředky, ministerstvu zahraničí připadla role koordinátora pomoci. Návrhy na projekty byly zpravidla předkládány jednotlivými realizátory pomoci ke schválení odpovědným ministerstvům. Důsledkem identifikace projektů samotnými realizátory byla značná teritoriální a sektorová roztržitost české rozvojové pomoci. V letech 1996 - 2000 byly realizovány významnější projekty české zahraniční rozvojové pomoci ve čtyřech desítkách států. Tato roztržitost v kombinaci s nízkým objemem pomoci znamenala, že pomoc byla poskytována ve formě relativně malých projektů, což zásadním způsobem problematizovalo přínos vynaložených prostředků jak ke zlepšení hospodářské a sociální situace příjemců, tak k udržování dobrých vztahů mezi ČR a partnerskými zeměmi [2].

⁶⁶ Pojmy rozvojová pomoc a zahraniční rozvojová spolupráce (ZRS) budou pro potřeby tohoto článku chápány jako totožné.

Vedle vládní zahraniční pomoci se zvláště v souvislosti s válkami v bývalé Jugoslávii začaly rozvíjet i aktivity nevládního sektoru. Zpravidla se jednalo o pomoc humanitární, v některých případech ale i s jistým přesahem do oblastí dlouhodobější stabilizace a rozvoje konflikty zasážených oblastí [2].

K programu české zahraniční pomoci se přihlásilo jak vládní prohlášení z roku 1998, tak Koncepce zahraniční politiky, kterou vláda schválila v roce 1999. Výraznějším krokem k reformě systému české rozvojové pomoci se nicméně stala až "Koncepce zahraniční rozvojové pomoci České republiky na období let 2002 - 2007", kterou vláda vzala na vědomí svým usnesením č. 91 ze dne 23. ledna 2002. Za hlavní cíl poskytování rozvojové pomoci vláda koncepcí prohlásila omezování chudoby v rozvojových zemích. Přihlásila se plně ke zmiňovaným rozvojovým cílům tisíciletí a konstatovala, že poskytování rozvojové pomoci je součástí zahraniční politiky a že přispívá k prosazování demokracie, lidských práv a sociální spravedlnosti, k integraci rozvojových zemí do světového hospodářství a k rozvíjení globálního rozvoji. Koncepce deklarovala potřebu posílení efektivnosti, transparentnosti a systémovosti české zahraniční rozvojové pomoci. Vyslovila se pro sektorovou i teritoriální koncentraci české zahraniční rozvojové pomoci a vymezila proto dvacet prioritních zemí, do kterých se česká pomoc měla přednostně soustředit [2].

Pokud jde o institucionální rámec rozvojové spolupráce, koncepce ustavila Rozvojové středisko Ústavu mezinárodních vztahů jako poradní odborný orgán v systému zahraniční rozvojové pomoci. K hlavním úkolům Rozvojového střediska patřilo posuzování programů a projektů zahraniční rozvojové pomoci, spolupráce s resorty při zajištění realizace, monitoringu a vyhodnocování programů a projektů, organizace přípravy a vzdělávání expertů rozvojové pomoci a koordinace výzkumu v této oblasti. Koncepce se vyslovila pro následné zřízení Rozvojové agentury, která by na činnost Rozvojového střediska navázala [2].

V průběhu let 2002 a 2003 došlo k důležitým proměnám systému poskytování zahraniční rozvojové pomoci. V rámci Ministerstva zahraničních věcí byl vytvořen nový Odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci, do posuzování návrhů projektů předložených realizátory byla na podzim 2002 zapojena tzv. Expertní skupina, ad hoc orgán jmenovaný Ministerstvem zahraničních věcí ze zástupců doporučených jednotlivými resorty. Impulsem k výrazné změně systému se stalo až schválení nového zákona o veřejných zakázkách. Zákon č. 199 z roku 1994 obsahoval výjimku pro uplatňování svých ustanovení na projekty rozvojové spolupráce a humanitární pomoci. Nový zákon o veřejných zakázkách č. 40/2004 Sb., který harmonizoval český právní řád s pravidly EU pro oblast jednotného trhu, již ovšem tuto výjimku neobsahuje a systém rozvojové spolupráce tak je postupně s tímto zákonem uváděn v soulad. Systém, v němž projekty rozvojové spolupráce identifikují sami realizátoři, je nahrazován systémem, kdy oblastí spolupráce definuje stát a na realizaci spolupráce vypisuje transparentní výběrová řízení [2].

3. Aktéři rozvojové spolupráce ČR

Do rozvojové spolupráce České republiky financované ze státního rozpočtu se zapojuje řada státních institucí. Hlavní směry zahraniční rozvojové politiky České republiky určuje vláda České republiky, která jako nejvyšší výkonný orgán schvaluje koncepcie zahraniční rozvojové spolupráce obsahující sektorové a teritoriální priority, střednědobé programy spolupráce s prioritními zeměmi, roční plány a další klíčové dokumenty české zahraniční rozvojové spolupráce. V současném institucionálním uspořádání a v souladu se zákonem o zahraniční rozvojové spolupráci existují v naší zemi tyto organizace:

- **Ministerstvo zahraničních věcí (MZV)**

Ministerstvo zahraničních věcí je hlavním koordinačním orgánem rozvojové spolupráce, v jehož rámci působí odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci. Využívá síť zastupitelských úřadů ČR, které jsou podrobně seznámeny se situací v konkrétní přijímací zemi a mohou proto výrazně napomoci kvalitní rozvojové spolupráci. Zabývá se koncepčními otázkami rozvojové spolupráce, plánuje objem a strukturu financí na její poskytování, připravuje programy spolupráce s prioritními zeměmi, sestavuje roční plány rozvojových projektů, projednává dohody o spolupráci s přijímacími zeměmi, koordinuje rozvojové aktivity s EU, OECD a dalšími mezinárodními institucemi. [2]

- **Česká rozvojová agentura**

Již od 1. ledna 2008 působí Česká rozvojová agentura (dále ČRA) jako agentura pro plnění úkolů v oblasti zahraniční rozvojové spolupráce ČR, zejména pro přípravu a realizaci bilaterálních projektů. Od 1. července 2010 je zřízena Zákonem č. 151/2010 Sb., o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí. Funkci zřizovatele ČRA vykonává Ministerstvo zahraničních věcí ČR. [3]

Hlavními úkoly ČRA v souladu se zákonem a Statutem ČRA jsou:

- „identifikace námětů bilaterálních projektů,
- formulace bilaterálních projektů,
- vypisování výběrových řízení na dodavatele zboží, služeb a stavebních prací potřebných pro realizaci bilaterálních projektů,
- řízení realizace a monitoring bilaterálních projektů,
- vypisování dotačních titulů na rozvojové projekty nestátních neziskových organizací v partnerských zemích a jejich monitoring,
- vypisování dotačních titulů na projekty nestátních neziskových organizací v ČR (osvěta, rozvojová výchova) a jejich monitoring,
- podpora českých subjektů usilujících o zapojení do realizace projektů v rámci rozvojové spolupráce ostatních dárců, zvláště pak Evropské komise,
- vytváření podkladů pro zprávy o ZRS.“ [4]

V souladu s Koncepcí zahraniční rozvojové spolupráce působí agentura ve vybraných partnerských zemích. Tato koncepce je vedle Zákona o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a Zásadách pro poskytování ZRS jedním ze základních strategických dokumentů v oblasti rozvojové politiky. Účelem této koncepce je zasadit českou rozvojovou spolupráci do aktuálního zahraničněpolitického, ekonomického, bezpečnostního, sociálního a environmentálního kontextu. [5]

- **Rezortní ministerstva**

Rezortní ministerstva se účastní práce v Radě pro zahraniční rozvojovou spolupráci, která zajišťuje mezirezortní koordinaci a koherenci mezi cíli a prioritami zahraniční rozvojové spolupráce a ostatními nástroji vládní politiky v rozsahu daném Statutem Rady, schváleným vládou.

- **Zastupitelské úřady**

Zastupitelské úřady plní v prioritních zemích významné úkoly při identifikaci a formulaci vhodných projektů i při monitoringu jejich realizace a jsou důležitým kontaktním místem pro

státní a jiné instituce v partnerských zemích i pro české realizátory. Řada úkolů ve vztahu k partnerské zemi vyplývá také ze závazků České republiky, přijatých v rámci EU. [6]

Mezi další aktéry české rozvojové spolupráce dále patří:

- **Nevládní neziskové organizace**

Nevládní neziskové organizace jsou důležitým partnerem při realizaci zahraniční rozvojové spolupráce. České neziskové nevládní organizace, které pracují na poli rozvojové spolupráce, rozvojové výchovy a humanitární pomoci, jsou sdruženy v Českém fóru pro rozvojovou spolupráci (FoRS). Tato platforma, založená v roce 2002, je členem Evropské konfederace nevládních organizací pro krizovou pomoc a rozvoj (CONCORD), která sdružuje 38 národních platform a sítí.

- **Akademický sektor**

Na realizaci dvoustranných projektů se také podílejí vysoké školy, které například přispívají k modernizaci vysokého, středního i základního školství v rozvojových zemích a rovněž aktivně přispívají k předávání informací o rozvojové spolupráci veřejnosti. Některé vysoké školy poskytují možnost studovat rozvojová studia jako hlavní nebo vedlejší specializaci.

- **Státní a příspěvkové organizace**

Do rozvojových projektů se také zapojují příspěvkové a rozpočtové organizace. Většinou se jedná o výzkumné ústavy, jako například Ústav pro hospodářskou úpravu lesů, Ústav pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví, Ústav jaderného výzkumu v Řeži či jiné specializované instituce jako Česká geologická služba nebo Fakultní nemocnice Motol. [2]

Obrázek 1: Institucionální zajištění zahraniční rozvojové spolupráce ČR[6]

Obrázek 2: Země, ve kterých pomáhá ČRA [3]

4. Cílové země rozvojové spolupráce

Prioritní země české rozvojové spolupráce se podle zmíněné Koncepce dělí do tří kategorií: programové (pět zemí se specifickým programem spolupráce), projektové (pět zemí s dílčími projekty spolupráce) a čtyři ostatní, tzv. phase-out země, v nichž je česká rozvojová spolupráce postupně ukončována. Jednotlivé země jsou vyjmenovány v následující tabulce:

Tabulka 1: Země české rozvojové spolupráce podle Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce

Programové země	Projektové země	Ostatní – phase-out země tj. dosavadní prioritní země
Afgánistán	Gruzie	Angola
Bosna a Hercegovina	Kambodža	Jemen
Etiopie	Kosovo	Vietnam
Moldavsko	Palestinská autonomní území	Zambie
Mongolsko	Srbsko	

Zdroj: Vlastní zpracování na základě *Souhrnné publikace o české zahraniční rozvojové spolupráci v roce 2010*

Na základě uvedených skutečností lze konstatovat, že v roce 2010 došlo k zefektivnění rozvojové spolupráce České republiky. A to zejména díky tomu, že po několika letech náročné přípravy a vyjednávání Ministerstva zahraničních věcí ČR [6] vstoupil v platnost již zmiňovaný Zákon o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí. Tento zákon stanovuje podmínky pro uskutečňování zahraniční rozvojové spolupráce a poskytování humanitární pomoci do zahraničí hrazených ze státního rozpočtu a působnost orgánů státní správy a České rozvojové agentury v této oblasti. [7]

Schválení tohoto zákona je možné považovat v obecné rovině jako významný mezník při zefektivňování systému české rozvojové spolupráce. Jak již bylo zmíněno, v květnu roku 2010 byla také vládou schválena Koncepce ZRS České republiky na období 2010-2017. Tato koncepce spolu se Zákonem o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí patří k nejdůležitějším dokumentům v oblasti rozvojové politiky a v následující tabulce jsou uvedeny základní body, kterými se zabývají.

Tabulka 2: Základní body strategických dokumentů v oblasti rozvojové politiky

Zákon o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí	Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010 – 2017
<ul style="list-style-type: none"> • jasně definuje rozvojovou spolupráci a humanitární pomoc, • stanovuje pravomoci a působnosti orgánů státní správy, • právně zakotvuje ČRA jako implementační organizaci české rozvojové spolupráce, • v oblasti humanitární pomoci rozděluje kompetence mezi MZV ČR a MV ČR a slaďuje ji s integrovaným záchranným systémem 	<ul style="list-style-type: none"> • bere v úvahu změny zahraničně politického a ekonomického kontextu, nové závazky České republiky v rámci Evropské unie a na dalších multilaterálních fórech, • reflektuje mezinárodní doporučení zaměřená na efektivnost a transparentnost rozvojových aktivit, • aktualizuje základní cíle české rozvojové spolupráce i zásady jejího poskytování, • stanovuje nové teritoriální a sektorové priority.

Zdroj: Vlastní zpracování na základě *Souhrnné publikace o české zahraniční rozvojové spolupráci v roce 2010*

5. Závěr

Během posledních let došlo k výrazné proměně systému ZRS České republiky, která bezesporu vedla ke zvýšení efektivnosti a transparentnosti této politiky. Transformace systému ZRS v období 2007-2010 přinesla několik nových pravidel, mezi které zejména patří:

- sjednocení odpovědnosti a pravomoci v oblasti rozvojové spolupráce převodem rozvojové politiky a vybraných rozvojových aktivit do gesce MZV České republiky,
- sjednocení rozpočtu na rozvojovou spolupráci a jeho zahrnutí do rozpočtové kapitoly MZV České republiky,
- prostřednictvím Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci zachování koncepční a expertní roli rezortních ministerstev,
- důsledné rozdělení koncepční a implementační funkce v rámci rozvojové spolupráce mezi MZV České republiky a Českou rozvojovou agenturu. [6]

I nadále však Česká republika čelí mnoha výzvám a problémům. Je třeba přesně rozčlenit a detailněji popsat formy rozvojové spolupráce a ne je definovat jen rámcově a demonstrativně. Velmi podstatným bodem zůstává také výběr teritoriálních a sektorových priorit, který je třeba uskutečnit na základě objektivních kritérií, zejména tam kde je rozvojová spolupráce nejvíce potřeba. Samotný systém financování ZRS by měl posilovat efektivnost vynaložených prostředků a odpovědnost ČR zejména v souvislosti s nárůstem objemu finančních prostředků určených na tuto činnost.

Doporučením pro Českou republiku v otázce ZRS je zejména potřeba věnovat se rozvojovému vzdělávání a informovat veřejnost o výsledcích rozvojové politiky a postupně zpracovávat a zveřejňovat dílčí strategie a plány, publikovat roční souhrnné monitorovací zprávy zaměřené na kvalitu i kvantitu rozvojové spolupráce a tím podpořit diskusi výsledků.

Tento článek vznikl jako součást Studentské grantové soutěže Fakulty ekonomicko-správní Univerzity Pardubice SG FES 01/2011 na základě stejnojmenné diplomové práce.

6. Zdroje:

- [1] MZV ČR: *Zahraniční rozvojová spolupráce*. [online]. [cit. 2012-06-18]. Dostupné z WWW: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/index.html>.
- [2] Zahraniční rozvojová pomoc ČR, [online]. [cit. 2012-07-13]. Dostupné z: <<http://www.rozvojovka.cz/zahranicni-rozvojova-spoluprace-cr>>
- [3] Česká rozvojová agentura: *O nás*. [online]. [cit. 2012-06-27]. Dostupné z: <<http://www.czda.cz/cra/o-nas.htm>>.
- [4] Statut české rozvojové agentury. [online]. [cit. 2012-06-28]. Dostupné z: <<http://www.czda.cz/editor/filestore/File/StatutCRA2010.pdf>>.
- [5] Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010-2017. [online]. [cit. 2012-06-27]. Dostupné z: <<http://www.czda.cz/editor/filestore/File/Koncepce%20Zahranicni%20rozvojove%20spoluprace%20na%20obdobi%202010-2017.pdf>>.
- [6] MZV ČR: *Souhrnná publikace o české zahraniční rozvojové spolupráci v roce 2010*, [online]. [cit. 2012-06-19]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publicace/publikace_zahranicni_rozvojova_1.html>.
- [7] Zákon č. 151/2010 Sb., o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a o změně souvisejících zákonů.

ROZVOJOVÁ POMOC JAKO SOUČÁST REGIONÁLNÍHO ROZVOJE NA PŘÍKLADU MOLDAVSKA

DEVELOPMENT AID AS A PART OF THE REGIONAL DEVELOPMENT ON THE EXAMPLE OF MOLDOVA

Bc. Radek Feix

Univerzita Pardubice

Fakulta ekonomicko-správní, Ústav regionálních a bezpečnostních věd

Studentská 84, 532 10 Pardubice, Česká republika

radek.sgc@seznam.cz

Klíčová slova

Rozvojová spolupráce, rozvojová pomoc, regionální rozvoj, Moldavská republika

Keywords

Development cooperation, development assistance, regional development, Republic of Moldova

Abstrakt

Článek se ve své první části zaměřuje na zdůraznění významu rozvojové pomoci a na způsoby poměřování ekonomické a životní úrovně států. Druhá část je věnována Moldavské republice a problematičtým oblastem jejího rozvoje. Třetí část článku je cílena na popis struktury a objemu rozvojové pomoci, jež je určena tomuto státu, a jejímu vlivu na rozvoj Moldavska.

Abstract

The article is in its first part focused on highlighting the importance of development aid and on the ways of measuring the economic and living standards of countries. The second part is dedicated to the Republic of Moldova and problematic areas of its development. The third part of the article is focused on the structure and volume of development assistance, which is provided to the state mentioned above, and its effect on the development of Moldova.

1. Úvod

Zájmem předních činitelů každého jednotlivého státu je všestranný ekonomický rozvoj. Ne každý stát má však k dosažení tohoto cíle stejnou příležitost (neovlivnitelné historické události, nedostatek přírodních zdrojů, klimatické podmínky).

Cílem článku je snaha zjistit, jakým způsobem se rozvojová pomoc podílí na rozvoji ekonomické a životní úrovně Moldavské republiky. Samotnému výzkumu předchází hypotéza, že *objem rozvojové pomoci poskytované Moldavské republice by měl v čase klesat, přičemž ukazatele, popisující ekonomickou a životní úroveň této země, by se v průběhu stejné doby zlepšovaly.*

Metodika zpracování článku vychází z analýzy literárních a elektronických zdrojů a z logických vývodů.

Výrazná chudoba nedostatečně rozvinutých zemí se projevuje zvýšenou migrací do států vyspělejších, stejně tak dochází k odlivu kapitálu z této země. Existuje zde zpravidla vyšší kriminalita, vyšší korupce – to ovlivňuje ochotu investovat v tomto státě, a to jak ochotu domácích investorů, tak i zahraničních. Nedostatek kvalifikované lidské síly (ať už z důvodu její emigrace nebo nemožnosti státu si elitu vychovat) vede k neustálému prohlubování krize. V zemích s nízkou životní úrovní se zpravidla vyskytuje nedostatečná úroveň demokracie. Celý tento proces vede k destabilizaci daného regionu států (bohatší země se snaží bránit poklesu životní úrovně svých občanů restrikcemi vůči imigraci obyvatel z chudých oblastí, v regionu klesá počet příležitostí k mezinárodnímu obchodu, přítomnost nestabilních či nedůvěryhodných politických režimů nutí nenávratně investovat do obrany apod.). Z čistě logického hlediska se zdá být moudré dosáhnout v tomto regionu států, mezi nimiž existují značné rozdíly v ekonomické úrovni, harmonického růstu, a to za účelem omezení negativních jevů, jejichž některé projevy byly nastíněny výše.

Díky globálnímu propojení světa (informace, obchodní kanály) však ovlivňují problémy jednoho státu nejen státy okolní (tedy místní region), ale dominovým efektem postupně i území vzdálená. Mělo by tedy být nasnadě, že i na první pohled pevně zakořeněné regiony vyspělých států by se měly svými silami snažit přispět ke stabilizaci a rozvoji těch vzdálených oblastí, které to potřebují.⁶⁷

2. Měření ekonomické a životní úrovně zemí

Hospodářská vyspělost státu se nejčastěji podle hrubého domácího produktu (HDP) nebo hrubého národního produktu⁶⁸ (HNP). HDP je *peněžním vyjádřením celkové hodnoty statků a služeb nově vytvořených v daném období na určitém území*⁶⁹, obvykle je tímto obdobím jeden kalendářní rok. HNP je *tvoreň sumou všech cen finálních výrobků a služeb vyrobených za kalendářní rok výrobními činiteli ve vlastnictví občanů dané země nejen na území státu, ale i v zahraničí*⁷⁰. Po přepočtení výsledného HDP či HNP podle kurzu dané měny na USD se hodnota stává nominálním ukazatelem ekonomické výkonnosti.

Nominální HDP či HNP však nemusí vyjadřovat skutečnou sílu ekonomiky, upravuje se tedy dle parity kupní síly země (tzv. purchasing power parity- PPP). *PPP představuje poměr cen v*

⁶⁷ Oddíl zpracován na základě: HOCH, Tomáš. *Základy rozvojové pomoci*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007, 154 s. ISBN 978-80-7368-370-2.

⁶⁸ V rámci terminologie je vhodné upozornit na fakt, že některé organizace přešly od sousloví „hrubý národní produkt“ k „hrubému národnímu příjmu“, avšak při zachování významu (v anglickém jazyce tedy od „Gross National Product“, GNP, ke „Gross National Income“).

⁶⁹ Hrubý domácí produkt (HDP) - Metodika. *Český statistický úřad* [online]. © 2013, 8.2. 2012 [cit. 2013-02-25]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/hruby_domaci_produk_t_%28hdp%29

⁷⁰ HNP = hrubý národní produkt. In: *BANKOVNICTVÍ A FINANCE - STUDIUM* [online]. [cit. 2013-02-25]. Dostupné z: <http://bankovnictvi-finance.studentske.eu/2009/03/hnp-hruby-narodni-produkt.html>

žije 631 100 (s aglomerací 759 800). Dalšími velkými sídly na území Moldavska jsou Tiraspol (147 812; hl. město Podněsteří), Bălți (122 900) či Tighina (93 327; rusky Bendery, území Podněsteří).

Moldavsko je pluralitní republikou s jednokomorovým parlamentem. Mezi roky 1999 a 2002 bylo rozděleno⁷⁹ na 9 krajů, 2 autonomní teritoria (Gagauzko a Podněsteří) a 1 statutární město (Kišiněv). V roce 2002 došlo ke změně v administrativním členění. Nově vzniklo 32 rajonů („raioane“), 5 statutárních měst („municipii“) - Kišiněv, Bălți, Tighina, Comrat a Tiraspol, a 2 autonomní teritoria - Gagauzko (Găgăuzia) a Podněsteří (Stînga Nistrului).

Průmysl k roku 2010 zaměstnává téměř pětinu ekonomicky aktivního obyvatelstva a podle Světové banky se na HDP země podílí zhruba sedminou. Zpracovatelský průmysl se na celkové průmyslové produkci podílí 82,6%, je tedy její nejdůležitější součástí. Hlavní součástí zpracovatelského průmyslu je potravinářství a výroba nápojů (50,3%) a výroba nekovových materiálů (9,9%), zbylé součásti jsou podílově minoritní - 3,9% produkce textilií, 3,8% výroba oděvů, 2,8% produkce tabákových výrobků, 2,6% výrobou nábytku a 2,2% strojírenská produkce. Položky zpracovatelského průmyslu označované jako „ostatní“ tvoří 24,5% (z toho hlavní část souhrnně tvoří zpracování masných, ovocných a zeleninových výrobků - 26,4% a z 14,6% zpracování vína). Tři čtvrtiny zpracovatelského průmyslu jsou tedy vázány na zemědělskou produkci. Sektor zemědělství vůči ostatním sektorům (průmyslu a službám všeobecně ustupuje a snižuje svůj podíl na moldavském HDP. Hlavním artiklem zemědělské produkce je ovoce (vinná réva a jablka, meruňky, švestky aj.), zelenina a obilí, kukuřice a luštěniny, slunečnice, tabák a cukrová řepa. Co se týče sektoru služeb, jejich podíl se na HDP neustále zvyšuje, stejně tak roste i podíl zaměstnanosti v tomto sektoru. I přes pokroky v této oblasti je však trh služeb v Moldavsku stále nedostatečný – výjimku tvoří sektor informačních technologií či aktivity spojené s turistikou a vinařstvím. Turistika však stále zaostává za možným potenciálem země - podle oficiálních informací z cestovních kanceláří přicestovalo do Moldavské republiky v roce 2009 pouze 9 189 turistů (přičemž jich vycestovalo zhruba desetinásobné množství). Ekonomickému rozvoji země brání neuspokojivě rozvinutý sektor služeb finančního zprostředkovatelství.

⁷⁹ Prvotním členěním po vyhlášení nezávislosti Moldavska bylo 40 rajonů.

Obrázek 3: Moldavská republika

Zdroj: www.luko2.com

4. Klíčové problematické oblasti rozvoje Moldavska⁸⁰

Základní problémy, jež posledních dvacet let od vzniku nynější Moldavské republiky brání rozvoji této země, mají především politické a až v zápětí nepolitické příčiny. Do odtrhlého Podněstří byla od počátků angažovanosti bývalého SSSR soustředěna hlavní průmyslová a energetická základna státu, k níž nemá v současné době Moldavská republika přístup. Tyto komplikace tak Moldavskou ekonomiku ponechávají převážně v závislosti na zemědělství, které však nedosahuje svých potenciálních možností. Problém spočívá nejen v nestálosti velikosti produkce z důvodů neovlivnitelnosti klimatických podmínek a výkyvům poptávky na mezinárodních trzích, ale také v rozsahu příjmů, jež zemědělství poskytuje. Je zdůrazňována potřeba jeho rozsáhlé modernizace a zefektivnění. Stav průmyslu je v porovnání s většinou sousedících států na úrovni nedostatečné konkurenceschopnosti. Z aktuálního stavu zemědělství i průmyslu vyplývá potřeba především kvalitativního rozvoje, případně určité restrukturalizace. Stát v obou oblastech potřebuje zvýšit investice. Ty jsou však silně ovlivněné přetrvávající neefektivní státní správou, nevyřešenou podnikatelskou otázkou a silnou korupcí. Ekonomiku ovlivňuje i odliv pracujících, malý domácí trh a celková energetická závislost na dovozu energií. Všechny výše uvedené důvody řadí Moldavsko do pozice nejkřehčí země Evropy.

5. Struktura rozvojové pomoci Moldavsku

5.1. Členové Výboru pro rozvojovou pomoc

Podle dat Světové banky navázala oficiální rozvojovou spolupráci s Moldavskem valná většina členů Výboru pro rozvojovou pomoc (DAC). Nejvíce angažujícími se státy mezi lety 2000 a 2010 jsou Spojené státy americké, Švédsko, Nizozemsko, Německo, Velká Británie, Japonsko a Švýcarsko. Hlavním donorem jsou však instituce Evropské unie – z celkové

⁸⁰ Oddíl založen na: Moldavsko: ekonomická charakteristika země. *BusinessInfo.cz: oficiální portál pro podnikání a export* [online]. © 1997-2013 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z:

<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/moldavsko-ekonomicka-charakteristika-zeme-19036.html#TOP>

částky Moldavskem přijaté bilaterální oficiální rozvojové pomoci (ODA) 228,43 mil. USD v roce 2010 od nich pocházelo 60%. Zmíněných osm dárců se v tomtéž roce na celkové přijaté částce podílelo více než 91%. Pořadí dárců podle objemu poskytnuté ODA za roky 2000 až 2010 ukazují tabulka č. 1.

Tabulka 3: Členové DAC a jejich pomoc Moldavsku

číslo ODA z bilat. vztahů (mil. USD)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	celkem 00-10
Instituce EU	5,3	4,64	11,27	8,48	10,04	40,44	26,22	66,26	81,86	106,22	138	498,73
USA	35	43,51	56,91	41,7	32,76	30,09	23,89	18,94	35,87	32,17	18,39	370,23
Švédsko	2,41	2,55	4,57	4,55	7,22	8,52	11,86	17,11	13,54	20,65	12,45	105,43
Nizozemsko	13,47	15,15	3,47	4,91	5,6	8,3	7	7,95	6,93	2,09	5,62	80,49
Německo	1,9	1,88	2,4	5,52	6,25	7,81	9,42	9,28	10,72	9,02	8,67	72,87
Velká Británie	1,11	2,53	3,32	5,31	4,86	2,96	3,42	6,8	6,1	3,22	14,46	54,09
Japonsko	2,63	8,15	5,91	4,3	3,33	3,71	6,11	5,7	9,58	3,07	0,93	53,42
Švýcarsko	1,77	1,97	2,15	3,27	3,22	5,34	6,01	5,77	7,94	7,28	8,63	55,37
Francie	1,03	1,08	2,29	2,71	4,19	4,48	6,63	7,26	7,32	7,03	6,44	50,46
Rakousko	0,18	0,15	0,8	2,09	2,59	6,65	1,96	3,95	4,5	3,5	3,68	30,05
Norsko	0,65	0,98	1,09	2,27	1,31	2,76	2,74	3,19	4,92	5,69	3	26,6
Řecko	0,46	0,27	0,31	1,67	2,09	1,59	2,51	2,94	2,11	1,8	1,21	16,96
Dánsko	0	0	1,47	0	1,94	0,9	0,41	0,98	0,21	0,34	2,69	8,04
Itálie	0,63	0,25	0,4	1,14	0,08	0	0,11	1,24	0,49	0,67	1,44	6,47
Finsko	0,07	0,15	0,46	0,04	0,04	0,13	0,82	1,12	1,4	0,8	1,22	6,25
Kanada	0,12	0,05	0,32	0,5	0,58	0,62	0,23	0,35	0,16	0,01	0,16	3,1
Španělsko	0,03	0,01	0,01	0,03	0,01	0,06	0,01	0,65	1,8	0,39	0,06	3,06
Lucembursko	0	0,01	0,35	0,29	0,39	0,07	0,2	0,2	0,24	0,31	0,28	2,34
Irsko	0,03	0,02	0,09	0,07	0,02	0,15	0,06	0,28	0,13	0,05	0,02	0,92
Belgie	0	0,1	0,02	0,03	0,07	0,24	0,11	0,08	0,14	0,04	0	0,83
Jižní Korea	0,03	0,01	0,04	0,06	0,09	0,08	0	0	0,06	0	0,06	0,45
Portugalsko	0	0	0	0,01	0	0	0	0,22	0,01	0,01	0	0,23
Austrálie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nový Zéland	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Celkem za rok	66,56	83,46	97,65	88,93	86,68	124,9	109,72	159,37	196,03	202,36	228,43	1444,41

Zdroj: www.worldbank.org; zpracování autora

V následujících subkapitolách je uvedena základní charakteristika rozvojové spolupráce mezi prvními nejvýznamnějšími třemi členy DAC a Moldavskou republikou.

5.2. EU⁸¹

Evropská unie je hlavním poskytovatelem pomoci Moldavské republice. Mezi lety 1991 a 2006 tomuto státu přispěla více než 300 mil. EUR, přičemž přes dalších 200 mil. EUR Moldavsko získalo mezi lety 2007 a 2009. V období 2010-2013 je předpokládána alokace ve výši 500 mil. EUR⁸². Součástí objemu pomoci směřované do Moldavska mezi lety 1991 a 2006 byl program Technické podpory Společenství nezávislých států (Technical Assistance for the Commonwealth of Independent States – TACIS), včetně jeho národní⁸³ a regionálně-přeshraniční⁸⁴ komponenty, dále tematická podpora v podobě Programu potravinového zabezpečení (Food Security Programme – FSP), Evropský nástroj pro demokracii a lidská práva (European Instrument for Democracy and Human Rights – EIDHR), také makrofinanční pomoc a humanitární pomoc zprostředkovávaná nynějším Generálním ředitelstvím pro humanitární pomoc a civilní ochranu (European Community Humanitarian Office – ECHO).

⁸¹ Oddíl založen na: Moldova. *European Commission* [online]. [2013], Last update: 06/02/2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/country-cooperation/moldova/moldova_en.htm

⁸² EU Assistance to Moldova: background. *Delegation of the European Union to Moldova* [online]. [2009] [cit. 2013-03-26]. Dostupné z: http://ceas.europa.eu/delegations/moldova/projects/overview/index_en.htm

⁸³ TACIS se v Moldavsku od roku 2001 soustředil na tři oblasti: 1) podpora institucionálních, právních a správních reforem, 2) podpora soukromému sektoru a pomoc ekonomickému rozvoji, 3) podpora při řešení sociálních důsledků hospodářské transformace.

⁸⁴ Regionální a přifranční spolupráce byla zacílena především na zlepšování infrastruktury a životního prostředí, hraniční management, boj s pašováním drog a s nelegálním obchodem s lidmi.

Základním cílem pomoci EU v Moldavsku je rozvoj vzájemného těsného vztahu v přímé souvislosti s realizací Evropské politiky sousedství⁸⁵ (European Neighbourhood Policy - ENP), ke které bylo Moldavsko přizváno v roce 2004, a její východní dimenze – tzv. Východního partnerství (Eastern Partnership). Moldavsko je aktivním členem programu Východní partnerství již od jeho založení v roce 2009.

V současné době funguje spolupráce mezi EU a Moldavskem na základě Národního orientačního programu 2011-2013, který je směřován vstříc podpoře dosažení klíčových cílů, vytyčených v Akčním plánu EU-Moldavsko. Národní orientační program pro Moldavskou republiku se zaměřuje na politické a socioekonomické reformy, jež spadají pod tři prioritní sektory: (1) dobrá správa, vláda zákona a základní práva, (2) sociální a lidský rozvoj, (3) obchod a udržitelný rozvoj.

5.3. USA⁸⁶

Jak již bylo uvedeno, USA jsou z členů DAC po Evropské unii druhým největším dárcem ODA Moldavsku. Hlavní agenturou zprostředkovávající rozvojovou spolupráci s Moldavskem je americká rozvojová organizace USAID. V Moldavsku začala pracovat v roce 1992 při jeho hospodářské transformaci (rozvoj zdravotních a sociálních záchytných sítí, demokratizace země a podpora při privatizaci). Její projekty v této zemi jsou dnes zacíleny na podporu ekonomického růstu a demokratické správy věcí veřejných.

V rámci podpory ekonomického růstu je USAID partnerem veřejného i soukromého sektoru. V soukromém sektoru se soustředí na klustry průmyslu vstříc posílení konkurenceschopnosti na regionálních a světových trzích a na rozvoj zemědělství s vyšší přidanou hodnotou. Zároveň podporuje tvorbu příznivějšího podnikatelského prostředí pro investování skrze iniciativy regulačních a právních reforem.

Projekty směřující do veřejného sektoru čítají posilování kapacit místní správy za účelem zlepšení veřejné zodpovědnosti a dostupnosti služeb. Realizované programy se také podílejí na podpoře soudnictví a občanské společnosti s cílem zlepšení „vlády zákona“ a boje s korupcí. USAID dále spolupracuje s politickými stranami a dalšími volenými orgány za účelem posílení transparentnosti a skutečného hájení zájmů občanů v politice země.

5.4. Švédsko⁸⁷

Hlavní švédskou rozvojovou organizací je vládní agentura SIDA (Swedish International Development Cooperation Agency). Zaměřuje se především na střední a východní Evropu. Švédská rozvojová činnost v Moldavsku je v období 2011 – 2014 přizpůsobena moldavským ambicím v podobě výhledové integrace s Evropskou unií.

⁸⁵ Strategie ENP z května 2004 uvádí, že cílem ENP je sdílet výhody rozšíření z roku 2004 se zeměmi sousedství posilováním stability, bezpečnosti, blahobytu všech, jichž se to týká. Privilegované vztahy jsou založeny na vzájemných závazcích zejména v oblastech vlády práva, dobrého vládnutí, respektu k lidským právům, včetně práv menšin, prosazování dobrých sousedských vztahů a principů tržního hospodářství a udržitelného rozvoje. In: Evropská politika sousedství. *věcné o Evropě* [online]. [cit. 2013-03-25]. Dostupné z:

<https://www.eurokop.cz/8714/sekce/evropska-politika-sousedstvi/>

⁸⁶ Oddíl zpracován na základě oficiálních stránek USAID: Moldova. *USAID: from the american people* [online]. March 18, 2013 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <http://www.usaid.gov/where-we-work/europe-and-eurasia/moldova> a ze stránek této organizace, které se věnují přímo Moldavsku: *USAID/Moldova* [online].

February 26, 2013 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <http://moldova.usaid.gov/>

⁸⁷ Oddíl založen na: Our work in Moldova: modernization and increased respect for human rights on the path towards EU integration. *Sida: Swedish International Development Cooperation Agency* [online]. Wednesday, June 17, 2009, Changed: Thursday, January 24, 2013 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <http://www.sida.se/English/Countries-and-regions/Europe/Moldova-/Our-work-in-Moldova/>

Bilaterální rozvojová spolupráce je tak rozdělena na tři oblasti: (1) podpora dobrého a demokratického vládnutí s důrazem na veřejnou správu, (2) využívání obnovitelných zdrojů energie, rozvíjení energetického managementu a jeho zefektivňování, (3) rozvoj trhu (asistence při rozvoji kvality produkce před očekávaným rozšířením moldavského přístupu na trhy Evropské unie, informování soukromého sektoru o požadavcích a normách spojených s fungováním unijního trhu aj.).

5.5. Podpora Moldavska Skupinou Světové banky a Organizací spojených národů

Oficiální spolupráce mezi světovou bankou (SB) a Moldavskou republikou započala v roce 1992. Do roku 2012 bylo v 80 zveřejněných projektech Moldavska skrze financování IDA či IBRD přiznáno téměř 1,1 mld. USD, realizováno přes 340 trustových fondů v hodnotě přesahující 200 mil. USD, přes IFC a MIGA pak bylo poskytnuto financování a záruky ve výši 295 mil. USD. Celé tři čtvrtiny objemu Moldavskem získaných financí, které byly vypůjčeny v období let 1993 až 2013, byly směřovány do dvou sektorů: podpoře rozpočtu pro vykonávání reformy hospodářských politik (46%) a podpoře průmyslové infrastruktury (20%). Zbývající půjčky byly určeny rozvoji venkovských oblastí (14%), lidskému rozvoji (11%), finančnímu a soukromému sektoru (8%).

V dokumentu zabývajícím se strategií partnerství Světové banky s Moldavskem pro roky 2009-2012 (Country Partnership Strategy for the Republic of Moldova for the Period FY09-FY12) byly určeny následující prioritní oblasti spolupráce: (1) zlepšování ekonomické konkurenceschopnosti za účelem podpory trvale udržitelného růstu; (2) minimalizace sociálních rizik a rizik životního prostředí, budování lidského kapitálu, podpora sociálního začleňování; (3) zlepšování řízení veřejného sektoru.

Moldavská republika se stala součástí OSN 2. března 1992. Od této doby bylo v Moldavsku realizováno skrze sub-agentury OSN mnoho činností, jež cílily na rozvoj tamní ekonomiky i životní úroveň obyvatelstva. V průběhu let 2000 až 2010 se v zemi nejvíce angažoval **Mezinárodní fond pro zemědělský rozvoj** (International Fund for Agricultural Development - IFAD) a **Rozvojový program OSN** (United Nations Development Programme - UNDP).

IFAD⁸⁸ se v Moldavsku od roku 1999 podílel na pěti projektech a programech, do kterých celkem investoval (zapůjčil) 68,9 mil. USD. Celkovým cílem Fondu je redukce chudoby skrze podporu rozvoje tržní ekonomiky na venkovských oblastech. Fond se ve všech svých dosavadních projektech zaměřuje na rozvoj a poskytování na míru šitých zemědělských finančních služeb (ve spolupráci s místní vládou, partnery a dalšími dárci se IFAD přispívá k vytvoření jednotné strategie mikrofinancování), dále na zvyšování standardů kvality pěstované produkce a na rozvoj počtu pracovních míst a velikosti příjmů zaměstnanců.

UNDP⁸⁹ v Moldavsku funguje od ujednání dohody mezi tamní vládou a Rozvojovým programem 2. října 1992, kdy bylo zároveň vytyčeno poslání jeho činnosti v zemi. Je jím podpora a doplnění snah Moldavska o vyřešení jeho hlavních problémů, které spočívají v ekonomickém rozvoji a zároveň prosazování společenského pokroku a lepší úroveň života. V dokumentu Rámcový rozvojové spolupráce OSN (UN Development Assistance Framework – UNDAF) 2007-2012 byly stanoveny následující dvě stěžejní priority práce UNDP v Moldavsku: (1) dobrá správa a (2) regionální a místní rozvoj.

⁸⁸ Založeno na: IFAD in the Republic of Moldova. *IFAD: Enabling poor rural people to overcome poverty* [online]. © 1995-2013 [cit. 2013-04-05]. Dostupné z: <http://operations.ifad.org/web/ifad/operations/country/home/tags/moldova>

⁸⁹ Založeno na: Republic of Moldova: United Nations Development Programme. *United Nations Development Programme: Empowered Lives. Resilient Nations* [online]. © 2013 [cit. 2013-04-06]. Dostupné z: http://www.undp.md/about/country_mandate.shtml

6. Obecné cílení rozvojové pomoci pocházející od členů Výboru pro rozvojovou pomoc, od Skupiny Světové banky a Organizace spojených národů

V rámci skladby rozvojové spolupráce, tedy podoby realizovaných programů a projektů sledovanými státy a organizacemi, byl největší počet z nich věnován podpoře reforem ve veřejné a soukromé sféře. Další význačnou oblastí zájmu zahraničních partnerů byla pomoc s rozvojem venkovských oblastí a zvyšování kvalifikace lidského faktoru v zemi. Třetí oblastí podpory se ukázal sektor malých a středních podniků. Tato oblast byla pak provázána s podporou rozvoje kvalitního a efektivního zemědělství (cílicího na produkty s vyšší přidanou hodnotou) a konkurenceschopnosti na evropských trzích. Čtvrtým směrem pomoci byl rozvoj sektoru sociálních a zdravotních služeb (včetně snah o soustavné snižování chudoby a sociálního vyloučení).

7. Objem oficiální rozvojové pomoci

V předešlé kapitole bylo poukázáno na různorodost podob rozvojové pomoci, kterou Moldavsko získává od svých zahraničních partnerů. Z níže uvedené tabulky č. 2 vyplývá, že mezi roky 2000 a 2010 objem poskytované oficiální rozvojové pomoci roste, s výjimkou let 2003 a 2004.

Tabulka 4: Celková ODA poskytnutá Moldavsku

Dekompozice ODA (mil. USD)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
celková ODA od členů DAC	66,86	83,46	97,65	88,95	86,68	124,9	109,72	159,37	196,03	202,36	228,43
celková ODA od nečlenů DAC	56,14	41,54	45,35	33,05	32,32	44,1	120,28	107,63	101,97	41,64	241,57
ODA poskytnutá agenturami OSN	3,13	3,51	4,7	6,48	5,7	5,59	8,79	12,05	19,56	9,23	10,62
celková přijatá ODA	126,13	128,51	147,7	128,48	124,7	174,59	238,79	279,05	317,56	253,23	480,62

Zdroj: www.worldbank.org; zpracování autora

Na grafu č. 1 je uvedeno, jak velkým rozsahem se ODA podílela na moldavském hrubém národním příjmu v období let 2001 až 2010. Hrubý národní příjem (HNP) je na obrázku uveden pod anglickou zkratkou GNI (Gross National Income).

Graf 1: Graf podílu ODA na moldavském HNP v období let 2001-2010

Zdroj: www.oecd.org; zpracování autora

Je nutné podotknout, že z hlediska rozsahu existujících finančních toků je náročnost úplného zachycení celkové ODA velmi obtížná. Při chybějících datech je jejich doplňování z různých (ač důvěryhodných) zdrojů taktéž obtížné – většina číselných řad se zpravidla liší, přestože se věnují stejné záležitosti.

8. Vliv rozvojové pomoci a spolupráce na rozvoj Moldavska

Ekonomická a životní úroveň Moldavské republiky se od začátku sledovaného období – roku 2000 – relativně zlepšila. Některé oblasti dosáhly výrazné pozitivní změny (redukce relativní chudoby z 54% obyvatelstva v roce 2001 na 4,3% v roce 2010, redukce absolutní chudoby z 27% na 0,4%), viz tabulka č. 3, některé pouze mírné pozitivní změny – např. vývoj hodnoty Indexu lidského rozvoje z 0,592 v roce 2000 na 0,660 v roce 2012, což představuje faktické zlepšení (i přes propad z 93. místa na 113. žebříčku zemí dle HDI) – tabulka č. 4.

Tabulka 5: Vývoj příjmové chudoby v Moldavsku

Vývoj příjmové chudoby v Moldavsku	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
úroveň chudoby ve městech (% z celkové městské populace)	x	x	x	x	x	24,8	18,4	15,2	12,6	10,4
úroveň chudoby na venkově (% z celkové venkovské populace)	x	x	x	x	x	34,1	31,3	34,6	36,3	30,3
úroveň chudoby z celonárodního pohledu (% celkové populace)	x	x	29	26,5	29	30,2	25,8	26,4	26,3	21,9
podíl celkové populace žijící pod 2 USD* na den (%)	54,33	40,94	27,75	28,82	35,13	11,11	6,61	6,91	7,11	4,35
podíl celkové populace žijící pod 1,25 USD* na den (%)	26,47	17,49	6,76	8,14	12,49	2,01	0,92	1,05	0,44	0,39

* v cenách roku 2005 při PPP

Zdroj: www.worldbank.org; zpracování autora

Tabulka 6: Rozklad HDI Moldavska

Dekompozice moldavského HDI	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
příř 1 "zdraví"	0,741	0,755	0,757	0,76	0,764	0,768	0,773	0,778	0,783
příř 2 "vzdělání"	0,675	0,708	0,715	0,716	0,716	0,714	0,716	0,716	0,714
příř 3 "příjem"	0,416	0,484	0,49	0,492	0,504	0,489	0,504	0,512	0,517
celkový index HDI	0,592	0,636	0,642	0,644	0,65	0,645	0,652	0,657	0,66
pozice ve světovém žebříčku HDI	93	99	96	98	99	106	113	113	113

Zdroj: www.hdr.undp.org; zpracování autora

Hrubý domácí produkt i hrubý národní produkt byl v roce 2010 oproti roku 2000 téměř pětinasobný, rychlost růstu HDP byla mezi lety 2001-2005 v průměru 7%, růst HNP pak celých 9%. Rychlost ekonomického růstu byla následně velmi zmírněna světovou finanční krizí (včetně nepříznivých klimatických událostí), rok 2010 se však v obou ukazatelích opět jeví jako pozitivní (7% a 10%). Vývoj HDP a HNP viz tabulka č. 5. a č. 6. Co se týče celkové pozice v žebříčku zemí dle HDP, zaujímá Moldavsko v roce 2010 139. pozici z 214 měřených zemí (v roce 2000 bylo 158.). Nezaměstnanost se mezi roky 1999-2006 držela na průměrných 8%, od roku 2007 do roku 2009 byla vykázána v průměrné výši 5%.

Tabulka 7: Vývoj HDP

HDP (běžné ceny)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
mlrd. USD	1,288	1,481	1,662	1,981	2,598	2,988	3,408	4,402	6,055	5,439	5,812
roční růst (%)	2,1	6,1	7,8	6,6	7,4	7,5	4,8	3,1	7,8	-6	7,1
per capita* (USD)	354	407,7	458,7	548,3	720,9	831,2	950,6	1230,8	1696	1525,5	1631,5

*mimo Podněstí

Zdroj: www.worldbank.org; zpracování autora

Tabulka 8: Vývoj HNP

HNP (běžné ceny)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
mln. USD	1,363	1,448	1,657	2,063	2,614	3,191	3,681	4,139	5,365	5,594	6,491
roční růst (%)	1,7	11,4	8	12,3	8,1	6,6	4,9	1	8	-9,8	10,1
per capita* (USD)	370	400	460	570	730	890	1030	1160	1500	1570	1820

*mimo Podněstěří

Zdroj: www.worldbank.org; zpracování autora

Co se týče rozvoje sektorů ekonomiky, nárůst v zaměstnanosti zaznamenal sektor služeb (v roce 1999 zhruba 37,5% obyvatelstva, v roce 2008 50%) a průmyslu (ve stejném období z 14% na zhruba 20%), zemědělství zaznamenalo pokles téměř o 20% (z 49% na 31% zaměstnaných). V roce 2010 je HDP tvořeno z 72% službami, z 14% zemědělstvím a ze 13% průmyslem (v roce 2000 ve stejném pořadí 50%, 30%, 20%). Přímé čisté zahraniční investice v Moldavsku v roce 2010 oproti roku 2000 více než zdvojnásobily (ze 128 mil. USD na více než 260 mil. USD) – viz tabulka č. 7.

Tabulka 9: Přímé zahraniční investice (PZI) v Moldavsku

přímé zahraniční investice (PZI)	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
čisté PZI (mln. USD)	127,46	103,32	83,60	73,64	147,79	190,86	259,40	523,90	695,38	138,57	193,90	260,45
čistý příliv PZI (% HDP)	9,90	3,68	5,06	3,72	3,37	6,38	7,59	12,18	12,00	2,48	3,47	4,20

Zdroj: www.worldbank.org; zpracování autora

Při posouzení země Indexem globální konkurenceschopnosti se v roce 2012 ocitá na 87. pozici ze 144 hodnocených (86. ze 122 v roce 2006). Moldavská republika je agenturou Economist Intelligence Unit v současné době posouzená jako tzv. „nedokonale demokratická“. V rámci úrovně demokracie jsou v Moldavsku kladně hodnoceny zejména občanské svobody a politický pluralismus, záporně pak především vývoj v oblasti politické kultivovanosti a fungování vlády. Největším zápor, brzdícím další vývoj státu – tak jak ho vidí organizace Transparency International - je míra korupce, kterou se stále nedaří zmírňovat. S průměrnou známkou 2,8 z 10 mezi lety 2000-2010 se tak Moldavsko stále řadí mezi spodní třetinu hodnocených zemí. Problémem je i nadále otevřená otázka Podněstěří a přetrvávající energetická závislost na Ruské federaci.

9. Závěr

Úvodní hypotéza práce, a to, že objem rozvojové pomoci poskytované Moldavské republice by měl v čase klesat, přičemž ukazatele, popisující ekonomickou a životní úroveň této země, se v průběhu stejné doby zlepšují, se nepotvrdila. Objem pomoci během sledovaných let stále narůstá, přičemž ukazatele vyspělosti indikují jen mírný či relativní pokrok. Přesto však realizace projektů a programů (jejichž celkový počet je vysoký, což bylo zároveň důvodem, proč byl v článku uveden pouze výčet – a to ne definitivní - oblastí, jimž se věnují) měla v mnoha konkrétních oblastech kladné dopady. Dále, časová osa pro definitivní posouzení vlivu rozvojové pomoci je stále přeci jen krátká, mnohem přesnější zhodnocení přinesou až budoucí výzkumné práce. Po zvážení těchto souvislostí je tedy vhodné konstatovat, že rozvojová pomoc má smysl a pro dosažení jejího cíle je nutné ve stávajících činnostech pokračovat.

Tento článek vznikl jako součást Studentské grantové soutěže Fakulty ekonomicko-správní Univerzity Pardubice SG FES 01/2011 na základě stejnojmenné diplomové práce.

10. Použitá literatura

1. ABZ.cz: slovník cizích slov [online]. © 2005-2006 [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/index-lidskeho-rozvoje>
2. Administrative division of Moldova. MoldovaGate [online]. © 2009 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: <http://moldovagate.com/article/show/99>
3. Administrativní dělení Moldavska. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Administrativn%C3%AD_d%C4%9Blen%C3%AD_Moldavska
4. BANKOVNICTVÍ A FINANCE - STUDIUM [online]. [cit. 2013-02-25]. Dostupné z: <http://bankovnictvi-finance.studentske.eu/2009/03/hnp-hruby-narodni-produkt.html>
5. EU Assistance to Moldova: background. Delegation of the European Union to Moldova [online]. [2009] [cit. 2013-03-26]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/delegations/moldova/projects/overview/index_en.htm
6. Evropská politika sousedství. Euroskop.cz: věcně o Evropě [online]. [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8714/sekce/evropska-politika-sousedstvi/>
7. Evropský srovnávací program. Český statistický úřad [online]. © 2013, 25.1. 2012 [cit. 2013-02-25]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/evropsky_srovnacni_program
8. HÁJEK, Jan. Země světa podle parity kupní síly na obyvatele za rok 2008. Ingema: Internet Geographic Magazine [online]. 15.7.2009 [cit. 2013-02-25]. Dostupné z: <http://www.ingema.net/in2001/clanek.php?id=1088>
9. HOCH, Tomáš. Základy rozvojové pomoci. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007, 154 s. ISBN 978-80-7368-370-2.
10. Hrubý domácí produkt (HDP) - Metodika. Český statistický úřad [online]. © 2013, 8.2. 2012 [cit. 2013-02-25]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/hruby_domaci_produk_t_%28hdp%29
11. IFAD in the Republic of Moldova. IFAD: Enabling poor rural people to overcome poverty [online]. © 1995-2013 [cit. 2013-04-05]. Dostupné z: <http://operations.ifad.org/web/ifad/operations/country/home/tags/moldova>
12. Moldavsko: ekonomická charakteristika země. BusinessInfo.cz: oficiální portál pro podnikání a export [online]. © 1997-2013 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/moldavsko-ekonomicka-charakteristika-zeme-19036.html#TOP>
13. Moldova. European Commission [online]. [2013], Last update: 06/02/2013 [cit. 2013-03-25]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/country-cooperation/moldova/moldova_en.htm
14. Our work in Moldova: modernization and increased respect for human rights on the path towards EU integration. Sida: Swedish International Development Cooperation Agency [online]. Wednesday, June 17, 2009, Changed: Thursday, January 24, 2013 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <http://www.sida.se/English/Countries-and-regions/Europe/Moldova/Our-work-in-Moldova/>
15. Republic of Moldova: United Nations Development Programme. United Nations Development Programme: Empowered Lives. Resilient Nations [online]. © 2013 [cit. 2013-04-06]. Dostupné z: http://www.undp.md/about/country_mandate.shtml
16. USAID/Moldova [online]. February 26, 2013 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <http://moldova.usaid.gov/>
17. USAID: Moldova. USAID: from the american people [online]. March 18, 2013 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z: <http://www.usaid.gov/where-we-work/europe-and-eurasia/moldova>

REGIONÁLNÍ ROZVOJ A REGIONÁLNÍ POMOC V NORSKU A ČR

REGIONAL DEVELOPMENT AND REGIONAL AID IN NORWAY AND IN THE CZECH REPUBLIC

Šárka Kaválková

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní, Ústav regionálních a bezpečnostních věd
Studentská 84, 532 10 Pardubice, Česká republika
sarka.kavalkova@seznam.cz

Klíčová slova

Regionální rozvoj, regionální politika, rozvojová pomoc, Norsko

Keywords

Regional development, regional policy, development assistance, Norway

Abstrakt

Tento článek se zabývá regionálním rozvojem a regionální pomocí v Norsku. Předmětem výzkumu se stala analýza strategie regionálního rozvoje a zhodnocení působení regionální rozvojové pomoci v jedné z nejbohatších zemí světa, jejíž geografické uspořádání dává předpoklad pro vznik výrazných regionálních disparit, které jsou regionální politikou a jejími nástroji zcela eliminovány.

Abstract

This article is focused on regional development and regional assistance in Norway. The main objective is to analyze regional development strategies and development assistance of Norway, one of the wealthiest countries in the world, which geographical layout is the basis for the formation of significant regional disparities. However the regional disparities are completely eliminated by Norwegian regional policy and its instruments.

1. Úvod

Po celém světě existují regiony lišící se mírou vyspělosti. Tato skutečnost je dána mnoha faktory – např. přírodními podmínkami regionů, přírodním bohatstvím a schopností z něj těžit a efektivně jej využívat, historickým vývojem regionů, politickou situací a dalšími faktory. Problematikou nevyváženého rozvoje regionů se zabývá regionální politika. Za účelem zlepšení životní úrovně v zaostalých regionech vznikla regionální rozvojová pomoc. A právě tematikou regionálního rozvoje a rozvojové pomoci se zabývá tato práce.

Cílem práce je ukázat, jakým způsobem je vedena regionální politika v Norsku, poukázat na severskou regionální spolupráci a na spolupráci Norska s Evropskou unií, dále zhodnotit působení regionální rozvojové pomoci Norska a představit spolupráci na poli regionálního rozvoje mezi Norským královstvím a Českou republikou.

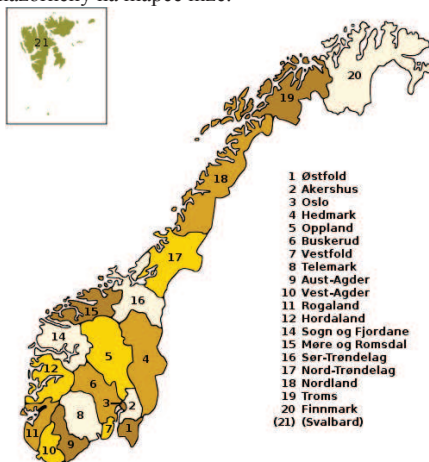
2. Regiony v Norsku

Norské království se nachází na Skandinávském poloostrově, žije zde zhruba 5,1 mil. obyvatel a hlavním městem je Oslo. Co do geografického uspořádání je země díky fjordům, horám a četným ostrovům velice členitá. Podnebí je v Norsku chladné, pobřeží ale otepluje Golský proud.

Norsko je nejen ekonomicky velmi vyspělá země. Podle OECD je Norsko 2. nejbohatší zemí světa co do výše HDP na obyvatele za rok 2012. Hlavní roli hrají rozsáhlé zásoby ropy a zemního plynu, rybolov a těžba dřeva představují tradiční odvětví. Norsko se svým sociálním přístupem praktikuje tzv. welfare model – poskytuje univerzální zdravotní péči a komplexní systém sociálního zabezpečení. Norsko je zemí s nejvyšší životní úrovní, což potvrzuje Index lidského rozvoje (HDI) zohledňující délku života, úroveň zdravotní péče, přístup ke vzdělání a životní standard vyjádřený hrubým národním produktem na obyvatele v paritě kupní síly.

Norsko se dělí na 19 regionů (tzv. fylker) – včetně území hlavního města Osla, a 428 samosprávných obcí (tzv. kommuner). Každý region má svého guvernéra, který daný kraj reprezentuje. [1]

Norské regiony jsou znázorněny na mapce níže.

Obrazek 4: Regiony v Norsku, Zdroj: [2]

Mezi regiony a místními samosprávami neexistuje hierarchie, jsou na sobě nezávislé a navázané přímo na centrální státní autoritu.

Regiony nesou odpovědnost za vzdělávání na vyšším stupni a za řadu technických služeb. Místní úroveň má na starost vzdělávání na nižším stupni, sociální služby, územní plánování, komunikace, vodovody a kanalizace.

Obě samosprávné úrovně jsou na sobě nezávislé. Regiony i obce řídí zvolená zastupitelstva. Volby na místní i regionální úrovni se konají každé 4 roky. Národní vláda, resp. král je v každém regionu zastupován guvernérem (hejtmanem), kterému je svěřena funkce vykonávat v regionu dohled.

Regiony i obce jsou financovány částečně z místních daní, poplatků a místního podnikání a částečně z prostředků přidělených centrálními úřady a jinými veřejnými institucemi. [3]

Mezi úrovní státu a regionu je ještě stupeň 5 tzv. funkčních regionů (například v oblasti zdravotní péče), který sdružuje větší celky, než jsou regiony. Tyto celky oslabují moc regionů, jinak ale Norsko směřuje k decentralizaci a posilování rolí regionů v podobě vytváření regionálních rozvojových strategií.

V následující tabulce jsou pomocí vybraných socioekonomických charakteristik porovnány 4 z norských regionů.

Tabulka 10: Socioekonomická charakteristika vybraných norských regionů

	<i>Oslo</i>	<i>Oppland</i>	<i>Finnmark</i>	<i>Špicberky</i>
<i>Počet obyvatel (2013)</i>	623 966	187 254	74 534	2 637
<i>Hustota osídlení (obyv./km²)</i>	1 363	8	1,5	0,04
<i>Přirozený přírůstek</i>	5 771	- 325	33	20
<i>Průměrný věk populace (2011)</i>	30	44	40	37
<i>Čistá migrace (2012)</i>	5 080	441	- 20	4
<i>HDP na hlavu (2010 NOK)</i>	633 485	263 919	303 980	- *
<i>Nezaměstnanost</i>	11 642	2359	1 336	- *
<i>Míra nezaměstnanosti</i>	3,1 %	2,1 %	2,9 %	- *
<i>Podíl VŠ vzdělaného obyv. (2010)</i>	35 %	17 %	18 %	33 %

* Data nejsou k dispozici

Zdroj: [4]

Z vybraných regionů se počet obyvatel nejvíce zvyšuje v Oslu, je zde největší přirozený přírůstek i počet imigrantů. V Opplandu je naopak přirozený úbytek obyvatelstva a z Finnmarku se obyvatelstvo stěhuje - čistá migrace se zde dostává do záporných čísel.

Ve všech regionech včetně těch odlehlých je nízká nezaměstnanost. Ekonomika je vyspělá a žádný z regionů netrpí závažnými problémy.

Vysokoškolsky vzdělané obyvatelstvo převládá v regionech Oslo a Špicberky. Ve velkých městech obvykle bývá vyšší vzdělanost a na Špicberkách se soustřeďuje zejména na univerzitě a ve výzkumných centrech (výzkumná stanice Zeppelin, Špicberské globální úložiště semen). Nižší stupeň vzdělání se dosahuje v Opplandu a Finnmarku. Ve Finnmarku mělo v roce 2008 dokonce 39 % dospělé populace jen základní vzdělání.

3. Norská regionální politika

Regionální politiku Norska má na starost zejména Ministerstvo pro místní a regionální rozvoj a místní samosprávné orgány.

V rámci regionální politiky Norska vznikají regionální rozvojové programy, za které nesou regiony, resp. jejich zástupci zodpovědnost. Obecně vzato se tyto programy zaměřují na periferie regionů, do kterých se snaží přilákat mladé lidi skrze speciální rozvojové programy pro podnikání a podporu výzkumu, a tím regiony rozvíjejí.

Hlavními úkoly regionální politiky zůstávají decentralizace, restrukturalizace postižených oblastí a podpora inovací.

Cílem norské regionální politiky je zachovat hlavní rysy struktury osídlení a podpořit růstový potenciál ve všech oblastech. Regionální politika se zabývá všemi oblastmi od velkých měst po venkov.

Kromě toho klade norská vláda velký důraz na trvale udržitelný rozvoj. V platnosti je dokument Strategie udržitelného rozvoje. Tento rozsáhlý dokument se zabývá tím, jak Norsko k udržitelnému rozvoji může přispět. V budoucnu je pro Norsko nezbytné, aby se udržitelný rozvoj stal nedílnou součástí všech rozhodovacích procesů.

Norská regionální politika navazuje spolupráci se zahraničím i meziregionální spolupráci a následuje směr regionální politiky EU. [5]

Díky historickým vazbám Norsko spolupracuje především se svými sousedy a se zeměmi tzv. Nordic regionu - s Dánskem, Finskem, Švédskem, Islandem a samostatnými územími Faerských ostrovů, Grónska a Ålandu. Prvním formálním krokem ke spolupráci bylo vytvoření Severské rady (meziparlamentní orgán) v roce 1952 a dále pak vytvoření Severské rady ministrů (mezivládní orgán) v roce 1972. Nejdůležitější severskou organizací pro regionální studie je Nordregio, mezinárodní (severské) centrum pro výzkum a územní rozvoj. Tuto organizaci zformovala Severská rada ministrů v roce 1997. Nordregio je zejména zdrojem informací. Hlavními oblastmi zájmu jsou regionální rozvoj, rozvoj měst i venkova, demografie, gender, inovace, globální změny klimatu a mezinárodní energetická politika. Kromě toho existuje okolo 20 nordických institucí (např. NordForsk, Nordic Culture Point, Nordic Project Fund), které se zaměřují na výzkum, kulturní spolupráci, posilování konkurenceschopnosti a zlepšování životního prostředí. [6, 7]

Jelikož Dánsko, Finsko a Švédsko jsou členskými zeměmi EU, je v Nordic regionu vedena evropská regionální politika. Norsko se začalo více zapojovat do programů EU. Priority regionální politiky jsou zaměřeny především na podporu regionů v odlehklých oblastech a regionů s nízkým zalidněním. Podporují se hlavně turismus, drobné podnikání a tradiční odvětví jako rybnářství.

Norsko vstup do EU dvakrát v referendu odmítlo. Vzhledem k tomuto faktu je norská spolupráce s EU na jiné bázi, než je tomu u členských zemí. Norsko je dlouhodobým partnerem EU. Spolu s Islandem a Lichtenštejnskem (které společně tvoří Evropský hospodářský prostor) poskytují značné finanční prostředky na snižování hospodářských a sociálních rozdílů v zemích EU. [8]

Ačkoliv Norské království není členem EU, účastní se některých evropských programů. Podílí se na financování meziregionální spolupráce INTERREG a participuje v tomto programu za téměř stejných podmínek jako členové EU. V současném programovém období 2007 – 2013 se Norsko účastní 11 různých programů: 4 přeshraničních programů, 3 nadnárodních programů a 4 meziregionálních programů. Jedná se o následující programy:

- 4 přeshraniční programy – přes hranice s Finskem, Švédskem a Dánskem: Nord, Botnia Atlantica, Švédsko - Norsko, Öresund - Kattegatt – Skagerrak

Obrázek 5: Přeshraniční programy Norska, Zdroj: [9]

- 3 nadnárodní programy – The Baltic Sea programme, The North Sea programme a Northern Periphery
- 4 meziregionální programy – ESPON, INTERACT, INTERREG IVC, URBACT II

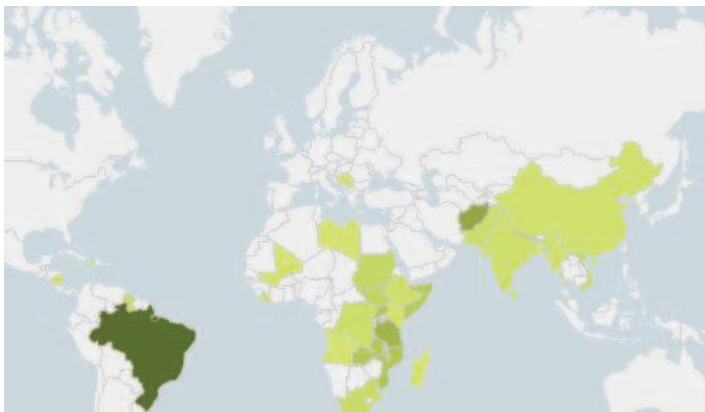
Na regionální i na místní úrovni se projevil značný zájem na účasti v INTERREGU. Norská vláda považuje účast v INTERREGU za přidanou hodnotu ke své vlastní regionální politice.

4. Norsko a rozvojová pomoc

Norská rozvojová pomoc je trojí: regionální rozvojová pomoc, která směřuje do norských regionů, regionální rozvojová pomoc poskytovaná mimo území Norska, která směřuje do arktické oblasti a řídí se strategií High North, a mezinárodní rozvojová pomoc.

Norsko se zaměřuje na závazek plnit Rozvojové cíle tisíciletí a globální pořádek pod taktovkou OSN. Snaží se pomáhat státům při plnění jejich povinností a jednotlivcům, aby se domohli svých práv. Norsko vyvíjí cílené snahy v klíčových oblastech, jako jsou lidská práva, životní prostředí a ochrana klimatu, vzdělávání, zdraví a rovnost pohlaví.

Bilaterální pomoc byla v roce 2011 poskytována 30 zemím. Největším příjemcem norské rozvojové pomoci je Brazílie, dále pak Afghánistán a Tanzanie. Příjemci norské pomoci jsou znázorněni na mapě níže zelenou barvou.

NEJMENŠÍ PŘÍJEMCI ■■■■■ NEJVĚTŠÍ PŘÍJEMCI

Obrázek 6: Příjemci norské rozvojové pomoci v roce 2011, Zdroj: [10]

Norsko navíc přispívá prostřednictvím finančních mechanismů EHP a Norska (norských fondů). Tím pomáhá snižovat ekonomické a sociální rozdíly v Evropském hospodářském prostoru a posiluje spolupráci s patnácti státy ve střední a jižní Evropě (včetně ČR). [11]

Multilaterální pomoc Norsko poskytuje zejména skrz Světovou banku, Rozvojový program OSN, UNICEF aj.

4.1. Norsko-česká spolupráce

Norsko-česká spolupráce spočívá právě v pomoci, kterou Norsko České republice poskytuje v rámci EHP fondů a norských fondů.

Fond EHP je společně financován Islandem, Lichtenštejnskem a Norskem. Norský podíl na fondu je nejvyšší a činí 94 % (988,5 mil eur). Norské fondy financuje už samo Norsko (800 mil eur). Prostředky směřují především do ochrany životního prostředí, ekologických inovací a kulturního dědictví.

Pro období 2009 - 2014 získá Česká republika prostřednictvím těchto fondů celkem 131,8 mil. euro. V období 2004 - 2009 již ČR takto čerpala 104,6 mil. euro.

V následující tabulce je uveden výčet prioritních cílů a jejich zaměření. Pro finanční mechanismus EHP platí priority 1 - 6, finanční mechanismus Norska zahrnuje navíc priority 7 a 8, tedy celou tabulku.

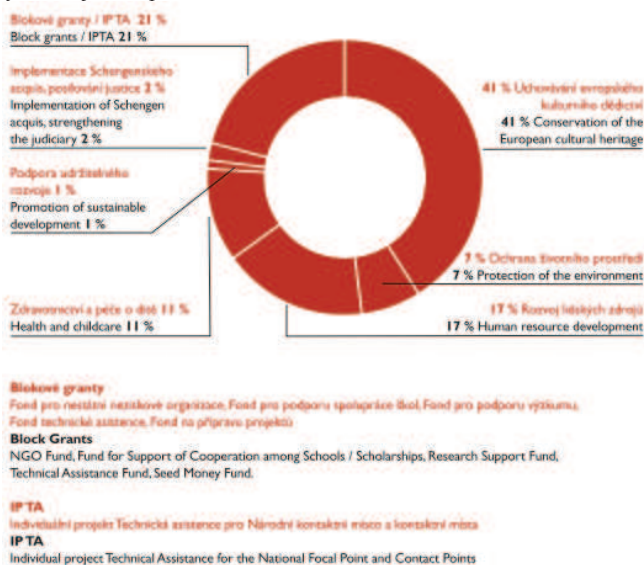
Tabulka 11: Přehled prioritních oblastí finančního mechanismu EHP a Norska

Prioritní cíle	Zaměření priority
1 Uchování evropského kulturního dědictví	1.1 Ochrana a obnova nemovitého kulturního dědictví
	1.2 Zlepšení péče a ochrana movitého kulturního dědictví
	1.3 Obnova historických městských území a historických území v regionech
	1.4 Obnova historického a kulturního dědictví v regionech
	1.5 Odstraňování starých ekologických zátěží na pozemcích menšího rozsahu ve městech a obcích
	2.1 Posouzení vlivů implementace mezinárodní legislativy na podmínky v oblasti ovzduší, vod a půd
2 Ochrana životního prostředí	2.2 Monitorovací systémy v regionech a následné využívání výsledků monitorování
	2.3 Environmentální vzdělávání pro všechny úrovně státní a veřejné administrativy
	2.4 Odpadové hospodářství - zajištění a řízení na místní úrovni
	2.5 Podpora využití biopaliv a alternativních zdrojů energie jako druhého zdroje energie na místní úrovni
	2.6 Redukce skleníkových plynů v České republice
	2.7 Snížení poklesu biodiverzity a ochrana nedotčených biotopů
3 Rozvoj lidských zdrojů	2.8 Podpora technologií pro snížení zplodin a spotřebu paliv, zvýšení bezpečnosti zejména ve veřejné dopravě
	3.1 Program na podporu a rozvoj modernizace služeb veřejné administrativy na regionální a místní úrovni prostřednictvím využití IT technologií
	3.2 Rozvoj a zlepšování poskytování sociálních služeb v regionech
	3.3 Podpora nevládních neziskových organizací
	3.4 Podpora začlenění menšin do společnosti
	3.5 Programy na prosazování rovnosti pohlaví ve veřejném sektoru
4 Zdravotnictví a péče o dítě	3.6 Modernizace a vybavení jeslí, školek, škol, školních vzdělávacích center, dětských domovů
	4.1 Systematická a primární prevence drogových závislostí
	4.2 Prevence přenosných nemocí
	4.3 Opatření pro zajištění bezpečnosti potravin
5 Podpora udržitelného rozvoje	4.4 Programy podpory dětí se specifickými problémy
	5.1 Pomoc při prosazování a implementaci Strategii udržitelného rozvoje na místní a regionální úrovni
6 Vědecký výzkum a vývoj	6.1 Vědecký výzkum a vývoj v uvedených prioritních oblastech, zejména v životním prostředí, zdravotnictví a v oblasti životních podmínek dětí

Prioritní cíle	Zaměření priority
	7.1 Implementace Národního schengenského informačního systému a vytvoření Kanceláře SIRENE
7 Implementace Schengenského acquis, posilování justice	7.2 Splnění schengenských acquis u stávajících regionálních letišť 7.3 Posílení vzdělávacího systému v sektoru spravedlnosti 7.4 Programy boje proti korupci, organizované kriminalitě a proti nezákonnému obchodu s drogami a lidmi 8.1 Posílení kapacit pro poskytování rozvojové pomoci Českou republikou
8 Technická pomoc	8.2 Přenos znalostí a výměna zkušeností s přijímáním a aplikací acquis v oblastech uvedených v Celkové monitorovací zprávě EK prostřednictvím spolupráce příslušných orgánů / institucí 8.3 Výměna zkušeností a spolupráce regionální a místní samospráv

Zdroj: [11]

V letech 2004 - 2009 prostředky nejvíce směřovaly do ochrany kulturního dědictví, do rozvoje lidských zdrojů a na posílení neziskového sektoru. Více viz Obrázek 4.

Obrázek 7: Všechny udělené granty EHP/Norska v letech 2004 - 2009

Zdroj: [12]

Podpora programů je celoplošná. Nejvíce žádostí bylo schváleno v krajích Praha, Jihomoravský, Jihočeský a Moravskoslezský. Více viz Tabulka 3.

Tabulka 3: Schválené žádosti a udělené granty v letech 2004 - 2009 dle krajů

Kraj	Počet schválených žádostí	Udělené granty v EUR
Region	Number of approved applications	Awarded grants in EUR
Praha	35	21 154 210
Karlovarský	5	3 610 053
Ústecký	12	4 489 507
Liberecký	6	2 633 386
Středočeský	7	2 877 534
Plzeňský	3	1 759 580
Jihočeský	13	8 294 028
Jihomoravský	13	10 283 670
Vysočina	2	849 999
Olomoucký	11	6 794 589
Moravskoslezský	13	5 869 105
Zlínský	8	5 579 270
Královéhradecký	4	5 552 258
Pardubický	6	3 227 259
Celkem	138	82 974 446

Zdroj: [12]

Konkrétními projekty v období 2004 - 2009 byly např. Obnova a restaurování příčné lodi a presbytáře baziliky Velehrad, Obnova Zámku Pardubice pro zlepšení ochrany muzejních sbírek a prezentace objektu, Monitoring chloru v lesním ekosystému, Modernizace a vybavení školek a školských vzdělávacích center v Šenově, Snížení novorozenecké morbidity zkvalitněním systému národní péče o extrémně nezralé jedince, Modernizace letiště Karlovy Vary a další. Celkem bylo schváleno 138 projektů. [13]

5. Zhodnocení regionálního rozvoje a rozvojové pomoci v Norsku

Na přístupu Norského království k regionální politice se odráží jeho celková vyspělost, ekonomická stabilita a sociální založení státu.

Norské regiony se vyvíjí harmonicky. Obecně lze říci, že jižní regiony jsou vyspělejší než severní. Žádné regiony však nelze považovat za zaostávající. Navzdory citelným geografickým a demografickým rozdílům je z hlediska regionálního rozvoje hlavní silnou stránkou Norska stabilní ekonomická situace po celé zemi, což umožňuje efektivně využívat přírodní a lidské zdroje, a tím zajišťovat prosperitu celé zemi a dobré životní podmínky svým obyvatelům se zvýšeným ohledem na trvale udržitelný rozvoj.

K zajištění tohoto pozitivního trendu slouží regionální politika a politika rozvoje venkova, která je v Norsku na vysoké úrovni. Tato politika má již mnohaletou tradici a je v norském systému řádně ukotvena. V minulých letech byla regionální politika decentralizována a stala se již nedílnou součástí státní politiky. Vláda bere regionální politiku včetně rozvojové pomoci jako samozřejmost, v níž hodlá pokračovat.

Norské pojetí regionální politiky se soustředí jednak na poskytování dotací, daňové zvýhodnění odlehklých regionů a dále na aktivní pomoc v podobě vzdělávání a poradenství, podpory inovací, podnikání a obecně místních iniciativ, které tvoří pevný základ pro rozvoj v celé zemi.

Porovnání systémů regionálního rozvoje Norského království s Českou republikou je předmětem Tabulky 4.

Tabulka 4: Klady a zápory v regionálním rozvoji Norska a ČR

Norské království	Česká republika
Na přístupu k regionální politice se odráží celková vyspělost, ekonomická stabilita a sociální založení země (welfare model).	Zavedení regionální politiky EU a možnost čerpání prostředků z evropských fondů.
Bohatší, delší zkušenosti s regionální politikou.	Bohatá přeshraniční spolupráce.
Regionální politika není příliš vázána legislativou.	Poloha a geografie země nevytvářejí podmínky pro vznik demografické nerovnováhy.
Významná přeshraniční spolupráce.	
Širší škála nástrojů zajišťující harmonický rozvoj regionů.	
Navzdory provázanosti s politikou EU nemá Norsko možnost ovlivnit evropskou legislativu.	Nedaří se zajistit harmonický rozvoj regionů.
Demografická nerovnováha regionů.	Přetrvávající potíže s restrukturalizací v regionech, zhoršený stav životního prostředí.
	Ekonomická situace státu nedovoluje uvolňovat potřebné prostředky.
	Regionální politika v ČR je mladá disciplína, nedostatek zkušeností, méně kompetencí.

Zdroj: vlastní zpracování

6. Závěr -

Díky silné ekonomice, celkovému bohatství země a sociálnímu založení národa je rozvojová pomoc Norska na zvlášť vysoké úrovni. Navazuje na bohatou spolupráci se svými sousedy, spolupracuje se světovými organizacemi a poskytuje pomoc ostatním zemím i samostatně. Angažuje se v otázkách ochrany životního prostředí nejen na území Norska, pomáhá regionům, které se potýkají s extrémní chudobou, zabývá se problematikou globálního oteplování a mnoha dalšími globálními záležitostmi. Norsko se účastní celé řady programů na pomoc regionům a lidem po celém světě.

Norské království poskytuje pomoc i České republice v podobě Norských fondů, které jsou určeny zejména na ochranu životního prostředí a kulturního dědictví.

Literatura

- [1] REGJERINGEN. *Kommunestruktur* [online]. Dostupné na URL: <<http://www.regjeringen.no/nb/dep/krd/tema/kommunejuss/kommunestruktur-.html?id=540087>>.
- [2] WIKIMEDIA COMMONS. *Norway counties* [online]. Dostupné na URL: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Norway_counties.svg>.
- [3] NORSKO, OFICIÁLNÍ STRÁNKY V ČR. *Samospráva* [online]. Dostupné na URL: <http://www.noramb.cz/About_Norway/policy/political/local/>.
- [4] STATISTICS NORWAY. *Statistics* [online]. Dostupné na URL: <<http://www.ssb.no/en/forside;jsessionid=BD0B882F26A874AAA71BA87A927BB924.kpld-as-prod11>>.
- [5] POLÁŠKOVÁ, M. *Regionální spolupráce v Evropě v oblasti inovací a přenosu znalostí: případová studie Norska* [online]. 2009. Dostupné na URL: <http://is.muni.cz/th/102971/fss_b?info=1;zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dmarta%20pol%C3%A1%C5%A1kov%C3%A1%20agenda:th%26start%3D1>.
- [6] NORDEN. *Nordic organizations and institutions* [online]. Dostupné na URL: <<http://www.norden.org/en/about-nordic-co-operation/nordic-co-operation>>.
- [7] NORDREGIO. *About Nordregio* [online]. Dostupné na URL: <<http://www.nordregio.se/en/Metameny/About-Nordregio/Our-background/>>.
- [8] NORWAY, MISSION TO THE EU. *Norway and the European Union, Norway and the EU Regional Policy* [online]. Dostupné na URL: <<http://www.eu-norway.org/eu/>>.
- [9] EUROSTAT. *Statistical Regions for Candidate Countries and EFTA Countries* [online]. Dostupné na URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=LST_NOM_DTL&StrNom=SR_22&StrLanguageCode=EN&IntPcKey=26743078&StrLayoutCode=HIERARC HIC>.
- [10] NORAD. *Norwegian aid in millions* [online]. Dostupné na URL: <<http://www.norad.no/en/countries>>.
- [11] NORSKO, OFICIÁLNÍ STRÁNKY V ČR. *Priority programu* [online]. Dostupné na URL: <http://www.noramb.cz/News_and_events/EEA_grants/EEA2_grants/facts/priorities/>.
- [12] MINISTERSTVO FINANCÍ ČR. *Finanční mechanismy EHP/Norska 2004 - 2009* [online]. Dostupné na URL: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/EEA_GRANTS_0609.pdf>.
- [13] NORSKO, OFICIÁLNÍ STRÁNKY V ČR.. *Finanční mechanismy EHP a Norska 2009 - 2014* [online]. Dostupné na URL: <http://www.noramb.cz/Global/SiteFolders/webpra/dokumenty/Brozura_CZ_WEB.pdf>.

Tento článek vznikl jako součást Studentské grantové soutěže Fakulty ekonomicko-správní Univerzity Pardubice SG FES 01/2011 na základě stejnojmenné diplomové práce.

**NA UMÍSTĚNÍ ZÁLEŽÍ
KOLABORATIVNÍ MAPOVÁNÍ A SDÍLENÍ DAT PRO PŘÍPRAVU
NA ŘÍZENÍ KRIZÍ V ROZVOJOVÝCH ZEMÍCH**

**PLACING MATTERS
COLLABORATIVE MAPPING AND DATA SHARING FOR CRISIS
MANAGEMENT IN DEVELOPING COUNTRIES**

Mgr. Kateřina Struhová

Metropolitní univerzita Praha, o.p.s.,
Dubečská 900/10, 100 31 Praha 10, Česká republika
struhova@mup.cz

Klíčová slova

Participativní geografické informační systémy, PGIS, humanitární pomoc, řízení krizí

Key words

Participatory geographic information systems, PGIS, humanitarian aid, crisis management

Abstrakt

Participativní geografické informační systémy (PGIS) se dostaly do popředí v minulých dvou dekádách jako kritická odezva použití klasických GIS. Myšlenka PGIS, který se snaží do vytváření a sběru informací zapojovat širokou veřejnost, staví na principu participativních přístupů k prostorovému plánování a managementu. Místní komunity a veřejnost může přispět svými specifickými znalostmi o prostoru, v němž žijí, k svému rozvoji. Geografické zaměření a vizualizace těchto detailních znalostí tak pomáhá komunitám se aktivně účastnit na dialogu, výměně informací, analýze, a pochopení prostoru, v němž žijí, stejně jako o rozhodování o něm. Zároveň se PGIS stal nenahraditelným nástrojem v přípravě na řízení krizí.

Abstract

Participatory geographic information systems (PGIS) have emerged in last two decades as a critical response to use of classic GIS. The idea behind PGIS, whose aim is to involve general public to geospatial information's creation and collection, is built on principle of participatory approaches to spatial planning and management. Local communities and public can contribute to their development by the specific knowledge that they possess about the space they live in. Geo-referencing and visualisation of this knowledge thus helps communities to actively take part in the dialogue, information exchange, analysis and spatial understanding as well as decision making. Further, PGIS became an irreplaceable too in crisis preparedness and management.

1. Úvod

Každá větší humanitární katastrofa spouští závod o co nejrychlejší zhodnocení rozsahu škod, potřeb postižených lidí a plánování a koordinace pomoci. Zároveň ale také otevírá propast mezi tím, co humanitární komunita a aktéři krizového řízení věděli o postižené oblasti před ničivou událostí, a mezi realitou, která na ně čeká po katastrofě. V rozvojových zemích jsou mnohdy informace o místech postižovaných krizemi či katastrofami prakticky neexistující a chybějící informace se mohou negativně promítnout do rychlosti a efektivity práce humanitárních aktérů, snažících se zmírnit následky takové události. Díky rozvoji informačních a komunikačních technologií, které se překotně šíří po celém světě, ale máme nyní v rukou nástroje a možnosti, jak se na možnou krizi připravit a v případě, že nějaká katastrofa udeří, nám tyto nástroje mohou pomoci reagovat rychleji a efektivněji než tomu bylo dříve.

V tomto článku bych se chtěla věnovat možnosti využití participativních geografických informačních systémů (PGIS) a kolaborativního sběru dat (geografických i jiných) v humanitární sféře. Již v minulosti se ukázalo, že PGIS našly své uplatnění nejen při reakci na humanitární krize, jako tomu bylo například v roce 2010 po zemětřesení na Haiti, ale také při přípravě na mnohé krizové situace a katastrofy. PGIS má ale i sociální rozměr - může posílit místní komunity a dát jim možnost se aktivně účastnit na rozhodnutích, která je přímo ovlivňují. Cílem této práce je ukázat na příkladové studii projektu EUROSHA v africkém Čadu využití takových nástrojů v praxi.

2. Komunikační a informační technologie v přípravě na krize a v humanitární pomoci

Rychlé šíření komunikačních technologií a internetu spustilo celosvětovou informační revoluci. Globálně se zlepšil přístup k informacím a díky existenci platforem sociálních médií (jako je například Facebook nebo Twitter) je možné informovat okolí (nebo naopak informace získávat) v reálném čase. Při velkých humanitárních krizích, jakými bylo například zemětřesení na Haiti v roce 2010, jsou relevantní, včasné a spolehlivé informace základním předpokladem pro jakoukoliv pomoc. Čím rychleji humanitární komunita takové informace sesbírá, analyzuje a na základě této analýzy začne jednat, tím lépe bude moci vyhovět konkrétním potřebám postižené populace. Bohužel, management krizí je obvykle hlavním tématem až když krize udeří a mnohdy je debata o přípravě na krize velmi krátkodobá, protože ji střídá množství různých projektů, které mají momentálně vyšší prioritu. Investice do přípravy na krizové situace jsou globálně stále poměrně nízké, a to jak v rozvojových, tak i v rozvinutých zemích.⁹⁰

Co to ale výše zmíněná informační revoluce znamená pro humanitární aktéry? Rozšíření informačních a komunikačních technologií mění způsob, jakým jsou informace sbírány a zpracovávány – přístup k informacím se demokratizuje.⁹¹ Díky tomu se také na humanitární scéně objevují noví aktéři, kteří hrají čím dál důležitější roli: odborné dobrovolnické a technické komunity. Právě po zemětřesení na Haiti v lednu 2010 se ukázalo, do jaké míry mohou tyto komunity přispět k řešení humanitární krize. Ihned po zemětřesení začali obyvatelé Haiti posílat stovky tisíců textových zpráv, nejen přes mobilní telefony ale také přes sociální média, aby tak informovali o této tragédii. Nebylo v silách organizací, které se

⁹⁰ Currian, P., De Silva, Ch., van de Walle, B. (2007): *Open source software for disaster management: Evaluating how the Sahana disaster information system coordinates disparate institutional and technical resources in the wake of the Indian Ocean tsunami*, v Communications of the ACM, Vol. 50, No. 3, ke stažení na <http://wiki.sahanafoundation.org/lib/exe/fetch.php/p61-currian.pdf>

⁹¹ Meier, P. (2011): *New Information technologies and their impact on humanitarian sector*, v International review of the Red Cross, Volume 93, No. 884, Prosinec 2011, ke stažení na <http://www.icrc.org/eng/assets/files/review/2011/irrc-884-meier.pdf>

snazily na Haiti poskytnout pomoc, takový objem dat zpracovat, zároveň však byla tato data pro humanitární komunitu potřebná. Odezva tedy přišla právě v podobě kvalifikovaných dobrovolníků z celého světa, kteří začali shromažďovat, analyzovat a lokalizovat na mapě zprávy z Haiti a zaplnili tak propastnou informační mezeru.⁹² V praxi se tak potvrdil fenomén několika posledních let – participativní metody sbírání a zpracování dat (jako je například tzv. crowdsourcing⁹³ použitý mimo jiné právě při katastrofě na Haiti) ukázaly nový rozměr sociálních a komunikačních technologií. Tyto technologie a metody umožňují občanům, kteří jsou krizí přímo ovlivněni, se aktivně zapojit do procesu rozhodování o své budoucnosti. Z pasivních příjemců humanitární pomoci se tak stávají její aktivní účastníci – jejich hlas je najednou slyšet a dobrovolníci a technické komunity mohou jejich zprávy analyzovat, vizualizovat na mapách a doručit přímo k těm humanitárním aktérům, kteří můžou na volání o pomoc odpovědět. Tyto způsoby sběru a zpracování dat ale nejsou využitelné pouze při humanitárních katastrofách, ale také jako příprava na řízení možných budoucích krizí (nejen) v rozvojových zemích. Dostatečné množství relevantních informací před krizí může velkou měrou přispět k efektivnějšímu zmírnění jejich následků.

3. Zapojení místních komunit do přípravy na krize pomocí participativního mapování

Mapy fungují jako jeden z hlavních nástrojů vizualizace dat. Myšlenka zapojení široké dobrovolnické a technické komunity do jejich tvorby se tak nevyhnula ani Geografickým Informačním Systémům (GIS). Vznik participativních GIS (PGIS) byl pohnán kritikou tradičního GISu jako technologie reprezentující pouze privilegované znalosti expertů a používající jen oficiální data. PGIS se naopak snaží do vytváření a sběru informací (které následně budou zaneseny do map a použity při územním rozhodování) zapojovat širokou veřejnost, která může přispět svými specifickými znalostmi o prostoru, v němž žijí, způsobem, který je znám například pod pojmy komunitní/participativní mapování.⁹⁴

Tento fenomén boří na základě spojení oficiálních dat a detailních znalostí mapovaných míst tradiční bariéru mezi GIS experty a širokou veřejností a zahrnuje techniky a prvky, které tradiční GIS přesahují. Například místo nákladných a poměrně složitých softwarů, jako je třeba ArcGIS, se při participativním mapování mnohdy používají pro veřejnost volně dostupné nástroje, které mají otevřený zdrojový kód (tzv. open-source) a jsou pro uživatele přívětivější. Čím dál tím větší množství lidí se tak zapojuje do vytváření geografických dat „zdola“. Protože jsou tato data často licencována pod tzv. Creative Commons licenci⁹⁵, je jejich použití a sdílení bezplatné a bez právních a technických omezení, což je výhodné i pro mnoho humanitárních organizací, které by si kvůli svému rozpočtu nemohly nákup některých dat dovolit.

Zatímco v případě crowdsourcingu informace sbírají právě dobrovolnické a technické komunity, které mají kapacity a dostatečné technické znalosti potřebné k rychlé analýze,

⁹² Crowley, J., Chan, J.: *Disaster Relief 2.0: The Future of Information Sharing in Humanitarian Emergencies*, Harvard Humanitarian Initiative, United Nations Foundation a UNOCHA, 2011, dostupné na <http://hhi.harvard.edu/sites/default/files/publications/publications%20-%20crisis%20mapping%20-%20disaster%202.0.pdf>

⁹³ Crowdsourcing je složenina anglických slov „crowd“ a „outsourcing“. Termín popularizovali Jeff Howe a Mark Robinson ve svých článcích v magazínu Wire. Howe definuje crowdsourcing takto: „*Crowdsourcing is the act of taking a job traditionally performed by a designated agent (usually an employee) and outsourcing it to an undefined, generally large group of people in the form of an open call.*“ Viz. Schenk, E., Guittard C. (2011): *Towards a Characterization of crowdsourcing practices*, Journal of Innovation Economics, No. 7, leden 2011, ke stažení na <http://www.cairn.info/revue-journal-of-innovation-economics-2011-1.htm>

⁹⁴ Goodchild, M.F. (2010): *Twenty years of progress: GIScience in 2010*, Journal of Spatial Information Science, No. 1, 2010, ke stažení na <http://www.josis.org/index.php/josis/article/viewFile/32/33>

⁹⁵ Creative Commons licence umožňuje uživatelům volně sdílet, používat a stavět na datech, která před nimi již někdo vytvořil. Data zároveň nemohou být použita pro komerční účely.

PGIS na druhou stranu umožňuje širší veřejnosti samostatně zpracovat, vizualizovat a analyzovat informace podle vlastních potřeb za použití jednodušších i složitějších GIS nástrojů. Oba tyto přístupy (crowdsourcing a PGIS) jsou velmi provázané a spousta PGIS projektů používá crowdsourcing pro získání potřebných geografických informací a jejich vizualizaci je v reálném čase. To se potvrdilo jako velký přínos pro koordinaci humanitárních aktérů takřka ihned po zemětřesení na Haiti na příkladu aktivit projektů OpenStreetMap, Ushahidi a dalších jim podobných.

Kromě výše zmíněné ekonomické výhody má PGIS i sociální dimenzi – posílení odpovědnosti jedince a skupin obyvatel. Zapojením lokálních nebo například také marginalizovaných skupin obyvatel do participativního mapování si mohou tyto skupiny lépe uvědomit prostorové vztahy v jejich vlastní komunitě a tuto znalost použít pro zlepšení kvality svého života, stejně jako pro boj s chudobou.⁹⁶ Existence detailní mapy tam, kde bylo ještě nedávno bílé místo, může konkrétní komunitu zviditelnit v očích okolního světa a přispět k informované diskusi doprovázející jakékoliv územní plánování v její domovské lokalitě.

Komunitní znalost obývané lokality také obvykle přesahuje geografické informace zakreslované do map. I když ve vesnici neexistuje žádné reálné tržiště, místní obyvatelé znají místa, kde probíhá obchodní výměna. Totéž platí například o tradičních teritoriálních vztazích mezi jednotlivými kmeny či sociálními skupinami – na běžných mapách nebývají vyznačeny, přitom pro pochopení složitých vztahů v mnohých regionech na světě jsou informace tohoto typu klíčové. Takto komplexní znalost mapovaných území spojená s metodami PGIS může mít pro humanitární aktéry velkou předanou hodnotu.

4. Projekt EUROSHA – praktické využití PGIS jako nástroje přípravy na krize v africkém Čadu

Projekt EUROSHA (European Open Source Humanitarian Aid) je jeden z pilotních projektů Evropské komise (konkrétně jejího útvaru Generální ředitelství pro humanitární pomoc - ECHO), které by měly vést k založení iniciativy rozvíjející evropský standard dobrovolnictví v humanitární sféře - EU Aid Volunteers. Šest měsíců působilo osmnáct evropských a osm afrických dobrovolníků ve čtyřech zemích (v Čadu, Středoafričké republice, Keni a Burundi). Cílem projektu EUROSHA v Čadu bylo zmapování několika uprchlických táborů a zvýšení kapacit humanitárních aktérů v přípravě na krize pomocí aktivit inkluzivního sdílení informací.

4.1. Oblast, kde projekt probíhal

Terénní mise projektu od října 2012 do dubna 2013 byla rozdělena do dvou fází. První fáze (říjen 2012 – leden 2013) probíhala převážně v regionu Logone Oriental na jihu Čadu v oblasti města Goré. V průběhu druhé fáze (únor – duben 2013) se tým dobrovolníků se svými aktivitami přesouval do měst Maro v regionu Moyen Chari, Mongo v regionu Guéra a do hlavního města Čadu N'Djameny.

Čad je jednou z nejhudších zemí světa – podle ukazatele Index lidského rozvoje (Human development Index – HDI) sestávaném Rozvojovým programem OSN (UNDP) se Čad v roce 2011 umístil na 183. místě ze 187 hodnocených zemí.⁹⁷ Od vyhlášení nezávislosti na Francii v roce 1960 zažil Čad dlouhá léta nestability a občanských konfliktů, což se

⁹⁶ Pánek, J. (2011): *Participatory and Public Participation GIS: A Phenomenon of Neocartography with a High Potential in Developing Countries?*, v Mácha P. a Drobik, P. (ed.): *The Scale of Globalization: Think Globally, Act Locally, Change Individually in the 21st Century*, Ostrava: Univerzita v Ostravě, 2011, s. 235-243, dostupné na http://conference.osu.edu/globalization/publ2011/the_scale_of_globalization.pdf

⁹⁷ *Human Development Index and its components*, Table 1, UNDP 2011, ke stažení na http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_EN_Table1.pdf

samozřejmě nepříznivě podepsalo na místní populaci. Zároveň se tato země potýká s limitovanými potravinovými zdroji a kvůli střídání dlouhých období sucha s rozsáhlými povodněmi trpí nedostatkem jídla více než 3,6 milionů⁹⁸ lidí z celkové populace 11 193 452.⁹⁹ Jih a východ země je stále ještě čas od času sužován ozbrojenými konflikty mezi národní armádou a opozičními hnutími a nestabilní bezpečnostní situace spolu se špatnými klimatickými podmínkami a zhoršenou dostupností zdrojů obživy tak vyhání z domovů mnoho lidí. Čad je také obětí regionální nestability – dřívější krize v Dárfúřském regionu v Súdánu a pokračující krize ve Středoafričské republice vyústily v příliv velkého množství uprchlíků, kteří se do země dostávají překročením značně propustné jižní a východní hranice. Mnoho obyvatel Čadu se v minulosti přesunulo za prací do severoafričských zemí (převážně do Libye) a arabské revoluce v roce 2011 je donutily k návratu. Jejich začlenění do společnosti je ale komplikované z důvodu chybějících základních sociálních služeb. Podle Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR) „*Čad v září 2012 hostil okolo 288 700 uprchlíků ze Súdánu, 56 700 ze Středoafričské republiky, 91 000 vnitřně vysídlených lidí a 550 městských uprchlíků a žadatelů o azyl.*“¹⁰⁰ I přes to, že vztahy mezi Čadem a Súdánem jsou momentálně stabilní, velká většina súdánských uprchlíků se není ochotná vrátit do země svého původu kvůli pokračující nestabilitě dárfúřského regionu. Současná krize ve Středoafričské republice prakticky znemožňuje repatriaci středoafričských uprchlíků vysídlených na jih Čadu a regiony u hranic se Středoafričskou republikou jsou proto zranitelné a náchylné k humanitárním krizím. Proto byl projekt EUROSHA primárně realizován v těchto místech.

4.2. Metodologie projektu, hlavní aktivity

Projekt se soustředil na tři typy aktivit:

- 1) Sběr geografických dat a informací o humanitárních aktérech (tzn. „kdo dělá a ko kde“)
- 2) Vizualizace a sdílení těchto dat a informací pomocí open-source nástrojů OpenStreetMap a Sahana Eden
- 3) Školení za účelem zvyšování kapacit a spolupráce aktérů HP

4.2.1. Sběr geografických dat a informací o humanitárních aktérech

Šestičlenný tým dobrovolníků projektu EUROSHA se zaměřil na mapování města Goré, přilehlých vesnic a hlavně uprchlických táborů Amboko, Gondje a Dosseye, které poskytují útočiště pro více než 30 000 uprchlíků ze Středoafričské republiky. Dále pak byly zmapovány důležité body v uprchlických táborech Belom I a II u města Maro a 31 cereálních bank v okolí města Mongo. Tyto lokality byly vytipovány ve spolupráci s organizací ACRA, která byla partnerem projektu v terénu a která díky svému dlouhodobému působení v několika čadských regionech disponuje detailní znalostí oblastí, kde byl projekt realizován. Primárně se tedy tým soustředil na zmapování zón intervence této organizace, které jsou zároveň klíčovými oblastmi, kam se stahují středoafričtí uprchlíci. Lidé v těchto oblastech obvykle nemají přístup k oficiálním mapám a na těch volně dostupných (např. Google Maps) jsou místo uprchlických táborů prakticky bílá místa.

Pomocí GPS, data loggerů, mobilní aplikace OSMtracker i obyčejných papírových plánů byly zmapovány veškeré objekty, místa a infrastruktura důležitá pro vytvoření všeobecné mapy výše zmíněných oblastí (například kanceláře humanitárních organizací, školy, zdravotnická

⁹⁸ *Disaster Needs Analysis (DNA) Chad Update*, březen 2012, dostupné na <http://reliefweb.int/report/chad/disaster-needs-analysis-dna-chad-update-%E2%80%9393-march-2012>

⁹⁹ *Chad*, The CIA World Factbook, dostupné na <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cd.html>

¹⁰⁰ *2013 UNHCR country operations profile – Chad*, dostupné na <http://www.unhcr.org/pages/49e45c226.html>

zařízení apod.). Tým byl při mapování obvykle doprovázen buď jedním, nebo několika místními lidmi s dobrým přehledem o mapované oblasti. Spolupráce s nimi byla velmi přínosná, protože díky jejich znalostem možné zanést do mapy i místa důležitá pro lokální komunitu, jejichž význam a polohu nikdo kromě místních obyvatel nezná (např. stromy, pod nimiž se pravidelně schází vesnický sněm).

Dále tým shromažďoval za pomoci strukturovaných dotazníků informace „kdo dělá co a kde“, pro všeobecný přehled o humanitárních aktérech působících v konkrétní oblasti, jejich aktivitách a projektech, organizací místní samosprávy ale i například o lékařských zařízeních a jejich kapacitě, o krizových přístřešcích a skladech a podobně.

4.2.2. Vizualizace a sdílení dat a informací

Geolokalizovaná data sesbíraná v terénu byla zpracována pomocí aplikace Java OpenStreetMap Editor (JOSM) a vizualizována v otevřené a volně editovatelné mapě světa OpenStreetMap (OSM).¹⁰¹ OSM je projekt, který má za cíl tvorbu volně dostupných geografických dat a jejich vizualizace v podobě topografických map. Je založen na principech open-source a kolektivní spolupráce, data jsou poskytována pod licencí Open Database Licence, tzn. na stejném principu jako například Wikipedie.

Informace „kdo dělá co kde“ byly zadávány do webové platformy Sahana Eden, která je příkladem humanitárního „free and open-source software“ (HFOSS) a byla vytvořena přímo pro účely těch, kteří se zabývají managementem krizí a katastrof. Sahana Eden tak umožňuje v případě krize získat informace a koordinaci organizací, projektů, nemocnic, skladů a přístřešků.¹⁰² Výhoda Sahany Eden je, že pro zajištění rychlé situační orientace jsou informace zobrazitelné na mapě (která také staví na datech OSM). Bohužel, ne vždy bylo možné sdílet skrz Sahan Eden informace z oblastí vně zón intervence partnerské organizace ACRA a to z důvodu omezené akreditace projektu.

Všechna data vytvořená týmem EUROSCHA jsou díky využití dvou výše zmíněných platform volně dostupná prakticky komukoliv, kdo by je mohl v případě krize potřebovat. Projekt EUROSCHA tak zkombinoval dva systémy, které byly úspěšně použity již po zemětřesení na Haiti, ale s tím rozdílem, že v Čadu se projekt zaměřil na přípravu a sdílení informací mezi humanitárními aktéry již před potenciální krizí a ne až po ní.

4.2.3. Školení za účelem zvyšování kapacit a spolupráce aktérů HP

Třetím typem aktivit týmu EUROSCHA v Čadu bylo školení humanitárních aktérů, pracovníků státní správy a lokální samosprávy, stejně jako zájemců z řad občanské společnosti, akademické sféry a široké veřejnosti. Školení byla pořádána jak pro místní zastoupení mezinárodních organizací, jako například kancelář UNHCR či Světového potravinového programu v Goré, neziskové organizace (ADIL - Association pour le Développement de l'Informatique Libre, CARE, Africare, FLM, CSSI - Centre de Support en Santé Internationale, ADRA), lokální autority (zaměstnanci technického servisu několika městských samospráv, policejního komisariátu, CNARR - Commission Nationale d'Accueil et de Réinsertion des Réfugiés, Direction de l'Aménagement de l'Office du Tourisme Tchadien, Direction du développement rural du Ministère de l'Agriculture, Direction de la topographie et de la cartographie du Ministère de l'Aménagement du Territoire, de l'Urbanisme et de l'Habitat), tak i pro univerzity (univerzity v Moundou, Sarh, Doba, Atti, Abéché, N'Djamena), výzkumné instituce a občanský sektor.

¹⁰¹ Viz. <http://www.openstreetmap.org/>

¹⁰² Viz. <http://sahanafoundation.org/products/eden/>

V obvykle třídních školeních se zájemci učili v praxi při tzv. „mapping parties“ sbírat data a informace v terénu, a následně je zpracovávat pomocí JOSM a přidávat do OSM. Důraz byl při školení také kladen na vysvětlení možnosti vizualizace dat a filtrování důležitých bodů tak, aby si v případě krize mohl každý zobrazit ty informace, které zrovna potřebuje. Školení byla pro účastníky bezplatná. V Čadu je běžná praxe účastníky školení odměnit menší finanční částkou za případnou ušlou mzdu (tzv. per diem), ale toho se tým EUROSHA vyvaroval, protože považoval za důležité, aby byly všechny aktivity účastníků školení vedeny vlastním zájmem a na bázi dobrovolnictví a projekt měl tak větší šanci na udržitelnost.

Školení mělo kromě šíření povědomí o principech PGIS, technických znalostí a praktických dovedností editace OSM a databáze Shana Eden, způsobu sběru dat v terénu apod. také sociální rozměr – účelem bylo seznámit lidi z různých sektorů, umožnit jim výměnu zkušeností a informací a vytvořit tak prostor k navázání nových kontaktů a případné spolupráce.

4.3. Výsledek projektu, hlavní výstupy

Velký důraz byl kladen na udržitelnost projektu po skončení terénní mise EUROSHA v Čadu. Snahou dobrovolníků EUROSHA nebylo pouze zmapovat jednotlivá území, ale také zanechat v Čadu komunitu místních dobrovolníků, kteří budou moci sami pokračovat v participativním mapování své země. Díky vytváření a sdílení dat a informací pomocí volně dostupných open-source systémů a školení, zvýšil projekt kapacity humanitárních aktérů, místní samosprávy a státní správy pro případ řešení humanitárních krizí, které jsou v Čadu kvůli špatným klimatickým podmínkám a velkému množství uprchlíků, kteří s místním obyvatelstvem soupeří o přístup ke zdrojům, poměrně časté. Zároveň jim také umožnil zlepšit svou znalost prostoru, v němž žijí a pracují, a to hlavně během společného mapování ve skupinách v průběhu školení. Velká část humanitárních organizací, na něž se projekt zaměřil, pracuje právě v uprchlických táborech a tak jim detailní geografická znalost a mapy těchto míst umožní lepší povědomí o situaci a pomohou při plánování aktivit či logistiky, efektivní distribuci pomoci a podobně. Některé organizace, které tým skolil, zařadily PGIS do svých běžných aktivit. Například zaměstnanci kanceláře organizace CARE v Goré využili nově získané znalosti pro zmapování a udržování aktuálních informací o stavu a poloze všech vodních zdrojů spadajících pod jejich správu (např. veřejné study a vodní pumpy) ve třech uprchlických táborech.

Zdáleka ne každý má v Čadu přístup na internet, někteří z těch, které tým dobrovolníků školil, nevlastní ani počítač. Mnozí z nich jsou ale pro projekt přípravy na krize klíčovými aktéry. Projekt se proto nesoustředil pouze na školení lidí s dostatečnou technickou znalostí pro práci s GPS a softwarem nutným pro editaci dat, ale snažil se zapojit i ty, kteří neměli s prací s počítačem a dalšími technickými zařízeními žádné zkušenosti. Při školení tak tým kladl důraz i na způsob sběru dat v terénu pomocí dotazníků a tzv. „walking papers“ – papírových plánů konkrétních oblastí, do nichž se realie z terénu zakreslí tužkou. Vyplněný walking paper se nascanuje a data se digitalizují v JOSM, což už může udělat někdo technicky zdatnější s přístupem k počítači s připojením na internet. Možnost přispívat do mapy své oblasti má tak opravdu každý.

5. Závěr

Při mnohých krizích v rozvojových zemích chybí informace, které jsou důležité pro koordinaci aktérů působících v terénu. Disponibilita relevantních, včasných a spolehlivých informací je přitom základním předpokladem pro jakoukoliv pomoc. PGIS je jedním z prostředků který může poskytnout lepší povědomí o situaci, ať už před krizí nebo při ní, aby bylo možné dělat informovaná rozhodnutí. PGIS, který boří hranice tradičních přístupů ke

GIS, se snaží zapojit širší veřejnost do vytváření geografických dat. Pro efektivní přípravu na krizi je ale dle názoru autorky tohoto článku nutné naučit i místní komunity (a hlavně humanitární aktéry pracující v oblastech často postihovaných krizí) jak data nejen vytvářet, ale i samostatně zpracovávat, analyzovat a využívat. Příklad, který se takovým přístupem zabývá, autorka uvádí v případové studii projektu EUROSHA v Čadu.

Použité zdroje:

CURRION, P., DE SILVA, Ch., VAN de WALLE, B. (2007): *Open source software for disaster management: Evaluating how the Sahana disaster information system coordinates disparate institutional and technical resources in the wake of the Indian Ocean tsunami*, v Communications of the ACM, Vol. 50, No. 3, ke stažení na <http://wiki.sahanafoundation.org/lib/xe/fetch.php/p61-currion.pdf>

CROWLEY, J., CHAN, J. (2011): *Disaster Relief 2.0: The Future of Information Sharing in Humanitarian Emergencies*, Harvard Humanitarian Initiative, United Nations Foundation a UNOCHA, 2011, dostupné na <http://hhi.harvard.edu/sites/default/files/publications/publications%20-%20crisis%20mapping%20-%20disaster%202.0.pdf>

GOODCHILD, M.F. (2010): *Twenty years of progress: GIScience in 2010*, Journal of Spatial Information Science, No. 1, 2010, ke stažení na <http://www.josis.org/index.php/josis/article/viewFile/32/33>

[MARDINI, R. \(2012\): *Humanitarian action in armed conflict: why location matters*. ICRC, 2012. dostupné na <http://www.icrc.org/eng/resources/documents/statement/2012/gis-statement-2012-04-03.htm>](#)

MEIER, P. (2011): *New Information technologies and their impact on humanitarian sector*, v International review of the Red Cross, Volume 93, No. 884, Prosinec 2011, ke stažení na <http://www.icrc.org/eng/assets/files/review/2011/irrc-884-meier.pdf>

PÁNEK, J. (2011): *Participatory and Public Participation GIS: A Phenomenon of Neocartography with a High Potential in Developing Countries?*, v Mácha P. a Drobík, P. (ed.): *The Scale of Globalization: Think Globally, Act Locally, Change Individually in the 21st Century*, Ostrava: Univerzita v Ostravě, 2011, s. 235-243, dostupné na http://conference.osu.eu/globalization/publ2011/the_scale_of_globalization.pdf

PISANO, F. (2005): *Using satellite imagery to improve emergency relief*, Humanitarian Exchange Magazine, Issue 32, prosinec 2005, dostupné na <http://www.odihpn.org/humanitarian-exchange-magazine/issue-32/using-satellite-imagery-to-improve-emergency-relief>

SCHENK, E., GUITTARD, C. (2011): *Towards a Characterization of crowdsourcing practices*, Journal of Innovation Economics, No. 7, leden 2011, ke stažení na <http://www.cairn.info/revue-journal-of-innovation-economics-2011-1.htm>

ZAMBIE – NOVÁ AFRICKÁ DESTINACE PRO INVESTICE

ZAMBIA – A NEW AFRICAN DESTINATION FOR INVESTMENT

Stanley Kadantu

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav podnikové ekonomiky a managementu
Studentská 95, 532 10 Pardubice
Česká republika
blessed1@email.cz

Ivana Kraftová

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav regionálních a bezpečnostních věd
Studentská 95, 532 10 Pardubice
Česká republika
Ivana.Kraftova@upce.cz

Klíčová slova:

výkonnost ekonomiky, tvorba hrubého fixního kapitálu, přímé zahraniční investice

Keywords:

economic performance, gross fixed capital formation, foreign direct investment

Abstrakt

Článek obrací pozornost na ekonomiku rozvojové africké země – Zambie – a její vývoj v porovnání s Českou republikou, která je využita jako určitý benchmark, a to na pozadí vývoje ekonomiky světa, resp. Afriky. Komparována je zejména odvětvová struktura a investiční aktivity měřené hrubou tvorbou fixního kapitálu a přímými zahraničními investicemi. Otázka odvětvové alokace kapitálu je prezentována jako klíčová pro ekonomický růst Zambie, přičemž kondicionalitou dalšího rozvoje je zdokonalování podmínek podnikání.

Abstract

This article pays attention to the economy of Zambia an African developing country and its development in comparison with the Czech Republic, which is used as a benchmark against the background of the economy of the world and Africa respectively. The comparison focuses on the sectoral structure and investment activities measured by the gross fixed capital formation and foreign direct investment. The question of capital allocation to sectors is presented as crucial for economic development in Zambia not forgetting that perfecting business conditions is also important to foster Zambia's prosperity.

1. Úvod

Světová ekonomika se skládá ze zemí rozvinutých a rozvojových. Rozvojové země představují početnou skupinu 149 zemí (v roce 2010), která je vnitřně nesourodá a pro její vnitřní klasifikaci se užívá kritérium „dimenze chudoby“, resp. úroveň spotřeby obyvatelstva (za krajní hranici chudoby je považována částka 1,25 USD na osobu a den). Dalšími kritérii pak jsou zejména: stupeň zahraniční zadluženosti, úroveň průmyslového rozvoje a vybavenost surovinovými a ropnými zásobami [Fárek & Kraft, 2012].

Aby se rozvojové země vymaňovaly ze své zaostalosti, potřebují se ekonomicky rozvíjet. Pro rozvoj každé země jsou významné investice, ať již domácí či zahraniční, a jejich odvětvová alokace.

V zájmu pozornosti tohoto článku je vnitrozemský stát subsaharské Afriky – Zambie (dříve Severní Rhodesie), která získala nezávislost 24. října 1964.

Pro přiblížení jejího stádia vývoje jsou užitá vybraná data ve srovnání s Českou republikou. Zambie zaujímá asi desetkrát větší území (753 km²) než ČR ((79 km²), přitom počtem obyvatel v roce 2010 jsou si obě země velmi blízké (Zambie 13 mil. osob, ČR 11 mil. osob). Jiné parametry má ale vývoj počtu obyvatel: zatímco na území dnešní České republiky je v podstatě od roku 1970 počet obyvatel konstantní, v Zambii dynamicky roste, což dokládají následující data: cca 4 mil. osob v roce 1970, v roce 1990 již přes 8 mil osob a opět o 20 let později cca 13 mil osob [ILO, 2012].

V roce 2010 se nezaměstnanost v Zambii pohybovala kolem 13,2 %, v ČR dosahovala 7,3 %. [ILO, 2012] Daleko významnější diference je ve srovnání úrovně vzdělání, kdy gramotnost v Zambii dosahuje cca 79 %, zatímco negramotnost v ČR není registrovaná; úrovní vzdělání ISCED 6¹⁰³, tj. vysokoškolským vzděláním, disponuje v roce 2000 v ČR 6 % populace, zatímco v Zambii to není ani 1 % (0,76 %) [UN, 2012].

Pro ekonomy je velmi významnou ekonomickou charakteristikou relativní míra tvorby bohatství, kterou je hrubý domácí produkt (dále jen „HDP“) na obyvatele, porovnání jeho úrovně v ČR a v Zambii poskytuje tabulka č. 1.

Tabulka č. 1: Porovnání HDP na obyvatele v ČR a Zambii (v USD)

země/rok	1970	1990	2010
Zambie	994	663	751
ČR	.	9 840	14 106

Pramen: vlastní zpracování na základě dat [ILO, 2012] a [UNSTAT, 2012]

Tvorba HDP v Zambii roste, index 1990/1970 činí 1,27; index 2010/1990 již 1,84. Nicméně relativní hodnotu, tj. ukazatel HDP na obyvatele, více ovlivňuje vysoká míra růstu počtu obyvatel. Index růstu HDP 2010/1990 v ČR ale rovněž není zanedbatelný, dosahuje hodnoty 1,47, což se odráží i v HDP na obyvatele. Tento ukazatel v roce 1990 představuje v ČR patnáctinásobek hodnoty Zambie, v roce 2010 již téměř devatenáctinásobek.

V žebříčku GCI (Global Competitiveness Index) sestaveném v roce 2012 Světovým ekonomickým fórem zaujímá Zambie sice až 102 místo s posunem o 11 pozic proti předchozímu roku, zatímco ČR obsadila 39. Místo se ztrátou jedné příčky proti minulému období [WEF, 2012].

Bez zajímavosti není ani fakt, že je Zambie spolu s ostatními africkými státy kromě Maroka členem integračního seskupení Africké unie (African Union), která od roku 2002

¹⁰³ Klasifikace ISCED z roku 1997.

představuje mezinárodní organizaci inspirovanou integračním modelem EU a která navázala na Organizaci africké jednoty založené již v roce 1963 [AU, 2012].

Cílem tohoto článku je ukázat na vývoj investic v Zambii, jejich vliv na růst tvorby bohatství v této zemi z hlediska odvětvové struktury a provázanost jednak s hospodářským cyklem v rámci poslední globální krize let 2008-2010, jednak s politickou situací ve státě.

2. Vývoj odvětvové struktury ekonomiky Zambie

Pro zachycení vývoje odvětvové struktury africké Zambie byla využita data statistiky OSN, aby byla respektována datová konzistence při porovnání podílu na tvorbě hrubé přidané hodnoty Zambie a České republiky, současně jsou pro větší ilustraci stavu komparována data za celou světovou ekonomiku a za africký kontinent. Porovnávány jsou vybrané roky z období 1970-2010.

Tabulka č. 2: Vývoj podílů skupin odvětví na hrubé přidané hodnotě (v %)

skupiny odvětví podle ISIC	1970				1975				1990				2000				2010			
	svět	Afrika	Zam-bie	ČR	svět	Afrika	Zam-bie	ČR	svět	Afrika	Zam-bie	ČR	svět	Afrika	Zam-bie	ČR	svět	Afrika	Zam-bie	ČR
A-B	5	18	18		4	16	19		4	15	22	2	4	15	26	3	4	15	19	2
C,E	7	30	17		7	30	18		6	26	15	12	6	23	5	6	5	21	8	4
D	18	11	6		17	12	8		17	13	11	22	17	12	11	24	18	10	9	30
F	10	4	8		9	5	9		7	4	8	14	6	4	7	8	5	5	15	6
G-H	13	12	19		13	13	17		13	13	16	9	14	13	21	13	14	14	18	15
I	5	5	4		5	6	4		6	6	4	8	6	7	4	10	7	9	7	10
J-P	44	20	24		45	21	22		47	25	21	35	47	25	26	37	46	25	23	32

Legenda:

ISIC A-B	Agriculture, hunting, forestry, fishing
ISIC C, E	Mining, Utilities
ISIC D	Manufacturing
ISIC F	Construction
ISIC G-H	Wholesale, retail trade, restaurants and hotels
ISIC I	Transport, storage and communication
ISIC J-P	Other Activities

Pramen: vlastní zpracování na základě dat [UNSTAT, 2012]

Z tabulky č. 2 je patrné, že ekonomika Zambie je založena na primárním sektoru (ISIC A, B, C) – zemědělství a těžebním průmyslu – který setrvale převažuje v tvorbě hrubé přidané hodnoty. Hlavní plodinou jsou kukuřice, tabák, cukrová třtina, arašidy a bavlna, zemědělství je na nízkém stupni modernizace a z velké části je samozásobitelské.

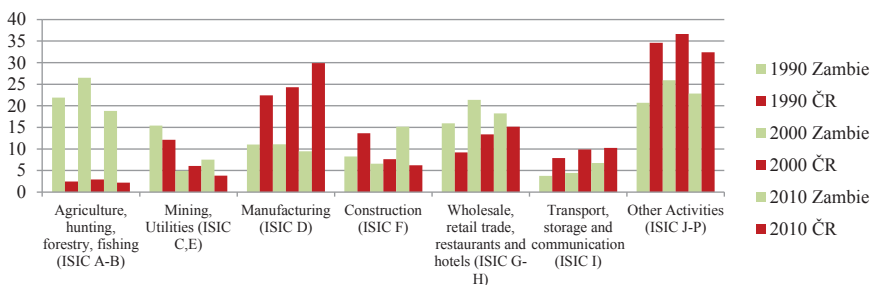
Hlavním motorem ekonomiky Zambie je však měď, jejíž naleziště je zde největší na území Afriky a 4. největší celosvětově. Kromě mědi se v Zambii těží kobalt, zlato, železo, mangan, nikl, diamanty, smaragdy (zhruba pětina smaragdů světa), akvamaríny, turmalíny, uran, uhlí a další. Geologické průzkumy, které se prováděly po roce 2000, potvrdily, že se na severovýchodě Zambie nachází ropa a plyn. Daně z těžby jsou významným zdrojem státního rozpočtu Zambie. Produkty těžebního průmyslu jsou hlavním artiklem zambijského vývozu, který směřuje zejména do Švýcarska, Číny a Kanady; současně v zemi operují firmy, které z těchto zemí pocházejí, jako např. Glencore ze Švýcarska, First Quantum Minerals z Kanady, Vendata Resources z Velké Británie [MCTI, 2009].

Druhá dominantna zambijské ekonomiky může být spatřována v turistice, hotelnictví a restauracích, v odvětvích, která jsou obsažena jednak v ISIC G-H a ISIC J-P. Podmínky pro

rozvoj turismu vytváří zejména jedinečná africká příroda – flora i fauna – dominuje 19 národním parkům. Za celosvětový skvost jsou právem považovány Viktoriiny vodopády na řece Zambezi - jak je pojmenoval jejich evropský objevitel David Livingstone v roce 1855 po britské panovnici - v domorodém jazyce se nazývají výstižně Mosi-oa-tunya, tj. Hromový koutř.

V posledních letech získává ve struktuře zambijské ekonomiky na významu stavebnictví, jako představitel investičně zaměřených odvětví. Staví se zejména dopravní infrastruktura, ale i moderní budovy, moderní nákupní centra, domy, penziony, a hotely. Zvláště významný je rozvoj energetického průmyslu. Státní firma Zesco má za úkol investovat do energetické infrastruktury, která je základem jak pro zvýšení výkonnosti ekonomiky, tak pro zvýšení životní úrovně obyvatel Zambie 3,5 mld USD. Přitom v této souvislosti hraje nepřehlédnutelnou roli i zahraniční kapitál. Např. Zambie a čínská banka Industrial and Commercial Bank podepsala smlouvu o financování nového projektu na vybudování elektroenergetické infrastruktury; největší dodavatel elektrické energie v Zambii Copperbelt Energy Corporation podepsala smlouvu s firmou Africa Finance Corporation o spolufinancování a vybudování významné části elektroenergetické infrastruktury [Invest Zambia, 2012].

Graf č. 1: Porovnání podílů skupin odvětví na hrubé přidané hodnotě v Zambii a ČR v letech 1990, 2000 a 2010 (v %)

Pramen: vlastní zpracování na základě dat [UNSTAT, 2012]

Graf č. 1 jednoznačně výše uvedenou převahu primárního sektoru (ISIC A,B,C) v Zambii potvrzuje, a to v protikladu s údajem za Českou republikou. Naopak podíly zpracovatelského průmyslu Zambie za ČR významně zaostávají.

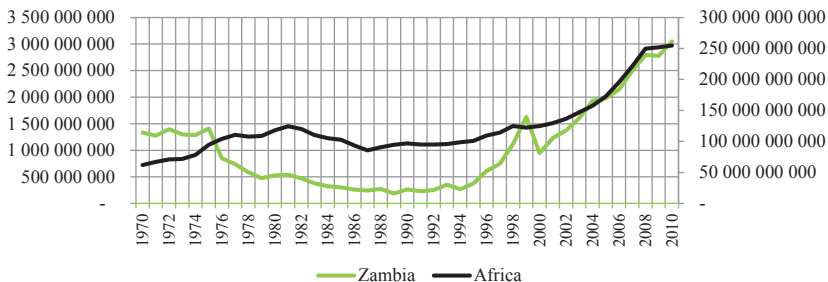
3. Vývoj investičních aktivit zambijské ekonomiky

Ukazatel hrubé tvorby fixního kapitálu vyjadřuje v rámci národního účetnictví čisté pořízení (přírůstky snížené o úbytky bez opotřebení) hmotného a nehmotného dlouhodobého majetku bez půdy, a to ve všech sektorech národního hospodářství. Nezahrnuje investice do zásob a ceností. Je tedy podstatným indikátorem investiční aktivity v zemi [Hronová & kol., 2009].

Z grafu č. 2 je patrný problematický vývoj instančních aktivit v Zambii v poslední čtvrtině minulého století. Významným rokem byl beze sporu rok 1975, kdy došlo za autoritativní vlády prvního zambijského presidenta ke znárodnění podniků a půdy. V tomto období prudce poklesly investiční aktivity a Zambie se dlouhodobě nacházela pod africkým trendem. Zatímco v letech 1970-1975 se hrubá tvorba fixního kapitálu v Zambii udržovala kolem 2 % hodnoty Afriky, v roce 1976 klesá na necelé 1 % a až do roku 1995 se pohybuje mezi 0,2 a 0,4 % investic celého afrického kontinentu. Určité investiční oživení nastává až po roce 1995,

ale stále nezlepšuje Zambie vůči Africe příliš svou pozici. Jen v některých následujících letech mírně převyší 1 % celoafrické hodnoty.

Graf č. 2: Vývoj hrubé tvorby fixního kapitálu – porovnání Afriky a Zambie v letech 1970-2010 (v USD)

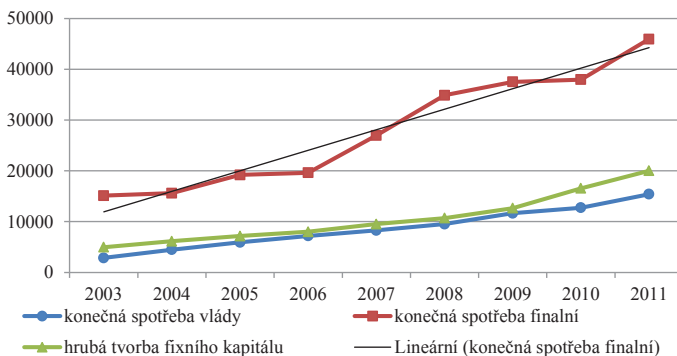

Pramen: vlastní zpracování na základě dat [UNSTAT, 2012]

Je nesporné, že pro zemi, jakou je Zambie, jsou investice, resp. kapitál, který ji může napomoci k dynamickému rozvoji nezbytností.

Proti tomu stojí míra spotřeby vytvořeného bohatství, která právě v Zambii tvoří zhruba čtyřnásobek investic, třebaže po roce 2009 se tato relace snižuje ve prospěch investic, jak prezentuje graf č. 3.

Graf č. 3: Investice a spotřeba v Zambii v letech 2003-2011 (v mld kwach)

Pramen: vlastní zpracování na základě dat [ADB, 2012]

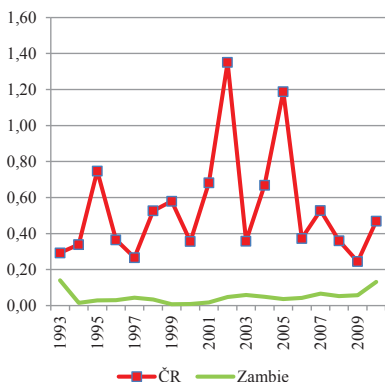
V minulosti tomu beze sporu přispívala i nedostatečná výkonnost zemědělství, ba dokonce hladomory, které vyvolávaly i sociální nepokoje.

4. „Inflows“ přímé zahraniční investice jako kapitálová injekce

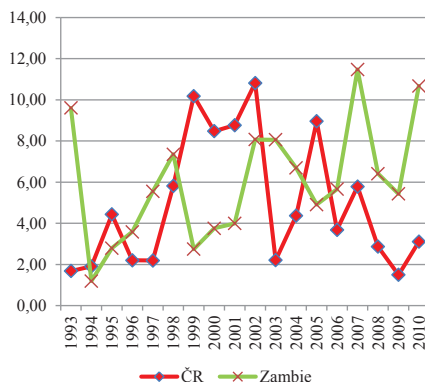
Velmi významnou součástí hrubé tvorby fixního kapitálu jsou přímé zahraniční investice (FDI= foreign direct investment) tekoucí do země. Zajímavé je srovnání dvou tak odlišných zemí, jakými jsou Česká republika a Zambie z tohoto hlediska. Graf č. 4 ukazuje na podíl obou srovnávaných zemí na „inflows FDI“ v rámci světa, graf č. 5 porovnává podíl těchto investic na HDP obou zemí.

Oba grafy doplňuje tabulka č. 3, která zachycuje podíl sledovaných investic na hrubé tvorbě fixního kapitálu příslušných zemí.

Graf č. 4: Podíl ČR a Zambie na inflows FDI světa (v %)

Graf č. 5: Podíl inflows FDI na HDP ČR a Zambie (v %)

Pramen: vlastní zpracování na základě dat [UNCTAD, 2012]

Zatímco podíl ČR na FDI tekoucích do země jednoznačně a trvale (ve sledovaném období) převyšuje podíl Zambie na hodnotě ukazatele celého světa, podíl na HDP obou zemí představuje oscilaci od maxima 11,47 % po minimum 1,19 %, přičemž obě hraniční hodnoty vykazuje Zambie.

Tabulka č. 3: Podíl inflows FDI na hrubé tvorbě fixního kapitálu ČR a Zambie

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ČR	6	7	14	7	7	20	37	29	31	39	8	17	35	14	21	11	6	13
Zambie	84	11	22	32	42	50	17	22	21	37	32	24	18	23	56	33	27	47

Pramen: vlastní zpracování na základě dat [UNCTAD, 2012]

Údaje v tabulce č. 3 ukazují, že hodnoty podílu FDI kolem 40 % podílu na hrubé tvorbě fixního kapitálu nejsou „neznámou“ ani pro země typu ČR (zejména na přelomu tisíciletí). Ovšem je zřejmé, že daleko větší rozpětí mají hodnoty tohoto ukazatele v zambijské ekonomice, kterou lze považovat za kapitálově slabší, na druhou stranu ale je otázkou, zda je pro investory dostatečně atraktivní. Pomine-li se extrémní hodnota z roku 1993, je patrné, že kolem 50 % investic představovaly FDI kolem roku 1998, 2007 a pak 2010. To dokládá, že Zambie není pro zahraniční investory nezajímavou destinací a že velmi záleží na podmínkách, které by byly pro tyto investory přitažlivé a současně by vyvolávaly takový příliv investic, které by podněcovaly **ekonomický** rozvoj země.

5. Závěr

Pro rozvoj zambijské ekonomiky je klíčovou otázkou rozvoj podnikatelského prostředí. Bohužel to v současné době vyhovuje spíše zahraničním investorům než domácím podnikatelům, pro něž nepředstavuje dostatečné podněty. Zambijská vláda by měla např. více dbát na to, aby zahraniční investoři dodržovali platné zákony na ochranu zdraví a bezpečnosti při práci a zákony na ochranu životního prostředí. Pro Zambii je rovněž důležité, aby více diverzifikovala ekonomiku – ne pouze rozšiřovala těžební průmysl, ale aby na něj navázala v dostatečné míře i průmysl zpracovatelský. A to při stálém důrazu na rozvoj cestovního ruchu v rámci terciárního sektoru. Jde o velmi složitou otázku rozvoje zaostalé ekonomiky v globalizovaném světě, kdy tradiční cesta rozvoje nemusí být efektivní; stejně jako se jeví velmi nebezpečná závislost ekonomiky na okolním světě.

Tristní stále zůstává nízká produktivita zemědělství, které v ekonomice převažuje a v nedostatečné míře implementuje technicko-technologicko-ekonomický pokrok. Zahraničnímu kapitálu by měl začít konkurovat kapitál domácí, přičemž podmínky jeho operování k ekonomice by neměly být pro domácí podnikatele hendikepující.

Pokud se má Zambie stát silnou ekonomikou, musí mít nastavený efektivní daňový systém a také účinnou daňovou kontrolu všech zahraničních firem. Jistě je velmi důležité nastavení a fungování základních parametrů ekonomického prostředí, role státu a veřejného sektoru v ekonomice a ve společnosti, ale rovněž adekvátnost a hodnověrnost informací, na jejichž základě je ekonomika řízena.

Velmi inspirující pro rozvoj podnikatelského prostředí Zambie může být i tak teritoriálně vzdálená země, jako je Česká republika.

Poděkování

Tento příspěvek byl zpracován s finanční podporou Univerzity Pardubice, Fakulty ekonomicko-správní, projektu SGFES01/2013.

Seznam literatury a pramenů

- African Union. [online]. Dostupné z: <<http://ea.au.int/en/>> [cit. 2012-12-20]
- African Statistical Yearbook 2012. Tunis : African Development Bank Group, 2012. ISSN 1561-2805
- CFU Conservation Agriculture in Zambia. [online]. Dostupné z WWW: <<http://conservationagriculture.org/>> [cit. 2012-12-20]
- Evolution online. Smelter shelter. [online]. Dostupné z: <<http://evolution.skf.com/smelter-shelter/>> [cit. 2012-12-20]
- Fárek, Jiří, Kraft, Jiří, Světová ekonomika v epoše globálních změn. 1. vydání. Liberec : TUL v Liberci, 2012. ISBN 978-80-7372-910-3
- Hronová, Stanislava & kol., Národní účetnictví – nástroj popisu globální ekonomiky. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-153-6
- Invest Zambia [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.investzambia.com/>> [cit. 2012-12-20].
- Statistics ILO [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/lang--en/index.htm>> [cit. 2012-12-20]
- Statistics UNCTAD [online]. Dostupné z WWW: <<http://unctad.org/en/Pages/Home.aspx>> [cit. 2012-12-20]
- Statistic UNSTAT, [online]. Dostupné z WWW: <<http://unstats.un.org/unsd/snaama/dnlList.asp>> [cit. 2012-12-7]
- WEF [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness>> [cit. 2012-12-29]
- Zambia Development Agency. Facilitating economic growth and development. [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.zda.org.zm/>> [cit. 2012-12-20]
- Ministry of Commerce, Trade, and Industry, The Micro, Small and Medium Enterprise Development Policy. Lusaka, Zambia : MCTI, April 2009

KVALITA ŽIVOTA A BEZPEČNOST JAKO KLÍČOVÉ PROMĚNNÉ REGIONÁLNÍHO PLÁNOVÁNÍ SOCIÁLNÍ POLITIKY

QUALITY OF LIFE AND SAFETY AS A KEY VARIABLE OF REGIONAL PLANNING OF SOCIAL POLICY

Jan Mandys

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav správních a sociálních věd
Studentská 84, 532 10 Pardubice
Česká republika
jan.mandys@upce.cz

Josef Duplinský

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav správních a sociálních věd
Studentská 84, 532 10 Pardubice
Česká republika
josef.duplinsky@upce.cz

Jiří Krupka

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav systémového inženýrství a informatiky
Studentská 84, 532 10 Pardubice
Česká republika
jiri.krupka@upce.cz

Michaela Černajová

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
studijní obor Ekonomika veřejného sektoru
Studentská 84, 532 10 Pardubice
Česká republika
michaela.cernajova@student.upce.cz

Klíčová slova

Kvalita života, bezpečnost, komunitní plánování, sociální politika

Keywords

Quality of life, safety, community planning, social policy

Abstrakt

Text se zabývá kvalitou života jako určitým významným ukazatelem stavu společnosti a důležitostí této informace pro plánování regionální sociální politiky. Stručně představíme dilemata zkoumání této kategorie i s ohledem na to, že otázky pocitu bezpečnosti občanů považujeme za jednu z mnoha dimenzí kvality života a neposuzujeme ji odděleně. Text je postaven na konkrétních empirických zjištěních, jež umožňují relevantní diskusi nad zvoleným tématem.

Abstract

The text deals with the quality of life as an indicator of the state of society and the importance of this information for planning of the regional social policy. We will introduce the dilemmas of this category with the respect to the question about the sense of security of inhabitants as one of many dimensions of the quality of life and we also don't assess it separately. The text is based on empirical knowledge which enables the relevant discussion about the topic.

Úvod

Kvalita života je velmi často diskutovanou otázkou. Životní spokojenost pro jedince znamená, že jeho osobní prožívání dosahuje žádoucího optima, je spojeno s celkovým pozitivním hodnocením vlastního života, a je také a především významným znakem jeho duševního zdraví. Dosahování životní spokojenosti a kvalitního života je cestou, o kterou usiluje více méně každý člověk.

Závažné teoretické i praktické otázky vyvstávají v případě, pokusíme-li se definovat, pojem kvalitní život. Uvádí se řada objektivních a subjektivních ukazatelů (viz dále). Proponovaný text se zaměřuje výhradně na subjektivní výpovědi obyvatel (určitých vybraných skupin) konkrétního území, a sice města Pardubic. Je třeba zdůraznit, že si neklademe za cíl teoreticky diskutovat kvalitu života jako možný indikátor regionálního rozvoje s ohledem na jeho vypovídající hodnotu o stavu společnosti, ale kvalita života je diskutována jako ukazatel, který si zaslouží právě z tohoto důvodu být pravidelně sledován a vyhodnocován. Především bezpečnost, přesněji pocit bezpečí, považujeme za jeden z klíčových aspektů kvality života, kterému není vždy věnována v našich podmínkách adekvátní pozornost. Na konkrétních příkladech prezentovaného výzkumu předkládáme informace využitelné v managementu veřejné zprávy s tím, že pokud sledujeme kvalitu života na regionální úrovni, je výhodné sledovat i oblast pocitu bezpečí.

1. Formulace problematiky

V souvislosti s tímto problémem je nutné úvodem definovat dva klíčové pojmy. Jde o pojem kvalita života a pojem komunitní plánování sociálních služeb.

1.1 Kvalita života

Pojem kvalita života pochází z dávné minulosti, což dokládají výroky významných osobností, kterými byli filozofové Sokrates nebo Aristoteles. [12] Literatura uvádí celou řadu definic pojmu kvalita života, bez toho, že by byla nějaká široce přijímána. V obecné rovině můžeme konstatovat, že kvalita života je chápána jako důsledek interakce mnoha faktorů. Jedná se především o sociální, zdravotní, ekonomické či environmentální faktory. Velmi zjednodušeně lze říci, že v rámci všech uváděných přístupů má koncept v zásadě dvě dimenze, a to subjektivní a objektivní. Subjektivní kvalita života se týká lidských emocí a toho, co můžeme nazvat obecnou spokojeností se životem. Objektivní kvalita života představuje naplňování požadavků týkajících se sociálních a materiálních podmínek života, sociálního statusu a fyzického zdraví. [9] Objektivní kvalitu života tedy lze vyjádřit prostřednictvím konkrétních ukazatelů, např. hrubým domácím produktem indexu lidského rozvoje, počtem kulturních zařízení v obci apod. Z určitého pohledu jsou však objektivní ukazatele velmi zkrslující (viz například diskuze o objektivním a subjektivním prožívání chudoby). Uznáváme však, že měření subjektivního pocitu spokojenosti vyžaduje mnohem více práce a pro sledování je nutné uvolňovat regionálním managementem mnohem více prostředků.

Podle Phillipse [10] je „kvalita života“ jednoduchým a obecným pojmem. Uvádí, že většina z nás má rozumnou představu (subjektivní posouzení vlastní životní situace) o tom, které věci nebo faktory zvyšují naši kvalitu života, např. vyšší plat, delší dovolená, více pracovní spokojenosti, spokojený partnerský život apod., dále obecně lze konstatovat, že se jedná o pocit bezpečí, péče a podpůrné prostředí společnosti. Autor poukazuje také na problém určení faktorů, které rozhodujícím způsobem zlepšují kolektivní kvalitu života, kvalitu života komunit a společností globálně, nikoli v rámci individuální kvality života jedince. Phillips také zdůrazňuje, že konkrétní definice pojmu závisí na oboru, ve kterém má být tento fenomén studován.

1.2 Komunitní plánování

Dle Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky [2] komunitní plánování je metoda použitelná při řešení a plánování řady oblastí. Podstata této metody spočívá ve vzájemné a aktivní spolupráci těch, kterých se daná oblast či téma nějakým způsobem dotýká. V České republice je metoda komunitního plánování využívána zejména pro plánování oblasti poskytování sociálních služeb. Pod tímto názvem probíhá plánování sociálních služeb na obecní úrovni, pro plánování na úrovni krajů se používá pojem střednědobé plánování. [14] Sociální politika potom bývá zahrnuta v strategických plánech obcí.

Komunitní plánování můžeme také definovat jako faktické vyjednávání mezi danými subjekty a cílem je zlepšení regionální sociální politiky. Na jeho základě lze vytvořit efektivně fungující síť vzájemně provázaných sociálních služeb poskytovaných územními samosprávnými celky. [8; 13] Prostřednictvím této metody se na tvorbě sociální politiky podílejí následující zainteresované strany¹⁰⁴ [11]:

- **Zadavatelé:** obce, místní samosprávy apod. Jsou zdrojem finančních prostředků, kterými sociální služby financují. Dalším subjektem mohou být úřady práce, a to prostřednictvím aktivní politiky zaměstnanosti.
- **Poskytovatelé:** nestátní neziskové organizace, organizace zřizované institucemi nebo případně soukromými subjekty. Do určité míry lze do této skupiny zahrnout i zaměstnavatele, kteří vytvářejí nová pracovní místa.
- **Uživatelé:** koneční příjemci pomoci, služby, veřejnost.

Posláním komunitního plánování je zajišťování dostupnosti sociálních služeb. V prvé řadě se jedná o zjištění stavu poskytování sociálních služeb v dané lokalitě a zároveň následně potřeb, které nejsou naplňovány. Tyto dva parametry se porovnávají s množstvím finančních prostředků, které obec na sociální služby vynakládá. V procesu vzájemných konzultací výsledně vzniká komunitní plán, který je konsenzem mezi tím, co je možné, a tím, co bylo vyhodnoceno jako potřebné či prioritní. [4]

Komunitní plánování je proces, který se cyklicky opakuje. Za jednoznačnou nevýhodu tohoto procesu můžeme považovat různou míru zapojení zainteresovaných stran a také faktickou úroveň plánů v jednotlivých obcích. To ztěžuje vytváření centralizujících krajských plánů. Celý proces komunitního plánování by si v současné době zasloužil určité otevření a na základě dosavadních získaných praktických zkušeností nové definování základních parametrů a principů, neboť se ukazuje, že původní myšlenka je v určité míře málo realistická, například již i vzhledem k tomu, že fakticky nejsou často adekvátně dodržovány základní principy komunitního plánování.

2. Význam informací o kvalitě života a bezpečnosti občanů v praxi

Následující kapitola deskripuje podstatné výsledky z výzkumu o kvalitě života a pocitu bezpečí ve městě Pardubice. Informace byly v roce 2012 zjišťovány prostřednictvím výzkumné studie „Situační v sociálních službách na území města Pardubic“. [7] Daný výzkum podrobně mapoval sociální oblast z pohledu veřejnosti, zastupitelů obce a z pohledu uživatelů. Celkem se výzkumu zúčastnilo 827 respondentů z toho¹⁰⁵:

- Zastupitelstvo města Pardubice: 18 respondentů.
- Veřejnost: 384 respondentů.
- Uživatelé sociálních služeb: 353, z toho:

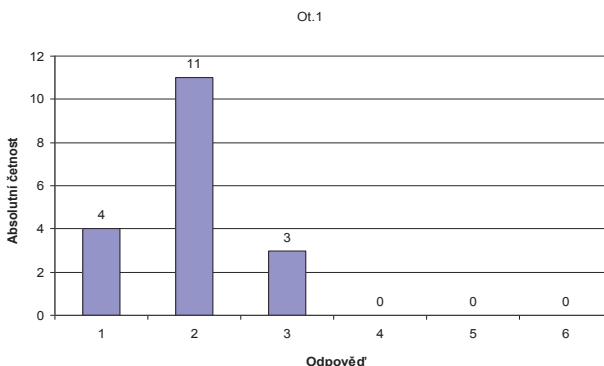
¹⁰⁴ V ideálním případě by měly být tyto tři složky zastoupeny rovnoměrně.

¹⁰⁵ Výzkumu se účastnilo i 72 respondentů - poskytovatelů sociálních služeb. S tímto typem respondentů však text nijak nepracuje.

- Osoby s tělesným postižením, osoby se smyslovým postižením a osoby s chronickým onemocněním: 47 respondentů.
- Cizinci, národnostní a etnické menšiny: 45 respondentů.
- Osoby ohrožené sociálním vyloučením a v obtížné životní situaci: 60 respondentů.
- Senioři: 60 respondentů.
- Rodiny s dětmi a mládež: 60 respondentů.
- Osoby s mentálním a kombinovaným postižením: 29 respondentů.
- Osoby s duševním onemocněním: 52 respondentů.

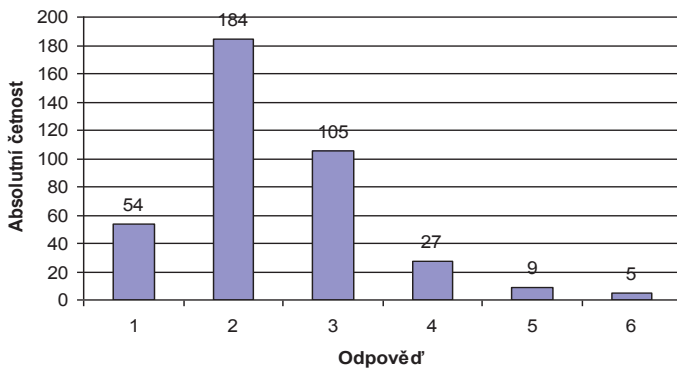
Bezpečnost je v prezentovaném pojetí definována jako zastřešující obecný pojem, respektující respondentovo subjektivní chápání, jedná se tedy o bezpečnost v relativně širokém smyslu slova, nikoliv například jen bezprostřední ohrožení trestnou činností, ale patří sem například i bezpečí na řádně udržovaných komunikacích apod.

Zastupitelé ve většině případů hodnotí kvalitu života občanů v obci jako dobrou (podrobně graf číslo 1). Zde je třeba upozornit na fakt, že ani jeden respondent z této části vzorku se nedomnívá, že by občané pocítovali kvalitu svého života jako špatnou.

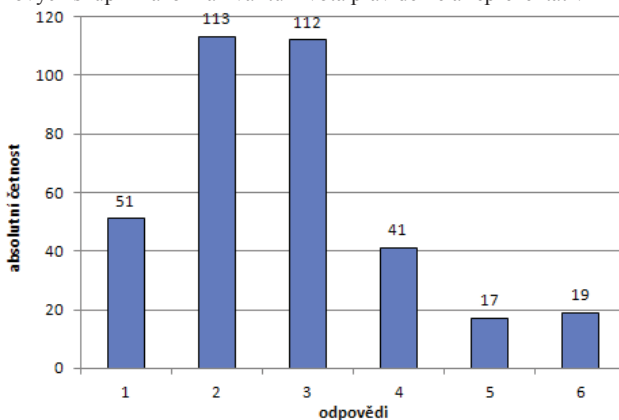
Graf č. 1 Názor zastupitelů na kvalitu života občanů: 1 = Velmi dobrá; 2 = Dobrá; 3 = Ani dobrá, ani špatná (cit. 7, str. 47)

Jedná se o velmi důležité zjištění, neboť vypovídá o tom, jak znají volení zástupci své voliče, ale také, i když nepřímo, se zde promítá hodnocení vlastní zastupitelské činnosti. Občané na stejnou otázku zda jsou spokojeni se svou kvalitou života, odpovídali následujícím způsobem: 238 respondentů se ke kvalitě svého života vyjádřilo pozitivně (podrobně viz graf č. 2). Zcela jednoznačně (184 osob uvedlo, že kvalita jejich života je dobrá). Odpověď 5 respondentů, kteří nedokázali odpovědět, můžeme chápat i tak, že respondent neměl zcela zájem na anketu odpovídat, ale přesto se, byť formálně, zapojil. Podobně lze interpretovat i počet 105 osob, které odpovídali neutrálně. Často k takové odpovědi tendují respondenti, kteří, nechtějí nad otázkami příliš přemýšlet, jsou nerozhodní nebo nemají ujasněný názor na danou problematiku. Tím, že odpoví neutrálně, získávají pocit, že výzkum nijak nezkreslili (ničemu neublíží) a zároveň dostojí svému zapojení.

Graf č. 2 **Hodnocení kvality života veřejnosti** - veřejnost: 1 = Velmi dobrá; 2 = Dobrá; 3 = Ani dobrá, ani špatná; 4 = Špatná; 5 = Velmi špatná; 6 = Nedokážu posoudit (cit. 7, str. 60)

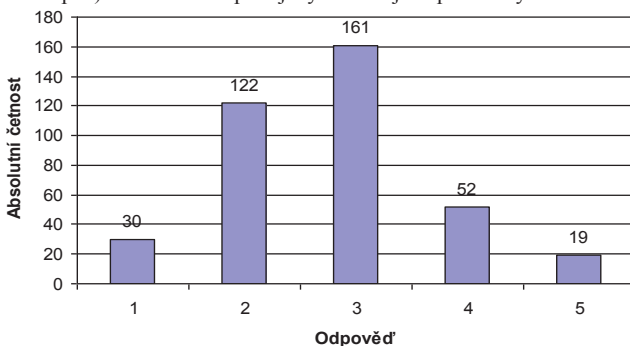
Poslední skupinou, která se k otázce kvality svého života vyjadřovala, byly zástupci uživatelů sociálních služeb (výsledky viz graf číslo 3). Můžeme říci, že se jedná o osoby s nejrůznějšími zdravotními nebo sociálními handicapy (případně kombinací obojího). Spokojenost se svým životem (jeho kvalitou) hodnotí celkem 164 respondentů jako velmi dobrou či dobrou. Naopak špatně nebo velmi špatně svůj život hodnotilo 58 respondentů. Neutrální postoj zaujímal 113 osob. 19 respondentů nedokázalo kvalitu svého života posoudit. Výsledné odpovědi můžeme chápat pozitivně v tom smyslu, že i přes obtížnou situaci, kterou uživatelé služeb zažívají, dokáží svůj život ve značné míře hodnotit kladně. V úvahu při hodnocení je třeba brát, zvláště u této skupiny, ovlivnění aktuálním prožíváním, respektive aktuálním psychosomatickým stavem a s tím se také ukazuje, jak přínosné by bylo zjišťovat u cílových skupin názor na kvalitu života pravidelně a reprezentativním způsobem.

Graf č. 3 **Názor na osobní kvalitu života uživatelů sociálních služeb**: 1 = Velmi dobrá; 2 = Dobrá; 3 = Ani špatná ani dobrá; 4 = Špatná; 5 = Velmi špatná; 6 = Nedokážu posoudit (cit. 7, str. 77)

Otázku bezpečnosti, na rozdíl od ostatních skupin respondentů, zastupitelé v uvedeném výzkumu neposuzovali odděleně, ale pouze v rámci žebříčku prioritních oblastí, které dle

jejich názoru občané města považují za důležité. Proto se budeme zabývat pouze respondenty z řad veřejnosti a uživatelů sociálních služeb, neboť ty se k otázce vlastní bezpečnosti v každodenním životě vyjadřovali přímo. Výsledky výzkumu u veřejnosti (podrobněji graf číslo 4) nabízejí zamyšlení, zda tomuto tématu nevěnovat větší pozornost. Odpovědi nalzáme ve všech dotazovaných kategoriích, přičemž převládá neutrální středová odpověď – respondenti se cítí středně bezpečně (161 osob). Opět lze uvažovat o pravidle, že pokud respondent nemá jasný názor, volí neutrální odpověď. Celkem 152 osob se cítí ve městě bezpečně. 19 osob se bezpečně necítí. Jedná se nejvíce o osoby ve věku 66 až 80 let, ale kromě věku 18 až 26 let se najde v každé věkové kategorii osoba, která se vůbec necítí bezpečně. Nejhůře hodnotí bezpečnost z hlediska vzdělání osoby se středoškolským vzděláním (oba stupně). Ve vzorku nepokojených osob jsou pak i 2 vysokoškoláci.

Graf č. 4 **Pocit bezpečí veřejnosti**: 1 = Maximálně; 2 = Hodně; 3 = Středně; 4 = Částečně; 5 = Vůbec ne (cit. 7, str. 61)

Uživatelé sociálních služeb převážně hodnotí své vlastní bezpečí neutrálně (viz tabulka číslo 1) a zvolili možnosti středně (celkem 143 respondentů). Mírně pak převažuje u respondentů kladné hodnocení pocitu bezpečí – 44 osob ho hodnotí na škále stupně maximálně a 71 osob stupněm hodně (celkem 115).

Pocit bezpečí	Počet
Maximálně	44
Hodně	71
Středně	143
Částečně	68
Vůbec ne	27

Tabulka 1 **Pocit bezpečí uživatelů sociálních služeb**: zpracování v absolutních četnostech (cit. 7, str. 81)

Negativní hodnocení pocitu bezpečí pak celkově označilo 95 osob, z nichž 68 uvedlo, že se cítí bezpečně pouze částečně. 27 osob, z nich: [7, str. 81 - 82]

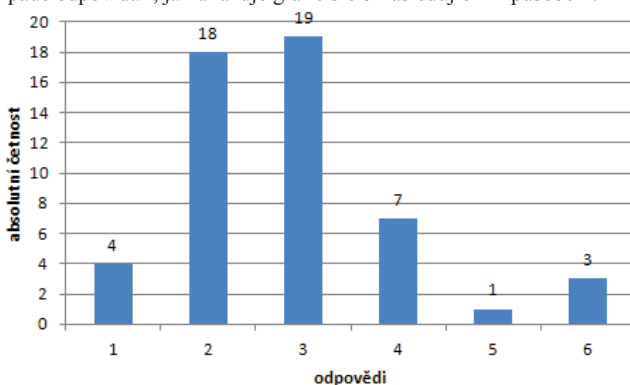
- 1 respondent spadající pod pracovní skupinu „Cizinci, národnostní a etnické menšiny“.
- 4 respondenti spadající pod pracovní skupinu „Osoby s duševním onemocněním“.
- 3 respondenti spadající pod pracovní skupinu „Osoby s mentálním a kombinovaným postižením“.
- 3 respondenti spadající pod pracovní skupinu „Rodiny s dětmi a mládež“.
- 4 respondenti spadající pod pracovní skupinu „Senioři“.

- 8 respondentů spadající pod pracovní skupinu „Osoby ohrožené sociálním vyloučením a v obtížné životní situaci“
- 4 respondenti spadající pod pracovní skupinu „Osoby s tělesným postižením, osoby se smyslovým postižením a osoby s chronickým onemocněním“.

Citovaná data přinášejí celou řadu otázek, jak to podrobněji v oblasti kvality života a bezpečnosti v Pardubicích vypadá. Bohužel musíme konstatovat, že relevantní datová základna momentálně neexistuje.

Jak se kvalita života mění u respondentů v čase, můžeme sledovat a porovnávat u osob s duševním onemocněním v Pardubicích. Můžeme použít výstupy jednak z citované analýzy a pak z diplomové práce [1], která v návaznosti na tuto analýzu zjišťovala další širší informace o této úzké skupině osob. Tato skupina respondentů je tedy za posledních přibližně 12 měsíců jedinou skupinou, kde můžeme sledovat vývoj názoru na kvalitu života v čase. Zároveň je nutné zdůraznit, že ve většině případů byli zároveň osloveni respondenti, kteří se účastnili prvního výzkumu. Následující text tedy slouží pouze podporu názoru autorů, že pro relevantní rozhodovací procesy je nutné sledovat potřebné jevy pravidelně, a pouze opakovaná měření mohou mít adekvátní výpovědní hodnotu.

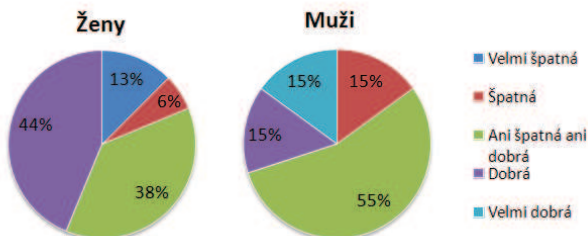
V rámci výzkumu pro město Pardubice hodnotí respondenti, kteří mají duševní onemocnění. V prvním případě odpovídali, jak ukazuje graf číslo 5 následujícím způsobem.

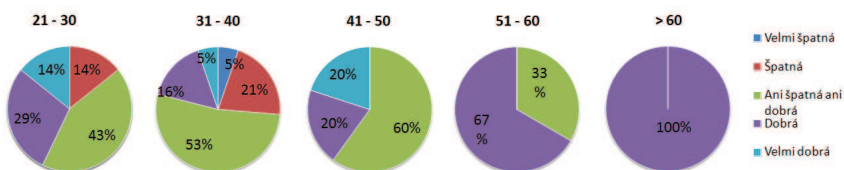
Graf číslo 5 Názor na osobní kvalitu života - Osoby s duševním onemocněním: 1 = Velmi dobrá; 2 = Dobrá.; 3 = Ani špatná ani dobrá; 4 = Špatná; 5 = Velmi špatná; 6 = Nedokáže posoudit (cit. 7, str. 81)

Vidíme, že převládá neutrální postoj, který reprezentuje sdělení všech skupin uživatelů sociálních služeb, a pak převládá spíše pozitivní vnímání života. Tento výsledek můžeme interpretovat i jako východisko pro práci pomáhajících organizací, na němž mohou stavět své individuální plány pomoci uživatelů a opírat o ně své programy práce. Pokud bychom chtěli podrobnější informace o respondentech (např. jejich demografických charakteristikách apod.), museli bychom v tomto případě provést sekundární analýzu dat, která přesahuje rámec tohoto textu.

Naproti tomu Černajová [1] shromáždila vzorek 72 respondentů s duševním onemocněním. Základní výsledky třídila dle pohlaví (viz graf číslo 6) a podle věku (viz graf číslo 7).

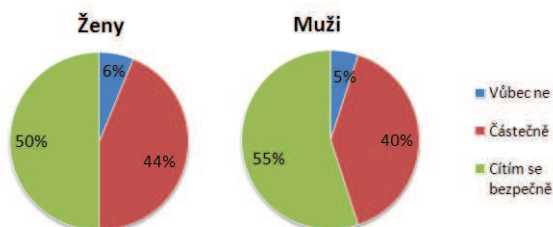
Graf číslo 6 Názor na osobní kvalitu života osob s duševním onemocněním dle pohlaví (cit. 1, str. 50)

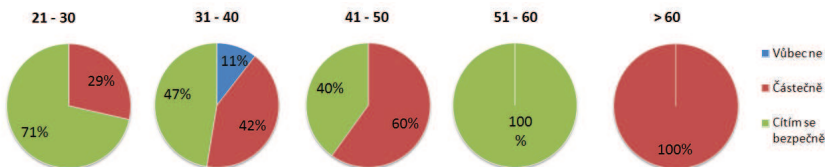
Graf číslo 7 Názor na osobní kvalitu života osob s duševním onemocněním dle věku (cit. 1, str. 62)

Výsledky obou výzkumů přinášejí podobné výsledky o kvalitě života této skupiny osob a vidíme, že neutrální postoj k hodnocení přetrvává. Nabízí se otázka, jak by výsledek podrobně vypadal, pokud by byly oba výzkumy zpracovány stejně dle věku a pohlaví. Zde jsme však chtěli ukázat, co mohou informace přinést, jak v současné době data vypadají a poukázat na slabiny datového systému, o nichž budeme hovořit dále.

Pro dokreslení situace osob s duševním onemocněním přinášíme výsledky odpovědí na otázku bezpečnosti a to opět dle pohlaví (viz graf číslo 8) a podle věku (viz graf číslo 9) z práce Černajové. [1]

Graf číslo 8 Pocit bezpečí v každodenním životě osob s duševním onemocněním dle pohlaví (cit. 1, str. 51)

Graf číslo 9 *Pocit bezpečí v každodenním životě osob s duševním onemocněním dle věku (cit. 1, str. 64)*

Zde je třeba zmínit, otázky bezpečnosti nelze zcela porovnávat s analýzou ve městě Pardubice, neboť byla použita jiná stupnice hodnocení, nicméně výsledky se svou výpovědí z obou výzkumů k sobě přibližují. Výsledek v kategorii 51 - 60 let zasluhuje srovnání i s jinými skupinami obyvatel a to i přes zavádějící vypovídající hodnotu relativních četností, neboť starší občané obecně tendují spíše k obavě o svou bezpečnost.

3. Diskuze

Z našeho příspěvku je patrné, že otázku bezpečnosti občanů považujeme za součást zjišťování informací o kvalitě života a bezpečnost je považována za jeden z jejích parametrů. V rámci společných evropských indikátorů se jedná o pojem spokojenost s místním společenstvím, který lze považovat v kontextu výkladu subjektivní kvality života za vodící pojem pro rozhodovací procesy v regionální veřejné politice.

Oblast zjišťování názorů veřejnosti na obecná témata a aspekty každodenního života nejsou v našich podmínkách systematicky sbírána mimo pravidelná šetření Centra výzkumů veřejného mínění či podobných několika dalších komerčních subjektů. Znalost preferencí a potřeb občanů však můžeme považovat za klíčový indikátor regionálního rozvoje a koncept zjišťování kvality života (bez ohledu na konkrétní zvolenou metodu) je jednou z cest, jak tuto znalost získat.

Zde narážíme na základní problémy a to je relevantní datová základna a omezené možnosti organizovaného sběru těchto dat veřejnou správou. V současné době se jako optimální model sběru dat v regionální sociální politice ukazuje dále popsáný postup, který by byl uplatnitelný případně na další oblasti regionálního života. Zde však přiblížíme model tvorby relevantní datové základny pouze v sociální politice, neboť s touto mají autoři tohoto článku nejbohatší zkušenosti a své teoretické závěry ze starších prací např. [3; 5; 6] ověřují právě na datech ze sociální oblasti.

Sociální sféra se doposud jevila pro výzkumníky jako velmi přátelská. V současnosti je však stále obtížnější získávat data a to z těchto hlavních důvodů:

- Vzhledem k popularitě humanitních oborů jsou kladeny na uživatele sociálních služeb (respondenty) velké nároky, neboť je studenti zapojují do svých závěrečných prací a nastává zahlcenost potenciálních respondentů, kteří pak ztrácejí zájem odpovídat. Tento fakt se pak vztahuje na každý výzkum bez rozdílu jeho významu a realizátora.
- Poskytovatelé sociálních služeb jsou zahlceni administrativní agendou a výkaznictvím o své činnosti, že nemají kapacity a motivaci zapojit se do seriózního výzkumu.

Datová základna v sociální oblasti je značně široká, ale prakticky bez většího využití pro praxi, veřejnou správu či vědecké instituce, neboť primární data mají nejrůznější podobu, nedají se využít pro sekundární analýzu a ve většině případů nejsou dostupné ani záznamové archy z výzkumů, které by bylo možné upravit tak, aby data odpovídala potřebám širokého spektra výzkumů. V kontextu toho, že nákup relevantních studií nepovažují regionální

managementy obvykle za efektivně vynaložené prostředky, nemají výzkumné instituce moc prostoru pro svou činnost.

Naše zkušenosti z výzkumu a práci s daty ukazují, že alespoň pro sociální oblast existuje relativně jednoduché řešení, které, pokud se propojí s komunitním či střednědobým plánováním, může napomoci zefektivnit informační systém a přinášet potřebné podklady pro rozhodování ve veřejné politice. Systém by zahrnoval následující:

- Spolupráce poskytovatelů sociálních služeb, veřejné správy (podpora stávajících partnerství) a vědeckých institucí.
- Vytvoření metodiky sběru dat v dané oblasti, jež by zahrnovala zejména popis toho, v jaké podobě data zpracovávat, aby bylo možné je dále zpracovávat bez rozdílu použité metody. Zde musíme podotknout, že navrhovaný systém se více hodí na kvantitativní než kvalitativní výzkum.
- Definice klíčových otázek, jež by byl student (výzkumná instituce) v rámci své práce respondentům podkládat, aby bylo možné vytvářet širší datovou základnu s ohledem na nutnost vzniku časových řad. Uvažujeme přibližně o 5 oblastech zjišťování, aby nebyl příliš narušen vlastní výzkumný záměr realizátora. Otázky by se týkaly předem ověřených dimenzí kvality života (např. spokojenost, bezpečnost, dostatek a dostupnost informací apod.).
- Databáze dat, kam by bylo možné po realizaci výzkumu a zpracování dat tyto informace nahrát a sdílet.

Za hlavní překážky tohoto systému považujeme (respektive, otázky, jež nemáme doposud vyřešeny):

- Nezáměr institucí trvat na tom, že pokud umožní výzkum, budou data zpracována v předem dané podobě a výzkum zahrne otázky na definované oblasti.
- Problematika autorských práv na data.
- Chybí postup, jak zapojovat do výzkumů veřejnost, aniž by bylo nutné realizovat nákladné a rozsáhlé výzkumy nad rámec absolventských prací. Veřejnost představuje významně širší skupinu pro zájem veřejné správy a její názory na obecná společenská témata, nejsou v Pardubicích systematicky sledována.

Diskuzi můžeme shrnout konstatováním, že výsledky citovaných prací ukazují, že systematické a podrobné zjišťování o kvalitě života občanů s ohledem na nejrůznější dimenze tohoto pojmu jako je například bezpečnost, spokojenost s místem, kde občané žijí apod., mohou přinášet důležité informace pro rozhodovací procesy v regionální veřejné zprávě. Toto je však podmíněno zájmem regionálního managementu o tato témata, neboť jak se často ukazuje, celá řada politických rozhodnutí je dělána intuitivně bez znalosti potřeb občanů, jež v regionu žijí.

Závěr

Datová základna o kvalitě života na území Pardubic prakticky neexistuje a vyjma statistických údajů Českého statistického úřadu dnes nemáme k celé řadě témat odpovídající datovou základnu. Rozsáhlejší výzkumy nad rámec absolventských prací jsou dělány operativně s velmi malou provázaností, takže neexistují ani časové řady, jež by umožňovaly hlubší predikci možného vývoje a napomohly tak zpřesnit rozhodovací procesy nejenom v sociální politice.

Přesto, že je kvalita života velmi obtížně definovatelnou kategorií, lze v rámci tohoto konstruktů nalézat oblasti, které je nezbytné sledovat, aby bylo možné činit adekvátní a podložená rozhodnutí, která ovlivňují život občanů daného regionu. Systematické sledování a diskuze s občany pak může přinést cenné výsledky tak, aby bylo možné dělat adekvátní

politická rozhodnutí na základě skutečně definovaných a ověřených potřeb v kontextu reálných možností obce bez ohledu na politické zájmy obecních zastupitelů.

Seznam použitých zdrojů

- [1] ČERNAJOVÁ, M. Kvalita života vybrané skupiny obyvatel jako možný indikátor rozvoje a podpora rozhodovacích procesů veřejné správy na obecní úrovni. Diplomová práce. Pardubice, 2013. 110 s.
- [2] HAVLÍK, M., SKŘIČKOVÁ, Z. Metodiky pro plánování sociálních služeb. Praha: Centrum pro komunitní práci, 2007, 112 s. ISBN 978-808-6902-449.
- [3] JIRAVA, P. - OBRŠÁLOVÁ, I. Modeling the Effects of the Quality of the Environment on the Health of a Selected Population. In *Environmental Modeling for Sustainable Regional Development : System Approaches and Advanced Methods*. 1. vyd. Hershey: IGI Global, 2011. 22 s. ISBN 978-1-60960-156-0.
- [4] KOLEKTIV AUTORŮ. *Průvodce procesem komunitního plánování*. [Online] MPSV. Praha, 2004. [cit. 2. května 2013]. Dostupné na: http://www.komplan.cz/soubory/procesy_kp.pdf
- [5] KŘUPKA, J. - KAŠPAROVÁ, M. - JIRAVA, P. Modelování kvality života pomocí rozhodovacích stromů. In *E+M Ekonomie a Management*, 2010, vol. 13, no. 3, s. 130-146. ISSN: 1212-3609.
- [6] KŘUPKA, J. - KAŠPAROVÁ, M. - MANDYS, J. - JIRAVA, P. Quality of Life Modelling on the Basis of Qualitative and Quantitative Data. In *Advanced Topics in Applied Operations Management*. 1. vyd. Rijeka: InTech, 2012. 24 s. ISBN 978-953-51-0345-5.
- [7] MANDYS, J., JIRAVA P., KAŠPAROVÁ, M., KŘUPKA, J., DUPLINSKÝ, J. *Situace v sociálních službách na území města Pardubice. Závěrečná výzkumná zpráva*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2012. 191 s.
- [8] MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. 272 s. ISBN 80-86131-63 7.
- [9] PAYNE, J., MÜHLPACHR, P. *Kvalita života a zdraví: teoretická a metodologická východiška*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2005, 629 s. ISBN 80-725-4657-0.
- [10] PHILLIPS, D. *Quality of Life: Concept, Policy and Practice*. London: Routledge, 2006. 276 str. ISBN 978-0-415-32355-0.
- [11] PROGRAMOVÝ TÝM PROJEKTU EQUAL 0076. Deset kroků procesem komunitního plánování. Metodický sešit 1: Deset základních kroků v procesu komunitního plánování a příprava prostředí pro pořízení komunitního plánu. [Online]. Centrum komunitní práce. Ústí nad Labem; 2006. [cit. 2května 2013]. Dostupné na: http://www.komunitniplanovani.com/kp-metodiky_11/
- [12] SLOVÁČEK, L., SLOVÁČKOVÁ, B., JEBAVÝ, L., BLAŽEK, M., KAČEROVSKÝ, J. Kvalita života nemocných – jeden z důležitých parametrů komplexního hodnocení léčby. In *Vojenské zdravotnické listy*. Hradec Králové: Univerzita obrany. 2004. ROČNÍK LXXIII, č. 1. S. 6 – 9. ISSN 0372-7025.
- [13] VASKOVÁ, V., ŽEŽULA, O. *Komunitní plánování – věc veřejná. Jak zjistit co lidé opravdu chtějí? Jak zlepšit život v obci?* Praha: MPSV, 2002. ISBN 80-86552-30-6.
- [14] Zákon číslo 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

VLIV PŘÍMÝCH ZAHRANIČNÍCH INVESTIC NA EKONOMICKOU VÝKONNOST REGIONU

THE FOREIGN DIRECT INVESTMENTS IMPACT ON PERFORMANCE OF A REGIONAL ECONOMICS

Bc. Aneta Hýblová

Ing. Pavel Zdražil

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav regionálních a bezpečnostních věd
Studentská 84, 532 10 Pardubice
Česká republika
Aneta.Hyblova@student.upce.cz

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav regionálních a bezpečnostních věd
Studentská 84, 532 10 Pardubice
Česká republika
Pavel.Zdrazil@upce.cz

Klíčová slova

přímé zahraniční investice, regiony, disparity

Key words

Foreign Direct Investments, Regions, Disparities

Abstrakt

Příspěvek se zabývá problematikou přímých zahraničních investic v České republice a jejich regionech. První část shrnuje zhodnocení aktuálního stavu a vývoje přímých zahraničních investic v českých regionech. Druhá část je zaměřena na posouzení vlivu přímých zahraničních investic na tvorbu regionálního HDP a zaměstnanost, a současně porovnání intenzity vývoje přímých zahraničních investic a zmíněných ukazatelů. Na základě provedených analýz byly zjištěny značné disproporce v rozložení přímých zahraničních investic mezi sledovanými regiony, a to jak vzhledem k stavu, tak k vývoji. Dále bylo zjištěno, že zatímco vliv PZI na tvorbu regionálního HDP je značný, k problematice zaměstnanosti se překvapivě jeví spíše jako irelevantní.

Abstract

The paper deals with the issue of foreign direct investments in the Czech Republic and its regions. The first part contains an evaluation of actual situation and development of foreign direct investments in Czech regions. Another part deals with examination of foreign direct investments impact on regional GDP and employment; currently, the comparison effort of foreign direct investments development to mentioned indicators. The analysis showed large disparities of FDI arrangement among suspected regions, regarding the situation and development as well. Further, findings suggest while the FDI impact on formation of regional GDP is large, the employment looks surprisingly irrelevant.

Úvod

Přímé zahraniční investice (dále jen „PZI“) představují investice residenta jiné země za účelem získání podílu na kmenových akciích a rozhodovacích pravomocích, vyznačující se trvalým zájmem investora na společnosti a jeho vlivem na řízení. S postupující globalizací roste jejich objem i význam ve světovém hospodářství a stávají se součástí nejen rozvinutých, ale i rozvíjejících se a tranzitivních ekonomik. [6] Zahraniční investice lze považovat za významný indikátor ekonomického vývoje národního hospodářství, ale také za značný stimul pro jeho následující rozvoj. Za tímto účelem se většina zemí snaží přilákat zahraniční investory pomocí různých výhod ve formě investičních pobídek. Vychází přitom z předpokladu, že zahraniční investice přinesou hostitelské ekonomice vyšší produkci a exportní výkonnost, nižší nezaměstnanost, transfer technologií a mnohé další pozitivní efekty. Nutno však podotknout, že mohou být spojeny i s potlačováním konkurence, repatriací zisku nebo jinými efekty, které pro hostitelskou ekonomiku budou spíše negativního charakteru.

Působnost přímých zahraničních investic ovšem nelze omezovat pouze na úroveň národního hospodářství, jejich vliv lze spatřovat také na úrovni jednotlivých regionů. Řada z jejich efektů má významný lokální či regionální charakter. Není proto žádným překvapením, že zástupci regionů se snaží získat investory, jejichž investice budou směřovat právě na jejich území, neboť správně považují PZI za významný faktor rozvoje, jenž často přináší pozitivní dopady v první řadě na regionální ekonomiku, ale následně i na další oblasti bytí celého regionu.

1. Přímé zahraniční investice v České republice – historický exkurz

Prosazování PZI v České republice lze z politických a ekonomických důvodů nalézat až od počátku 90. let 20. století. Podobně jako ostatní transformující se ekonomiky, které se v té době potýkaly s nedostatkem kapitálu, usilovala ČR o jeho navýšení prostřednictvím „lákání“ co největšího objemu přímých zahraničních investic. Důvod pro tuto politiku lze spatřovat jednak ve snaze zvyšování životní úrovně obyvatelstva, ale také ve snaze zahájit proces hospodářské integrace s vyspělými ekonomikami západní Evropy, mimo jiné prostřednictvím hospodářského, technologického a inovačního růstu. Od počátku 90. let do konce roku 1997 dosáhly přímé zahraniční investice v ČR výše 9,2 mld. USD, což bylo méně než v Polsku (14,6 mld.) a Maďarsku (15,9 mld.). [7] V reakci na tento počáteční, ne zcela ideální průběh, přistoupila Česká republika k vytvoření motivačního systému – investičních pobídek. Po roce 1998 se příliv PZI podstatně zvýšil a ČR se, z hlediska objemu PZI, stala jedním z nejúspěšnějších transformačních států. Průměrná výše PZI na obyvatele za období 1999–2001 byla v ČR dokonce nejvyšší ze všech tranzitivních států Evropy. [1] Na rozdíl od 90. let, kdy příliv PZI do české ekonomiky tvořily zejména velké investiční akce, od přelomu tisíciletí dochází k postupné změně struktury PZI. V nové struktuře zastává výraznější úlohu reinvestovaný zisk, který investoři vkládají do dalšího rozšiřování firem, a naopak klesá podíl investic do základního kapitálu. Postupně se také projevuje kvalitativní posun ve struktuře PZI, kdy zahraniční firmy stále častěji investují do oblastí s vysokou přidanou hodnotou (vývoj software, IT služby, call-centra, sdílená centra pro účetní a finanční operace), které současně umožňují uplatnění vysoce kvalifikované pracovní síly. V roce 2010 dosáhl objem PZI v ČR hodnoty 2,4 biliony Kč, přičemž 53 % tvořil základní kapitál, 38 % reinvestovaný zisk a 9 % ostatní kapitál. [3]

V současnosti plyne nejvyšší podíl přímých zahraničních investic do ČR z Nizozemí (30 %), Německa (14 %) a Rakouska (13 %). Mezi země, jejichž celkový objem investovaného kapitálu přesahuje 100 mld. Kč, lze řadit i Lucembursko, Francii a Švýcarsko. Ze zemí Evropské unie pochází 88,6 % z celkového objemu PZI (k 31. 12. 2010) a zhruba 93,8 %

tvorí investice z Evropy. Z mimoevropských států tak pochází pouze 6,2 % zahraničního kapitálu a nejvýznamnějšími investory jsou Spojené státy americké a Japonsko. [3]

Cílem tohoto příspěvku je, prostřednictvím posouzení stavu a vývoje PZI v českých regionech a zhodnocení vlivu PZI na vybrané ekonomické ukazatele regionů – hrubý domácí produkt a míru zaměstnanosti, ověřit, jestli

- A) v období 2000 – 2010 se ukazatele vyvíjely srovnatelným způsobem;
- B) existuje vztah mezi přílivem PZI do regionu a výší jeho HDP, respektive mírou zaměstnanosti.

2. Metodologie

Regionální rozložení PZI v rámci ČR je možné sledovat jak na úrovni krajů, tak i na úrovni okresů. PZI budou v rámci tohoto příspěvku primárně zkoumány na úrovni krajů, pod pojem region se tedy v tomto textu myslí kraj. Šetření bude provedeno na vzorku všech 14 krajů.

Pro dosažení stanoveného cíle budou analýze podrobeny regionální ukazatele PZI na obyvatele (v tis. Kč), hrubého domácího produktu (dále jen „HDP“) na obyvatele (v tis. Kč) a míra zaměstnanosti. Jako výchozí zdroj údajů budou brány aktuální dostupné databáze ČNB a ČSÚ [3], [4] a [8]. Data budou šetřena v časovém intervalu 2000–2010. Současně bude zjišťována komparovatelnost vývoje těchto veličin, jejich vzájemná závislost. Při zpracování budou využity metody regresní analýzy, jmenovitě test rovnoběžnosti regresních přímek, jenž je založen na posouzení, zda je regresní přímka hodnot jednoho ukazatele rovnoběžná s regresní přímkou hodnot druhého ukazatele. Testem rovnoběžnosti bude ověřena platnost hypotézy A - zda se ve sledovaném časovém úseku ukazatelé vyvíjí srovnatelným způsobem. Pro určení směrnice přímek bude využita spojnice trendu jednoduchého lineárního regresního modelu.

Dále bude pomocí korelační analýzy ověřována vzájemná závislost mezi přílivem PZI a výší regionálního HDP a dále mezi PZI a mírou zaměstnanosti. Pomocí výpočtu Spearmanova koeficientu korelace bude ověřena platnost hypotézy B - zda existuje vztah mezi přílivem PZI do regionu a výší jeho HDP, resp. mezi přílivem PZI a mírou zaměstnanosti. Ve všech případech budou hypotézy testovány na 95% hladině významnosti.

3. Výsledky a diskuze

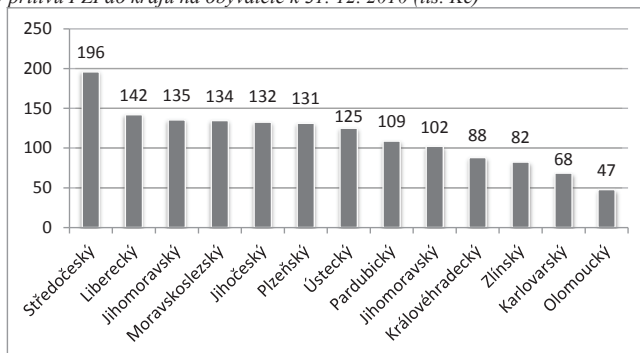
Zjištění jsou členěna do dvou logických celků, kdy v první části bude provedeno šetření rozložení PZI a jejich vývoj v regionech. Druhá část se pak soustřeďuje na působení PZI na regionální HDP a míru zaměstnanosti.

3.1. Rozložení a vývoj PZI v regionech

Nejvýznamnějším krajem z hlediska přílivu PZI je hlavní město Praha, jehož podíl (v roce 2010) dosahuje 52,1 % z celkového objemu PZI v ČR, čímž výrazně převyšuje všechny ostatní kraje. Celkový objem investic v hlavním městě dosahoval 1 255 mld. Kč, což činí zhruba 998 tis. Kč na jednoho obyvatele. Nadprůměrný výsledek je dán nejen investiční atraktivitou Prahy, ale nutně odráží i používanou metodiku vykazování podle sídla. Praha je totiž sídlem mnoha investorů působících také v dalších regionech. Situace ostatních krajů je z hlediska hodnoty PZI na jednoho obyvatele více vyrovnaná, nicméně přesto značně diferencovaná, tuto skutečnost dostatečně věrně ilustruje graf 1. Po Praze vykazuje nejvyšší hodnotu kraj Středočeský, kde dosahují PZI výše 196 tis. Kč na obyvatele, nutno podotknout, že tato nadprůměrná hodnota je pravděpodobně ovlivněna jeho bezprostředním napojením na

Prahu. Vysokých hodnot dosahují také kraje Liberecký, Jihomoravský, Moravskoslezský, Jihočeský a Plzeňský. Naopak velmi nízkou hodnotu přílivu PZI na obyvatele zaznamenávají kraje Královéhradecký, Zlínský, Karlovarský a Olomoucký.

Graf 1: Stav přílivu PZI do krajů na obyvatele k 31. 12. 2010 (tis. Kč)

Zdroj:[3], vlastní výpočty a zpracování

Kromě stavu PZI v jednotlivých regionech, je nutné věnovat pozornost také jejich vývoji, neboť i ten se může značně lišit a přitom jej lze považovat za významný, o ekonomice daného regionu vypovídající indikátor. Vývoj PZI na 1 obyvatele v jednotlivých krajích je uveden v tabulce 1. Pro objektivní zhodnocení vývoje zahraničních investic je vhodné využít trendu tohoto vývoje. Kromě vývoje objemu PZI v krajích ČR, tedy zobrazuje tabulka 1 i výsledný odhad parametru (β), který představuje směrnici regresní přímky, a pořadí krajů z hlediska tempa růstu jejich PZI (p). Z uvedených údajů je patrné, že u většiny krajů dochází ke značným výkyvům ve vývoji objemu PZI.

Tabulka 12: Vývoj objemu PZI na 1 obyvatele dle krajů (tis. Kč)

Kraj	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	β	p
Hl. m. Praha	330	418	528	461	511	678	745	865	948	949	998	70,7	1.
Středočeský	87	93	102	119	112	138	157	192	188	220	196	13,6	2.
Jihočeský	50	56	61	53	66	91	96	112	125	130	132	9,5	5.
Plzeňský	60	71	91	91	86	88	96	106	106	125	131	5,9	8.
Karlovarský	35	37	49	45	51	53	54	58	65	72	68	3,5	13.
Ústecký	74	85	93	83	92	75	74	126	124	124	125	5,2	9.
Liberecký	37	42	52	68	102	107	110	121	139	133	142	11,5	4.
Královéhradecký	31	36	42	44	47	45	39	54	57	65	88	4,2	11.
Pardubický	44	55	53	79	69	71	75	79	91	77	109	4,8	10.
Vysočina	28	48	36	62	66	69	100	124	104	113	102	9,0	6.
Jihomoravský	45	52	53	63	81	52	62	73	86	116	135	7,3	7.
Olomoucký	28	38	42	49	53	44	41	42	50	52	47	1,4	14.
Zlínský	34	44	52	48	49	50	50	62	65	67	82	3,6	12.
Moravskoslezský	29	31	41	56	65	71	98	132	130	138	134	12,8	3.

Zdroj: [3], vlastní výpočty a zpracování

Pro všechny kraje byly zjištěny kladné směrnice regresní přímky, což vypovídá o růstu objemu PZI ve všech krajích ČR. Velikost parametru β ovlivňuje strmost regresní přímky, tedy umožňuje určit rychlost, resp. míru růstu objemu PZI. Při porovnání směrnice regresních přímek u jednotlivých krajů, je možné určit, kde rostl objem PZI na obyvatele relativně

rychleji, a tedy výrazněji, a kde naopak byl růst spíše relativně pomalý – mírný. Nejrychlejší růst PZI očekávatelně zaznamenává hlavní město Praha, které se výrazně odlišuje od ostatních krajů. Z ostatních vykazuje nejstrmější růst kraj Středočeský, Moravskoslezský a Liberecký; následují kraj Jihočeský a kraj Vysočina. Vysočina, přestože dosahuje pátého nejnižšího objemu celkového PZI na obyvatele patří ke krajům, kde lze zaznamenat relativní rychlý růst PZI. Přesně opačná situace byla zjištěna u kraje Plzeňského, jehož směrnice regresní přímky je nižší, ač vykazuje vyšší objem PZI na obyvatele, a tedy jeho objem PZI roste pomaleji. Nejnižší směrnice přímek a tedy pouze pozvolný růst PZI zaznamenávají kraje Olomoucký, Karlovarský a Zlínský. Tyto kraje dosahují také nejnižších celkových objemů ukazatele PZI na obyvatele.

Při hlubší úrovni analýzy lze zkoumat rozmístění PZI i mezi jednotlivé okresy. Tato úroveň, ať již v rámci daného kraje, či v rámci celé ČR, se vyznačuje také značnou diferenciací. Celkem 13 okresů nedosahuje ani 3 % z celkové výše PZI příslušného kraje (např. okresy Benešov, Prachatice, Domažlice, Břeclav, Kroměříž, Bruntál ad.). Na druhé straně řada okresů s krajským městem na své území přiláká více než 50 % investic mířících do daného kraje (okresy České Budějovice, Ostrava-město, Plzeň-město, Pardubice, Zlín ad.). Lze ale nalézt i opačné případy, kdy okres bez krajského města na svém území převyší v přílivu PZI okres s městem krajským (okresy Jičín, Most, Česká Lípa a Šumperk). Specifickým případem je okres Mladá Boleslav, který zejména díky přítomnosti podniku Škoda Auto, a.s. a investic do něj plynoucích, dosahuje celkové výše PZI 97,5 mld. Kč, čímž převyšuje dokonce většinu českých krajů [3]. Tato problematika ale není stěžejním bodem příspěvku, proto nebude v jeho rámci dále zkoumána.

3.2. Působení PZI na vybrané ekonomické ukazatele

Výsledky zkoumání vztahu mezi PZI a HDP jsou uvedeny v tabulce 2, která zachycuje odhady směrnic regresních přímek pro ukazatele PZI (β_0) a HDP (β_1), hodnotu testovacího kritéria testu rovnoběžnosti (T), která bude porovnána s kritickou hodnotou $t_{0,05;18} = 2,1009$, a výsledky testu rovnoběžnosti, jenž testuje nulovou hypotézu $H_0: \beta_0 = \beta_1$ (jsou rovnoběžné). V posledních dvou sloupcích jsou zachyceny výsledky korelační analýzy, tj. hodnota Spearmanova korelačního koeficientu (R_S) a výsledek testu, jenž testuje nulovou hypotézu $H_0: R_S = 0$ (nejsou korelované). Kritická hodnota testovacího kritéria odpovídá hodnotě $t_{0,05} = 0,6091$.

Tabulka 13: Vztah přílivu PZI do regionu a výše regionálního HDP

Kraj	β_0	β_1	T	$H_0: \beta_0 = \beta_1$	R_s	$H_0: R_s = 0$
Hl. m. Praha	70,65	38,10	3,95	zamítáme	0,95	zamítáme
Středočeský	13,63	12,99	0,23	nezamítáme	0,91	zamítáme
Jihočeský	9,54	11,59	-1,09	nezamítáme	0,93	zamítáme
Plzeňský	5,94	12,32	-2,70	zamítáme	0,84	zamítáme
Karlovarský	3,53	7,76	-4,20	zamítáme	0,96	zamítáme
Ústecký	5,24	12,81	-3,23	zamítáme	0,62	zamítáme
Liberecký	11,50	8,36	1,59	nezamítáme	0,94	zamítáme
Královéhradecký	4,17	11,80	-5,10	zamítáme	0,89	zamítáme
Pardubický	4,83	11,85	-3,55	zamítáme	0,85	zamítáme
Vysočina	9,01	12,06	-1,25	nezamítáme	0,98	zamítáme
Jihomoravský	7,35	15,33	-3,05	zamítáme	0,82	zamítáme
Olomoucký	1,40	10,95	-7,78	zamítáme	0,55	nezamítáme
Zlínský	3,65	13,76	-6,18	zamítáme	0,87	zamítáme
Moravskoslezský	12,83	15,16	-0,97	nezamítáme	0,92	zamítáme

Zdroj: [3], [4], vlastní výpočty a zpracování

Z výsledku testu rovnoběžnosti vyplývá, že u většiny krajů nejsou regresní přímky rovnoběžné. Hypotéza byla zamítnuta u devíti krajů – hl. m. Praha, Plzeňský, Karlovarský, Ústecký, Královéhradecký, Pardubický, Jihomoravský, Olomoucký a Zlínský. Tyto kraje se tedy nevyznačují srovnatelným vývojem objemu PZI a výší HDP na obyvatele. Všechny tyto kraje (kromě hl. m. Prahy) dosahují vyššího tempa růstu HDP na obyvatele, než je rychlost růstu objemu PZI na obyvatele. Naopak srovnatelný vývoj PZI a HDP vykazují kraje Středočeský, Jihočeský, Liberecký, Vysočina a Moravskoslezský, u kterých nebyla nulová hypotéza zamítnuta. Přestože test rovnoběžnosti jednoznačně neprokázal srovnatelnost vývoje PZI a HDP v krajích ČR, neznamená to, že mezi ukazateli neexistuje žádný vzájemný vztah. Z výsledků korelační analýzy vyplývá, že existuje závislost mezi výší PZI a velikostí HDP. Test významnosti pro koeficient korelace potvrdil, že existuje korelační vztah mezi těmito veličinami ve všech krajích ČR s výjimkou kraje Olomouckého. Kladná hodnota korelačního koeficientu vyjadřuje přímou úměru mezi veličinami. Velikost koeficientu naznačuje míru závislosti, čím vyšší je absolutní hodnota koeficientu, tím větší je závislost mezi veličinami. Kromě kraje Olomouckého, u kterého nebyla závislost mezi PZI a HDP potvrzena, vykazují nižší míru závislosti kraj Ústecký s $R_s = 0,62$. U ostatních krajů dosahuje koeficient korelace hodnoty vyšší než 0,8. Nejvyšší míru závislosti dvojice ukazatelů vykazují kraj Vysočina, Karlovarský a Hlavní město Praha.

Stejným způsobem byla provedena analýza vyšetřující vztah mezi PZI a mírou zaměstnanosti, jejíž výsledky jsou uvedeny v tabulce 3.

Tabulka 14: Vztah přílivu PZI do regionu a mírou zaměstnanosti

Kraj	β_0	β_2	T	$H_0: \beta_0 = \beta_2$	R_s	$H_0: R_s = 0$
Hl. m. Praha	70,65	0,14	9,73	zamítáme	0,73	zamítáme
Středočeský	13,63	0,29	7,31	zamítáme	0,68	zamítáme
Jihočeský	9,54	0,18	7,97	zamítáme	0,57	nezamítáme
Plzeňský	5,94	0,07	5,91	zamítáme	0,16	nezamítáme
Karlovarský	3,53	-0,28	8,19	zamítáme	-0,59	nezamítáme
Ústecký	5,24	0,53	2,30	zamítáme	0,85	zamítáme
Liberecký	11,50	-0,10	8,46	zamítáme	-0,25	nezamítáme
Královéhradecký	4,17	-0,04	11,87	zamítáme	-0,14	nezamítáme
Pardubický	4,83	0,21	3,83	zamítáme	0,32	nezamítáme
Vysočina	9,01	0,08	4,71	zamítáme	0,26	nezamítáme
Jihomoravský	7,35	0,23	3,29	zamítáme	0,58	nezamítáme
Olomoucký	1,40	0,47	1,14	nezamítáme	0,31	nezamítáme
Zlínský	3,65	0,18	4,47	zamítáme	0,32	nezamítáme
Moravskoslezský	12,83	0,66	8,24	zamítáme	0,75	zamítáme

Zdroj: [3], [8], vlastní výpočty a zpracování

Test rovnoběžnosti neprokázal srovnatelnost vývoje PZI a zaměstnanosti ve většině krajů ČR. Nulová hypotéza nebyla zamítnuta pouze v případě Olomouckého kraje, který vykazuje podobný vývoj obou ukazatelů. Ve všech krajích s růstem PZI roste míra zaměstnanosti pomaleji. U některých krajů vykazujících růst PZI má dokonce míra zaměstnanosti klesající trend (Karlovarský, Liberecký, Královéhradecký). Korelační vztah mezi uvedenými veličinami byl testem významnosti prokázán u čtyř krajů: hl. m. Prahy, Středočeského, Ústeckého a Moravskoslezského. Nejvyšší závislost mezi objemem PZI a mírou zaměstnanosti vykazují kraje Ústecký a Moravskoslezský. Většina krajů, u kterých byla potvrzena závislost mezi objemem PZI a mírou zaměstnanosti, patří mezi ty s vysokou hodnotou korelačního koeficientu mezi objemem PZI a HDP, což svědčí o úzkém vztahu mezi těmito třemi ukazateli. Výjimkou je kraj Ústecký, u kterého byla identifikována nejvíce patrná závislost mezi objemem PZI a mírou zaměstnanosti, přestože vykazuje druhou nejnižší hodnotu korelačního koeficientu mezi výší PZI a HDP. Specifického výsledku dosahuje kraj Olomoucký, u kterého test rovnoběžnosti regresních přímek ukázal srovnatelnost vývoje objemu PZI a míry zaměstnanosti, ale korelační analýza nepotvrdila závislost mezi těmito ukazateli. Příčinou je zřejmě skutečnost, že ač vývoj obou ukazatelů má srovnatelný trend, reálné hodnoty míry zaměstnanosti kolem regresní přímky jen mírně oscilují, zatímco skutečné hodnoty objemu PZI se od svého trendu v některých letech výrazněji odklání. Kromě kraje Olomouckého nebyla potvrzena závislost mezi PZI na obyvatele a mírou zaměstnanosti také u kraje Jihočeského, Plzeňského, Karlovarského, Libereckého, Královéhradeckého, Pardubického, Jihomoravského, Zlínského a Vysočina.

4. Závěr

Rozložení PZI na území ČR je značně nerovnoměrné, více než polovina PZI je lokalizována v hlavním městě Praze, zatímco v Olomouckém a Karlovarském kraji jen okolo 1 %. Také vývoj PZI v jednotlivých krajích je notně odlišný. Všechny sledované regiony sice vykazují růst, ale zatímco růst PZI některých krajů, převážně těch s menšími krajskými městy, je nižší, jiné kraje vykazují tempo růstu vyšší. Stav i tempo růstu PZI Prahy jsou pak vzhledem ke zbytku ČR naprosto nesrovnatelné. Praha v tomto případě těží ze své pozice ekonomického, společenského, administrativního a vzdělanostního centra ČR. Disproporce je však částečně dána i metodou vykazování PZI podle sídla a s ní souvisejícím faktem, kdy Praha je pro

mnoho podniků pouze administrativním sídlem, ne však spojeným s reálným provozem – hodnoty PZI ostatních regionů jsou tedy touto skutečností částečně podhodnoceny. Na základě těchto skutečností je tedy jasné, že vývoj PZI v jednotlivých regionech je značně diferencovaný. Důvod, proč regiony nejsou ve svém úsilí stejně úspěšné, může vycházet z jejich rozdílného potenciálu daného například polohou, kvalitou lidských zdrojů, dostupnou dopravní infrastrukturou, ale i mnohými dalšími faktory.

Analýza působení PZI na ekonomickou výkonnost prokázala, že objem PZI a velikost HDP se vzájemně ovlivňují. Tato skutečnost byla zaznamenána u všech krajů, s výjimkou kraje Olomouckého. Z hlediska tempa vývoje však byly zjištěny souvislosti pouze u 5 krajů (Středočeský, Jihočeský, Liberecký, Vysočina a Moravskoslezský). Lze se tedy domnívat, že PZI významným způsobem ovlivňují vývoj HDP a jsou tedy pro ekonomickou výkonnost regionu významným stimulem. Současně však nutno dodat, že HDP není determinován výhradně přímými zahraničními investicemi, srovnatelná míra rychlosti tvorby obou ukazatelů nebyla v nadpoloviční většině českých regionů potvrzena. V případě vývoje objemu PZI a míry zaměstnanosti nebyla ve většině krajů prokázána existence korelačního vztahu těchto ukazatelů. Vztah byl zaznamenán pouze u 4 krajů (Praha, Středočeský, Ústecký a Moravskoslezský). U některých krajů, ač nelze hovořit o korelaci byly však nalezeny spíše protichůdné tendence, tedy situace, kdy růst PZI zapříčiňuje pokles zaměstnanosti (tzn. znaky slabé negativní korelace). Z hlediska tempa vývoje obou ukazatelů pak byla nalezena shoda v jediném případě – Olomoucký kraj. Lze tedy usuzovat, že tempo růstu PZI nekorresponduje s tempem růstu zaměstnanosti. Nepotvrzení existence tohoto vztahu se jeví jako poměrně překvapivé, zvláště pak při zjištění, že HDP je vývojem PZI naopak významně ovlivňován.

Vzhledem k výše uvedeným zjištěním lze poukázat na značně diferencované rozložení PZI mezi jednotlivé české regiony. Stejně jako je značně rozdílný stav, byly zjištěny i značné disproporce ve vývoji ukazatele, které hovoří ve prospěch růstu regionálních disparit. PZI tedy v žádném případě nelze považovat za stimul, který by přispíval k regionální konvergenci. Pro podporu tvrzení lze uvést i vyzorovanou souvislost, kdy PZI jsou často lokalizovány do blízkosti (nebo přímo) větších krajských měst – regiony s menšími krajskými městy obvykle vykazují nižší hodnoty PZI na obyvatele. Regionem naprosto neporovnatelným se zbytkem sledovaného území je pak region hlavního města Prahy. Dalším specifickým, a velmi zajímavým, regionem je bezesporu kraj Olomoucký, kde byly ve vztahu PZI k HDP a zaměstnanosti zaznamenány zcela opačné tendence než u krajů ostatních. Hlubší šetření v oblasti těchto zjištění by jistě bylo záslužným činem a zůstává tedy podnětem pro další snižování entropie, tímto příspěvkem zasažené problematiky.

Dedikace

Příspěvek byl zpracován s podporou IGA Univerzity Pardubice v souvislosti s řešením projektu č. SGFES01/2013.

Seznam použité literatury

- [1] CARTER, F., TURNOCK, D. *Foreign direct investment and regional development in East Central Europe and the former Soviet Union: a collection of essays in memory of Professor Francis 'Frank' Carter*. Aldershot: Ashgate Publishing Limited, 2005, 361 s. ISBN 0-7546-3248-2.
- [2] Český statistický úřad [online]. 2013 [cit. 2012-01-31]. Dostupné z: <http://czso.cz>.
- [3] ČNB. *Přímé zahraniční investice 1998 - 2011*. [online] 2000 - 2013 [cit. 2013-04-13]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/statistika/platebni_bilance_stat/publikace_pb/pzi/index.html.
- [4] Databáze Regionálních účtů. Český statistický úřad [online]. 2013 [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.indexnu_reg.
- [5] HÝBLOVÁ, A. *Přímé zahraniční investice a rozvoj regionu*. Pardubice, 2013. Diplomová práce. Univerzita Pardubice. Vedoucí práce doc. Ing. Ivana Kraftová, CSc.
- [6] UNCTAD. *World Investment Report 2012* [online]. United Nations Publication, 2012 [cit. 2012-11-17]. ISBN 978-921-1128-437. Dostupné z: <http://www.unctad-docs.org/UNCTAD-WIR2012-Full-en.pdf>.
- [7] WOKOUN, R., TVRDOŇ, J. a kol. *Přímé zahraniční investice a regionální rozvoj*. Praha: Oeconomica, 2010, 203 s. ISBN 978-80-245-1736-0.
- [8] Zaměstnanost a nezaměstnanost. Český statistický úřad [online]. 2013 [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zamestnanost_nezamestnanost_prace.

STRATEGICKÉ PLÁNY ČESKÝCH A MORAVSKÝCH MĚST VE SVĚTLE GENDER ANALÝZY

STRATEGIC PLANS OF CZECH AND MORAVIAN TOWNS FROM THE GENDER ANALYSIS POINT OF VIEW

Ing. Jana Modráčková, doc. Ing. Vladimíra Šilhánková, Ph.D.,

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní, Ústav regionálních a bezpečnostních věd
Studentská 84, 532 10 Pardubice, Česká republika
vladimira.silhankova@gmail.com

Mgr. Michael Pondělíček, Ph.D.

Vysoká škola regionálního rozvoje Praha
Žalanského 68/54, Praha, Česká republika
vladimira.silhankova@gmail.com, mpondelicek@gmail.com

Klíčová slova:

strategický plán, strategické plánování, rovnost příležitostí, genderová analýza

Keywords:

strategic plan, strategic planning, equal opportunity, gender analysis

Abstrakt

Příspěvek je zaměřen na genderovou analýzu strategických plánů. Jeho cílem je vyhodnocením strategických plánů 16 velkých měst České republiky, jak se promítá rovnost příležitostí do rozvojových dokumentů na místní úrovni.

Genderová analýza byla vypracována pro kritické oblasti současného strategického plánu města Pardubice pro předem definované skupiny obyvatel – ženy, muže, děti, studenty, seniory, etnické minority a náboženské skupiny. Vyhodnocení bylo založeno na hodnocení expertními skupinami. Výsledky v jednotlivých oblastech byly následně agregovány – výsledky byly následně posouzeny z hlediska genderové vyváženosti. Článek také obsahuje návrh metodologie pro genderovou analýzu strategických dokumentů měst a regionů.

Abstract:

The paper is concerned with equal opportunities in strategic planning. Its aim is to undertake gender analysis of the strategic plan for local level (municipality / city), and its evaluation on the file of 16 big cities in the Czech Republic.

Gender analysis was carried out at action plans for critical areas of the current strategic plan of the city of Pardubice for defined groups of inhabitants - Women, Men, Children, Students, Seniors, Ethnic minorities and Religious groups. The evaluation was based on experts group evaluation with representatives of the groups. The results of the assessment for critical areas were aggregated – the results became the basis for evaluating the gender balance of the strategic plan for representation. The article also includes general design methodology for application of gender analysis of the strategic documents of municipalities, cities and regions.

1 Úvod

Strategické plánování rozvoje měst a regionů u nás začalo být více podporováno až na přelomu tisíciletí. Zákonem není nikde určen obsah, ani způsob pořízení strategických dokumentů, každá obec si je sestavuje na základě potřeb v dané lokalitě. Ani genderová vyváženost není zákonem ošetřena. Příčinou může být tedy ne příliš dlouhá tradice strategického plánování jako takového a také chybějící právní předpisy, které by jasně problematiku genderové vyváženosti začlenily do české legislativy.

Při plánování rozvoje a tedy i při strategickém plánování je třeba sledovat hledisko rovnosti žen a mužů, a to na základě analýzy, nebo pouhým uvážením. Z dlouhodobého hlediska by měly být brány v potaz potřeby žen i mužů, i strategické cíle by tedy měly být rámcově genderově vyvážené.

Cílem ovšem není stavět genderové hledisko nad ostatní kritéria a upřednostňovat cíle, aktivity či projekty, které jsou zaměřeny na ženy. Obec by tím měla získat přehled o struktuře strategického plánování, což umožní jeho lepší analýzu.

Problematika genderu by měla být zohledněna ve všech úrovních strategického plánování. Tedy strategická vize, vlastní strategický plán se stanovenými kritickými oblastmi a samotné akční plány by měly být posouzeny, zda vedou k rovnosti žen a mužů. Podobně to platí o projektech, které přispívají k plnění jednotlivých úrovní strategického plánu. Zamýšlené investiční aktivity je nutno hodnotit jako celek, ale i v rámci jednotlivých výdajových kapitol a jejich vyváženosti.

Ve veřejném sektoru se používá metoda strategického plánování na úrovni obcí. Aplikace gender mainstreamingu ve strategickém plánování není zatím využívána, přesto je třeba se zabývat otázkou dopadů strategického plánování na obyvatele měst i dalších sídel a případně mikroregionů nebo na jednotlivé skupiny obyvatel města.

Hlavním cílem článku je ověření metodiky pro vypracování genderových analýz strategických plánů na souboru plánů 16 velkých měst v České republice a jejich vzájemné porovnání.

2 Metodika

Pro genderovou analýzu Strategických dokumentů byla vytvořena unikátní metodika, která vychází jak u obecných principů tender mainstreamingu a generových analýz, které kombinuje s matematickými a statistickými modely hodnocení strategických dokumentů. Pro zpracování projektu byla zvolena expertní metoda hodnocení – viz podrobněji níže, a to zejména z důvodů finančních a časových limitů pro zpracování.

2.1 Expertní skupina a hodnocení z pohledu gender

Pro vlastní analýzu dále byla ustanovena expertní skupina (hodnotitelé), která se zabývala hodnocením relevantnosti stanovených strategických cílů pro jednotlivé genderové skupiny. Expertní skupina byla složena tak, aby pokrývala jednotlivé skupiny sledované v genderové analýze, a to vždy min. po dvou zástupcích z každé následující skupiny:

- *Muži,*
- *Ženy,*
- *Děti do 15 let věku,*
- *Studenti,*
- *Senioři,*
- *Náboženské skupiny* (zapojeni byli římskí katolíci a členové Církve československé husitské),

- *Národnostní menšiny* (ve spolupráci s pracovníky Oblastní Charity Hradec Králové bylo dohodnuto zapojení Rómů).

Členové expertní skupiny byli členy nebo spolupracovníky o. s. Civitas per Populi z různých míst ČR (Hradec Králové, Praha, Beroun, Pardubice) s výjimkou skupiny národnostních menšin – viz poznámka výše.

Hodnotitelé bodovým hodnocením priorit strategických cílů hodnotili soulad cílů strategického plánu se zájmy skupiny, kterou zastupovali.

Hodnotitelé měli ke každému cíli přiřadit bodovou hodnotu 1 - 5, která určovala dopad vybraného cíle na danou expertní skupinu. Hodnocení je subjektivní, závislé na individuálním posouzení hodnotitele. Dle svých priorit hodnotili následně:

	1	2	3	4	5
Priorita	vůbec nepreferuji	spíše nepreferuji	neutrální názor („je mi to jedno“)	spíše preferuji	velmi preferuji

Tab. 1: *Bodová hodnota určující dopad vybraného cíle na danou expertní skupinu. Zdroj: Vlastní konstrukce.*

Vyplněné dotazníky byly dále statisticky zpracovány. Při analýze byla použita metoda Topsis106 založená na minimalizaci vzdálenosti od ideální varianty. Tato metoda posuzuje hodnocení z hlediska jejich vzdálenosti od ideální a bazální varianty. Vyžaduje kardinální hodnocení variant podle jednotlivých kritérií a váhy těchto kritérií. Předpokládá se maximalizační charakter všech kritérií.

Pro každý strategický dokument pak byla vytvořena souhrnná hodnotící tabulka, která nejenže umožňuje posoudit generovou relevanci jednotlivých témat – kritických oblastí strategického plánu, ale umožňuje částečně i porovnat relevanci strategií jednotlivých měst mezi sebou.

3 Výběr měst pro analýzu

Pro analýzu bylo zvoleno 16 velkých měst v České republice (s výjimkou hlavního města Prahy). Analyzovány byly strategické rozvojové dokumenty – strategické plány měst, které byly volně dostupné na internetových stránkách těchto měst. Pro analýzu byly tedy vybrány a zpracovány následující strategické dokumenty:¹⁰⁷

¹⁰⁶ Popis metodiky TOPSIS převzat z: DUŠEK, J. *Využití metod vícekritériálního hodnocení variant ve veřejném sektoru. Diplomová práce.* České Budějovice: Jihočeská univerzita České Budějovice. 2008

¹⁰⁷ Veškeré dokumenty použité pro analýzu byly získány z veřejně dostupných zdrojů, zejména z webových prezentací daných měst. Zpracovatel nenese odpovědnost za obsah těchto dokumentů, případně za nesoulad v dokumentech publikovaných jednotlivými magistráty.

Pořadí	Město	Počet obyvatel	Schválení strategického plánu nebo akčního plánu				Politické složení členů zastupitelstva
			Schválilo	Počet členů	Z toho ženy	Datum schválení	
1	Brno	384277	Zastupitelstvo	55	12	26. 6. 2007	ODS (19), ČSSD (13), KSČM (5), KDU-ČSL (6), Strana zelených (7), BRNO2006 – Tým J. Zlatušky (5)
2	Ostrava	302456	Zastupitelstvo	55	9	25. 5. 2005	ODS (24), ČSSD (18), KSČM (10), KDU-ČSL (3)
3	Plzeň	169688	Zastupitelstvo	47	5	11. 12. 2003	ODS (20), Prává volba pro Plzeň (4), ČSSD (10), KSČM (7), Koalice US-DEU, SNK (3), KDU-ČSL (3)
4	Liberec	102247	Zastupitelstvo	39	7	02/2002	ODS (13), ČSSD (7), KSČM (5), Nezávislí (2), US-DEU (2), DRS (3), UPSaZ (3), SPOS (4)
5	Olomouc	100043	Zastupitelstvo	45	10	12/2007	KSČM (5), KDU-ČSL (4), ODS (21), ČSSD (14), Strana Zelených (1)
6	Ústí nad Labem	95003	Zastupitelstvo	37	9	12/2007	KSČM (6), ODS (17), ČSSD (8), Sdružení pro zdraví, sport a prosperitu (6)
7	Hradec Králové	94242	Zastupitelstvo	37	4	27. 6. 2006	KDU-ČSL (2), ODS (13), KSČM (6), Sdružení SOS (3), Volba pro město (7), ČSSD (6)
8	České Budějovice	93883	Zastupitelstvo	45	11	4. 9. 2008	KSČM (6), KDU-ČSL (4), ODS (23), ČSSD (7), Zelení a otevřená spol. (3), SNK Evropští demokraté (2)
9	Pardubice	91073	Zastupitelstvo	39	6	30. 10. 2007	KSČM (4), KDU-ČSL (2), ODS (15), ČSSD (7), Sdružení pro Pardubice (8), Zelená pro Pardubice (2)
10	Havířov	79679	Zastupitelstvo	43	9	23. 6. 2008	ODS (14), KSČM (13), Hnutí pro Havířov (4), ČSSD (12)
11	Zlín	76010	Zastupitelstvo	41	9	10/2012	KDU-ČSL (3), ČSSD (6), ZLÍNSKÉ HNUTÍ NEZÁVISLÝCH(2), ODS(6), NEZAŘAZENÍ(4), KSČM (3), TOP 09 a

							STAN (10), M.O.R.(7)
12	Kladno	69178	Zastupitelstvo	33	3	11/2007	ODS (19), ČSSD (8), KSČM (6)
13	Most	67030	Zastupitelstvo	46	10	20. 9. 2012	Mostečané Mostu (26), KSČM (5), ODS (6), ČSSD (6), TOP 09 (2), nezařazený (1)
14	Karviná	59627	Zastupitelstvo	41	10	12. 11. 2008	ODS (9), ČSSD (13), KSČM (14), NAŠE KARVINSKO (3), KDU-ČSL (2)
15	Opava	58643	Zastupitelstvo	45	3	18. 12. 2007	KDU-ČSL (5), ČSSD (16), SNK EVROPŠTÍ DEMOKRATÉ (3), ČSSD (13), CHCETE ZMĚNU? VOLTE MLADÉ! (2), KSČM (5)
16	Frýdek-Místek	58193	Zastupitelstvo	43	6	5. 12. 2011	ČSSD (18), ODS (8), KSČM (5), TOP 09 (4), VV (3), KDU-ČSL (3), NEZÁVISLÍ (2)

Tab. 2: Strategické dokumenty použité pro genderovou analýzu. Zdroj: Vlastní konstrukce.

4 Výsledky analýzy jednotlivých strategických dokumentů

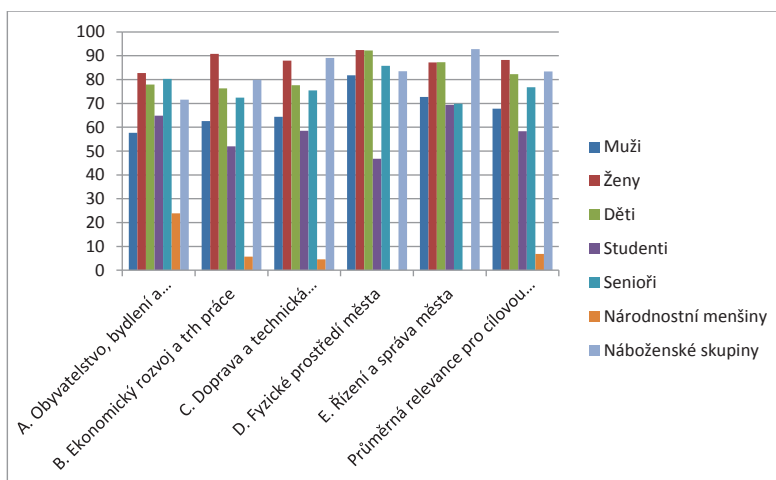
Z genderové analýzy vyplynulo hodnocení souhlasu resp. nesouhlasu (relevance) jednotlivých genderových skupin se stanovenými cíly jednotlivých strategií. Údaje jsou uvedeny v procentech, a čím vyšší číselná hodnota, tím lépe je daná kritická oblast genderovou skupinou hodnocena. Uvedena je ukázka vyhodnocení Strategického plánu města Zlína.

Strategický plán města Zlína byl schválen v říjnu 2012 zastupitelstvem města o počtu 41 členů, z toho 9 žen tj. 22%. Z genderové analýzy Strategického plánu města Zlína vyplynulo, že nejvíce témat vyhovuje ženám, náboženským skupinám a dětem (88% resp. 83% res. 82%) a o něco málo méně pak seniorům (76%). Souhlas s tématy strategie, vyhovuje mužům ze 68% a studentům z 58%. Z analýzy je viditelné, že je zde obecně vysoká relevance cílů strategie u všech genderových skupin (nad 50%) s obvyklou výjimkou národnostních menšin – jen 7%. Národnostní menšiny nepovažují za relevantní cíle zejména Fyzické prostředí města a Řízení a správu města, což je pozoruhodné neboť to signalizuje jiné pojetí účelu sídla. Poměrně vysoká je relevance jednotlivých témat u skupin obyvatel, která se pohybuje od 63% do 69%. Strategický plán města Zlína je tak hodnocen jako nejrelevantnější z pohledu genderové analýzy. Celkově lze konstatovat, že **Strategický plán města Zlína je genderově i tematicky vyrovnaným a vysoce hodnoceným dokumentem.**

Kritická oblast/Cílová skupina	Muži	Ženy	Děti	Studenti	Seniori	Nár. menšiny	Náboženské skupiny	Průměrná relevance tématu
A. Obyvatelstvo, bydlení a občanská vybavenost	57,64	82,71	77,86	64,83	80,30	23,89	71,59	65,55
B. Ekonomický rozvoj a trh práce	62,53	90,82	76,31	52,00	72,42	5,68	79,94	62,81

Kritická oblast/Cílová skupina	Muži	Ženy	Děti	Studenti	Senioři	Nár. menšiny	Náboženské skupiny	Průměrná relevance tématu
C. Doprava a technická infrastruktura	64,42	87,95	77,60	58,46	75,44	4,56	89,07	65,36
D. Fyzické prostředí města	81,79	92,41	92,18	46,74	85,80	0,00	83,45	68,91
E. Řízení a správa města	72,72	87,17	87,31	69,38	69,87	0,00	92,75	68,46
Průměrná relevance pro cílovou skupinu	67,82	88,21	82,25	58,28	76,77	6,83	83,36	

Tab. 3: Celkové hodnocení Strategického plánu města Zlína z pohledu souhlasu resp. nesouhlasu (relevance) jednotlivých genderových skupin, Zdroj: Vlastní konstrukce.

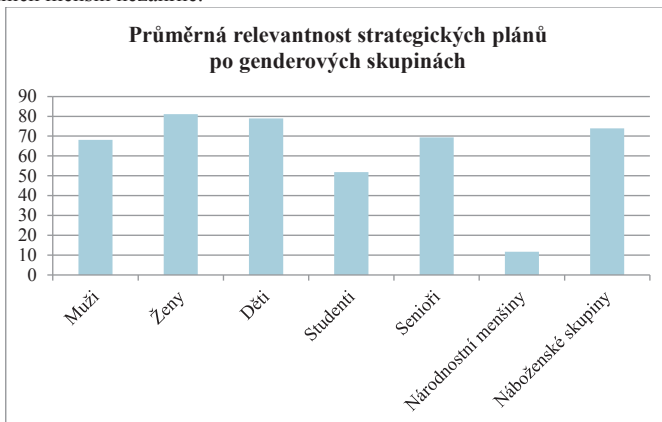

Graf 1: Grafické vyjádření celkového hodnocení Strategického plánu města Zlína z pohledu souhlasu resp. nesouhlasu (relevance) jednotlivých genderových skupin, Zdroj: Vlastní konstrukce.

5 Vyhodnocení genderové korektnosti strategických plánů

Cílem provedených analýz bylo vyhodnotit genderovou korektnost strategických plánů u vybraných velkých měst v České republice. **Z analýz jednoznačně vyplynulo, že skupinou, které v průměru nastavené strategické cíle nejvíce vyhovují, jsou ženy, a to z více než 81%. Druhou „nejspokojenější“ skupinou jsou děti se 78% spokojenosti s cíli. Předpoklad, že strategické plány, které jsou zpracovávány a schvalovány převážně muži, jsou také na zájmy a potřeby mužů zaměřeny, se zatím tedy nepotvrdil.** Muži vyjádřili průměrný soulad se stanovenými cíli v 68%. Skupinami, které jsou se strategickými cíli spokojenější než muži, jsou i senioři (69%) a náboženské skupiny (74%). Kritičtější postoj ke strategickým cílům měli již jen studenti (52%). Nejmenší dopady stanovených

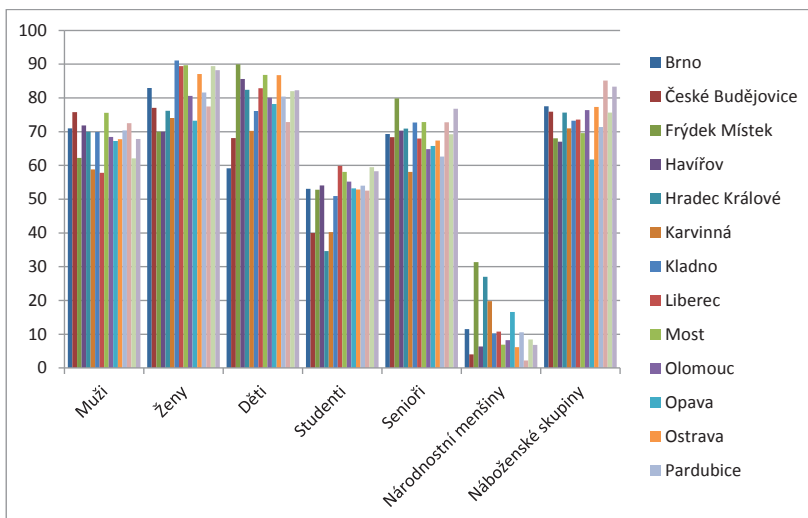
strategií cítí národnostní menšiny, které se s nimi ztotožňují jen z necelých 12%.¹⁰⁸ Vzhledem ke skutečnosti, že postoj národnostních menšin se zásadním způsobem hodnocení ostatních skupin vymyká, bylo by proto vhodné tuto skutečnost došetřit navazujícím podrobnějším průzkumem, protože menšiny nejsou mezi sebou totožné a jsou v jejich názorech zásadní rozdíly, stejně jako v jejich zapojení do společnosti. Průměrná relevance (akceptovatelnost, přijatelnost) všech strategií je relativně vysoká, a to 62% se započtením výsledků za národnostní menšiny a dokonce 70,5%, pokud se do průměru stanovisko národnostních menšin nezahrme.

Graf 2: Průměrná relevantnost strategických plánů po genderových skupinách, Zdroj: Vlastní konstrukce

V rámci analýz bylo zpracováno 16 strategických plánů velkých měst (s výjimkou hlavního města Prahy). Cílem práce bylo vyhodnotit jednotlivé strategické dokumenty z pohledu jejich genderové korektnosti, zajímavé je ale i jejich vzájemné porovnání. Následující tabulka a graf zobrazují analyzované dokumenty z pohledu souladu (relevance) v nich stanovených cílů se zájmy jednotlivých genderových skupin a po jednotlivých dokumentech.

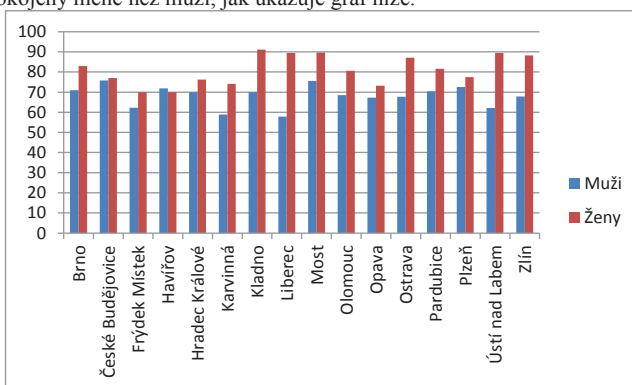
¹⁰⁸ Tento údaj může být zatížen skutečností, že jako národnostní menšina v expertní skupině figurovali pouze Romové zachycení Charitou ČR.

Graf 3: Analyzované dokumenty z pohledu souladu (relevance) v nich stanovených cílů se zájmy jednotlivých genderových skupin, Zdroj: Vlastní konstrukce.

Z porovnání jednotlivých dokumentů vyplynulo, že žádný nebyl expertní skupinou průměrně hodnocen méně než z 50% souladu cílů jednotlivých generových skupin s cíli strategie, a proto lze konstatovat, že relevantnost strategických plánů i jejich genderová korektnost je u sledovaných měst velmi vysoká. Z tohoto úhlu pohledu byl nejlépe hodnocen Strategický plán města Zlína (66,2%), ale i celkově „nejhůře“ hodnocený Strategický plán města Karviná má velmi vysoké skóre 56%.

Dílčím cílem provedené analýzy bylo také porovnání souladu strategických cílů z užího genderového pohledu – mezi muži a ženami. Jak již bylo uvedeno výše, ženy obecně hodnotí strategické cíle plánů lépe než muži. Ani v jednom případě se nestalo, že by ženy byly se strategií spokojeny méně než muži, jak ukazuje graf níže.

Graf 3: Porovnání hodnocení relevantnosti cílů strategií mezi muži a ženami, Zdroj: Vlastní konstrukce.

Obecně je možno konstatovat, že z hlediska relevantnosti strategií mezi skupinami muži – ženy, převažuje ve všech analyzovaných dokumentech vyšší soulad s cíli plánu na straně žen, a to i přesto, že podíl žen ve schvalujících orgánech těchto zkoumaných strategií se pohybuje mezi 6 až 24 %.

Závěrem byla provedena ještě korelační analýza¹⁰⁹, jejímž cílem bylo hledat závislost mezi relevancí cílů a podílem žen ve schvalovacím orgánu. Následně byly vypočteny korelační koeficienty pro vztahy mezi podílem schvalujících žen a relevancí cílů mezi skupinami žen, dětí, studentů a seniorů, a to následovně:

Korelace mezi průměrnou relevancí cílů strategických plánů a podílu žen ve schvalujícím orgánu je **-0,04623**

Korelace mezi relevancí cílů strategických plánů pro skupinu ženy a podílem žen ve schvalujícím orgánu je **0,139623**

Korelace mezi relevancí cílů strategických plánů pro skupinu dětí a podílem žen ve schvalujícím orgánu je **-0,24871**

Korelace mezi relevancí cílů strategických plánů pro skupinu seniorů a podílem žen ve schvalujícím orgánu je **-0,05887**

Korelace mezi relevancí cílů pro skupinu studenti a podílem žen ve schvalujícím orgánu je **0,171325**

Z provedené korelační analýzy vyplynulo, že prakticky neexistuje závislost mezi podílem žen ve schvalujícím orgánu strategického plánu a souladem cílů s jejich vlastními potřebami, ani s potřebami dalších skupin, které jsou s péčí žen obvykle spojovány tj. potřebami dětí, studentů a seniorů. (Míra korelace je dokonce velmi nízká v maximu do hodnoty 0,25.)

6 Závěr

Provedená analytická studie je první svého druhu (z hlediska Gender) provedená v podmínkách České republiky a byla pro ni vyvinuta a odzkoušena vlastní unikátní metodika. Studie je zatížena expertním hodnocením strategických plánů, které bylo zvoleno mimo jiné z důvodu omezených finančních prostředků pro její vypracování, což mohlo způsobit mírné zkeslení některých výstupů. Z tohoto hlediska lze jednoznačně doporučit použitou metodiku k rozšíření tak, aby vstupními daty pro hodnocení byly výstupy sociologického šetření na reprezentativním vzorku obyvatel jednotlivých měst. To by samozřejmě vyžadovalo vyšší vstupní investici do hodnocení, ale zpřesní to výsledky. Pokud by bylo dosaženo toho, že genderová analýza bude integrální součástí každého strategického plánu již v době jeho zpracování, nemusely by se náklady na sběr dat jevit jako zásadní, a to i s ohledem na celkové náklady, které jsou se zpracováním strategických plánů obvykle spojeny.

Obecně je možno vyvinutou a ověřenou metodiku analýzy považovat za jednoduchý, ale účinný nástroj pro genderovou analýzu strategických dokumentů založenou na rozšířené metodě Delphi (ESPON EU), a to nejen pro analýzu na úrovni strategií jednotlivých měst, ale i vyšších celků nebo regionů.

¹⁰⁹ Blíže viz ANDĚL, Jiří. *Statistické metody*. Praha : Matfyzpress, 2003. ISBN 80-86732-08-8 a BAKYTOVÁ, Hedviga, et al. *Statistická indukce pro ekonomy*. Praha : SNTL, 1986. 343 s. ISBN L31-C3-IV-41/38362

7 Literatura

- ANDĚL, Jiří. *Statistické metody*. Praha : Matfyzpress, 2003. ISBN 80-86732-08-8
- BAKYTOVÁ, Hedviga, et al. *Statistická indukce pro ekonomy*. Praha : SNTL, 1986. 343 s. ISBN L31-C3-IV-41/38362
- DUŠEK, J. *Využití metod vícekritériálního hodnocení variant ve veřejném sektoru. Diplomová práce*. České Budějovice: Jihočeská univerzita České Budějovice. 2008
- FOLTYSOVÁ, Michaela, et al. 2004. *Zavedení eura v České republice* [online]. Praha : Ministerstvo práce a sociálních věcí.[cit. 2012-07-27]. Informativní metodika Rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů. Dostupné z WWW: <http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Metodika_rovnost.pdf>
- Fórum 50 %. 2009. *Rovné příležitosti žen a mužů : Jak začít?* [online]. 1. vydání. Praha : Copyright Fórum 50 %, o. s. [cit. 2012-07-27]. Dostupné z WWW: <http://aa.ecn.cz/img_upload/666f72756d35302d6669313030313139/rovne_prilezitosti_zen_a_muzu_ve_mestech_a_obcich_jak_zacit.pdf>. ISBN 978-80-904447-0-6
- MACHOVCOVÁ, Kateřina. *Náklady a zisky rovných příležitostí pro muže a ženy*. Praha : Gender Studies, 2007. 61 s. ISBN 80-86520-14-5(chyb.)
- OUTLÁ, Veronika, et al. *Rozpočtování z hlediska rovnosti žen a mužů* [online]. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2007 [cit. 2011-02-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.nvf.cz/gender/dokumenty/sbornik/cesky.pdf>>. ISBN 978-80-7380-046-8
- REJMANOVÁ, Ludmila *Strategický plán obce / města z pohledu rovných příležitostí (gender analýza strategického plánu)*. Diplomová práce. Univerzita Pardubice 2011, Vedoucí práce. Vladimíra Šilhánková
- ŠIKLOVÁ, Jiřina . *Společnost žen a mužů z aspektu genderu : sborník studií vzniklých na základě semináře Společnost, ženy a muži z aspektu gender pořádaného Nadací Open Society Fund Praha*. . 1999. Praha : Open Society Fund, 1. vyd. Gender studies a feminismus na univerzitách ve světě a v České republice, s. 171. ISBN 80-238-4770-8 (v knize neuvedeno:brož.):neprodejné

Vydání tohoto článku finančně podpořila Nadace Open Society Fund Praha.

JEDNOTKY SBORU DOBROVOLNÝCH HASIČŮ OBCÍ V PARDUBICKÉM KRAJI

THE MUNICIPALITY FIRE-FIGHTERS UNITS OF PARDUBICE REGION

Zuzana Karlová

Zdeněk Matěja

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav regionálních a bezpečnostních věd
Studentská 84, 532 10 Pardubice
Česká republika
zucarlova@seznam.cz;

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav regionálních a bezpečnostních věd
Studentská 84, 532 10 Pardubice
Česká republika
zdenek.mateja@upce.cz

Klíčová slova

požární ochrana, jednotky sboru dobrovolných hasičů obcí, Pardubický kraj, spolupráce dobrovolných a profesionálních hasičských jednotek

Keywords

fire protection, municipality fire-fighters units, Pardubice region, cooperation between fire-fighters units

Abstrakt

Požární ochrana je jednou z důležitých součástí bezpečnosti regionu a jeho obyvatel. Tento příspěvek pojednává zejména o požární ochraně, kterou zajišťují jednotky sboru dobrovolných hasičů obcí. Nejprve je popsán historický vývoj požární ochrany a jsou vymezeny druhy jednotek požární ochrany. Dále je pozornost zaměřena na jednotky sboru dobrovolných hasičů obcí v Pardubickém kraji. Je provedena analýza jejich činnosti v letech 2008 až 2012 a na základě dotazníkového šetření jsou zhodnoceny vybrané aspekty spolupráce s profesionálními jednotkami.

Abstract

The fire protection belongs to the important security parts of each region and its inhabitants. This paper aims the fire protection which is usually detected by municipality fire-fighters units on the voluntary base. The fire protection development and the sorts of fire protection units are described at first. Further text is focused on the municipality fire-fighters units in the Pardubice region. The analysis covers its activity between 2008 and 2012. Further part evaluates some aspects of cooperation between the professional and voluntary based fire-fighters units. The evaluation is based on questionnaire survey.

Oheň provází lidstvo již od samého počátku. A od té doby také platí přísloví, že oheň je „dobrý sluha, ale zlý pán“, a tak lidé pochopili, že oheň je v některých případech třeba krotit. První zmínky o organizovaném hašení sahají až do starého Říma. V naší zemi jsou první náznaky organizovaného hašení ze 14. století. V té době lidé porozuměli tomu, že ne vždy lze oheň uhasit pár vědry z obecní kašny. A tak už v této době se snažili požárům předcházet a v případě jejich vzniku je organizovaně a společně hasit. Mezníkem ve společném zdolávání požárů, bylo 17. století, kdy v Novém Městě pražském vznikl první požární řád, ve kterém bylo uvedeno, na kterých místech musela stát „hasičská“ technika. Stále se však jednalo o dobrovolné akce obyvatel. První profesionální sbor byl založen 23. března 1853, tehdy ale měli hasiči na starost nejen výcvik s hasičskou technikou a likvidaci požárů, ale do jejich náplně práce spadal i úklid ulic. K založení prvního dobrovolného hasičského sboru došlo ve Velvarech na Kladensku v roce 1864. Příslušníci sboru neměli za úkol jen hasit požáry, ale setkávání a cvičení těchto dobrovolníků vedlo i ke zvyšování vzdělanosti a všeobecné národní osvěty. [6]

Ze první Československé republiky fungovaly profesionální jednotky jen v některých větších městech, tento stav ale nevyhovoval potřebám státu v dobách míru, tím spíše byl nevyhovující za války. V roce 1942 byl ustanoven pluk požární policie Čechy-Morava. Po válce byla požární ochrana zařazena do působnosti ministerstva vnitra (MV), vykonávání úkolů a povinností na úseku požární ochrany pak měly ve své režii národní výbory (místní, okresní, krajské), jejichž výkonným orgánem bylo hasičské družstvo, které se dělilo na dobrovolné, z povolání a závodní. Velmi významnou událostí, která přispěla ke zkvalitnění požární ochrany, byl vznik Školy požární ochrany ministerstva vnitra ve Frýdku-Místku v roce 1967. Výchovou vlastních odborníků a příchodem absolventů ze škol technického směru se zkvalitnil potenciál profesionální požární ochrany a zlepšila se také schopnost zajištění zabezpečení požární ochrany ve společnosti. Postupem času tak profesionální jednotky požární ochrany přebíraly či plně nahrazovaly některé druhy technických služeb a přejímaly také větší kompetence v oblasti přípravy státu a jeho orgánů na mimořádné události a v provádění záchranných a likvidačních prací během mimořádných událostí. Těmto skutečnostem bylo nutné přizpůsobit právní úpravu, a tak byl v roce 1985 vydán zákon o požární ochraně, který je platný dodnes. [3]

Proces několikaletých změn vyvrcholil na přelomu tisíciletí, kdy byla rozšířena působnost Ministerstva vnitra o problematiku krizového řízení, civilního nouzového plánování, ochrany obyvatelstva a integrovaného záchranného systému (IZS). V souvislosti s tím byly přijaty nové zákony. Právě nová právní úprava, která nabyla účinnosti dne 1. ledna 2001, znamenala zásadní změnu v postavení, působnosti a organizaci Hasičského záchranného sboru ČR. V současné době hraje Hasičský záchranný sbor ČR stěžejní roli v přípravách státu na mimořádné události, ať už se jedná o hrozby terorismu, průmyslových havárií nebo živelných katastrof. Hasičský záchranný sbor ČR je jednou ze základních složek integrovaného záchranného systému, jehož je i koordinátorem.

Dříve bývali členové dobrovolných či profesionálních jednotek nazýváni „požárníci“ dnes se jim říká hasiči. Avšak ani toto označení přesně nevystihuje danou profesi. Nejvíce zásahů provádí hasiči zpravidla u technických havárií, konkrétně jde o technickou pomoc, dále pak tvoří velkou část jejich výjezdů dopravní nehody, následují požáry, výjezdy k únikům nebezpečných chemických látek, výjezdy k živelným pohromám apod.

1 Jednotky požární ochrany

Hlavním úkolem jednotek požární ochrany je chránit životy a zdraví obyvatel a jejich majetek před požáry a poskytovat jim účinnou pomoc při mimořádných událostech, které ohrožují život a zdraví obyvatel, majetek nebo životní prostředí, a které vyžadují provedení záchranných či likvidačních prací. Jednotky požární ochrany jsou určeny zákonem č. 133/1985 Sb., o požární ochraně.

- Jednotka hasičského záchranného sboru kraje (HZS kraje), která je složena z příslušníků hasičského záchranného sboru určených k výkonu služby na stanicích hasičského záchranného sboru kraje.
- Jednotka hasičského záchranného sboru podniku (HZS podniku), která je složena ze zaměstnanců právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby, kteří vykonávají činnost v této jednotce jako své zaměstnání.
- Jednotka sboru dobrovolných hasičů obce (SDH obce), která je složena z fyzických osob. Členové těchto jednotek vykonávají činnost v těchto jednotkách na základě dobrovolnosti, případně, někteří členové mohou vykonávat činnost v pracovním poměru, a to k obci nebo hasičskému záchrannému sboru kraje.
- Jednotka sboru dobrovolných hasičů podniku (SDH podniku), která je složena ze zaměstnanců právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby, kteří nevykonávají činnost v této jednotce požární ochrany jako své zaměstnání.

Dle zákona jsou jednotky požární ochrany (JPO) rozděleny do 6 kategorií. Člení se z hlediska jejich územní či místní působnosti, zda jsou veřejné či podnikové, a dále také podle hlediska zabezpečení jejich výjezdu).

Jednotky s územní působností zasahující i mimo území svého zřizovatele.

- JPO I – jednotka hasičského záchranného sboru kraje s územní působností zpravidla do 20 minut jízdy z místa dislokace a dobou výjezdu jednotky od vyhlášení poplachu do 2 minut, dojezdová vzdálenost z místa dislokace je 15 až 20 km.
- JPO II – jednotka požární ochrany sboru dobrovolných hasičů obce, s členy, kteří vykonávají službu jako svoje hlavní nebo vedlejší povolání, s územní působností do 10 minut jízdy z místa dislokace, zajišťuje výjezd do 5 minut od vyhlášení poplachu, dojezdová vzdálenost z místa dislokace je 7,5 až 10 km.
- JPO III – jednotka požární ochrany sboru dobrovolných hasičů obce s členy, kteří vykonávají službu v JPO dobrovolně, s územní působností do 10 minut jízdy z místa dislokace, zajišťuje výjezd do 10 minut od vyhlášení poplachu, dojezdová vzdálenost z místa dislokace je 7,5 až 10 km.

Jednotky s místní působností zasahující zejména na území svého zřizovatele, pokud není v případě rozsáhlých mimořádných událostí požadován výjezd jednotky jinam.

- JPO IV – jednotka požární ochrany hasičského záchranného sboru podniku zřizovaná právnickou nebo podnikající fyzickou osobou. Zajišťuje výjezd do 2 minut od vyhlášení poplachu.
- JPO V – jednotka požární ochrany sboru dobrovolných hasičů obce s členy, kteří vykonávají službu v jednotce požární ochrany dobrovolně, zajišťuje výjezd do 10 minut od vyhlášení poplachu, dojezdová vzdálenost je 3,5 až 5 km.
- JPO VI – jednotka požární ochrany sboru dobrovolných hasičů podniku zřizovaná právnickou nebo podnikající fyzickou osobou. Zajišťuje výjezd do 10 minut od vyhlášení poplachu.

2 Jednotky SDH obce

Každá obec má povinnost zřídit jednotku SDH obce, tato povinnost vyplývá ze zákona o požární ochraně a není závislá na velikosti obce a obec jí není zproštěna ani tehdy, když je v jejím katastru dislokována jednotka HZS kraje nebo HZS podniku. Pouze kraj může v případě přihlídnutí k místním podmínkám obec této povinnosti zbavit a místo zřízení jednotky SDH obce vytvoří obec pouze požární hlídku. Pokud obec nezřídí jednotku sboru dobrovolných hasičů, je povinná sružit prostředky na společnou jednotku s HZS nebo obcí, jejichž jednotky požární ochrany jsou předurčeny požárním poplachovým plánem kraje k prvnímu zásahu pro uvedenou obec. Prostředky vynakládané obcí na tuto společnou jednotku požární ochrany musí být minimálně v takové výši, aby zajistily akceschopnost jednoho požárního družstva o sníženém stavu. Podobně se mohou sružit prostředky dvou nebo více obcí k vytvoření společné jednotky různé kategorie. Obec může také sružit své prostředky a zřídit společnou jednotku požární ochrany s některým z místních podniků (nebo s více podniky), který má také povinnost zřídit jednotku HZS podniku. [6]

Obec zřizuje jednotku sboru dobrovolných hasičů obce jako svoji organizační složku pro zajištění bezpečnosti území obce před požáry a jinými mimořádnými událostmi. V obci může být několik jednotek sboru dobrovolných hasičů. Potřebnou dokumentaci pro zřízení jednotky SDH obce je zřizovací listina, jmenovací dekret velitele jednotky a seznam členů jednotky SDH obce spolu s doklady o jejich zdravotní způsobilosti pro výkon služby. Velitele dané jednotky SDH obce jmenuje a odvolává starosta obce, a to po vyjádření HZS kraje, který posoudí způsobilost daného člověka pro funkci velitele.

Jednotku sboru dobrovolných hasičů financuje obec sama ze svého rozpočtu za využití příspěvků z kraje a ze státního rozpočtu formou účelových dotací. Členové jednotek sboru dobrovolných hasičů obce vykonávají svou činnost zcela dobrovolně, zpravidla ji nevykonávají jako své zaměstnání. Aktivita v jednotce SDH obce při zásahu se považuje za výkon občanské povinnosti. Činnost při nařízeném cvičení nebo nařízené odborné přípravě je jiným úkonem v obecném zájmu ve smyslu zákonníku práce. Ke zvýšení akceschopnosti a zkvalitnění činnosti jednotky sboru SDH se mohou do této jednotky zařadit i osoby vykonávající tuto službu jako svoje zaměstnání.

Krajské úřady poskytují na výdaje spojené se zásahy jednotky SDH obce mimo jejich územní obvod, na financování jejich akceschopnosti, pořízení a obnovu techniky dotaci. Pokud obec pořizuje prostředky požární ochrany, případně jiný majetek nezbytný pro jednotku SDH obce, vztahují se na jeho pořízení stejná pravidla jako při pořizování jakéhokoliv jiného obecního majetku, tzn. povinností obce je provést výběrové řízení. [6]

3 Jednotky požární ochrany SDH obcí v Pardubickém kraji

K 1. lednu 2013 existuje v Pardubickém kraji (PAK) celkem 574 jednotek požární ochrany. Jako jednotky SDH obce jsou vedeny jednotky požární ochrany v kategoriích s označením JPO II, JPO III a JPO V. Těchto jednotek je v kraji celkem 548, z toho nejvíce jich je v kategorii JPO V.

JPO II a JPO III patří mezi jednotky s rozšířenou působností. Jsou schopny zasahovat i mimo území své obce. Rozdíl mezi těmito kategoriemi jednotek je takový, že v JPO II mohou mít, a zpravidla i mají, ve svých řadách placené členy. Ty platí obec jako své zaměstnance a oni mají systém pohotovosti, podobně jako profesionální hasiči. JPO V jsou jednotky, které jsou předurčeny pouze pro území své obce. Za určitých výjimečných okolností je však může krajské operační středisko vyzvat, aby se zúčastnily zásahu i mimo území dané obce,

v praktickém životě se to ale nestává často. Až na nějaké výjimky jsou to takové jednotky, které nemají žádnou velkou techniku, obvykle nemají cisternovou automobilovou stříkačku, vyprošovací nářadí apod.

Tabulka 1: Počet jednotek požární ochrany se zvýrazněním JPO SDH obcí v PAK

Typ jednotky	Počet jednotek				Celkem
	Chrudim	Pardubice	Svitavy	Ústí nad Orlicí	
JPO I	3	3	4	5	15
JPO II	9	0	5	9	23
JPO III	13	28	28	14	83
JPO IV	0	4	1	1	6
JPO V	155	83	88	116	442
JPO VI	1	2	1	1	5
Celkem	181	120	127	146	574

Zdroj: zpracováno dle [11].

Z Tab. 1 je zřejmé, že rozdělení jednotek SDH obcí je v jednotlivých okresech Pardubického kraje odlišné. Jejich rozmístění je ve velké míře závislé především na počtu obcí v daném územním odboru. Vliv na rozmístění jednotek však může mít například i geografické rozložení jednotlivých územních odborů. Pardubický okres nepatří mezi oblasti s velkým výškovým rozpětím, značná část tohoto okresu leží v Polabské nížině, a tak je celý okres relativně dobře dostupný pro jakýkoli zásah. Naproti tomu okres Chrudim je o poznání více členitý, na severu a severovýchodě území se nachází nížina, naopak jih a jihozápad okresu je charakteristický pahorkatinami až vrchovinami. Svitavský okres je tvořen z velké části pahorkatinou, na zbytku území se nachází vrchoviny. V okresu Ústí nad Orlicí je povrch velmi členitý, jeho území leží v nadmořské výšce od 239 m. n. m. až do 1424 m. n. m. Většinu území zabírají pahorkatiny, ale na území ústeckého okresu zasahuje také masiv Králického Sněžníku či Orlické hory. Je tedy zřejmé, že v některých okresech je dostupnost obtížnější, a tak i to může být jedním z důvodů rozmístění požárních jednotek SDH obcí.

Tab. 2 udává rozlohu, počet obyvatel a počet jednotek požární ochrany v jednotlivých územních odborech, které slouží jako základ k následnému vyjádření počtu obyvatel a rozlohy území připadajících na jednu jednotku SDH obce.

Tabulka 2: Počet obyvatel, rozloha a počet jednotek SDH obce v jednotlivých územních odborech

Územní odbor	Počet obyvatel	Rozloha v km ²	Počet JPO SDH obce
Chrudim	104 371	993	177
Pardubice	167 750	880	111
Svitavy	105 112	1 379	121
Ústí nad Orlicí	139 178	1 267	139

Zdroj: zpracováno z dat [11] a [12].

Pomocí výpočtu: počet obyvatel / počet jednotek SDH obce si lze vyjádřit kolik obyvatel připadá na jednu jednotku požární ochrany. Čím menší je výsledek, tím lépe.

Tabulka 3: Počet obyvatel připadající na jednu jednotku SDH obce v jednotlivých územních odborech

Územní odbor	Počet obyvatel	Počet JPO SDH obce	Počet obyvatel na jednu jednotku SDH obce
Chrudim	104 371	177	590
Pardubice	167 750	111	1 511
Svitavy	105 112	121	869
Ústí nad Orlicí	139 178	139	1 001

Zdroj: zpracováno z dat [11] a [12].

Z Tab. 3 je zřejmé, že nejméně obyvatel připadá na jednu jednotku SDH obce v ÚO Chrudim, následuje ÚO Svitavy, ÚO Ústí nad Orlicí. Poslední je ÚO Pardubice s nejvyšším počtem obyvatel na jednu jednotku. To lze vysvětlit tím, že se v tomto územním odboru nachází krajské město Pardubice, ve kterém, žije přes 90 000 obyvatel. Ve velkých městech lidé ve velké míře obývají panelové domy, které na jednom místě soustřeďují vysoký počet obyvatel. Vliv hraje i to, že ve velkých městech jsou dislokovány profesionální hasičské jednotky, které nejsou v této analýze zahrnuty.

Pomocí výpočtu: rozloha územního odboru v km² / počet jednotek SDH obce si můžeme vyjádřit počet km², který připadá jedné jednotce SDH obce. Stejně jako u předchozího vyjádření je žádoucí, aby výsledek byl co nejmenší. Díky tomu je zajištěna lepší dostupnost jednotek při zásahu.

Tabulka 4: Počet km² připadající na jednu jednotku SDH obce v jednotlivých územních odborech

Územní odbor	Rozloha v km ²	Počet JPO SDH obce	Počet km ² připadající na jednu JPO SDH obce
Chrudim	993	177	5,61
Pardubice	880	111	7,93
Svitavy	1 379	121	11,40
Ústí nad Orlicí	1 267	139	9,12

Zdroj: zpracováno z dat [11] a [12].

Podle údajů uvedených v Tab. 4 je jednotkami požární ochrany SDH obce nejlépe pokryt územní odbor Chrudim, kde na jednu jednotku SDH obce připadá necelých 6 km² daného území. Následuje ÚO Pardubice, ÚO Ústí nad Orlicí a největší území připadá na jednotky ÚO Svitavy.

4 Činnost jednotek požární ochrany v Pardubickém kraji v letech 2008 až 2012

Jak je vidět z Tab. 5, celkem provedly jednotky požární ochrany na území Pardubického kraje během posledních pěti let více než 25 tisíc zásahů, což vychází zhruba 14 zásahů na jeden den.

Tabulka 5: Mimořádné události v Pardubickém kraji v letech 2008 - 2012

Typ události	2008	2009	2010	2011	2012	Celkem
Požár	711	648	617	795	765	3 536
Dopravní nehoda	1 422	1 244	1 170	1 062	1 267	6 165
Živelná pohroma	349	94	10	0	0	453
Únik nebezpečných látek	164	173	107	61	34	539
Technické zásahy	2 347	2 648	3 381	2 346	2 769	13 491
Plané poplachy	252	287	319	281	293	1 432
Celkem	5 245	5 094	5 604	4 545	5 128	25 616

Zdroj: zpracováno z dat [7 – 11].

Nejvíce zásahů ze všech (53 %) představují technické zásahy, následují dopravní nehody (24 %) a požáry (14 %). Tyto tři nejčastější typy zásahů budou podrobeny analýze z pohledu členění zasahujících jednotek požární ochrany. Celkový počet zásahů uvedený v následujících Tab. 6 až 8 není součtem zásahů jednotlivých druhů JPO, důvodem je skutečnost, že u jednoho zásahu zasahuje zpravidla více jednotek.

Tabulka 6: Přehled zásahů jednotlivých druhů JPO u technických zásahů

Druhy JPO	2008	2009	2010	2011	2012
Jednotky HZS PAK	1 751	1 929	2 462	1 813	2 200
Jednotky HZS podniků	218	290	316	219	242
Jednotky SDH obcí	547	639	982	491	587
Jednotky SDH podniků	5	7	7	3	7
Jiné jednotky	8	2	2	0	0
Celkem zásahů	2 347	2 648	3 381	2 346	2 769

Zdroj: zpracováno z dat [7 – 11].

Tab. 6 zobrazuje počty technických zásahů. Nouzové otevírání bytů, vyprošťování osob z výtahu, likvidace spadlých stromů či odstranění překážek z komunikací, požární asistence nebo záchrana osob a zvířat jsou těmi nejčastějšími typy zásahů, které zaměstnávají jednotky požární ochrany. V mnoha případech je nutné použít zvláštní vybavení, nástroje či přístroje, což je hlavní důvod, proč u těchto zásahů figurují nejvíce jednotky HZS Pardubického kraje.

Tabulka 7: Přehled zásahů jednotlivých druhů JPO u dopravních nehod

Druhy JPO	2008	2009	2010	2011	2012
Jednotky HZS PAK	1 452	1 241	1 188	1 083	1 275
Jednotky HZS podniků	73	88	67	67	68
Jednotky SDH obcí	145	208	185	214	265
Jednotky SDH podniků	2	0	2	1	2
Jiné jednotky	0	0	0	0	0
Celkem zásahů	1 422	1 244	1 170	1 062	1 267

Zdroj: zpracováno z dat [7 – 11].

Tab. 7 zaznamenává zásahy u dopravních nehod. Dopravní nehody jsou technicky velmi náročný zásah a ne všechny jednotky jsou plně vybaveny na tyto situace. V počtu zásahů tedy výrazně dominují profesionální jednotky HZS Pardubického kraje. Téměř ve všech letech převyšuje počet zásahů jednotek HZS PAK celkový počet dopravních nehod, tato situace je dána tím, že k jedné dopravní nehodě je povoláno více jednotek. Jednotky SDH obcí se však na zásazích u dopravních nehod podílejí stále častěji. Je to dáno také tím, že se více jednotek stává předurčenými právě pro dopravní nehody.

Tabulka 8: Přehled zásahů jednotlivých druhů JPO u požárů

Druhy JPO	2008	2009	2010	2011	2012
Jednotky HZS PAK	673	593	557	754	730
Jednotky HZS podniků	55	46	47	65	63
Jednotky SDH obcí	600	612	641	853	977
Jednotky SDH podniků	3	1	6	2	6
Jiné jednotky	1	1	0	0	0
Celkem zásahů	711	648	617	795	765

Zdroj: zpracováno z dat [7 – 11].

Z Tab. 8 je vidět, že stále větší prostor při hašení požárů dostávají jednotky SDH obcí, jejich počet u zásahů se rok od roku zvyšuje. Spolupráce jednotek profesionálních a dobrovolných je tak u požárů stále častější a její trend je stoupající. V dnešní době už u zhruba 97 % požárů zasahují s jednotkami profesionálními i ty dobrovolné. Podílejí se na samotném hašení požáru, následně pak požár dohašují a hlídají, aby nedošlo k dalšímu vznícení. Požáry jsou nejčastější mimořádnou událostí, při které zasahují společně profesionální a dobrovolné jednotky požární ochrany.

5 Hodnocení vybraných aspektů spolupráce JPO

Za účelem ověření vybraných aspektů praktické spolupráce jednotek SDH obcí s HZS Pardubického kraje bylo provedeno dotazníkové šetření mezi veliteli jednotek SDH obcí. Dotazník šířený elektronickou poštou vyplnilo 47 z 64 oslovených jednotek.

První zkoumanou záležitostí byla četnost kontaktu velitelů jednotek SDH obcí s velitelem příslušné stanice HZS Pardubického kraje. Dle teoretického vymezení by tento kontakt měl probíhat zpravidla každý týden. Z odpovědí respondentů vyplynulo, že pravidelný každotýdenní kontakt probíhá jen u 15 % velitelů. 40 % respondentů odpovědělo, že takový kontakt probíhá jednou měsíčně a největší podíl odpovědí (45 %) měla možnost, že takový kontakt probíhá méně často než jednou za měsíc. Výsledky tedy poukazují na velký rozdíl mezi teoretickými a skutečnými postupy.

Dotazníkové šetření zkoumalo též využití různých prostředků pro svolávání členů jednotek SDH obce. Nejvíce se využívá svolání jednotky pomocí mobilního telefonu (63 %), radiostanice slouží v 16 % případů. 21 % respondentů zvolilo možnost „jiná“, která zahrnuje ostatní svolávací prostředky (např. sirény, systém AMDS), případně využití kombinace více svolávacích prostředků.

Prověřovací a taktická cvičení patří do odborné přípravy členů jednotek požární ochrany, každoročně jich jsou pořádány desítky. V roce 2012 se alespoň jednoho prověřovacího nebo taktického cvičení zúčastnilo 38 % dotázaných jednotek, 62 % se neúčastnilo žádného cvičení. Z další otázky vyplynulo, že přes 58 % velitelů jednotek SDH obcí by uvítalo častější taktická cvičení, o poznání menší je pak zájem o prověřovací cvičení (33 %).

Z otevřené otázky zaměřené na zhodnocení spolupráce mezi jednotkami SDH obcí a HZS Pardubického kraje vyplynulo několik námětů pro možná zlepšení. Nejčastěji by velitelé jednotek uvítali zlepšení komunikace ze strany HZS PAK, rychlejší a přesnější předávání informací v případě novinek v oblasti požární ochrany a zajištění lepší spolupráce při školení jednotek. Mezi návrhy se objevil též požadavek na intenzivnější dohled nad jednotkami JPO V, alespoň v začátcích spolupráce. Velitelé by také uvítali častější pomoc od HZS PAK při modernizaci výbavy či častější obměňování hasičské techniky především u jednotek požární ochrany kategorie JPO II. Poměrně častým byl též požadavek na založení asociace velitelů dobrovolných jednotek, která by za jednotky SDH obcí jednala s orgány kraje.

Závěr

S vývojem společnosti a jejích potřeb se vyvíjela i požární ochrana jako jeden z prvků zajištění bezpečnosti území a obyvatelstva. První doložené organizované hašení je zmiňováno již ve starověkém Římě. Na našem území sahají počátky hašení do čtrnáctého století, významný mezník nastal ve století sedmnáctém, kdy v Praze vznikl první požární řád. Zakládání prvních profesionálních i dobrovolných sborů datujeme do století devatenáctého.

Zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, ve znění pozdějších předpisů, vymezuje jednotky hasičských záchranných sborů krajů, jednotky hasičských záchranných sborů podniků, jednotky sboru dobrovolných hasičů obcí a jednotky sboru dobrovolných hasičů podniků. Uvedené jednotky se člení do šesti kategorií, kritérii jsou územní a místní působnost, veřejná a podniková povaha jednotky, rychlost výjezdu a dojezdová vzdálenost.

Každá obec má ze zákona povinnost zřídit jednotku SDH obce. Zřizuje ji jako svoji organizační složku pro zajištění bezpečnosti území obce před požáry a jinými mimořádnými

událostmi. Jednotku financuje obec sama ze svého rozpočtu s využitím příspěvků z kraje a státního rozpočtu formou účelových dotací.

K 1. 1. 2013 bylo v Pardubickém kraji evidováno celkem 574 JPO. Jednotek SDH obcí je 548, nejvíce je jich zařazeno v kategorii JPO V (442 jednotek). Rozdělení jednotek SDH obcí v jednotlivých okresech Pardubického kraje je nerovnoměrné, jejich rozmístění je ve velké míře závislé především na počtu obcí. Při přepočtu počtu obyvatel připadajících na jednu jednotku SDH obce je nejlepší situace v územním odboru Chrudim (590 obyvatel). Také při výpočtu průměrné rozlohy území, která připadá na jednu jednotku požární ochrany, je na tom nejlépe územní odbor Chrudim (6 km²).

Počet mimořádných událostí vyžadujících zásah jednotek požární ochrany se v Pardubickém kraji v posledních letech pohybuje okolo pěti tisíc za rok. Nejčastější jsou zásahy technické, u dopravních nehod a požárů. Právě u požárů probíhá spolupráce dobrovolných a profesionálních jednotek požární ochrany nejčastěji. Je to dáno tím, že požáry zpravidla nevyžadují zvláštní (specializované) vybavení jednotky. U technických zásahů a dopravních nehod je podíl spolupráce nižší, zde zasahují převážně profesionální jednotky, které jsou pro tyto účely lépe vybaveny a vycvičeny.

S využitím dotazníkového šetření mezi veliteli jednotek SDH obcí byly zkoumány vybrané aspekty spolupráce s profesionálními jednotkami HZS Pardubického kraje. Odpovědi poukázaly na značný rozdíl mezi deklarovanou a skutečnou četností kontaktu velitele jednotky SDH obce s velitelem příslušné stanice HZS. Nejčastějším prostředkem svolání jednotky k zásahu je mobilní telefon. Minimálně jednoho prověřovacího nebo taktického cvičení se v roce 2012 zúčastnilo jen 38 % jednotek. Častější taktická cvičení by uvítalo 58 % dotázaných velitelů.

Doporučení vedoucí k možnému zkvalitnění spolupráce dobrovolných a profesionálních jednotek směřuje především k pružnějšímu podávání informací ze strany HZS Pardubického kraje směrem k dobrovolným jednotkám požární ochrany. Vyřešit by to šlo např. vydáváním a šířením oběžníků či jiných informačních materiálů. Dále by bylo vhodné pokračovat ve výběru a následném školení předurčených jednotek především pro dopravní nehody a ochranu obyvatelstva. Aby vše fungovalo tak jak má, případně lépe, je také na velitelích jednotek SDH obcí, aby byli sami iniciativní, sami se snažili vyhledávat novinky v požární ochraně a v případě nejasností se neváhali obrátit na velitele příslušné stanice HZS Pardubického kraje. Pro kvalitní zajištění požární ochrany je nezbytné správné a efektivní fungování obou skupin jednotek, jak profesionálních, tak dobrovolných.

Literatura

- [1] Česká republika. Sbírka interních aktů řízení Generálního ředitele Hasičského záchranného sboru České republiky. In: <http://www.hasici-vzdelavani.cz/content/rad-vykonu-služby>.
- [2] Česká republika. Zákon České národní rady o požární ochraně. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1985-133>.
- [3] Historie. Hasičský záchranný sbor České republiky [online]. 2010 [cit. 2013-03-23]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/zamer-vybudovani-historicke-expozice-ve-zbirohu.aspx>.
- [4] Jednotky PO. Hasičský záchranný sbor České republiky [online]. 2009 [cit. 2013-03-23]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/clanek/jednotky-po-961839.aspx>.
- [5] Okresy. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Český statistický úřad: Krajská správa ČSÚ v Pardubicích [online]. 2013 [cit. 2013-03-22]. Dostupné z: <http://www.pardubice.czso.cz/xe/redakce.nsf/i/okresy>.
- [6] SKALSKÁ, Květoslava, DUBSKÝ, Milan. Integrovaný záchranný systém a požární ochrana: Požární ochrana. Praha: MV - Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2010, s. 44. ISBN 978-80-86640-59-4.
- [7] Statistická ročenka 2008 Hasičského záchranného sboru Pardubického kraje. Pardubice, 2009.
- [8] Statistická ročenka 2009 Hasičského záchranného sboru Pardubického kraje. Pardubice, 2010.
- [9] Statistická ročenka 2010 Hasičského záchranného sboru Pardubického kraje. Pardubice, 2011.
- [10] Statistická ročenka 2011 Hasičského záchranného sboru Pardubického kraje. Pardubice, 2012.
- [11] Statistická ročenka 2012 Hasičského záchranného sboru Pardubického kraje. Pardubice, 2013.
- [12] Statistická ročenka Pardubického kraje 2012. Pardubice, 2012. Dostupné z: <http://www.pardubice.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/krajp/531011-12-xe>.
- [13] VALÁŠEK, Jarmil, KOVAŘÍK, František. Krizové řízení při nevojenských krizových situacích: účelová publikace pro krizové řízení: Modul C. 1. vydání. Praha: MV GR HZS ČR, 2008. ISBN 978-80-86640-93-8.

GLOBALISATION AND LABOR PRODUCTIVITY IN OECD REGIONS

Jagannath Mallick

Univerzita Pardubice

Fakulta ekonomicko-správní, Ústav regionálních a bezpečnostních věd

Studentská 84, 532 10 Pardubice, Česká republika

jagannath.mallick@gmail.com

Keywords:

Globalisation, FDI, Trade, Labour productivity, OECD regions

Abstract

Globalisation, coupled with advancement in information, communication and technology has increased the demand for quality labour, having knowledge and competing to maximise production. Labour productivity is the important sources income and economic growth. The objective of this paper is to analyse the depth of globalisation impact on labour productivity in the OECD regions. The analysis has used data from the OECD Statistics and World Development Indicators of World Bank, comprising 22 years, from 1990-91 to 2011-12. A multiple regression model using panel data is estimated to analyse the relationship between globalization and labour productivity. Findings of the study show that globalisation indicators like FDI and economic openness have positive and significant impact on labour productivity. Then, a number of possible determinants pertaining to economic factors and labour factors have been explored as well.

1. Introduction

The world economy is moving towards global integration. The globalisation issue has already been long debated by researchers. Hoogvelt (19978) characterised globalisation in terms of the world habitation being increasingly dependent in a system. This occurs through trade, ties and co-operation between countries, the existence of international organisations and the global awareness manifested through the exposure of the global community to unify communication through the compression of time and space. From the economic perspective, Thomas and Skidmore (1997) view globalisation as the expansion of companies through national boundaries.

The world economy is moving towards global integration. The globalisation issue has already been long debated by researchers. Hoogvelt (19978) characterised globalisation in terms of the world habitation being increasingly dependent in a system. This occurs through trade, ties and co-operation between countries, the existence of international organisations and the global awareness manifested through the exposure of the global community to unify communication through the compression of time and space. From the economic perspective, Thomas and Skidmore (1997) view globalisation as the expansion of companies through national boundaries.

Labour and capital factor play a crucial role in contributing the output growth. Efficiency of labour pushes up the productivity. Successful development not only covers growth of physical labour and capital but also growth of productivity. Understanding the fact that input is limited then emphasis must be shifted to productivity. Porter (1990) stated that the key for income per capita growth is productivity growth. While, the key for economic growth is innovation, the key to innovation is the success of the innovation system developed in a country.

Globalisation can be linked with labour productivity through various ways including trade liberalisation or economic openness, exposure to new technology and FDI. FDI is often related to inflow of new technology to the recipient country. Developed countries usually use the latest production technology compared to the less developed countries. Therefore, spillover effect of technology can occur from the developed countries, the origin of FDI to the FDI recipient developing countries. The spillover effect enhances labour productivity through the acquisition of new technology.

Besides that, globalisation is also often associated with increase in competitiveness, which brings about the concept of global competitiveness; a measurement to investigate the depth a country is able to compete at the global level. According to the Global Competitiveness report (GCR), the gap in the differences in the competitiveness has been declined in the World and OECD countries as well. This indicates there is the increase in competition in the countries to provide conducive investment environment climate to foreign investors. In order to raise and maintain the high per capita income, the various countries have emphasised productivity and innovation based growth. Therefore, they are monitoring the country's competitiveness level and taking measures to enhance competitiveness from time to time.

Over the past decades, OECD countries have undergone significant structural changes resulting from their closer integration into a global economy and rapid technological progress. These changes have brought higher rewards for high-skilled workers and thus affected the way earnings from work are distributed. The skills gap in earnings reflects several factors. First, a rapid rise in trade and financial markets integration has generated a relative shift in labour demand in favour of high-skilled workers at the expense of low-skilled labour. Second, technical progress has shifted production technologies in both industries and services in favour of skilled labour. All these structural changes have been well underway since the early 1980s and accelerating since the late 1990s (OECD, 2011). During the globalisation period, OECD regions face the multi-featured behaviour of income distribution. In the one hand, there is declining of the cross country differences in income. And, at the other hand, there is increase in the income inequalities in the OECD countries (Gottschalk & Smeeding, 1997). As labour productivity is the important sources of income and growth, this is policy imperative to study the impact of globalisation on labour productivity.

Therefore, the issue is that how far the globalisation indicators, like FDI and economic openness can affect labour productivity. This study is designed to answer this question by dividing the discussion into five sections. The next section discusses literature review, followed by methodology and source of data, results, conclusion and policy implication.

2. Review of Literature:

Increase in labour productivity benefits the employer, worker, consumer and the nation. To enhance global competitiveness, increasing labour productivity is essential. Increasing labour productivity also means increasing wealth shared together by the worker, employer and the nation. According to Leong (2000), there is a need to increase labour productivity by emphasising on quality input and effective process. Leong has also stated that there are five factors which influence the increase in productivity; those are capital, human resource,

materials, information and technology. Solow (1957) argues that labour productivity is the most important determinant influencing the nation's level of income. Meanwhile, according to Englander and Gurney (1994), low labour productivity will be a barrier to income increment rate and can also increase the incidence of conflicts in income distribution. Labour productivity has a close relationship with economic growth and is a determinant of economic stability. Therefore, understanding the determinants and sources for increasing labour productivity is important to understand economic growth. Among the factors that increase labour productivity are technology, physical capital and human resources (Rahmah Ismail, 2009). However, the study on the effects of globalisation on labour productivity that analyses all the globalisation indicators as in this research is not common. Most of the studies focus on a particular globalisation indicator, for example, trade (export and import), and technology or FDI in detail. The empirical findings on the relationship of productivity with the globalisation indicators, and economic and labour factors are discussed as bellow.

2.1 FDI

The impact of FDI on productivity is known as the capital deepening which implies the transfer of knowledge and technology together with FDI into a host economy. It is supposed that TNE (transnational enterprises) do not only bring physical capital into a host economy, but also they transfer the technology and managerial skills since they want to maximize their profits. Further, the neoclassical growth model of Solow (1956) assumes that capital falls into diminishing returns thereby the long-run growth rate equals to the growth rate of technology. The AK growth model of Frankel (1962) and Romer (1986) is known as the first wave of endogenous growth models. The proponents of the AK growth model assume that during the capital accumulation, externalities may help capital from falling into diminishing returns. In here, externalities are created by the learning-by-doing argument of Arrow (1962) and the knowledge spillovers effect. According to the AK model, as a country continues to attract FDI not only its capital stock enlarges (capital widening) but also productivity increases.

The product variety model of Romer (1990) argues that productivity growth comes from an expanding variety of specialized intermediate products (Aghion & Howitt, 2009). Thus, it is expected that FDI induces economy-wide productivity and economic growth by expanding the variety of intermediate products. However, the Schumpeterian model of Aghion and Howitt (1992) constitutes the second wave of endogenous growth models together with the product variety model of Romer (1990). A country would transfer the innovative technology with FDI inflows and the new quality improving mechanisms that would give rise to productivity and economic growth.

The impact of FDI on productivity has been empirically examines in Chin-Chen and Yir-Hueih (2000), Liu et al. (2001), Vather (2004), Koirala and Koshal (1999), Thoburn (2004), Rasiyah and Gachino (2005) and Ramstetter (2004). Chin Chen and Yir-Hueih (2000) studied the efficiency and growth of productivity in 10 Asian countries and found that FDI inflow contributes to increase in labour productivity through technological innovation. Liu et al. (2001) study the impact of FDI on labour productivity in the Chinese electronics industry and found high positive impact. Vather (2004) argues that the impacts of FDI on labour productivity is based on the level of economic progress of the recipient country. Vather studied at the firm level in the manufacturing industry for two transition countries namely, Estonia and Slovenia. The results show that in Estonia, foreign firms that are export oriented have lower labour productivity compared to local firms with foreign investment and domestic market oriented. On the other hand, in Slovenia, firms with foreign investment are not significantly correlated to labour productivity. Furthermore, there is positive FDI spill over to

local firms in Estonia, whereas, in Slovenia there is positive FDI impact but no FDI spill over in firms with foreign investment.

Koirala and Koshal (1999) investigated the effects of entry of foreign firms in Nepal as an indicator of globalisation clearly prove that labour productivity in foreign firms is relatively higher than that in the domestic firms. The main factor for this higher performance is because foreign firms are utilising capital-intensive technology. Similar study by Robert and Thoburn (2004) analyses the effects on the entry of foreign firms and workers for the textile industry in Africa. The effects of investment of foreign firms in Africa had changed the textile industry work force due to restructuring of firm operations utilising capital-intensive technology, rationalising production and focusing on various outputs. Results show that labour productivity has increased due to production operations utilising capital-intensive technology, which reduced total work force in the industry. The study is supported by Rasiah and Gachino (2005) who found that labour productivity is higher in foreign firms compared to domestic firms in the textile industry and garment production in Kenya. Labour productivity achievement is motivated by higher technology intensity for the foreign firms. Nevertheless, Ramstetter (2004) argues differently from other studies, showing that globalisation impact, namely, foreign ownership has a weak relationship with labour productivity and wages in the services sector in Thailand. However, Xiaming et al. (2001) found positive impact of FDI in the electric industry of China, which is through the direct utilisation of capital input, technology, management skills and indirect spillover effects towards the domestic firms. Also argues that, labour productivity depends on the degree of foreign presence in the industry and other variables like capital intensity, human capital and firm size.

2.2 Economic Openness

Mei Hsu and Been-Lon Chen (2000) studied the factors that influence labour productivity between big and small sized firms in Taiwan's manufacturing sector. The results show that increase in the export sector will increase labour productivity in small sized firms, but decrease labour productivity in larger firms. Foreign direct investment has positive effect on labour productivity for the smaller firms, but negative effect for the larger firms.

Study in Indonesia conducted by Sjöholm (1997) investigates if international trade openness affects labour productivity using services industry data from 1980 to 1991. The impact of international trade openness is tested using the data on industry's participation in export and import. Results show that the export variable has positive impact on labour productivity. The bigger is the export from total output, the bigger the growth of labour productivity. Import also caused high growth of labour productivity. Sjöholm argued that trade liberalisation causes the transfer of technology and knowledge that eventually increases labour productivity of the industry in a country.

Prasiwi Westining (2008) studied the impact of international trade on labour productivity in the textile industry and textile product with the 5 digit industrial code in Indonesia using panel data from 1991 to 2005. The results of the study show that abolishing import quota gives negative influence on labour productivity; meanwhile, labour productivity is significantly influenced by the export intensity variable with positive effect.

Through the same method and approach, Phan (2004) studied the services industry in Thailand, Kumaran (1999) studied the manufacturing industry in Australia from 1989 to 1997, while Bloch and McDonald (2000) studied the manufacturing industry in Australia from 1984 to 1993, and Kwak (1994) probed into the manufacturing sector in Korea. All four studies show that trade liberalisation has positive and significant impact on labour productivity.

Study by Hung et.al (2004) also analyses the impact of international trade on labour productivity and total factor productivity (TFP). Their study was more comprehensive, whereby; growth of labour productivity was divided into three, caused by changes in import price, impact of economies of scale towards new market for import and export changes. Change in import prices on labour productivity is positive and significant, whereby; a drop in import prices by one percent will increase growth of labour productivity by 3 percent for both of the models estimated, namely, fixed-effects model and random-effects model. Both models assume that the changes in import price are constant for the whole period. The second variable, new market for import is found to have a positive and significant role on the growth of labour productivity. When both the models assume changes in import prices differ, the new market for import also influences labour productivity positively. The third factor increases export positively to influence growth of labour productivity. Paus et.al (2003) studied the relationship between trade liberalisation and labour productivity in the manufacturing sector among 27 industries in Latin America. He found that trade liberalisation has positive relationship with all variables under study, namely, export and import, and labour productivity in various aspects.

Differing from the study by Egger and Egger (2006), Tomiura (2007) studied the international outsourcing on labour productivity. Nevertheless, study by Tomiura (2007) also analysed other globalisation variables like export and foreign ownership through FDI. Study by Tomiura (2007) found that foreign firms have higher labour productivity compared to domestic firms that do international outsourcing. Egger and Egger (2006) focus on low skilled labour productivity in the manufacturing sector for Europe. The results show that in the short-run, international outsourcing has negative impact on labour productivity; meanwhile, in the long- run the impact is positive.

2.3 Economic and Labour Factors

In addition to globalization including FDI and openness, the other factors pertaining to economic factors and labour factors influence the productivity in the OECD regions. The economic factors such as fixed investment, education expenditure and the structure of economy determine the productivity of labour. Oulton (1990) studied labour productivity in the industrial sector in England during the 1970s and 1980s using the panel data. The results show that investment in new technology gives significant contribution to growth of labour productivity in the industrial sector, whereas, increase in price of intermediate goods makes labour productivity to decrease. Apergis et. al. (2008) studied the relationship between labour productivity, innovation and technology transfer in the services industry in six selected countries in Europe. They found that research and development (R&D), human capital and international trade could accelerate innovation process and facilitate transfer of technology. The results show that there is a balanced relationship between labour productivity, innovation and technology transfer in the long run. Furthermore, R&D, trade and human capital have statistically and significantly affected labour productivity through innovation and spread-out of technology. Moreover, a handful of studies were focused on several particular factors which have significant influences on labor productivity or productivity. Below, we describe some of the important determinant factors of labour productivity in a detailed manner.

Fixed investment is a key factor for the production and regional development under both capitalist and socialist systems. The increase in the labor productivity is mainly a result of investment in the fixed capital and capital stock formation. Machinery, assembly lines, factories, infrastructure and technological innovation, with the latter are usually embodied in the new fixed assets. It is noteworthy that the fixed investment in OECD regions has uneven distributions. More developed countries US, UK, Luxembourg have recorded more rapid

growth in fixed investment. As an evidence of capital investment impact on growth, Wei (2000) found out positive relationship between fixed investment and real GDP per capita in China. Demurger (2001) also showed the empirical evidence on the links between the infrastructure investment and the real GDP per capita.

The share of service sector in the economy is an important factor for its competitiveness, openness, productivity and overall capability of nations. Kuznets (1979) stated that “it is impossible to attain high rates of growth of per capita or per worker product without commensurate substantial shift in the shares of various sectors”. The hypothesis that structure change is an important source of growth and productivity improvement is a central tenet of the growth accounting literature (Maddison, 1987). The recent driver of economic growth is the service sector particularly in OECD regions, where service sector is dominating over the other sectors.

The education levels are linked to productivity growth, as argued in Schultz (1975), Welch (1975), Benhabib and Spiegel (1992). In general, an educated, motivated and flexible labour force will be able to adapt more easily to new processes and new industries, and hence allow productivity to rise more rapidly. In models such as Romer (1990), a set of highly educated individuals constitute the sector of the economy that creates new technology and is closely related to the share of R&D in GDP. The flow of new technology (and productivity growth) will in turn be linked to this share. Further, there also may be positive externalities from human capital. Where the average level of human capital is high, the incidence of learning from others will be higher, and it is likely that there will be greater productivity gains to be derived from exchanging ideas (Lucas, 1988). Human capital often flows to countries that already have large amounts of such capital (the “brain drain”), suggesting that the return to such human capital is negatively related to its scarcity rather than positively as might be predicted from standard analysis. Moreover, Kremer and Thompson (1993) suggests that there may be some intergenerational complementarities in human capital -for example, the productivity of a young doctor may be raised by the presence of more experienced doctors - so that the returns to increasing human capital investment may be relatively high in already well-endowed countries.

The globalization makes the labor market more competitive, the level of labor’s real wages is more associated with their marginal products. Alternative views of wages also emphasize the role of firm-specific human capital and the effect of different incentive provision on the wages. This may have stimulated the productivity of workers. Further, the developed countries are facing the low growth of population. Increasing female labour force participation would mitigate the demographic headwinds from a falling population. In the long-term, labour markets are supply driven. Hence, shortages in labour supply may reduce employment and economic growth. Productivity growth and/or expansion of labour force participation may counter this negative spiral. Accordingly, one of the main current objectives of the EU is the twin goals of increasing participation in the labour market and growth in labour productivity.

3. Methodology and Data Sources

3.1 Methodology

This study focuses on the impact of the globalization on labour productivity in OECD countries. The empirical analysis includes 34 countries over the period 1990–91 to 2011–12. In the recent economic development literatures, panel data analysis has become popular in estimating the productivity across regions and countries (see e.g. Islam, 1995; Griffith, Redding and Reenen, 2004; and Heshmati and Shiu, 2006). The main reason lies in its ability

to allow for differences or heterogeneity in the aggregate production function across economies, which is significantly different from those obtained from single cross-country regression. That means, the panel data model controls the individual heterogeneity of the countries, has more degree of freedom and efficiency (Baltagi, 2001). In the panel data econometrics, in addition to those unobservable individual factors absorbed by the independent variables, the error term (ε_{it}) can be decomposed into $\varepsilon_{it} = \mu_i + u_{it}$, where μ_i denotes unobserved region-specific effects and u_{it} is the random error component with distribution $N(0, \sigma^2)$. Nevertheless, conventional cross-country methods neglect the error terms of μ_i , which makes the parameter biased. The estimable equation in panel data method framework can be written as below.

$$Y_{it} = \alpha + \beta X_{it} + \theta Z_{it} + \mu_i + \varepsilon_{it}$$

$i=1, \dots, 34$ and $t = 1990-91, 1991-92, \dots, 2011 - 12$.

Y_{it} is labour productivity of region, X_{it} is the vector of globalization variables, Z_{it} is the vector of other explanatory variables. And α , β and θ are the parameters of the model.

There are three types of panel models. They are (a) pooled regression model (PRM), (b) fixed effects model (FEM) and random effects model (REM). Diagnostic tests such as Breusch and Pagan Lagrange Multiplier (LM) Test and the Hausman (H) Specification Test are used to choose between panel data models. The LM test is used to test the null hypothesis of the non-random individual effect. A high value of LM favours the fixed effect model or random effect model over the pooled regression model. The Hausman specification test is used to test null hypothesis of zero correlation between State-specific effects and the explanatory variables. The significance of the LM test statistics indicates that the models estimated by using REM or FEM give better estimates than PRM. Further, the statistical significance of H test suggests preference for FEM rather than REM. The standard statistical frameworks for estimation of these models are well known (Greene, 2006; Baltagi, 2001).

3.2 Data Sources

For the empirical part of this paper, we compiled published data obtained from both the OECD Statistics and World Development Indicators (WDI) of World Bank for the period of 1990-2011. The raw data set comprises a number of variables. These include the following variables for 34 countries of OECD for the recent 22 years: total number of employment, GDP (constant 2000 USD), Expenditure in education in constant USD, Investment in fixed asset in constant USD, Total industry value (IND), total service sector value, FDI net inflows, exports in constant USD, Imports in constant USD, annual average wage, female labour force participation rate, employment with the level education. We transform the raw data and define several new variables for the estimation part. This includes Labor productivity (LABPRO), Capital intensity (INV), Education expenditure per labor (EDU), Share of industry (SIND), Share of service (SSERV), Female labor participation (FLFP) in the labor market, share of employment with secondary education (SEDLF), share of employment with Tertiary education (STEDLF) and share of employment with higher education (secondary + tertiary).

4. Preliminary Analysis

4.1 Aggregate Labour Productivity

The state of pattern of labour productivity level (LP) of global economy is presented in Table 1. The labour productivity level is defined as the GDP per the employment engaged in the production activity. The labour productivity of world economy was 10.4 thousand in 1991-92,

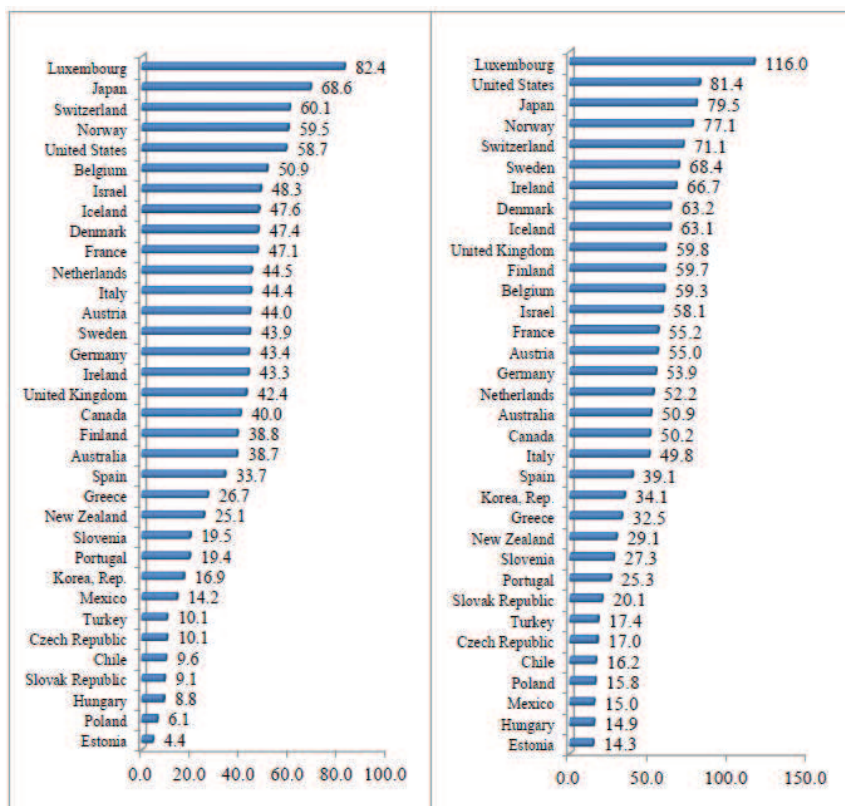
which is increased to 11.7 and 13 in 2001-02 and 2011-12 respectively. The level of labour productivity varies across the regions in the world economy. The labour productivity of world economy is much lower than the OECD and European member countries. The labour productivity of OECD economies is the highest among the other regions. Further, the labour productivity also varies within the regions. For instance, the labour productivity in European area is 41.00 thousand, while it is 34.2 thousand in case of all European Members. Similarly, the level of labour productivity varies within the OECD regions as well.

Table 1: Labour Productivity (LP) in Global Economy

LP (in 000)	1991	2001	2011
World	10.4	11.7	13.0
Euro area	41.0	47.7	49.4
European Union	34.2	41.7	44.7
OECD members	43.4	51.2	55.2

The labour productivity levels of OECD countries in 1991-92 and 2011-012 are presented in graph.1. It is observed that, there is high variation of productivity among the OECD countries. Luxembourg was ranked first in terms of labour productivity in 2011-12, followed by US, Japan, Norway, Switzerland and others. Estonia, Hungary, Mexico, Poland and Chile and others are in the bottom in terms of productivity in 2011-12. However, it is observed that there is no significant change in ranks of the countries in terms of productivity from 1991-92 to 2011-12. The change occurs within the top 17 countries (i.e. 50 % of the OECD countries). The remaining 17 countries are remained to be ranked at the bottom half in terms of productivity. In consequences the inequality in labour productivity has not declined in the OECD countries during this period of study. The inequality in labor productivity of OECD countries is plotted and compared with BRICS (Brazil, Russia, India, China and South Africa) countries in graph 2. The inequality is measured as the standard deviation of labour productivity among the 34 countries. The graph shows that, the inequality in OECD countries is higher than that of BRICS countries. It is important to notice that, the slope of inequality is negative in both OECD and BRICS, which indicates that the inequality among the OECD countries has been declining. However, there is huge difference in the magnitude of slopes of inequality in OECD and BRICS regions. The rate of declining of inequality in OECD region is much slower than the BRICS countries.

Graph1: Labour Productivity level in 1991-92 and 2011-12

Graph 2: Trends in Inequality of labour productivity

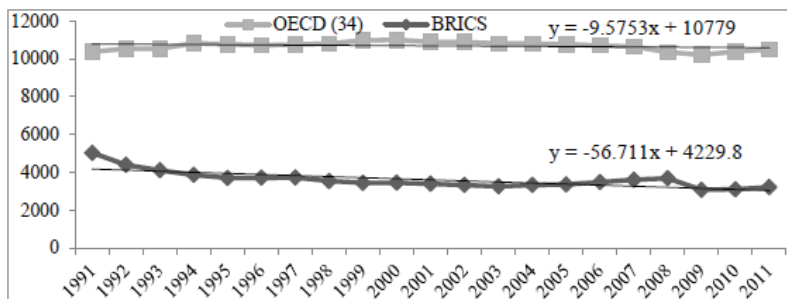

Table 2: Labour Productivity Growth (in %) in OECD

Country	1991-2001	2001-2011	1991-2011
Luxembourg	3.1	0.4	1.7
United States	1.9	1.4	1.6
Japan	0.8	0.7	0.7
Norway	2.3	0.3	1.3
Switzerland	0.9	0.8	0.8
Sweden	2.7	1.8	2.2
Ireland	3.1	1.2	2.2
Denmark	2.1	0.8	1.4
Iceland	1.4	1.4	1.4
UK	2.4	1.0	1.7
Finland	2.9	1.4	2.2
Belgium	1.3	0.3	0.8
Israel	1.2	0.6	0.9
France	1.3	0.2	0.8
Austria	1.6	0.6	1.1
Germany	1.7	0.5	1.1
Netherlands	0.8	0.8	0.8
Australia	1.8	0.9	1.4
Canada	1.9	0.4	1.1
Italy	1.8	-0.7	0.6
Spain	0.9	0.6	0.7
Korea, Rep.	4.0	3.1	3.5
Greece	1.2	0.8	1.0
New Zealand	1.3	0.1	0.7
Slovenia	1.4	1.9	1.7
Portugal	1.9	0.8	1.3
Slovak Republic	4.3	3.6	4.0
Turkey	2.0	3.5	2.7
Czech Republic	2.4	2.8	2.6
Chile	4.3	1.0	2.6
Poland	6.9	2.6	4.8
Mexico	0.3	0.3	0.3
Hungary	3.3	1.9	2.6
Estonia	8.6	3.2	5.9
OECD	1.7	0.8	1.2
World	1.2	1.1	1.1

The annual labour productivity growth in OECD countries is presented in Table 2. The productivity growth in 1991-2011 is 1.2 %. The productivity growth in 1991-2001 is 1.7 %, and declined to 0.8 % in 2001-2011, which could be due to the recent financial recessions in the OECD and advanced countries. Estonia, who is in the bottom in terms of level of labour productivity, acquires highest growth of labour productivity in 1991-2011. The simple correlation between the levels of productivity in 1991-92 with the growth of labour productivity in 1991-2011 is found to be -0.59. This correlation coefficient indicates that, the low productivity countries are achieving higher growth of productivity than the high productivity countries. Nevertheless, the growth of productivity in OECD is also higher than that of the world economy during this study periods.

Table 3: Labour productivity (in 000) of OECD and Global Economy

Labour productivity	Agriculture		Industry		Service	
	1991	2011	1991	2011	1991	2011
EU	11.5	22.5	32.6	47.5	39.1	45.1
OECD	12.3	15.4	45.3	59.5	47.6	57.3
World		1.2		14.1		20.6
Australia	25.5	35.2	49.0	47.8	36.2	52.5
Austria	20.5	15.9	38.2	61.4	51.5	55.5
Belgium	38.6	30.5	49.2	55.3	52.6	60.9
Canada	25.5		52.0	74.9	37.2	43.4
Chile	5.0	5.3	14.6	27.6	8.8	14.0
C Republic	7.5	13.0	9.6	16.0	11.0	17.8
Denmark	31.1	31.1	43.9	69.2	50.8	62.7
Estonia	0.0	11.5	0.0	12.9	0.0	15.3
Finland	25.3	41.4	41.3	76.2	39.6	56.0
France	31.5	33.6	43.6	0.0	50.1	58.6
Germany	14.2	29.3	39.4	53.2	48.5	54.7
Greece						
Hungary	5.3	11.0	8.0	15.1	10.6	15.2
Iceland	57.2	82.5	56.2	87.7	42.6	56.8
Ireland	29.2	14.2	53.0	112.5	41.8	58.8
Israel	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Italy	18.8	25.5	42.9	44.0	48.8	53.5
Japan	20.1	24.9	74.5	86.0	71.4	81.5
Korea, Rep.	8.2	14.0	20.0	78.7	17.5	26.0
Luxembourg	26.1	29.5	67.0	122.4	92.2	121.0
Mexico	4.0	4.3	17.2	21.5	18.3	14.8
Netherlands	42.0	40.9	51.1	81.5	42.7	54.2
New Zealand	18.4	24.8	28.6	34.5	25.0	27.9
Norway	34.3	49.7	84.8	157.5	53.5	57.8
Poland	1.6	4.4	8.0	16.5	7.4	18.0
Portugal	8.9	5.7	15.8	21.1	25.7	30.7
S Republic	5.1	24.2	13.8	18.9	6.2	20.6
Slovenia	10.6	7.6	19.9	26.5	21.2	30.8
Spain	16.4	25.4	33.6	46.8	37.1	37.7
Sweden	44.4	59.6	45.4	90.6	43.3	63.3
Switzerland			61.3	87.4		
Turkey	3.3	6.6	16.3	18.3	16.2	22.1
UK	33.3	36.0	43.9	67.7	42.7	58.8
US	38.3	60.2	61.4	97.6	58.5	79.0

Sources: Author's calculation using World Bank Data

4.2 Sectoral Productivity

Therefore, there is the problem of inequality in the productivity within the OECD regions, but as a whole, productivity in OECD is higher than the world economy. Then, we need to explore how productivity is different in its economic activities. Productivity in the OECD is sourced from both the industrial and service sector activities. The labour productivity is 15.4, 59.5 and 57.3 in the agriculture, industrial and service sector activities, respectively. Hence, the country with higher share of non-agricultural income is having higher productivity in the OECD regions. The countries with relatively higher share of agriculture in national income are having lower level of aggregate productivity, which is mainly due to very low productivity in agricultural sector. For instance Turkey's share of agriculture in income is about 16 %. But the share of agriculture in total employment is about 47.8 % (see, Appendix

table 1). Further, it is obvious that, the more developed countries are using advanced technology in the production of agriculture, industry and service sector output.

Table 4: Economic Structure of OECD and Global Economy

Value added share	1991			2011		
	Agriculture	Industry	Service	Agriculture	Industry	Service
European Union	3.2	32.3	64.6	1.5	25.6	72.9
OECD	2.7	31.0	66.3	1.4	24.1	74.4
World	5.0	32.0	62.9	2.8	26.3	70.9
Australia	3.6	30.1	66.3	2.3	19.8	77.9
Austria	3.4	32.1	64.5	1.5	29.0	69.4
Belgium	2.0	29.4	68.6	0.7	21.7	77.7
Canada	2.7	29.2	68.0	1.9	32.0	66.1
Chile	9.9	40.1	50.0	3.4	39.1	57.5
Czech Republic	5.7	40.8	53.5	2.3	36.2	61.5
Denmark	3.7	25.3	71.0	1.2	21.8	77.0
Estonia	0.0	0.0	0.0	3.5	28.9	67.6
Finland	5.7	30.3	64.1	2.9	29.2	67.9
France	3.5	26.9	69.6	1.8	19.1	79.2
Germany	1.4	36.6	62.0	0.9	27.9	71.2
Greece	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Hungary	9.7	32.6	57.7	3.5	31.0	65.4
Iceland	12.3	30.6	57.2	7.2	25.1	67.7
Ireland	8.1	34.5	57.4	1.0	31.9	67.1
Israel	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Italy	3.6	31.0	65.5	1.9	25.2	72.9
Japan	2.0	37.3	60.7	1.2	27.4	71.5
Korea, Rep.	7.9	42.6	49.4	2.7	39.2	58.1
Luxembourg	1.0	24.7	74.2	0.3	13.4	86.3
Mexico	7.5	28.0	64.4	3.8	36.5	59.7
Netherlands	4.3	28.9	66.8	2.0	23.9	74.2
New Zealand	7.8	27.1	65.1	5.6	24.8	69.5
Norway	3.3	33.1	63.6	1.6	40.2	58.2
Poland	6.6	47.3	46.1	3.5	31.6	64.8
Portugal	8.0	27.3	64.7	2.4	23.1	74.5
Slovak Republic	5.7	60.1	34.2	3.9	34.9	61.2
Slovenia	5.8	45.0	49.2	2.5	31.6	65.9
Spain	5.2	32.9	61.9	2.7	26.1	71.2
Sweden	3.3	29.2	67.4	1.8	26.3	71.8
Switzerland	0.0	30.8	0.0	0.0	25.9	0.0
Turkey	15.8	32.7	51.5	9.1	27.9	63.0
United Kingdom	1.7	32.2	66.1	0.7	21.6	77.7
United States	1.9	26.7	71.4	1.2	20.0	78.8

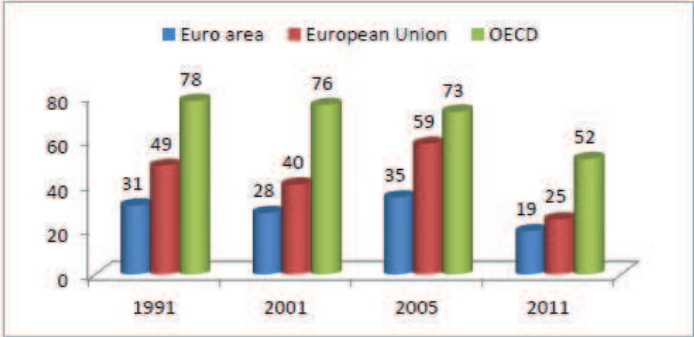
Sources: Author's calculation using World Bank Data

5. Empirical Analysis

The impact of globalization on productivity and inequality is debated issues among the academicians. Globalisation is measured by using GDP inflows and Trade as percentage of GDP. The distribution of FDI net inflows in percentage of total FDI net inflows in the world is presented in the graph 3. Due to the globalization and integration of global economy, the structural change is occurring. OECD country is dominating in terms of its share in world FDI net inflows, which is about 78 % in 1991 and consistently declined over the periods to 52 % in 2011-12. Similarly the share of European Union countries is 49 % in 1991 and consistently declined over the periods to 25 % in 2011-12. However, major share of FDI flows to Euro Areas with the Europe as well. The same trend is observed at the country level, such as,

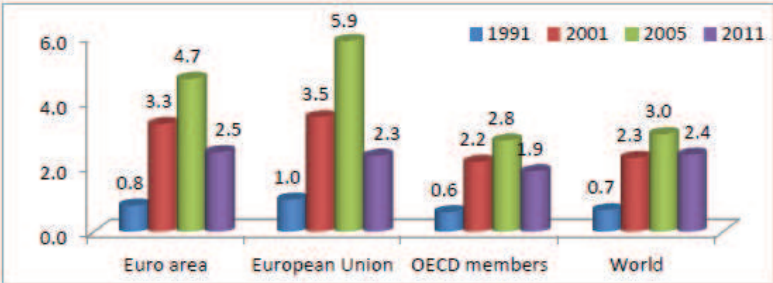
France, US and UK (See, Appendix Table 2). The declining trend of the major advanced and developed is due to the globalization and integration of world economy due to several liberalization measures in trade, employment, investment promotional policies and administration policies at the international level.

Graph 3: Distribution FDI net inflows in Global Economy

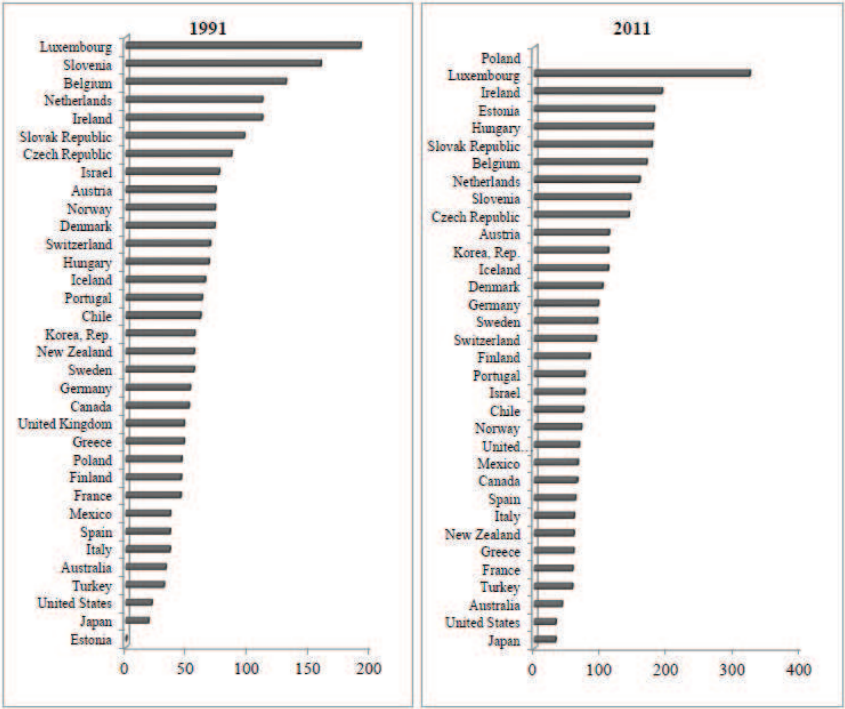

In relative term, that means in terms of the FDI net inflows as percentage of GDP, there is significant increase from 1991-92 to the current years in the world and all the regions, as revealed in the graph 4. The FDI net inflows in the OECD countries was 0.6 percentage of GDP in 1991, which is increased to 2.8 per cent in 2005, and declined to 1.9 per cent, which could be due to the financial recession during the recent years. There is high variation in FDI inflows across the OECD regions as seen in terms of absolute size i.e. Share in world FDI inflows and relative terms i.e., FDI inflows ratio in GDP in graph 5.

Graph 4: Distribution FDI net inflows in Global Economy

Graph 6: Trade in percentage of GDP in the OECD countries

This paper focuses on the impact of globalization on labour productivity in the OECD regions. The productivity level is measured by GDP per person engaged and GDP per hour worked for the empirical analysis. Two sets of empirical results are presented in Table 5. Annual average real wage is considered as the determinant factor of productivity. OECD Statistics provides comparable data on wage for 29 countries of OECD. Hence, the first set of results is based on 29 OECD countries. However, the same equation is estimated for all the OECD countries without the independent variable wage, and presented in the Table 5. All equations are estimated by using the fixed effect model, as the values of LM (Lagrange multiplier) and H (Hausman) statistics are significant. Further, the F-statistic for the region-specific coefficients is significant at 1 per cent, which indicates that the region-specific effects explain the productivity difference of OECD countries over the period 1990–91 to 2011–12.

Table 5: Impact of globalisation on labour Productivity

Independent Variables	OECD 29 Countries		OECD 34 Countries	
	LP	LPH	LP	LPH
Globalisation				
FDI	0.02 *(3.1)	0.03*(4.07)	0.02** (1.84)	0.02* (3.04)
Trade	0.04*(7.07)	0.03*(6.26)	0.05*(8.56)	0.03* (7.81)
Economic Factors				
INV	1.08 *(14.09)	0.65*(11.27)	1.27* (20.44)	0.75 *(15.51)
SSERV	0.04** (2.03)	0.01** (2.02)	0.165* (0.03)	0.08*(3.26)
EDUE	3.0 *(8.96)	2.23*(8.39)	3.52 *(12.71)	2.47* (11.44)
Labour Factors				
Wage	4.45 *(11.54)	0.31*(9.62)		
FLFP	0.13 *(4.46)	0.20*(8.71)	0.12* (4.41)	0.19* (8.48)
LFTED	0.07 *(3.35)	0.05*(3.12)	0.12* (5.83)	0.09* (5.6)
F-test	408.85 *	331.05	397*	325*
R ²	0.85	0.82	0.80	0.76
LM-test	1522*	2389*	1119*	2271*
h-test	473*	225**	2565*	2704*
State specific Factor (H0: All α_{i0})	80.53*	77.28	76.33 *	78.66 *
No. of observation	638	638	748	748

Note: * and ** indicates statistically significant at 1 percent and 5 percent levels.

Source: Author's calculations using STATA 12

Firstly, the globalization factors are found to have significant influence on labour productivity in OECD regions. The estimation shows that the coefficient of globalization factors including FDI and trade are statistically significant at 1 per cent level of significance, with positive sign. The results suggest that, the globalization has positive impact on productivity in the OECD regions. All the economic factors included in the analysis are found to be statistically significant in explaining the variation in productivity in the OECD regions over the period of 1990-91 to 2011-12.

Secondly, the study includes the capital intensity, public expenditure on education and economic structure i.e. share of industrial sector and share of service sector in income, as the economic factors which explain the productivity differences in OECD regions during the globalization period. The regression coefficients of investment per employment (INV), economic structure or composition of income by activity (SSERV) and education expenditure per employment (EDUE) are statistically significant with the expected positive signs. However, the share of industry is not statistically significant, which could be due to the post-industrial phases of development. Recent state of OECD regions development is characterized as a post-industrial society economy with the key importance of theoretical knowledge and prevailing service sector over the production sector, which pushing the productivity.

Thirdly labour factor, including annual average wage, employment with higher tertiary education (LFTED) and share of female in the total employment (FLFP) are statistically significant in explaining productivity difference during this period. The coefficient of labour wage is found to be statistically significant and positive in the estimation result. Hence, higher the labour wage rate, the higher will be the labour productivity in the OECD regions and vice versa. Similarly all other components of labour factors also influence the positively to the labour productivity in the OECD regions.

Table 6: Trend of Labor Productivity

High Labour Productivity Regions	LP	LPH	Low Labour Productivity Regions	LP	LPH
Austria	0.66	0.49	Australia	0.65	0.68
Belgium	0.51	0.37	Canada	0.53	0.66
Denmark	0.80	0.49	Chile	0.34	0.54
Finland	1.06	0.69	Czech	0.37	0.60
France	0.41	0.46	Estonia	0.54	0.52
Germany	0.54	0.56	Greece	0.51	0.55
Iceland	1.05	0.68	Hungary	0.31	0.49
Ireland	1.29	1.13	Italy	0.23	0.57
Israel	0.50	0.36	Korea	0.87	0.54
Japan	0.69	0.64	Mexico	0.07	0.46
Luxembourg	2.29	1.73	News land	0.22	0.63
Netherlands	0.00	0.00	Poland	0.47	0.52
Norway	1.02	0.88	Portugal	0.29	0.76
Sweden	1.20	0.72	Slovak	0.53	0.59
Switzerland	0.58	0.45	Slovenia	0.52	0.63
UK	0.96	0.67	Spain	0.13	0.67
US	1.19			0.72	

Though OECD regions are developed economies, there is high variation in terms of labour productivity, economic and labour factors, and policies with various state specific natures of economies. Hence, all the OECD countries are grouped into two regions based on the level of productivity i.e. high productivity regions and low productivity regions. Also the labour productivity grows at different rate within the OECD economies as seen from Table 6. The slope of productivity over the period of 1990-91 to 2011-12 is presented in Table 6. The slope of productivity in Luxembourg, US, Sweden, Finland, Ireland and Iceland are found to be very high within the high productivity regions. However, the slope in low productivity regions is found to be relatively lower than the high productivity regions.

Table 7: Relationship of Globalisation and Productivity

High Labour Productivity Regions	FDI	Trade	Low Labour Productivity Regions	FDI	Trade
Austria	0.34	0.97	Australia	0.34	0.81
Belgium	0.76	0.88	Canada	0.44	0.43
Denmark	0.07	0.90	Chile	0.68	0.65
Finland	0.34	0.94	Czech	0.16	0.85
France	0.62	0.92	Estonia	0.72	0.76
Germany	0.21	0.88	Greece	0.09	0.69
Iceland	0.64	0.79	Hungary	0.33	0.90
Ireland	0.56	0.79	Italy	0.31	0.74
Israel	0.68	0.14	Korea	-0.03	0.89
Japan	0.42	0.93	Mexico	0.15	0.30
Luxembourg	0.29	0.94	News land	-0.45	0.29
Netherlands	0.00	0.00	Poland	0.66	0.49
Norway	0.58	0.06	Portugal	0.37	0.72
Sweden	0.18	0.96	Slovak	0.41	0.78
Switzerland	0.47	0.98	Slovenia	0.39	0.30
UK	0.44	0.77	Spain	0.04	0.64
US	0.45	0.87			

Sources: Author's calculation

Table 8: Impact of globalisation on labour Productivity by Regions

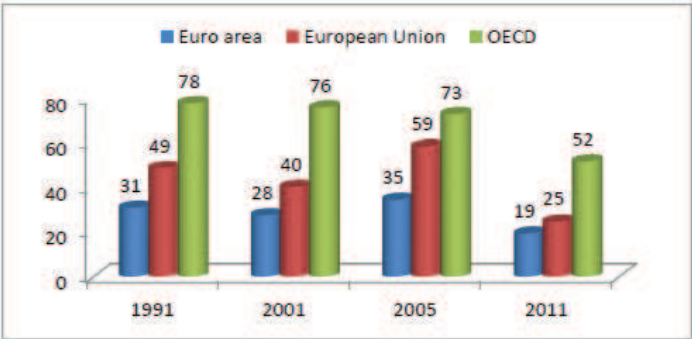
Independent Variables	High Productivity Regions		Low Productivity Regions	
	LP	LPH	LP	LPH
Globalisation				
FDI	0.03** (3.5)	0.03* (4.64)	0.03** (1.21)	0.02** (1.5)
Trade	0.1*(8.62)	0.07* (7.48)	0.01** (2.08)	0.01*(4.91)
Economic Factors				
INV	1.12* (12.27)	0.67 * (9.51)	1.8 *(19.71)	0.84*(16)
SSERV	0.31* (4.59)	0.16*(3.08)	0.06*(1.45)	0.04***(2.3)
EDUE	1.26 * (3.13)	0.88* (2.84)	7.37 *(12.87)	2.17*(6.33)
Labour Factors				
Wage	34.78*(4.82)	22.3* (6.23)	0.0000 (1.4)	0.000(0.05)
FLFP	0.05** (2.02)	0.12* (3.28)	0.07 (2.08)	0.08(4.1)
LFTED	0.22* (4.79)	0.22* (6.23)	0.005 (0.23)	0.006(0.56)
F-test	349.31*	329.25*	134*	137*
R ²	0.90	0.89	0.81	0.80
LM-test	728*	1619*	346.24*	524*
h-test	10.74	16.19**	204*	223.48*
State specific Factor (H0: All $\alpha_i=0$)	82.16*	96.39	53*	65.18*
No. of observation	352	352	286	286

The simple correlation results of productivity with globalization and other factors in case of high productivity regions and low productivity regions are presented in tables 7. The labour productivity is positively associated with the globalization factors in case of all the 17 high productivity regions. Also, except Korea and News land the positive relationship of globalization with productivity exists in low productivity regions. The fixed method of panel data estimation also provides the same results as regards the positive impact of globalization on labour productivity in high productivity and low productivity regions as in Table 8. However, the labour factors are statistically significant in explaining the labour productivity in the low productivity regions. Hence, the policy makers should design and revise the policy as regards the female labour force participation, education levels of the employment and wage in order to push the productivity at higher speed, which will reduce the productivity differences and income inequality.

6. Conclusions and Policy Implications

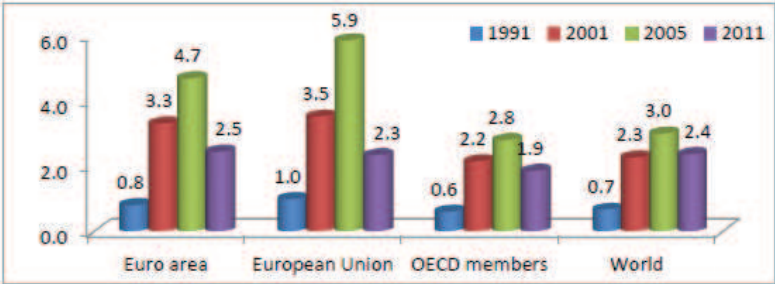
The impact of globalization on productivity and inequality is debated issues among the academicians. Globalisation is measured by using GDP inflows and Trade as percentage of GDP. The distribution of FDI net inflows in percentage of total FDI net inflows in the world is presented in the graph 3. Due to the globalization and integration of global economy, the structural change is occurring. OECD country is dominating in terms of its share in world FDI net inflows, which is about 78 % in 1991 and consistently declined over the periods to 52 % in 2011-12. Similarly the share of European Union countries is 49 % in 1991 and consistently declined over the periods to 25 % in 2011-12. However, major share of FDI flows to Euro Areas with the Europe as well. The same trend is observed at the country level, such as, France, US and UK (See, Appendix Table 2). The declining trend of the major advanced and developed is due to the globalization and integration of world economy due to several liberalization measures in trade, employment, investment promotional policies and administration policies at the international level.

Graph 3: Distribution FDI net inflows in Global Economy

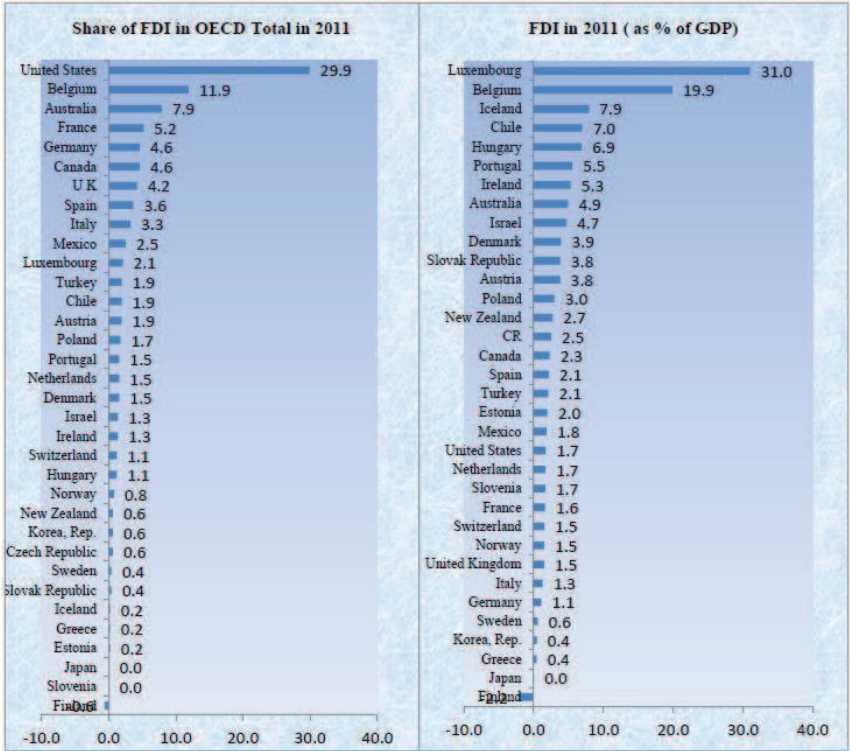

In relative term, that means in terms of the FDI net inflows as percentage of GDP, there is significant increase from 1991-92 to the current years in the world and all the regions, as revealed in the graph 4. The FDI net inflows in the OECD countries was 0.6 percentage of GDP in 1991, which is increased to 2.8 per cent in 2005, and declined to 1.9 per cent, which could be due to the financial recession during the recent years. There is high variation in FDI inflows across the OECD regions as seen in terms of absolute size i.e. Share in world FDI inflows and relative terms i.e., FDI inflows ratio in GDP in graph 5.

Graph 4: Distribution FDI net inflows in Global Economy

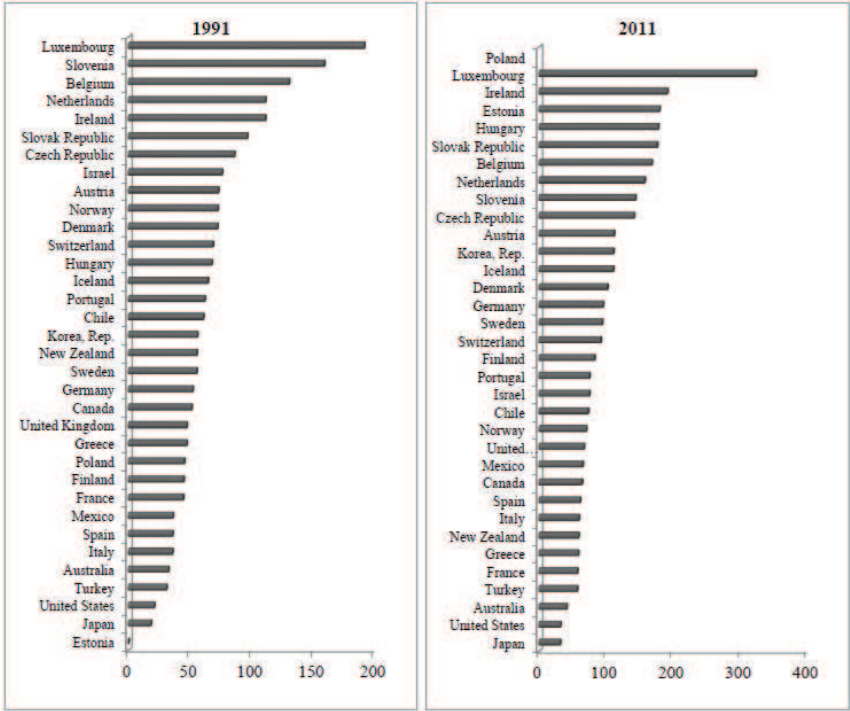

Graph 5: Distribution of FDI net inflows by absolute and relative sizes in OECD regions

Similarly, the share of trade in GDP in OECD regions has been increased significantly from 34.5 % in 1991-92 to 53.6 % 2011-12 (see, appendix table 5). Correspondingly, it has increased in the world, European Union and Euro Areas. This trend shows the importance of globalization in terms of trade in growth and development of global economy. Though OECD regions are the developed economies, the variation in terms of trade is found to be very high with the OECD as seen in graph 6.

Graph 6: Trade in percentage of GDP in the OECD countries

This paper focuses on the impact of globalization on labour productivity in the OECD regions. The productivity level is measured by GDP per person engaged and GDP per hour worked for the empirical analysis. Two sets of empirical results are presented in Table 5. Annual average real wage is considered as the determinant factor of productivity. OECD Statistics provides comparable data on wage for 29 countries of OECD. Hence, the first set of results is based on 29 OECD countries. However, the same equation is estimated for all the OECD countries without the independent variable wage, and presented in the Table 5. All equations are estimated by using the fixed effect model, as the values of LM (Lagrange multiplier) and H (Hausman) statistics are significant. Further, the F-statistic for the region-specific coefficients is significant at 1 per cent, which indicates that the region-specific effects explain the productivity difference of OECD countries over the period 1990–91 to 2011–12.

Table 5: Impact of globalisation on labour Productivity

Independent Variables	OECD 29 Countries		OECD 34 Countries	
	LP	LPH	LP	LPH
Globalisation				
FDI	0.02 * (3.1)	0.03*(4.07)	0.02** (1.84)	0.02* (3.04)
Trade	0.04* (7.07)	0.03*(6.26)	0.05*(8.56)	0.03* (7.81)
Economic Factors				
INV	1.08 *(14.09)	0.65*(11.27)	1.27* (20.44)	0.75 * (15.51)
SSERV	0.04** (2.03)	0.01**(2.02)	0.165* (0.03)	0.08*(3.26)
EDUE	3.0 *(8.96)	2.23*(8.39)	3.52 *(12.71)	2.47* (11.44)
Labour Factors				
Wage	4.45 *(11.54)		0.31*(9.62)	
FLFP	0.13 *(4.46)	0.20*(8.71)	0.12* (4.41)	0.19* (8.48)
LFTED	0.07 *(3.35)	0.05*(3.12)	0.12* (5.83)	0.09* (5.6)
F-test	408.85 *	331.05	397*	325*
R2	0.85	0.82	0.80	0.76
LM-test	1522*	2389*	1119*	2271*
h-test	473*	225**	2565*	2704*
State specific Factor (H0: All ui=0)	80.53*	77.28	76.33 *	78.66 *
No. of observation	638	638	748	748

Note: * and ** indicates statistically significant at 1 percent and 5 percent levels.

Source: Author's calculations using STATA 12

Firstly, the globalization factors are found to have significant influence on labour productivity in OECD regions. The estimation shows that the coefficient of globalization factors including FDI and trade are statistically significant at 1 per cent level of significance, with positive sign. The results suggest that, the globalization has positive impact on productivity in the OECD regions. All the economic factors included in the analysis are found to be statistically significant in explaining the variation in productivity in the OECD regions over the period of 1990-91 to 2011-12.

Secondly, the study includes the capital intensity, public expenditure on education and economic structure i.e. share of industrial sector and share of service sector in income, as the economic factors which explain the productivity differences in OECD regions during the globalization period. The regression coefficients of investment per employment (INV), economic structure or composition of income by activity (SSERV) and education expenditure per employment (EDUE) are statistically significant with the expected positive signs. However, the share of industry is not statistically significant, which could be due to the post-industrial phases of development. Recent state of OECD regions development is characterized as a post-industrial society economy with the key importance of theoretical knowledge and prevailing service sector over the production sector, which pushing the productivity.

Thirdly labour factor, including annual average wage, employment with higher tertiary education (LFTED) and share of female in the total employment (FLFP) are statistically significant in explaining productivity difference during this period. The coefficient of labour wage is found to be statistically significant and positive in the estimation result. Hence, higher the labour wage rate, the higher will be the labour productivity in the OECD regions and vice versa. Similarly all other components of labour factors also influence the positively to the labour productivity in the OECD regions.

Table 6: Trend of Labor Productivity

High Labour Productivity Regions	LP	LPH	Low Labour Productivity Regions	LP	LPH
Austria	0.66	0.49	Australia	0.65	0.68
Belgium	0.51	0.37	Canada	0.53	0.66
Denmark	0.80	0.49	Chile	0.34	0.54
Finland	1.06	0.69	Czech	0.37	0.60
France	0.41	0.46	Estonia	0.54	0.52
Germany	0.54	0.56	Greece	0.51	0.55
Iceland	1.05	0.68	Hungary	0.31	0.49
Ireland	1.29	1.13	Italy	0.23	0.57
Israel	0.50	0.36	Korea	0.87	0.54
Japan	0.69	0.64	Mexico	0.07	0.46
Luxembourg	2.29	1.73	News land	0.22	0.63
Netherlands	0.00	0.00	Poland	0.47	0.52
Norway	1.02	0.88	Portugal	0.29	0.76
Sweden	1.20	0.72	Slovak	0.53	0.59
Switzerland	0.58	0.45	Slovenia	0.52	0.63
UK	0.96	0.67	Spain	0.13	0.67
US	1.19	0.72			

Though OECD regions are developed economies, there is high variation in terms of labour productivity, economic and labour factors, and policies with various state specific natures of economies. Hence, all the OECD countries are grouped into two regions based on the level of productivity i.e. high productivity regions and low productivity regions. Also the labour productivity grows at different rate within the OECD economies as seen from Table 6. The slope of productivity over the period of 1990-91 to 2011-12 is presented in Table 6. The slope of productivity in Luxembourg, US, Sweden, Finland, Ireland and Iceland are found to be very high within the high productivity regions. However, the slope in low productivity regions is found to be relatively lower than the high productivity regions.

Table 7: Relationship of Globalisation and Productivity

High Labour Productivity Regions	FDI	Trade	Low Labour Productivity Regions	FDI	Trade
Austria	0.34	0.97	Australia	0.34	0.81
Belgium	0.76	0.88	Canada	0.44	0.43
Denmark	0.07	0.90	Chile	0.68	0.65
Finland	0.34	0.94	Czech	0.16	0.85
France	0.62	0.92	Estonia	0.72	0.76
Germany	0.21	0.88	Greece	0.09	0.69
Iceland	0.64	0.79	Hungary	0.33	0.90
Ireland	0.56	0.79	Italy	0.31	0.74
Israel	0.68	0.14	Korea	-0.03	0.89
Japan	0.42	0.93	Mexico	0.15	0.30
Luxembourg	0.29	0.94	News land	-0.45	0.29
Netherlands	0.00	0.00	Poland	0.66	0.49
Norway	0.58	0.06	Portugal	0.37	0.72
Sweden	0.18	0.96	Slovak	0.41	0.78
Switzerland	0.47	0.98	Slovenia	0.39	0.30
UK	0.44	0.77	Spain	0.04	0.64
US	0.45	0.87			

Sources: Author's calculation

Table 8: Impact of globalisation on labour Productivity by Regions

Independent Variables	High Productivity Regions		Low Productivity Regions	
	LP	LPH	LP	LPH
Globalisation				
FDI	0.03** (3.5)	0.03* (4.64)	0.03** (1.21)	0.02** (1.5)
Trade	0.1*(8.62)	0.07* (7.48)	0.01** (2.08)	0.01*(4.91)
Economic Factors				
INV	1.12* (12.27)	0.67 * (9.51)	1.8 *(19.71)	0.84*(16)
SSERV	0.31* (4.59)	0.16*(3.08)	0.06*(1.45)	0.04**(2.3)
EDUE	1.26 * (3.13)	0.88*(2.84)	7.37 *(12.87)	2.17*(6.33)
Labour Factors				
Wage	34.78*(4.82)	22.3* (6.23)	0.0000 (1.4)	0.000(0.05)
FLFP	0.05** (2.02)	0.12* (3.28)	0.07 (2.08)	0.08(4.1)
LFTED	0.22* (4.79)	0.22* (6.23)	0.005 (0.23)	0.006(0.56)
F-test	349.31*	329.25*	134*	137*
R ²	0.90	0.89	0.81	0.80
LM-test	728*	1619*	346.24*	524*
h-test	10.74	16.19**	204*	223.48*
State specific Factor (H0: All $\alpha_i=0$)	82.16*	96.39	53*	65.18*
No. of observation	352	352	286	286

The simple correlation results of productivity with globalization and other factors in case of high productivity regions and low productivity regions are presented in tables 7. The labour productivity is positively associated with the globalization factors in case of all the 17 high productivity regions. Also, except Korea and New Zealand the positive relationship of globalization with productivity exists in low productivity regions. The fixed method of panel data estimation also provides the same results as regards the positive impact of globalization on labour productivity in high productivity and low productivity regions as in Table 8. However, the labour factors are statistically significant in explaining the labour productivity in the low productivity regions. Hence, the policy makers should design and revise the policy as regards the female labour force participation, education levels of the employment and wage in order to push the productivity at higher speed, which will reduce the productivity differences and income inequality.

7. Conclusions and Policy Implications

Labor productivity is a multifaceted issue that is essential for the general economic performance and other issues in the labor market such as labor demand and employment. This paper empirically investigates the relationship between globalization and labour productivity in OECD countries based on data of World Bank and OECD statistics. Specifically, panel data model with fixed effects are applied on the country level data for the period from 1990-91 to 2011-12.

The main objective of the study is to examine the impact of globalization on labour productivity. The study finds that there exists the variation of labour productivity within the OECD regions. The globalization factors are very influential for the labour productivity in the OECD regions as a whole, high labour productivity regions and low productivity regions. FDI inflow brings technology and expertise from the country of origin is successful in enhancing labour productivity in the OECD regions.

Along with globalization, the several other factors also influence the labour productivity in OECD regions, such as, economic factors and labour factors. We find out that the economic factors including the share of service sector output, investment in fixed asset and education expenditure are significantly influence labour productivity. Whereas, the share of industry

does not exert any significant influence on productivity, as the OECD region is facing the state of post-industrialisation phase where the service sector is the dominating factor of income and growth.

This study considers the annual average wage, the labour force with tertiary education and female participation in labour force as the labour factors, which influence the labour productivity. Among the explanatory variables, the female labour force participation displays the effect on labor productivity, which suggests the heterogeneity in gender. Our results also suggest that employers can increase productivity by paying higher wages. Government may encourage enterprise to use wage as one of the tools to promote workers' productivity. It is worth to note that this suggestion certainly increases the production costs and the extent to which doing so affects profits or economic efficiency would be an interesting topic for future research. However, higher labor productivity will enhance the competitiveness of the OECD products at the national and international markets. The study also found the importance of human capital which is presented by the level of education of employment or the employment with the tertiary education has crucial role in pushing the productivity. The labour factors are significant in case of high labour productivity regions, but, not significant for the low productivity regions of OECD regions. To ensure and encourage the high labour productivity achievement, relevant policies related to knowledge must be formulated an incentive to encourage investment in human capital, technology and innovation. Hence, to reduce the differences in productivity among the OECD regions, it is very important deal with the female labour force participation wage and education level of employment. In short to reduce the differences in productivity among the OECD regions, the low productivity regions need to improve the productivity in service, promote international trade and FDI, are recommended.

References

- Aghion Philippe and Howitt Peter (1992), “A Model of Growth through Creative Destruction”,
Econometrica, Vol. 60, No. 2, pp. 323-351.
- Aghion Philippe and Howitt Peter (2009), *The Economics of Growth*, London: MIT Press.
- Apergis, N., Economidou, C., and Filippidis, I.(2008), “Innovation technology transfer and labor productivity linkages: evidence from a panel of manufacturing industries”, *Review of World Economics*, 144 (3) : 491-508.
- Arrow, Kenneth J. (1962), “The Economic Implications of Learning by Doing”, *Review of Economic Studies*, Vol. 29, No. 3, pp. 155-173.
- Baltagi, B.H. (2001). *Econometric Analysis of Panel Data*. John Wiley & Sons, Ltd, U.S.
- Benhabib, J. and M.M. Spiegel, “The role of human capital in economic development: evidence from aggregate cross-country and regional US. data”, Department of Economics, New York University, 1992
- Bloch, H., and McDonald, J.T.(2000), “Impact competition and labour productivity”, *Melbourne Institute Working Paper Series*, No.9, Melbourne Institute of Applied Economics and Social Research, The University of Melbourne.
- Chin Chen Chang and Yir-Hueih Lah. (2000), “Efficiency change and the growth in productivity: the Asian growth experience”, *Journal of Asian Economics*, 10(4):551-570.
- Demurger, S. (2001).Infrastructure Development and Economic Growth: An Explanation for Regional Disparities in China, *Journal of Comparative Economics* 29, 95-117.
- Egger, H., and Egger, P.(2006), “International outsourcing and the productivity of low-skilled labor in the EU”, *Economic Inquiry*, 44(1): 98-108.
- Englander, S and Gurney, A. (1994), “OECD productivity growth: medium-term trends”, *OECD Economics Studies*, 22:111-129.
- Frankel, M. 1962. The production function in allocation and growth: a synthesis. *American Economic Review* 52, 995–1022
- Greene, W.H. (2003), *Econometric Analysis*, (5th Edition). New Jersey: Prentice Hall.
- Gottschalk, P., and T. M. Smeeding. 1997. “Cross-National Comparisons of Earnings and Income Inequality.” *Journal of Economic Literature* 35 (2), 633– 687.
- Griffith, R., Redding S. and Reenen, J.V. (2004). Mapping the Two Faces of R&D: Productivity Growth in a Panel of OECD Industries, *The Review of Economics and Statistics* 86(4), 883-895.
- Hoogvelt A. (1997), *Globalisation and the Post Colonial World : the New Political Economy of Development*. Basingstoke: McMillan.
- Jayanthakumaran, K. (1999), “Trade Reforms and Manufacturing Performance: Australia 1989-1997”, *Economic Working Paper*: 9-18.
- Islam, N. (1995). Growth Empirics: A Panel Data Approach, *The Quarterly Journal of Economics* 110(4), 1127-1170.
- Koirala, G. P. and Koshal, R. K. (1999), “Productivity and technology in Nepal: an analysis of foreign and domestic firms”, *Journal of Asian Economics*, 10(4): 605-618.

- Kremer, Michael and Jim Thompson, "Why isn't convergence instantaneous?", mimeo, Harvard University, 1993
- Kwak, H. (1994), "Changing trade policy and its impact on TFP in the Republic of Korea", *The Developing Economies*, 32(4): 398-422.
- Kuznets, S. (1979). Growth and Structural Shifts, *Economic Growth and Structural Change in Taiwan: The Postwar Experience of the Republic of China*, Cornell University Press, US.
- Lucas, Robert, "On the mechanics of economic development", *Journal of Monetary Economics*, No. 22, July 1988.
- Maddison, A. (1987). Growth and Slowdown in Advanced Capitalist economies: Techniques of Quantitative Assessment, *Journal of Economic Literature* 25(2), 649-698.
- Mei, H., and Ben-Lon Chen. (2000), "Labour productivity of small and large manufacturing firms: the case of Taiwan", *Contemporary Economic Policy*, 18(3): 270-283.
- OECD (2011), *Divided we stand: why inequality keep rising*, OECD Publishing.
- Oulton, N. (1990), "Labor productivity in UK manufacturing in the 1970s and in the 1980s", *National Institute Economic Review*, 132(1): 71-91
- Phan, P. (2004), *Trade Liberalisation and Manufacturing Performance in Thailand 1990-2000*. PhD Dissertation, School of Economics and Information Systems, University of Wollongong, Australia.
- Porter, M. E. (1990), *The Competitive Advantage of Nation*. New York: The Free Press .
- Rahmah Ismail (2009), "The Impact of human capital attainment on output and labour productivity of Malay firms", *Journal of International Management Studies*, 4(1):221-230.
- Ramstetter Eric, D. (2004), "Labour productivity, wages, nationality and foreign ownership shares in Thai manufacturing 1996-2000", *Journal of Asian Economics*, 14(6): 861-884.
- Rasiah, R. and Gachino, G. (2005), "Are foreign firms more productive and export- and technology- intensive than local firms in Kenyan manufacturing?" *Oxford Development Studies*, 33(2): 211-227.
- Roberts, S. and Thoburn, J.T. (2004), "Globalization and the South African textiles industry: impacts on firms and workers", *Journal of International Development*, 16(1): 125-139.
- Romer, Paul M. (1990), "Endogenous technical change", *Journal of Political Economy*, Vol. 48.
- Romer Paul (1986), "Increasing Returns and Long-Run Growth", *Journal of Political Economy*, Vol. 94, No.5, pp. 1002-1037.
- Saadiah M. and Kamaruzaman J. (2008), "Exchange Rates and Export Growth in Asian Economies", *Asian Social Science*, 4(11): 30-36.
- Schultz, Theodore W., "The value of the ability to deal with disequilibrium", *Journal of Economic Literature*, September, 1975.
- Solow, Robert. M. (1956), "A Contribution to the Theory of Economic Growth", *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 70, No.1, pp. 65-94
- Solow, R.M. (1957), "Technical Change and the aggregate production function", *The Review of Economics and Statistics*, 39(3): 312-320.
- Shui, A. and Heshmati, A. (2006). Technical Change and Total Factor Productivity Growth for Chinese Provinces: A Panel Data Analysis, IZA Discussion Paper No.2133.

- Thomas, D.L and Skidmore, D. (1997), *International Political Economy: The Struggle for Power and Wealth*, (2nd Ed.), New York: Harcourt Brace.
- Tomiura, Eiichi (2007), "Foreign outsourcing, exporting and FDI: a productivity comparison at the firm level", *Journal of International Economics*, 72(1): 113-127.
- Vahter, Priit (2004). *The Effect of Foreign Direct Investment on Labour Productivity: Evidence from Estonia and Slovenia*, Tartu University Press.
- Xiaming, Liu, Parker, D., Kirit, V. and Yingqi, W.(2001), "The impact of foreign direct investment on labour productivity in the Chinese electronics industry", *International Business Review*, 10(4), 421-439.
- Wei, Y.H. (2000). Investment and Regional Development in Post-Mao China, *GeoJournal* 51(3), 169-79.
- Welch, Finis, "Education in production", *Journal of Political Economy*, January/February, 1975

Appendices

Appendix Table 1: Employment structure in OECD and Global Economy

	1991			2011		
	Agriculture	Industry	Service	Industry	Service	
Euro area	7.3	33.7	59.0	24.6		71.5
EU	9.5	33.8	56.4	24.1		72.2
OECD	9.7	29.7	60.4	22.4		71.8
World	40.5	22.7	36.2	24.4		44.9
Australia	5.5	23.8	70.7	21.1		75.5
Austria	7.4	36.9	55.2	26.0		68.7
Belgium	2.6	30.4	66.3	23.2		75.5
Canada	4.3	22.5	73.2	21.5		76.5
Chile	19.1	26.3	54.6	23.0		66.4
Czech Republic	7.7	42.9	49.3	38.4		58.6
Denmark	5.6	27.3	66.3	19.9		77.6
Estonia	19.3	37.0	43.7	31.9		62.9
Finland	8.7	28.4	62.8	22.9		72.4
France	5.3	29.1	65.5	22.1		74.6
Germany	4.2	40.3	55.5	28.3		70.1
Greece	22.2	27.5	50.3	17.8		69.7
Hungary	16.1	36.1	47.8	30.7		64.3
Iceland	10.2	25.9	63.9	18.1		75.2
Ireland	12.0	28.2	59.4	18.9		76.2
Israel	3.5	28.6	67.2	20.4		77.1
Italy	8.4	32.0	59.5	28.5		67.8
Japan	6.7	34.4	58.4	25.3		69.7
Korea, Rep.	16.4	36.0	47.7	17.0		76.4
Luxembourg	6.3	28.6	64.9	12.7		82.7
Mexico	26.8	23.1	50.0	25.5		60.6
Netherlands	4.5	25.2	69.6	15.3		71.5
New Zealand	10.7	23.7	65.3	20.9		72.5
Norway	5.8	23.2	70.7	20.2		76.9
Poland	25.4	36.0	38.0	31.1		55.6
Portugal	17.5	33.5	49.0	28.2		60.6
Slovak Republic	10.2	39.7	50.1	37.9		58.4
Slovenia	10.7	44.1	45.1	33.0		57.4
Spain	10.7	33.0	56.3	21.8		74.0
Sweden	3.3	28.3	68.3	19.9		77.7
Switzerland	4.2	30.2	65.5	21.1		71.2
Turkey	47.8	20.2	32.0	26.5		49.4
U K	2.2	31.1	65.7	19.1		79.0
US	2.9	25.5	71.6	16.7		81.2

Source: world Bank Development Indicator

Appendix Table 2: Distribution FDI net inflows in OECD and Global Economy

FDI net Inflows (%)	1991	2001	2005	2011
Euro area	31.0	27.6	34.6	19.3
European Union	48.8	40.3	58.5	24.8
OECD	78.0	76.0	73.0	51.9
Australia	2.9	1.1	-1.8	4.1
Austria	0.2	0.8	5.9	1.0
Belgium	0.0	0.0	2.4	6.2
Canada	2.0	3.8	1.9	2.4
Chile	0.6	0.6	0.5	1.0
Czech Republic	0.0	0.8	0.8	0.3
Denmark	1.1	1.3	0.9	0.8
Estonia	0.0	0.1	0.2	0.0
Finland	-0.2	0.5	0.8	-0.3
France	10.3	6.9	6.4	2.7
Germany	3.2	3.6	3.0	2.4
Greece	0.8	0.2	0.0	0.1
Hungary	1.0	0.5	0.6	0.6
Iceland	0.0	0.0	0.2	0.1
Ireland	0.9	1.3	3.4	0.7
Israel	0.2	0.2	0.3	0.7
Italy	1.6	2.0	1.4	1.7
Japan	0.9	0.9	0.3	0.0
Korea, Rep.	0.8	0.5	0.5	0.3
Luxembourg	0.0	0.0	4.7	1.1
Mexico	3.2	4.1	1.8	1.3
Netherlands	3.8	7.1	3.2	0.8
New Zealand	0.9	0.0	0.1	0.3
Norway	-0.3	0.3	0.8	0.4
Poland	0.2	0.8	0.8	0.9
Portugal	1.7	0.8	0.3	0.8
Slovak Republic	0.0	0.0	0.2	0.2
Slovenia	0.0	0.1	0.1	0.0
Spain	8.5	3.9	2.2	1.9
Sweden	4.3	1.5	1.5	0.2
Switzerland	1.9	1.3	0.2	0.6
Turkey	0.5	0.5	0.7	1.0
U K	11.2	7.4	18.4	2.2
United States	15.7	23.0	10.0	15.6
World	100	100	100	100

Appendix Table 3: FDI net inflows (in % of GDP)

	1991	2001	2005	2011
Euro area	0.81	3.31	4.70	2.45
European Union	0.99	3.53	5.86	2.34
OECD members	0.61	2.15	2.81	1.86
World	0.67	2.28	3.01	2.37
Australia	1.32	2.18	-3.54	-4.90
Austria	0.21	3.08	26.65	3.77
Belgium			8.93	19.86
Canada	0.48	3.87	2.25	2.28
Chile	2.26	5.81	5.61	6.96
Czech Republic		8.76	8.92	2.48
Denmark	1.14	5.79	4.98	3.93
Estonia		8.70	22.49	1.97
Finland	-0.19	3.00	5.56	-2.19
France	1.22	3.76	-4.16	1.63
Germany	0.26	1.39	1.51	1.08
Greece	1.13	1.22	0.29	0.38
Hungary	4.29	7.48	7.71	6.88
Iceland	0.27	2.10	19.18	7.89
Ireland	2.81	9.06	23.13	5.30
Israel	0.58	1.44	3.60	-4.68
Italy	0.20	1.32	1.10	1.28
Japan	0.04	0.15	0.09	0.00
Korea, Rep.	0.38	0.70	0.75	0.42
Luxembourg			172.72	31.02
Mexico	1.51	4.80	2.88	1.81
Netherlands	1.85	12.97	6.95	1.66
New Zealand	3.08	-0.57	1.36	2.68
Norway	-0.33	1.23	3.46	1.50
Poland	0.35	3.00	3.64	2.97
Portugal	2.78	5.13	2.31	5.51
Slovak Republic			4.89	3.81
Slovenia		2.46	2.72	1.65
Spain	2.23	-4.63	2.70	2.13
Sweden	2.46	4.95	5.48	0.57
Switzerland	1.15	3.58	0.69	1.53
Turkey	0.54	1.71	2.08	2.07
United Kingdom	1.56	3.67	11.05	1.48
United States	0.39	1.63	1.10	1.72

Appendix Table 4: Trade in percentage of GDP

	1991	2001	2005	2011
Euro area	54.6	72.1	74.3	85.6
European Union	53.7	70.8	72.9	84.0
OECD members	34.6	43.9	46.8	53.6
World	38.4	48.2	53.6	59.1
Australia	32.2	43.9	38.8	41.1
Austria	72.5	94.0	103.7	111.3
Belgium	129.2	152.1	153.4	167.5
Canada	50.8	81.3	71.9	63.6
Chile	60.2	61.4	70.0	72.8
Czech Republic	85.2	126.7	126.1	141.1
Denmark	71.7	87.7	93.1	101.6
Estonia	0.0	162.1	161.9	179.1
Finland	44.3	73.6	79.4	82.1
France	44.0	55.6	53.4	56.7
Germany	51.8	67.6	77.4	95.3
Greece	46.9	63.3	55.7	58.2
Hungary	67.1	145.0	134.0	177.2
Iceland	63.8	78.7	75.7	110.1
Ireland	110.2	182.9	150.5	190.9
Israel	75.3	68.4	85.8	74.7
Italy	35.3	52.3	51.8	59.2
Japan	18.2	20.3	27.2	31.4
Korea, Rep.	55.3	69.2	75.8	110.3
Luxembourg	190.6	275.6	286.2	321.8
Mexico	35.6	57.3	55.7	64.7
Netherlands	110.2	128.8	130.7	157.1
New Zealand	54.8	66.9	56.9	58.7
Norway	72.0	74.6	71.9	70.4
Poland	44.8	57.8	74.9	
Portugal	61.5	66.4	64.7	74.8
Slovak Republic	95.6	153.5	157.2	175.5
Slovenia	157.8	111.2	124.8	143.5
Spain	35.4	59.6	56.6	61.3
Sweden	54.7	85.9	89.0	93.7
Switzerland	67.8	84.7	88.5	91.6
Turkey	30.5	50.8	47.2	56.4
United Kingdom	47.0	56.8	56.7	66.6
United States	20.6	23.7	26.5	31.7

Appendix Table 5: Export and Import in percentage of GDP

In % of	Export				Import			
	1991	2001	2005	2011	1991	2001	2005	2011
GDP								
Euro area	27.1	36.7	38.0	43.6	27.5	35.3	36.3	42.1
European Union	26.7	35.8	37.0	42.6	27.0	35.0	35.9	41.4
OECD members	17.3	21.7	22.7	26.3	17.4	22.3	24.0	27.3
World	19.1	24.1	26.8	29.3	19.3	24.2	26.9	29.8
Australia	16.0	22.1	18.1	21.3	16.2	21.9	20.6	19.8
Austria	35.9	48.1	53.8	57.3	36.5	45.9	49.9	54.0
Belgium	65.5	77.8	78.7	84.3	63.7	74.2	74.7	83.1
Canada	25.1	43.5	37.8	31.2	25.7	37.8	34.1	32.4
Chile	32.4	30.9	38.4	38.1	27.8	30.5	31.6	34.7
Czech Republic	45.9	62.6	64.4	72.5	39.2	64.1	61.7	68.5
Denmark	38.5	47.2	49.0	53.4	33.1	40.6	44.1	48.2
Estonia	0.0	79.8	77.7	91.5	0.0	82.3	84.2	87.6
Finland	21.7	41.5	41.8	40.7	22.6	32.1	37.7	41.4
France	21.8	28.4	26.4	27.0	22.2	27.2	27.0	29.8
Germany	25.7	34.8	41.3	50.2	26.1	32.8	36.1	45.1
Greece	17.4	24.9	23.2	25.1	29.4	38.4	32.5	33.1
Hungary	33.2	72.0	65.9	92.3	33.9	73.0	68.1	84.9
Iceland	31.3	38.8	31.7	59.3	32.5	39.9	44.0	50.8
Ireland	57.7	99.1	81.1	106.6	52.5	83.7	69.4	84.3
Israel	29.9	32.9	42.7	36.9	45.4	35.5	43.1	37.8
Italy	17.8	26.9	25.9	28.8	17.5	25.5	25.9	30.3
Japan	9.9	10.4	14.3	15.2	8.3	9.8	12.9	16.1
Korea, Rep.	26.3	35.7	39.3	56.2	29.0	33.5	36.6	54.1
Luxembourg	101.4	146.6	155.8	176.5	89.2	129.0	130.3	145.3
Mexico	16.4	27.6	27.1	31.7	19.3	29.8	28.6	33.0
Netherlands	57.2	67.3	69.6	83.0	53.1	61.5	61.1	74.1
New Zealand	28.9	34.6	27.4	30.0	25.9	32.3	29.6	28.7
Norway	39.9	45.8	44.1	42.1	32.1	28.8	27.8	28.3
Poland	21.5	27.1	37.1	0.0	23.3	30.7	37.8	0.0
Portugal	26.9	28.1	27.7	35.5	34.6	38.3	37.1	39.3
Slovak Republic	46.3	72.7	76.3	89.1	49.3	80.8	80.9	86.4
Slovenia	83.5	55.2	62.2	72.3	74.2	56.0	62.6	71.3
Spain	16.2	28.5	25.7	30.3	19.2	31.1	30.9	31.1
Sweden	28.2	46.3	48.4	49.9	26.5	39.6	40.6	43.7
Switzerland	34.6	44.7	47.6	51.2	33.2	40.0	40.9	40.4
Turkey	13.8	27.4	21.9	23.7	16.6	23.3	25.4	32.6
United Kingdom	23.2	27.3	27.0	32.5	23.8	29.6	29.8	34.1
United States	10.1	10.0	10.4	14.0	10.5	13.7	16.1	17.8

Appendix Table 5: Export and Import in percentage of GDP

In % of GDP	Export				Import			
	1991	2001	2005	2011	1991	2001	2005	2011
Euro area	27.1	36.7	38.0	43.6	27.5	35.3	36.3	42.1
European Union	26.7	35.8	37.0	42.6	27.0	35.0	35.9	41.4
OECD members	17.3	21.7	22.7	26.3	17.4	22.3	24.0	27.3
World	19.1	24.1	26.8	29.3	19.3	24.2	26.9	29.8
Australia	16.0	22.1	18.1	21.3	16.2	21.9	20.6	19.8
Austria	35.9	48.1	53.8	57.3	36.5	45.9	49.9	54.0
Belgium	65.5	77.8	78.7	84.3	63.7	74.2	74.7	83.1
Canada	25.1	43.5	37.8	31.2	25.7	37.8	34.1	32.4
Chile	32.4	30.9	38.4	38.1	27.8	30.5	31.6	34.7
Czech Republic	45.9	62.6	64.4	72.5	39.2	64.1	61.7	68.5
Denmark	38.5	47.2	49.0	53.4	33.1	40.6	44.1	48.2
Estonia	0.0	79.8	77.7	91.5	0.0	82.3	84.2	87.6
Finland	21.7	41.5	41.8	40.7	22.6	32.1	37.7	41.4
France	21.8	28.4	26.4	27.0	22.2	27.2	27.0	29.8
Germany	25.7	34.8	41.3	50.2	26.1	32.8	36.1	45.1
Greece	17.4	24.9	23.2	25.1	29.4	38.4	32.5	33.1
Hungary	33.2	72.0	65.9	92.3	33.9	73.0	68.1	84.9
Iceland	31.3	38.8	31.7	59.3	32.5	39.9	44.0	50.8
Ireland	57.7	99.1	81.1	106.6	52.5	83.7	69.4	84.3
Israel	29.9	32.9	42.7	36.9	45.4	35.5	43.1	37.8
Italy	17.8	26.9	25.9	28.8	17.5	25.5	25.9	30.3
Japan	9.9	10.4	14.3	15.2	8.3	9.8	12.9	16.1
Korea, Rep.	26.3	35.7	39.3	56.2	29.0	33.5	36.6	54.1
Luxembourg	101.4	146.6	155.8	176.5	89.2	129.0	130.3	145.3
Mexico	16.4	27.6	27.1	31.7	19.3	29.8	28.6	33.0
Netherlands	57.2	67.3	69.6	83.0	53.1	61.5	61.1	74.1
New Zealand	28.9	34.6	27.4	30.0	25.9	32.3	29.6	28.7
Norway	39.9	45.8	44.1	42.1	32.1	28.8	27.8	28.3
Poland	21.5	27.1	37.1	0.0	23.3	30.7	37.8	0.0
Portugal	26.9	28.1	27.7	35.5	34.6	38.3	37.1	39.3
Slovak Republic	46.3	72.7	76.3	89.1	49.3	80.8	80.9	86.4
Slovenia	83.5	55.2	62.2	72.3	74.2	56.0	62.6	71.3
Spain	16.2	28.5	25.7	30.3	19.2	31.1	30.9	31.1
Sweden	28.2	46.3	48.4	49.9	26.5	39.6	40.6	43.7
Switzerland	34.6	44.7	47.6	51.2	33.2	40.0	40.9	40.4
Turkey	13.8	27.4	21.9	23.7	16.6	23.3	25.4	32.6
United Kingdom	23.2	27.3	27.0	32.5	23.8	29.6	29.8	34.1

Název: Obyvatelstvo, region a bezpečnost

Editoři: doc. Ing. arch. Vladimíra Šilhánková, Ph.D.
Ing. Martin Maštálka, Ph.D.

Vydavatel: Univerzita Pardubice /Civitas per Populi, 2013

Vydání: první

Počet stran: 172

© Univerzita Pardubice /Civitas per Populi

ISBN 978-80-7395-724-7 (Univerzita Pardubice)
978-80-87756-03-4 (Civitas per Populi)

ISSN 1805-3246

Název: Obyvatelstvo, region a bezpečnost

Editoři: doc. Ing. arch. Vladimíra Šilhánková, Ph.D.
Ing. Martin Maštálka, Ph.D.

Vydavatel: Univerzita Pardubice /Civitas per Populi, 2013

Vydání: první

Počet stran: 192

© Univerzita Pardubice /Civitas per Populi

ISBN 978-80-7395-724-7 (Univerzita Pardubice)
978-80-87756-03-4 (Civitas per Populi)

ISSN 1805-3246